

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

**A BÁCSKAI MAGYAR SAJTÓ ÉS
KÖNYVKIADÁS IRODALMI VETÜLETEI
1947–1952 KÖZÖTT**

**(КЊИЖЕВНОСТ У МАЂАРСКОЈ ШТАМПИ И
ИЗДАВАЧКОЈ ДЕЛАТНОСТИ У БАЧКОЈ У
ПЕРИОДУ 1947–1952 ГОДИНЕ)**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор: Ванред. проф. др Јулијана ИШПАНОВИЋ ЧАПО Кандидат: Валерија БАЛАЖ АРТ, мр

Нови Сад, 2016. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

**A BÁCSKAI MAGYAR SAJTÓ ÉS
KÖNYVKIADÁS IRODALMI VETÜLETEI
1947–1952 KÖZÖTT**

**(КЊИЖЕВНОСТ У МАЂАРСКОЈ ШТАМПИ И
ИЗДАВАЧКОЈ ДЕЛАТНОСТИ У БАЧКОЈ У
ПЕРИОДУ 1947–1952 ГОДИНЕ)**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
Dr. ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna
(Др Јулијана ИШПАНОВИЋ ЧАПО)

Кандидат:
Mgr. BALÁZS-ARTH Valéria
(Валерија БАЛАЖ АРТ, мр)

Нови Сад
2016

**УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Valerija BALAŽ-ART
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	dr. Julijana IŠPANOVIĆ ČAPO, vanredni profesor
Naslov rada: NR	A BÁCSKAI MAGYAR SAJTÓ ÉS KÖNYVKIADÁS IRODALMI VETÜLETEI 1947–1952 KÖZÖTT (КЊИЖЕВНОСТ У МАЂАРСКОЈ ШТАМПИ И ИЗДАВАЧКОЈ ДЕЛАТНОСТИ У БАЧКОЈ У ПЕРИОДУ 1947–1952 ГОДИНЕ)
Jezik publikacije: JP	mađarski
Jezik izvoda: JI	srp. / eng.
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	AP Vojvodina
Godina: GO	2016
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Subotica, Travnička 16/a

Fizički opis rada: FO	Rad se sastoji od: Naslovne strane, Sadržaja, Uvoda, 6 poglavlja, Pogovora, Literature, Priloga (bibliografije, leksikon jugoslovenskih mađarskih pisaca) 320 stranice, 1 tabela, 90 reference
Naučna oblast: NO	Folkloristika i istorija kulture
Naučna disciplina: ND	Istorija mađarske kulture u Vojvodini
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Предмет рада је сакупљање и систематизација књижевних текстова објављених у периодици и издавачкој делатности у периоду 1947–1952. Кључне речи: штампа, политичка пропаганда, цензура, издавачка делатност, календари, југословенска мађарска књижевност, светска књижевност, Војводина, Бачка, 1947–1952
UDK	
Ћува се: ЋУ	
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	Корпус књижевних текстова, књижевна продукција штампе у периоду од шест година, њен приказ у целини, изискивао је један шири историјски и културноисторијски осврт на претходни период. С једне стране, у великим цртама су предочени почеци мањинске мађарске штампе на овим просторима у међуратном раздобљу ,а с друге стране приказано је оснивање листова и часописа у новој социјалисти-чкој држави. Предмет проучавања су чинили следећи листови: суботички <i>Híd</i> , покренут маја 1934. као друштве-ни, књижевни и критички часопис, који је поново покренут 1. новембра 1945. По угледу на <i>Слободну Војводину</i> , 24. децембра 1944. покренут је први мађарски дневни лист <i>Szabad Vajdaság</i> , који се од 27. септембра 1945, објављује под насловом <i>Magyar Szó</i> . Омладински лист <i>Ifjuság Szava</i> појавио се 7. марта 1945, а од 17. марта 1951. објављиван је као <i>Ifjuság</i> . Октобра 1946. покренут је лист за жене <i>Vajdasági</i>

Dolgozó Nő који после шест бројева мења назив у *Dolgozó Nő*. Поред ових излазила су још два недељника: 5. априла 1946. покренут је *7 Nap*, а 13. новембра 1947. раднички лист *Dolgozók*.

Прва војвођанска мађарска књига из области књижевности, антологија *Téglák és barázdák* (Цигле и бразде), појавила се 1947. године. Мада су књиге на мађарском језику излазиле већ од 1945, оне су биле махом друштвено-политичке брошуре у служби актуалне политике и владајуће идеологије.

У врло важна издања после 1945. спадају народни календари који су штампани увек крајем године за наредну годину, а доносили су обиље књижевних прилога: песме, новеле, приповетке и то у време када једва да је било објављених мађарских књижевних текстова војвођанских писаца. Ове периодичне публикације су објављиване у врло великом тиражу, (нпр. *Народни календар* за 1948. у 75000 примерака), а често су имале и друго издање, што значи да су доспели до широких слојева читалачке публике. У корпус текстова укључени су и сви књижевни текстови из календара до 1952. године.

У виду прилога, саставни део дисертације чине *Библиографија књижевних прилога у периодичности* и *Библиографија посебних издања*. Поред тога, урађен је и *Биографски лексикон писаца* који се споминју у раду.

Резултати истраживања и проучавања указују на то да је у периоду 1947-1952 најважнија покретачка снага била политика и пропаганда, и да је од њих зависила уређивачка концепција листова и часописа. Наиме, што је било више проблема у политици и спољној политици, све је било мање књижевних прилога у листовима. Политичка пропаганда је била скоро најважнија, јер је одређивала тематику књижевног текста, да ли она одговара очекиваној или препорученој теми. Од страних писаца највише су се објављивани руски, и скоро у сваком чланку или критичком осврту

	<p>препоручивала се руска литература као узор који треба следити. Знакови промене моду се приметити током 1951-1952. године.</p> <p>У последње две године проучаваног периода много је више књижевних прилога у листовима, теме су разноврсније и чини се да је књижевност мање изложена дневној политици, али она још увек делује из позадине као и раније, а многи писци још увек су заточени на Голмом отоку.</p>
<p>Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP</p>	15. 12. 2014.
<p>Datum odbrane: DO</p>	
<p>Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO</p>	<p>predsednik:</p> <p>član:</p> <p>član:</p> <p>član:</p> <p>član:</p>

University of Novi Sad
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD thesis
Author: AU	Valéria BALÁZS-ARTH
Mentor: MN	Professor PhD, Julianna ISPÁNOVICS CSAPÓ
Title: TI	A BÁCSKAI MAGYAR SAJTÓ ÉS KÖNYVKIADÁS IRODALMI VETÜLETEI 1947–1952 KÖZÖTT (THE LITERARY ASPECTS OF THE HUNGARIAN PRESS AND PUBLISHING INDUSTRY IN BACKA IN THE PERIOD 1947- 1952)
Language of text: LT	Hungarian
Language of abstract: LA	eng. / srp.
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2016
Publisher: PU	Author's reprint
Publication place: PP	Subotica, Travnička 16/a

Physical description: PD	The work consists of: Front page, Contents, Introduction, 6 Chapters, Conclusion, Bibliography, Annex (incl. bibliographies, cyclopedia of Hungarian authors from Yugoslavia) There are 320 pages, 1 chart and 90 references.
Scientific field SF	Folkloristics and History of Culture
Scientific discipline SD	History of Hungarian culture in Vojvodina
Subject, Key words SKW	The subject of this work is to methodize, analyze and compare the literary aspects of the Hungarian press and publishing industry in Backa in the period 1947-1952. Keywords: press, political propaganda, censorship, publishing, calendar, Hungarian literature in Yugoslavia, world literature, Vojvodina, Backa, 1947-52
UC	
Holding data: HD	
Note: N	
Abstract: AB	<p>The dissertation takes as its subject the literary aspects of the Hungarian press and publishing industry in Backa in the period 1947-1952. The goal of the research was to gather and organize literary material published in print media. Based on the resulting corpus, the analysis focused on the types of literary works and genres published in the papers; the amount and frequency of publication; the identification of authors; and also the extent to which literature was influenced by politics, propaganda and censorship.</p> <p>A more detailed (cultural-) historical presentation of the past was justified by the presentation of the corpus under investigation: the literary material published in newspapers over a span of six years as a whole. On the one hand, how did ethnic Hungarian newspaper and book publishing in the region commence during the</p>

interwar period? On the other hand, how did papers come to be launched in the new, socialist state? The subject of research were the following newspapers: *Híd*, a social, literary and critical periodical founded in May 1934 in Subotica, re-launched on 1 November, 1945. *Szabad Vajdaság*, the first Hungarian language newspaper and sister paper of *Slobodna Vojvodina*, was launched on 24 December, 1944, and re-named *Magyar Szó* from 27 September, 1945. *Ifjúság Szava*, launched on 7 March, 1945; name changed to *Ifjúság* on 17 September, 1951. *Vajdasági Dolgozó Nő*, launched in October 1946; from number seven, name changed to *Dolgozó Nő*. Another two weeklies: *7 nap*, launched on 5 April, 1946, and *Dolgozók*, launched on 13 November, 1947.

The first Hungarian literary work to be published in Vojvodina was the 1947 anthology *Téglák, barázdák*. Books in Hungarian had been coming out from 1945, but they were primarily social and political brochures published in the service of current policies and communist ideology.

From 1945, popular almanacs came to be very important publications. Appearing at year end and meant to be used over the following year, they also contained literary works—poems, short stories, novellas—at a time when there were hardly any published Hungarian literary authors in Vojvodina. Of these publications, numerous (in 1948, for example, 75,000) copies were printed; sometimes even a second edition appeared, making the almanac available to a very large readership. The corpus includes literary texts from popular almanacs until 1952.

Annexes to the dissertation include several bibliographies referring to articles from the press material, a bibliography listing the publications of the period, and a biographical lexicon of Vojvodina Hungarian writers featured in the dissertation.

The research confirmed that the key

	<p>organizing forces—determining editorial approach—were politics and propaganda: when political tensions rose, the number of literary works in the press shrank. With political propaganda taking precedence, what counted was that the subject of a literary work had to be one of the 'expected' or suggested subjects. Most of the works of foreign authors in the papers were by Soviet writers, and almost every important article held up Soviet literature as an example to be emulated.</p> <p>The last two years of the period under review saw much more literature in papers; subjects became more varied; literature seemed to be less exposed to changes in politics. Yet it actually remained all the same behind the scenes, with many writers still incarcerated on Goli otok.</p>
Accepted on Scientific Board on: AS	15. 12. 2014.
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	<p>president:</p> <p>member:</p> <p>member:</p> <p>member:</p> <p>member:</p>

ÚJVIDÉKI EGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
NYELV ÉS IRODALOM

**A BÁCISKAI MAGYAR SAJTÓ ÉS
KÖNYVKIADÁS IRODALMI VETÜLETEI
1947–1952 KÖZÖTT**

Doktori értekezés

Mentor: Dr. ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna Jelölt: Mgr. BALÁZS-ARTH Valéria

Újvidék
2016

TARTALOM

BEVEZETÉS	4
I. HISTORIOGRÁFIA – TÖRTÉNETI HELYZETKÉP, RÉGMÚLT, KÖZELMÚLT .	8
1. Kisebbségi léthelyzet – magyar nemzetiség az új államban.....	12
2. A háború alatti magyar nyelvű lapkezdemenyezések.....	17
II. INTEGRÁLÓDÁS AZ ÚJ RENDSZERBE	20
1. Az induló <i>Szabad Vajdaság</i> napilap	20
1.1. Napilap „előzmények” nélkül.....	22
1.1.1. A <i>Szabad Vajdaság</i> napilap szerkesztősége	25
1.1.2. A <i>Szabad Vajdaság</i> a politikai propaganda eszköze	29
2. Agitáció és propaganda – cenzúra	30
2. 1. Cenzúra a királyi államban	31
2.1.1. Kommunista cenzúra	32
2.1.2. Agitációs és propagandaosztály – Agitprop	33
3. Névváltoztatás: Szabad Vajdaságból Magyar Szó.....	39
III. „IRÁNYTŰ ÉS KALAUZ” – NÉPNAPTÁRAK	42
1. A naptárak vizualitása – Szocialista realista ikonográfia	45
2. Propaganda mindenek felett.....	48
3. A szépirodalmi írások számbavétele (1947–1949).....	63
4. Jugoszlávia a külpolitikai fordulat után	65
5. Propaganda a sorok között – Az Évkönyv 1950 és a Naptár 1951 szépirodalma	68
6. A fordulat éve? 1952-re két naptár: a Magyar Szó Népnaptára 1952 és Kincses Kalendárium 1952.....	72
6. 1. Család – dráma – összetartozás?.....	74
6. 1. 1. Individualizmus – sematizmus.....	84
6.1.2. Történelem – paraszti lét – sorsszerűség	86
6. 2. A kalendárium lírikusai	96
6. 3. A <i>Népnaptár 1952</i> szépirodalmi anyagának új szerzői	100
IV. IRODALOM A SAJTÓBAN 1947–1948-BAN.....	103
1. Irodalom a <i>Magyar Szó</i> ban	104
2. Irodalom az <i>Ifjúság Szavá</i> ban	113
3. A <i>Dolgozó Nő</i>	118

4.7 <i>Nap</i> – az újabb hetilap	122
4.1. Irodalom a <i>7 Nap</i> ban.....	126
5. „A » <i>Dolgozók</i> « minden dolgozó ember szószéke”	129
6. <i>Magyar Szó</i> – havonta kétszer	133
7. Változások a lapokban, változások az irodalmi életben	138
8. Irodalom 1950–1952-ben (<i>Magyar Szó, Ifjúság Szava – Ifjúság, 7 Nap, Dolgozók</i>)	141
9. „Petőfi szellemében Tito vezetése alatt...”	143
V. „A JUGOSZLÁVIAI IRODALOM FELLEGVÁRA A »HID«”	150
1. Irodalom a <i>Híd</i> ban	155
2. A <i>Híd</i> és a vajdasági magyar irodalmi kánon	159
VI. A MAGYAR KÖNYVKIADÁS KEZDETEI 1945–1947.....	171
1. Történeti helyzetkép, némi statisztikával.....	171
2. Az irodalmi kollektivitás – Téglák, barázdák.....	174
2.1. A Téglák, barázdák politikai vonatkozásai.....	179
3. Írókról, irodalomról 1952-ben	180
ÖSSZEGRZÉS	183
HIVATKOZOTT IRODALOM	186

BEVEZETÉS

A disszertáció témája a bácskai magyar sajtó és könyvkiadás irodalmi vetületei az 1947–1952 közötti időszakban, a Jugoszláv Föderatív Népköztársaságban. A jugoszláviai magyarság élete ismét a kisebbségi létformában folytatódik tovább, de, úgy tűnik, sok tekintetben kedvezőbb körülmények között. Ennek egyik megnyilvánulása a magyar nyelvű lap, a *Szabad Vajdaság* megjelenése még 1944 karácsonyának előestéjén, december 24-én.

A választásom azért esett erre az időszakra, mert ez egy rendkívül érdekes korszak, történeti és kultúrtörténeti szempontból még az újrakezdések, a lapalapítások időszaka, de amelynek kezdeti szakaszán már túljutottak.

A vizsgált korszak kezdőéve 1947, mert ekkor már igazán beindult a sajtó, a lapok száma 7: *Magyar Szó, Híd, 7 Nap, Dolgozó Nő, az Ifjúság Szava, Pionírújság, Föld Népe*.

Ebből az utolsó kettőre nem terjedt ki a kutatás, mert az első gyermeklap, a második mezőgazdasági szaklap. A felsorolt lapok irodalmi szempontú vizsgálata 1947-tel kezdődik, de sok tekintetben szükségesnek tartottam a történeti-kultúrtörténeti előzmények bemutatását is. A vizsgálat tárgyát a sajtóban közölt szépirodalmi szövegek képezik: versek, novellák, elbeszélések, illetve folytatásokban közölt elbeszélés-, kisregény- és regényrészletek, ritkább esetben drámai művek részlete vagy színpadi jelenet. Ezen kívül, minden irodalomtörténeti tanulmány, értekezés, egy-egy íróról szóló cikk és könyvkritika. A színházról, színházi bemutatókról szóló cikkek és színikritikák – bár ezek is mind az irodalmi szövegekhez tartoznak, jellegüknél fogva – külön kutatást igényelnek, ezért e szövegekre nem terjedt ki a vizsgálat.

A kutatás egyik célja az irodalmi szövegek alapján bemutatni a vizsgált időszak sajtójában megjelenített irodalmat és szerzőit, ezen belül az irodalmi szövegek vajdasági magyar, az anyaországi magyar, délszláv és külföldi szerzőit. A lapokban elég sok azonosíthatatlan nevet is találtam. A vizsgált időszakban kiadott kiadványok bibliográfiája a Mellékletben az összehasonlítás céljaira szolgál: hogy mindazok a szerzők, akiknek a nevével valamelyik anyagban találkozunk, szerepelnek-e egy kiadvány szerzőjeként, munkatársaként, fordítójaként.

A lapkiadás múltjának bemutatását még az is indokolta, hogy bár az új lapok – a *Híd* folyóirat kivételével nem tartották előzményüknek a két háború közötti magyar

lapokat – vezető munkatársaiknak egy része még ezeknél a lapoknál kezdte hírlapírói pályafutását.

A lapok szerkesztőségében készültek és a könyvkiadás legelső termékei voltak a naptárak, ahogy akkor leginkább nevezték, népnaptárak (egy évkönyv és egy kincses kalendárium kivételével), amelyeket elsősorban azért vizsgáltam, mert irodalmi anyagot is tartalmaznak, másrészt nagy példányszámunk révén sok emberhez eljutottak.

Módszertanilag ez egy több lapra (napi-, heti, időnként havi lapra, folyóíratra) kiterjedő, időben hat év sajtóanyagát és hét naptárát (1952-re kettő jelent meg, *Népnaptár* és *Kincses kalendárium*) felölelő, széleskörű alapozó kutatásnak tekinthető. Ehhez szükségszerű volt a lapok cikkbibliográfiáinak elkészítése, amelyekből tizenöt a *Melléklet*ben található. A cikkbibliográfiák hiányossága, hogy a műfaj-jelölés sok esetben csak a verses és prózai szövegek elkülönítésére korlátozódik, egyrészt mert óriási anyagról van szó, és sokszor egy műfaj-megállapítás – főként ebben a korszakban nem is határozható meg pontosan, átmenetet képeznek a sajtó- és a szépirodalmi műfajok között. Mindezt még nehezíti az a körülmény, hogy a vajdasági magyar szerzők nagy része újságíró és szépíró is egy személyben (például Gál László, Laták István, Lévy Endre, Majtényi Mihály, Petkovics Kálmán). Különbséget tenni sok esetben azért is nehéz, mert az államideológiai művészeteszmény, a szocialista realista irányzat preferált témái bizonyos területekre korlátozódnak, s a beszolgáltatás vagy rohammunka éppúgy témája lehet egy cikknek is, mint egy novellának.

Az irodalmi szövegek vizsgálatát elsősorban irodalom- és kultúrtörténeti szempontból végeztem, ettől csak a naptárak szépirodalmi anyagánál tértem el, mert ott egyéb szempontok szerint is tematizáltam az irodalmi szövegeket, valamint a szocialista realizmus kezdeti korszakára jellemző sematizmus jellemzőit is vizsgáltam.

A kutatás másik célja a – feltételezésem szerint mindenre, írói alkotómunkára, szerkesztésre kiterjedő politikai propaganda – befolyásának igazolása. Ezt a hipotézist a vizsgálat eredményei alá is támasztották.

1945 után a kultúra egész területét is – mint magát a társadalmat – a szovjet minta alapján készült adminisztratív rendszerrel szabályozták. Ennek fontos „intézménye” az agitációs és propagandaosztály, röviden agitprop (hivatalosan tanácsadó testület, valójában főcenzor, bíró és művészeti kritikus), amely a bizottságain keresztül irányította az országban a tudományos, művészi és oktatási tevékenységet. A testvériség–egység volt az egyik leggyakrabban használt mozgósító jelszó.

A politikai propaganda egyik eszköze volt a cenzúra, ennek számba vettem a különböző fajtáit: az állandó, előzetes, utólagos, nyílt és kodifikált, valamint burkolt cenzúrát. A félelemtől pedig kialakult az évtizedekig működő, nagyon hatékony öncenzúra is. A kutatás másik célja az irodalom és a politikai propaganda, illetve az aktuálpolitika és az irodalom kapcsolatának vizsgálata volt. A kutatás eredményei szintén igazolták ezeket a kapcsolatokat: minél rosszabb volt a politikai helyzet, annál inkább csökkent a lapokban az irodalmi szövegek száma.

A disszertáció hat fejezetből áll: a részletes történeti-kultúrtörténeti bevezető és a lapalapítások bemutatása után a lapok és a könyvek közötti közbülső szintet képviselő naptárak elemző bemutatása következik, majd a fentiekben már említett napi-, heti- és havilapok irodalmi anyagának szemléltetése, a fejezet végén pedig ízelítőt kapunk egy, csak a lapokra és csak erre a vizsgált időszakra vonatkozó sajátos, egy politikai személyi kultusszal összefonódó Petőfi-kultuszról. Külön fejezetben foglalkoztam a *Híd* folyóirattal és annak kánonképző szerepével, végül a vizsgált korszak magyar könyvkiadásának rövid összefoglalásával fejeződik be a disszertáció, kiemelve belőle az első megjelent szépirodalmi művet, a kulcsműfajú *Téglák, barázdák* antológiát, amely a Vajdaság kortárs magyar irodalmának reprezentatív bemutatását adja, egyúttal a korszaknak megfelelő kollektivitást is példázza.

A téma feldolgozása még számos lehetőséget rejt magában. Mindenképpen érdemes feldolgozni ezt az óriási sajtóanyagot, főleg olyankor, amikor már túljutottunk a szövegek begyűjtésének nehézségein. A felsorolt lapok már nem sok könyvtárban található meg hiánytalanul. Például a *Dolgozó Nő* és elődje a *Vajdasági Dolgozó Nő* című lapnak csak néhány száma található meg az újvidéki Matica Srpska könyvtárában. Ilyen esetben a hiányzó számokat más lapokban közölt ismertetésekkel egészítettem ki (például a *Magyar Szó* beharangozó cikkeivel, például „Megjelent a *Dolgozó nő* legújabb száma”). Ezért is nem teljes az évfolyam és lapszám jelölése a *Dolgozó nő* lap esetében. Más lapoknál is előfordult hiányzó lapszám (a bekötött példányoknál is), de ez olyan kis százalékot jelent, ami lényegében nem befolyásolta a vizsgálati eredményeket. Több lapnál téves a lap- vagy évfolyamszámolás, ezt minden esetben jeleztem. A folytatásokban közölt kisregényeknél, regényeknél is időnként téves volt a számolás, ezt is jelöltem. A helyesírást az idézett szövegeknél meghagytam az eredeti formában, de a kor helyesírásában sincs következetesség, mert előfordul, hogy ugyanabban az évben, az egyik lap egyféleképp, míg a másik másképp írja ugyanazt a

szót. Igen nagy a tarkaság a nevek írásmódjában is: a neveket is változtatás nélkül írtam én is.

A téma kutatása még számos lehetőséget rejt magában, ami mindenképpen hiánypótló lenne a vajdasági magyar irodalom- és kultúrtörténet vonatkozó fejezetéhez.

I. HISTORIOGRÁFIA – TÖRTÉNETI HELYZETKÉP, RÉGMÚLT, KÖZELMÚLT

A sajtó – mint tudjuk – egy kor felkutatásának, rekonstruálásának egyik legjobb, sokszor egyéb források hiányában az egyetlen eszköze is, amely lehetőséggel számos kutató – történész, művelődéstörténész, irodalomtörténész, szociológus stb. él is. A lapokban olvasott információk megértéséhez, felhasználásához minél több történeti ismeret is szükséges az adott korról, amelyben a lapok megjelentek. A vizsgálat jellegéből adódóan – mert kisebbségi/nemzetiségi irodalom sajtóbeli megjelenésének vizsgálatáról van szó – az is fontos, mi vezetett ahhoz, hogy ugyanazon a területen egy nemzetből kisebbség/nemzetiség legyen. Ezért fontos a talán egy kicsit hosszabbnak tűnő történeti helyzetkép: a régmúlt alatt épp az előbbieken említett kisebbségi sorsba kerülés, az új állam, a királyi Jugoszlávia létrejötte értendő, a közelmúlt alatt pedig – lévén, hogy 1947 a vizsgálat kezdete – a második világháború befejeződése utáni időszak, a második, a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság (SAJTI, 2004: 371) megalakulása.

Az első világháború után 1918. december 1-jén létrejött új délszláv állam, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság uralkodója, Sándor király 1919. januári rendeletével az államot nyolc tartományra osztotta, a Magyarországtól elcsatolt Bácska (Bács-Bodrog vármegye), Bánát (Torontál és Temes vármegye) és Baranya (az ún. baranyai háromszög) Vajdaság (Vojvodina) néven az új állam tartománya lett. Ez az elnevezés 1849-ből származik: először 1849. március 4-én az olműtzi alkotmányban fordult elő, a Habsburg császári udvar ekkor ígérte a szerbeknek egy autonóm tartomány, a Vajdaság létrehozását. Erre 1849. november 18-án sor is került, ekkor egy császári pátens életre hívta a szerb Vajdaság–Temesi bánság elnevezésű koronatartományt, amely négy vármegyét (Bács, Torontál, Temes és Krassó-Szörény) és Szerém vármegye két járását (Rumai és Iloki) foglalta magába. A Vajdaságot egy évtizedes fennállása után 1860. december 27-én Bécs szüntette meg, területét ismét Magyarországhoz csatolta (NAGY, 2007: 100).

Az 1920. június 4-én aláíratott trianoni békediktátum a történelmi Magyarország öt területrészét csatolta az újonnan megalakult utódállamhoz, Jugoszláviához.

1919 januárja és 1921 júniusa (a vidovdani alkotmány elfogadása) között a délszláv állam nyolc tartományának egyike, a Vajdaság tartomány területét két körzet

között osztották fel: a Vajdaság Tiszától nyugatra eső területei alkották az ún. Bácska és Bánát tartományt Újvidék székhellyel, a Vajdaság Tiszától keletre eső területe a belgrádi székhelyű Belgrádi tartomány része lett. 1922-ben az említett nyolc tartományt, amelyek egyike a Vajdaság volt, megszüntették, és helyettük – szintén tartományként – 33-at alakítottak ki. 1929-ben Sándor király reformjai a közigazgatást is érintették: a 33 körzetből 9 bánságot hozott létre, Belgrád fővárosként különálló, tizedik közigazgatási egység lett (NAGY, 2007: 118).

A Vajdaság tartomány alkotta a Dunai bánság nagyobb részét, azzal, hogy hozzácsatolták az észak-szerbiai területeket is, így megváltoztak az etnikai arányok, a nemzeti kisebbségek aránya, köztük a magyaré is, nagymértékben csökkent (a Vajdaság lakosságának 1921-ben a magyarok és a németek 51,4%-át alkották, míg az 1929-ben létrehozott Dunai bánságban már csak 34,3%-át, míg a szerbek és horvátok aránya az 1921-es 37,3%-ról 56,9%-ra nőtt) (NAGY, 2007: 120).

Jugoszláviának és Magyarországnak a második világháború kitörését követő időszakban kölcsönösen fontos volt a jószomszédi viszony, a kétoldalú kapcsolatok kiépítése, ezért 1940. december 12-én örökbarátsági magyar–jugoszláv szerződést írtak alá Belgrádban.

A Jugoszláv Királyság háborúba lépésének közvetlen előzményét az ország háromhatalmi egyezményhez való csatlakozása jelentette, amelyet 1941. március 25-én. Dragiša Cvetković miniszterelnök és Cincar-Marković külügyminiszter írt alá Bécsben.

A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás aláírását követő nap, március 26-áról 27-ére virradó éjjel Belgrádban katonatisztek egy csoportja államcsínyt hajtott végre, és az új kormány élére a németellenes Dušan Simović tábornok került. A Szovjetunió barátsági és megnehtámadási szerződést kötött Jugoszláviával, de a kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötésére már nem volt hajlandó.

Március 28-án már megindultak a tárgyalások a német és magyar vezérkar között a közös akció kidolgozásáról. Teleki Pál miniszterelnök az előtte álló feloldhatatlan ellentét, a semlegesség és a revízió lehetősége közötti választás előtt a halálba menekült: 1941. április 3-ára virradó éjjel föbe lőtte magát.

Jugoszláviában a háború Belgrád 1941. április 6-i bombázásával kezdődött. Ezt követően a Jugoszláv Királyság felbomlott, a németek és szövetségeseik három bábállamot hoztak létre: Szerbiát, Montenegrót és a Független Horvát Államot. A Vajdaság területi egysége is megszűnt: Magyarországhoz visszacsatolták Bácskát és Baranyát, míg a Szerbiához tartozó Bánát német katonai igazgatás alatt állt. Werth

Henrik vezérkari főnök Horthy parancsára április 11-én a Bácskában és a baranyai háromszögben bevezette az ún. szükségszerű katonai közigazgatást.

A jugoszláv királyi hadsereg április 17-én letette a fegyvert. II. Péter király és a kormány külföldre menekült.

A fasiszták elleni fegyveres ellenállás már 1941 nyarán szervezett formában történt: az 1919-ben alakult, 1921 augusztusáig legálisan, majd onnantól illegalitásban tevékenykedő Jugoszláv Kommunista Párt (JKP) Központi Vezetőségének Politikai Bizottsága a fegyveres ellenállás végső előkészületei közben június 27-én megalakította a Jugoszláv Népfelszabadító Partizánosztatok Főparancsnokságát (Glavni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda). Parancsnokává Josip Broz Titót, a párt főtitkárát és a Katonai Bizottság addigi elnökét nevezték ki (A JUGOSZLÁV KOMMUNISTA SZÖVETSÉG RÖVID TÖRTÉNETE, 1963: 327). Július 4-én a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Vezetőségének Politikai Bizottsága elhatározta, hogy megindítja a megszállók ellen a fegyveres harcot, amelynek alapvető formája a partizánháború lesz, és kiáltvánnyal fordult Jugoszlávia népeihez, amelyben felszólította őket a fegyveres harcra, kiemelve a felkelés felszabadító jellegét.

Szerbiában 1941 nyarán megalakult az emigráns kormánnyal és a királlyal szoros kapcsolatban álló Draža Mihailović volt királyi ezredes vezetésével a nagyszerb eszméket képviselő csetnik fegyveres alakulat is, amely azonban még nem látta elérkezettnek az időt a németek elleni harcra, ugyanakkor a szövetségesek sokáig őket támogatták, mint a fegyveres ellenállás képviselőit.

A németek 1942-ben négy offenzívát indítottak a partizán csapatok és Legfelsőbb Parancsnokság megsemmisítésére, de csak gyengíteniük sikerült, az ellenállás egyre jobban terjedt országszerte. 1943-ban a németek megindították az ötödik offenzívát Nyugat-Boszniában, ekkor zajlottak a közismert nagy csaták, a neretvai és sutjeskai.

Az 1942 novemberében megalakított Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa, az AVNOJ (Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije) a legmagasabb és egyetlen hatalmi szerv második, 1943. november 29-én Jajcában megtartott ülésén hozott határozatok értelmében a kisebbségeket Jugoszlávia egyenrangú polgárainak kell tekinteni, akikre ugyanolyan jogok és kötelezettségek hárulnak, mint az ország többi lakóira (DEDIJER, 1983: 183).

A nemzeti kisebbségek jogi helyzete és védelme az AVNOJ II. ülésén a Jugoszlávia föderatív alapokon történő berendezéséről hozott határozat 4. pontján

alapszik, amely így hangzik: „Jugoszláviában a nemzeti kisebbségeknek biztosítják az összes nemzetiségi jogot (PRAVNA ENCIKLOPEDIJA, 1979: 660).

A háború végén, 1944 őszén a Josip Broz Tito vezette partizánok, ekkor már Jugoszláv Népfelszabadító Katonáság, megkezdte Bánát elfoglalását, ugyanakkor 1944. szeptember 6-án a Vörös Hadsereg is átlépte a román–szerb határt Kladovónál. Mintegy két hét múlva Moszkvában egyezményt is kötöttek a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelszabadító Katonáság hadműveleteinek koordinálásáról (VÉKÁS 2011: 11).

A partizánok és a Vörös Hadsereg sorra vonultak be a vajdasági településekre; 1944. október 16-án Tito Versecre érkezett, ahol másnap aláírta a katonai közigazgatás Bácskában, Bánátban és Drávaszögben való bevezetéséről szóló rendeletet október 22-ei hatállyal. Tito 1945. január 27-én rendelte el a katonai közigazgatás megszüntetését 1945. február 17-i hatállyal (VÉKÁS, 2011: 36).

A sikertelen VI. és VII. ellenséges offenzíva után 1944 nyara és 1945. május 15. között az utolsó német–horvát csapatok kapitulációjával felszabadult Jugoszlávia.

1945. ápr. 11-én Tito és Sztálin Moszkvában alá írta a szovjet–jugoszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést.

Belgrádban 1945. augusztus 5-én megkezdődött a Jugoszláv Népfront első kongresszusa, amelynek során elfogadták a JKP (amely nem tartozott a kollektív tagok közé) által irányított tömegszervezet programelveit és státútumát. Célja a lakosság minél nagyobb részét politikailag átfogó szervezetek (szakszervezet, Népfront, ifjúsági és nőszervezet, a régi pogári pártok egy része) koordinálása volt (VÉKÁS, 2011: 64). A Jugoszláv Népfront elnökévé Josip Broz Titót választották meg (NAŠ PUT POLA VEKA REVOLUCIONARNE BORBE SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE, 1969: 381).

A Jugoszláv Antifasiszta Népfelszabadító Tanács harmadik ülését Belgrádban tartották 1945. augusztus 7-től 10-ig. Ezen – az AVNOJ új tagjaival kibővített – ülésen a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság első kormányának az 1945. február 4–11. között Churchill, Rooseveltt és Sztálin által elfogadott jaltai nyilatkozat szellemében előterjesztett javaslata alapján felvették az AVNOJ küldöttei közé mindazokat a háború előtti választásokon (1938-ban) megválasztott képviselőket, akik nem kompromittálódtak a népfelszabadító háború idején, továbbá más politikai pártok képviselőit és tekintélyes egyéneket. Az Elnökségnek az AVNOJ által jóváhagyott határozatai között szerepelt többek között a Vajdaság képviselőinek javaslata, hogy

Szerbiai Népképviselőháza határozatainak értelmében a Vajdaságot autonóm egységként csatolják Szerbiához.

Tulajdonképpen ez az az időszak, amikor a háború után újra kezdődik az ún. normális élet a Vajdaság területén is. 1945. szeptember 1-jén a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság egyik tagköztársasága, Szerbia Népszkupstinájának Elnöksége törvényt hozott a Vajdaság Autonóm Tartomány megalakulásáról és berendezéséről. E törvény szerint Baranya többé nem tartozik a Vajdasághoz, amelynek a területe 6 körzetre és 31 járásra tagolódik: Újvidék körzete (Titel, Zsablya, Palánka, Kúla, Óbecse és Újvidék), Pancsova körzete (Pancsova, Antalfalva, Alibunar, Kovin, Versec és Fehértemplom), Petrovgrad körzete (Petrovgrad, Törökbecse, Kikinda, Jasa Tomic, Törökkanizsa és Szerbcsernye); Zombor körzete (Zombor, Apatin és Hódság), Mitrovica körzete (Zimony, Pazova, Karlóca, Ruma, Ürög, Mitrovica, Sid) és Szabadka körzete (Szabadka, Topolya, Zenta) (VÉKÁS, 2011: 69).

E körzetek három tájegység, a Bácska, a Bánát és a Szerémség területén húzódnak, amelyek közül a téma szempontjából Bácska az érintett terület.

1. Kisebbségi léthelyzet – magyar nemzetiség az új államban

A Vajdaság területén komolyabb partizánharcok csak Szerémség területén voltak, amely a háború alatt a Független Horvát Államhoz tartozott. A magyar közigazgatás alatt levő Bácskában és a szerb államhoz tartozó Bánátban – ahol német csapatok állomásoztak – csak partizán szabotázsakciókra került sor. 1944 nyarán pedig a német csapatok már megkezdték a kivonulást.

1944. szeptember 6-án a Vörös Hadsereg Kladovónál átlépte a román–szerb határt és a Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszág (JNFK) egységei megkezdték Bánát felszabadítását. A JNFK Főparancsnoksága Tito rendeletével a vajdasági Főparancsnokság parancsnokává Kosta Nađ tábornokot nevezte ki (VÉKÁS, 2011: 11). A JKP Vajdasági Tartományi Bizottsága utasítást adott ki a JKP minden bánáti és bácskai szervezetének: „Amikor a Vörös Hadsereg a Vajdaság területére lép, a pártvezetőségek alapvető feladatai a következők lesznek: (...) A leghatározottabban meg kell kezdeni az ötödik hadoszlop, mindenekelőtt a megszállók ismert szolgálóinak a megsemmisítését. A pártszervezeteknek a legsokoldalúbban segítséget kell nyújtaniuk az OZNA (Odeljenje za zaštitu naroda – Népvédelmi Osztály) szerveinek a bűnösök, különösen azoknak a sváboknak és magyaroknak a felkutatásában, akik irtották és

bántalmazták népünket, fosztogatták és pusztították vagyonát stb.” (MATUSKA, 1991: 7).

A háborút a vajdasági nemzeti kisebbségek különféleképpen élték meg: Bánátban a német kisebbség volt a magyaroknál és a románoknál jobb helyzetben, míg a Bácskában fordítva volt: ott a magyar kisebbség helyzete volt kedvezőbb. A háború végéhez közeledve ez a helyzet változott: „a JKP hatalomra jutása az AVNOJ második ülésén a nemzeti kisebbségek kihirdetett egyenlősége ellenére brutális módon, a kollektív bűnösségen alapuló hierarchiájukat kezdte kiépíteni. ... A háború alatt a JKP megtestesítője, a Vajdasági Tartományi Bizottság a nem szláv nemzeti kisebbségeket állandóan igyekezett az áprilisi háborúval előidézett helyzet elleni harcra buzdítani. Ugyanakkor ezzel együtt állandóan figyelmeztetett, hogy a háború után csak azokat a nemzeteket illetik meg a jogok, akik ezeket a jogokat, a megszállók elleni, persze a JKP által vezetett harccal kiérdemlik. Másrészt megtorlással fenyegették mindazokat, akik bevéreztek kezüket szláv vérrel. A kollektív bűnösség elvét nem hangoztatták, de fenyegetésként sejtették. Tekintettel, hogy a harcra hívás nem járt sikerrel, következett a kollektív megtorlás” (JANJETOVIĆ, 2001: 393).

A partizánegységek és a Vörös Hadsereg sorra vonultak be a bácskai (Magyarkanizsa, Mohol, Zenta, Péterréve, Óbecse, Szabadka, Horgos, Martonos) és a bánáti (Versec, Nagybecskerek) településekre. 1944. október 16-án Tito is megérkezett Versecre, ahol 1944. október 25-ig maradt, és valószínűleg ebben az időben fogadta a zsablyai és csurogi szerbek küldöttségét, akik szabad kezet kértek Titótól az 1942-es razziának a magyarokkal szembeni megtorlására (VÉKÁS, 2011: 15–16.)

Tito 1944. október 17-én aláírta a katonai közigazgatás Bácskában, Bánátban és Baranyában 1944. október 22-től való bevezetéséről szóló rendeletet (PETRANOVIĆ–ZEČEVIĆ 1985: 618–619). Parancsnokává Ivan Rukavina vezérőrnagyot nevezte ki, aki nagyon nyíltan fogalmazta meg október 22-ei felhívásában, hogy a Tito által elrendelt katonai közigazgatás bevezetése „a nemzeti jövő és e területek délszláv jellegének megőrzése” miatt szükséges. „A szláv lakosságnak pedig kötelessége, hogy segítse a nemzeti jövő szempontjából szükséges intézkedések bevezetését” (SAJTI, 2004: 320).

A „jugoszláv jelleg” biztosításához meg kellett szabadulni minél több magyartól. Ennek két lehetséges módja között választhattak a felszabadító partizánegységek: az egyik volt a megtorlás kivégzéssel, a másik a kitelepítés. Ezt megelőzően még 1944 szeptemberében, még mielőtt a szovjet csapatok a partizáncsapatokkal együtt

megérkeztek volna, már megkezdődött Bácska területéről a magyar közigazgatás evakuációja, amelynek során több ezer, főként 1941-ben érkezett magyar közalkalmazott menekült el. A visszavonuló magyar csapatokkal mintegy 14 ezer, 1941-ben áttelepült csángó hagyta el a Vajdaság területét, az Újvidék melletti Hadikligetről (Veternik) is elindultak Magyarországra az oda telepített bukovinai székelyek.

A magyarok kitelepítéséről írja A. Sajti Enikő, hogy „az 1944 és 1946 között kiutasított és elmenekült magyarok száma tehát majdnem kétszerese volt az 1918 után Magyarországra áttett és elmenekült magyaroknak. Akkor 44.903-an kényszerültek elhagyni a szülőföldjüket” (SAJTI, 2004: 348). Az 1946 végére elkészült összeírás szerint a Magyarországra menekült, kiutasított személyek közül Jugoszláviából 84.800-an érkeztek (SAJTI, 2004: 347).

Az új hatalomnak nagyszabású kitelepítési tervei voltak: amelyek egy része megvalósult az elkövetkező két év folyamán, egy részük megmaradt csak tervnek. „A vajdasági magyarokról szólva eleinte úgy alakult, hogy azonos sorsra jutnak, mint a németek. Milovan Đilas háborús visszaemlékezései szerint ugyanis a vajdasági pártvezetőség szorgalmazta kitelepítésüket. A Titónál megtartott találkozón azonban úgy döntöttek, hogy a magyarokat nem kell kiűzni az országból, mert ahogyan Đilas írja, ’tudtuk, hogy a szovjet kormány ellenezni fogja a magyarok kiűzését – a szovjet képviselők ezt már tudunkra adták, mert Magyarországot szocialista országnak látták elő.’ A magyarokkal kapcsolatos új álláspont már 1944 novemberének derekán érezhető volt. Mégis véghez vitték a magyarok elleni nagy megtorlást, de nemcsak a háborús bűnösök, hanem az ártatlan lakosság ellen is” (BOAROV, 2012: 174–175).

Ezt – hogy a megtorlások ártatlan áldozatokat is követeltek – évtizedekig nem vallotta be sem a jugoszláv történetírás, sem a publicisztika (ez is egyike volt a tabutémáknak, amelyekről a későbbiekben szó lesz), majd egyre több visszaemlékezésben beszéltek erről, olyanok is, akik valamilyen formában – akár az elkövetésben közreműködőként – érintettek voltak. Minden esetben úgy állították be, hogy a megszállókkal együttműködőket büntették, azaz végezték ki, gyilkolták meg, pedig a legtöbb esetben nem erről volt szó, hanem etnikai alapú tisztogatásról, amelybe helyenként személyes bosszú is keveredett.

A partizánok egyházi embereket és sok értelmiségit is kivégeztek, többek között Tiller Ferencet (írói nevén Tímár Ferencet), a *Délvidéki Magyarság* című lap és Andrée (Árva) Dezsőt, az újvidéki *Reggeli Újság* napilap főszerkesztőjét is.

A Vajdasági Népfelszabadító Mozgalom vezetőségének egy része illegális értekezletet tartott a népfelszabadító harc további célkitűzéseiről és hadászati stratégiájáról, amelyen a magyarokkal kapcsolatos megállapításaik a következők voltak: a magyar lakosság bizalma megrendült a Horthy-rendszerben és saját polgári osztályában, de a népfelszabadító harchoz való közeledésük rendkívül lassú. A magyarok a régi jugoszláv rendszer visszatérésétől tartanak, amelynek kegyetlen szerb bosszú lenne a következménye, és emiatt félnek a jugoszláv orientációjú népfelszabadító mozgalomtól is. Ezért a párttagok kötelessége, hogy megmagyarázzák a magyar tömegeknek, hogy nem lesz visszatérés a régi rendszerhez, s a felszabadulás után a büntetés csak a háborús bűnösöket sújtja majd, és nem az egész magyarságot (BOAROV, 2012: 169–171).

A Tartományi Pártbizottság 1943 őszén írt, és terjesztett levelében azt írták: „Ma nem az a fontos, hogy ki a szerb, horvát, magyar stb., gazdag-e az illető vagy szegény, mindenkit aszerint értékelünk, hogy milyen hazafi és kész-e harcolni szabadságunk és függetlenségünk ellenségei ellen” (BOAROV, 2012: 19). Majd ezt követte 1943 novemberében a már említett AVNOJ-i határozat arról, hogy az ország nem délszláv nemzetiségű kisebbségei az új államban teljes egyenjogúságot élveznek, s az elkövetett bűnökért csak a bűnösök felelnek majd, tekintet nélkül a nemzeti hovatartozásukra. Ekkor már hivatalosan is írásba foglalták a már addig is hangoztatott „testvériség–egység” jelszót.

Az alakuló új rendszer propagandájának első eszközei a röplapok, röpiratok voltak: a Vajdasági Népfelszabadító Mozgalom vezetőségének propagandája a magyarok irányába egyre jobban erősödött, 1944 januárjában nagy mennyiségű magyar nyelvű, a „Vajdaság becsületes magyarjaihoz”¹ szóló röplapot terjesztettek a magyar lakosság között 1944 elejétől a Bácska-Baranyai Partizánosztig főparancsnoksága is röplapokat adott ki és terjesztett, amelyen harcra szólították fel a magyar lakosságot a fasiszták ellen, külön kiemelve azt, hogy „népük szabadságharci hagyományaihoz híven” fordítsák fegyvereiket az árulók ellen, csatlakozzanak a jugoszláv partizánokhoz, hogy együttes erővel kovácsolják ki a magyar és a jugoszláv népek barátságát (STAKIĆ 1986: 524–525).

A magyarokhoz és németekhez való ilyen viszonyulás 1944 nyarán változhatott meg, de ennek okát nem ismerjük – írja Mészáros Sándor történész (MÉSZÁROS,

¹ VTM Levéltári Osztály, 884-es szám.

1995: 19). Ennek a változásnak a bizonyítéka, hogy a Vajdasági Tartományi Pártvezetőségnek a Bácska és Baranya népeihez intézett 1944. évi júniusi röpirataiban a felhívás – hogy mentsek meg a termést, és egy szem gabona se jusson a megszállók birtokába – már csak a szerb, szlovák, horvát és ruszin testvérekhez szól, a magyarokat és a németeket már meg sem említik.

A sokat emlegetett „becsületes magyar” minősítés megszerzésének módja tehát a Népfelszabadító Hadseregbe való jelentkezés volt. A *Petőfi brigád* című könyv előszavában Kosta Nađ tábornok írja: „1943 augusztusában a Horvátországi Népfelszabadító Hadsereg és Partizánosztagok II. hadtestének parancsnoksága elrendelte az első magyar zászlóalj megalakítását Szlavóniában, mely mintegy nyolcvan harcost számlált s Petőfi Sándorról nevezték el. Ebben s a következő évben a zászlóalj a Dráva menti és dilji osztagok kötelékébe tartozott, majd a XVIII. Dandár és a XL. Hadosztály egységeként harcolt. ... egyik fő feladata pedig az volt, hogy mozgósítsa a vidék magyarságát, népgyűléseket tartson stb.” (BAKI-VÉBEL, 1968: 8)

A Népfelszabadító Hadsereg és Partizánosztagok vajdasági főparancsnoksága tehát 1944. november 23-án parancsot adott magyar nemzetiségű önkéntesek toborzására az alakuló Petőfi zászlóaljba. A parancsot Kosta Nađ tábornok és Ljubo Momčilović ezredes írta alá. Akkor zászlóaljról volt szó, de több mint ezer önkéntes gyűlt össze Topolyán és indult Zombor felé.

Két nappal az említett parancs után a *Slobodna Vojvodina*-ban hosszú cikk jelent meg a nemzetiségi viszonyokról, amelyben többek között ez állt: „Nem fogjuk megengedni, hogy azok a szerbek, akik támogatták a magyar hóhérokat, most gyáván azokon a becsületes magyarokon álljanak bosszút, akik nem ártottak a népfelszabadító mozgalomnak. Nem feledhetjük el Fejős Klárát, Samu Mihályt, Kiss Ernőt és másokat, nem feledhetjük el, hogy Szaján és Torda magyar népessége menedéket nyújtott harcuk vezetőinek Észak-Bánátban...”² Ez a cikk Petkovics Kálmán szerint azért fontos, mert változást mutat, a lapnak a nemzetiségi ügyekhez való viszonyulásában, mert a *Slobodna Vojvodina* fejlődése során változó módon és hangnemben írt a vajdasági magyarokról (PETKOVICS, 1984: 1607). A hangváltás magyarázata a Vajdasági Egységes Népfelszabadító Front első tartományi értekezletének előkészítése volt, amely a Front legfontosabb feladataként a népeink közötti testvériség-egység megerősítését jelölte meg: „A többi nagy feladat közül egyet sem tudunk teljesíteni, ha nem oldjuk

² *Slobodna Vojvodina*, 1944. november 25. Idézi Petkovics Kálmán: A háborús újság.= Híd, 1984. 12: 1607.

meg helyesen, népfelszabadító mozgalmunk szellemének megfelelően az egymáshoz viszonyulás kérdését Vajdaság nemzetei között” (VESELINOV, 1975: 205).

A topolyai magyar kommunisták által kezdeményezett és Tito által 1944. december 1-jén engedélyezett, Petőfi Sándor 15. rohambrigádnak megalakulásakor, 1944. december 31-én, Kiscsányban 1200 harcosa volt. Parancsnoka Kis Ferenc, helyettese Varga István, politikai biztosa Jontovics Rudolf, helyettese Baki Ferenc volt.

Legsúlyosabb csatájuk a bolmányi hídfőnél volt; a német vezérkar, attól tartva, hogy a gyorsan előrenyomuló Vörös Hadsereg megtámadja Bécset, elrendelte a Jugoszlávia területén tartózkodó E hadseregcsoportnak a Balaton térségébe való átirányítását, amelynek egységei Bolmánynál hídfőt létesítettek, és ott akartak átkelni a Dráván. A 16. vajdasági hadosztály parancsnoksága a keretébe tartozó Petőfi brigádot jelölte ki Bolmány visszafoglalására. Az ütközet 1945. március 6-án kezdődött és mintegy két hétig tartott, ez idő alatt odaért a Vörös Hadsereg, és visszavonulásra kényszerítették a németeket Szlavónia irányába. A Petőfi brigád kiképzetlen, rosszul felszerelt harcosai közül körülbelül kétszázan estek el, köztük a brigád parancsnoka, Kis Ferenc is (VÉKÁS, 2011: 37).

Eddigi ismereteink alapján ezzel magyarázható a magyarok iránti viszonyulás megváltozása, hogy a magyarok nem jutottak a német nemzeti kisebbség sorsára, akiket Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa 1944. november 21-ei határozatával megfosztott állampolgári jogaikról (MÉSZÁROS, 1995: 34). 1945. június 11-én a jugoszláv kormány a kollektív bűnösség elvét alkalmazva határozatot hozott arról, hogy a Jugoszlávia határain belül élő németeket kitelepíti, és elindítja Németországba, amint ehhez megteremtődnek a műszaki feltételek.³

2. A háború alatti magyar nyelvű lapkezdeményezések

Magyar nyelvű lap kiadásának ötlete már a II. világháború kitörése után is felmerült, voltak is kezdeményezések: 1941 júliusában, hetente kétszer, hétfőn és csütörtökön megjelent kézzel sokszorosított változatban a szerb nyelvű *Vesti* című közlöny, amit a dél-bácskai kerületi pártbizottság Léderer András vezetett újvidéki propagandacsoportja adott ki. 1941. július 31-étől ezt a közlönyt magyar fordításban is kiadták *Hírek* címmel szintén hetente kétszer. Főszerkesztője Nikola Petrović, a

³ Jugoszláv Levéltár 50-35-73

vajdasági Agitprop (Agitációs és Propagandaosztály) vezetője volt, a magyar kiadásért Böhmlili felelt.

Egy magyar lap megjelenítésének másik kísérletére szintén 1941 júliusában került sor, ez a *Borba* című lap egyetlen kétnyelvű száma volt, magyarul *Harc* címmel (fordítói Rákosi Hajnalka és Szász Ágnes), amelyet az újvidéki illegális pártszervezet adott ki.

Még két lap, amely közvetlenül megelőzte a *Szabad Vajdaságot*: a „sentai Magyarpárt” hivatalos lapjaként 1922-ben indult *Sentai Újság* 1944 őszéig, a Vörös Hadsereg bevonulásáig jelent meg. Az 1942-ben és 1943-ban *Zentai Újság*ként kiadott helyi lapon 1944. október 10-én kétnyelvű cím „*Senčanske novine – Sentai Újság*” olvasható, fejléce biztató jövőt ígér a magyaroknak: „Složan rad sa braćom mađarima – Békés munka szerb testvéreinkkel”. A lap mindössze egy oldalas – inkább röplapra, mint lapra hasonlít.

Szintén Zentán jelent meg 1944. október 20-án egy másik helyi lap kétnyelvű példánya, ez volt a *Sloboda – Szabadság*, a helybeli Felszabadító Népbizottság sajtóterméke. „1944. október 8-án a Vörös Hadsereg csapatai ’felszabadították’ Zentát, s ezzel gyakorlatilag elkezdődött egy új korszak, a szocialista időszak. Az addig megjelenő lapok megszűntek, s megkezdődött a zentai hírlapkiadás lassú, csendes elhalása; bár 1944 októberében még megjelent a *Senčanske novine – Sentai Újság*, illetve a szintén kétnyelvű *Sloboda – Szabadság*, ezek a lapok már inkább csak közlönynek tekinthetők, egy új hatalom szócsövének, akarata közvetítőjének” (PEJIN, 2004: 31).

A *Sloboda – Szabadság* a helybeli Felszabadító Népbizottság lapja volt, egyetlen, kettős (1–2.) száma jelent meg (PEJIN, 2004: 94). Az első cikk címe is *Szabadság*, amelyben arról van szó, hogy a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg bejövetele egy ütéssel eltörölte a cenzúrát, amely a hazug hírek terjesztésével kedvezőtlenül hatott a széles néptömegekre. „Megtanultatok, hogy a lapok tele vannak hazugságokkal. Most végre itt van egy lap, amelynek a tartalmában senki sem találhat kivétlnivalót, mert csak a tiszta és feddhetetlen igazságot tartalmazza. E lap alapítója maga a nép, a nép legjobb fiai – a nép pedig nem engedi meg, hogy saját magát becsapja.”⁴

⁴ *Sloboda – Szabadság*, 1944. október 20.

Szabadkán is megjelent egy lap 1944 októberében, a már megjelenő *Radio vesti* latin és cirill betűs lap magyar kiadása, a *Rádióhírek* (KALAPIS, 1994: 9–10).

Az életkörülmények változásával egyre inkább nőtt az újságok iránti kereslet. Az újságárusokat szinte megrohamozták, és a falvakban, ahova kevesebb lap jutott vagy egyáltalán nem is ért oda, még a régi, kiolvasott példányokat is elkapkodták. Ezért a felszabadult városokban egyre több helyen indítottak lapot. Nagybecskerekén 1944. október 6-tól megjelent a *Sloboda* (Szabadság), Óbecsén *Glas slobode* (A szabadság hangja) címmel, Szabadkán pedig 1944. október 16-án indult a *Slobodna Bačka* (Szabad Bácska).

Az említett lapok egyikének sem lett folytatása; mert az illetékes tartományi szervek úgy látták, hogy „a túlbujánzó helyi sajtó szétforgácsolja az erőket, eszközöket, és különben sem alkalmas arra, hogy a kívánt színvonalon, átfogóan és tárgyilagosan tájékoztasson vajdasági és országos dolgokról” (PETKOVICS 1984: 1605–1606). A későbbiekben még szó lesz arról, hogy minden központosítás háttérben és a nemzetiségpolitikát illetően is a mindenkori hatalomnak az az elképzelése állt: mindent minél inkább ellenőrzés alatt kell tartani. Ez mindenekelőtt központosítással érhető el: célszerű, ha a legtöbb intézmény, minden kulturális tevékenység, így a lapkiadás is, a tartományi székhelyen összpontosul, és esetleg onnan ágazik ki egy-egy helyre. Erre csak később kerül sor.

A világháború szenvedéseitől megviselt, a megtorlások borzalmait által megfélemlített, a kitelepítéstől rettegő magyaroknak, akik előtt ott volt a nemzeti kisebbségi sorsban velük osztozó, az állampolgárságuktól és vagyonuktól megfosztott németek példája, az 1944 végén megjelent magyar nyelvű napilap a hatalom nagylelkűségét volt hivatott bizonyítani. Főként azt, hogy a magyar kisebbségnek egyenrangúként a többi nemzettel, van helye az új országban.

II. INTEGRÁLÓDÁS AZ ÚJ RENDSZERBE

1. Az induló *Szabad Vajdaság* napilap

A *Szabad Vajdaság* egy szerbhorvát nyelvű lap, a *Slobodna Vojvodina* tükörfordítása volt. A *Slobodna Vojvodina*, a Vajdaság Egységes Népfelszabadító Front politikai lapjaként a háború alatt illegalitásban jelent meg. Az első száma 1942. november 15-én látott napvilágot, elindítói és szerkesztői Svetozar Marković Toza, a vajdasági pártszervezet titkára és Branko Bajić, a Vajdasági Tartományi Népfelszabadító Bizottság elnöke voltak (POPOV, 1982: 20). Az első szám címlapján az is szerepelt, hogy „Bácskai kiadás“ (POPOV, 1982: 21), mert akkor tervben volt egy bánáti és egy szerémségi kiadás is, de ez nem valósult meg. Svetozar Marković Toza és Branko Bajić 1942. október 10-én részletes jelentést küldött Titónak és a JKP Központi Bizottságának a vajdasági kiadói tevékenységről és a tervezett kiadványokról: „A röpiratokat magyar, német, szlovák és ruszin nyelven jelentetjük meg, a *Slobodna Vojvodina*t és más fontosabb anyagokat a szerb mellett magyarul is“ (KALAPIS, 1994: 9).

A lap következő száma Óverbáson, a későbbiek a dél-bácskai Parragon, 1943 novemberétől pedig a szerémségi Surdukon jelentek meg, ekkor már Jovan Popović író volt a főszerkesztője. Stanka Veselinov, az agitációs és propagandabizottság akkori vezetője 1979. évi visszaemlékezésében azt közölte: „Már 1943-ban, amikor Szerémségben újra megjelent a *Slobodna Vojvodina*, felmerült a magyar nyelvű lap kiadásának szükségessége. Akkor ott köztünk egyedül Jovan Popović tudott magyarul, ő kiválóan ismerte a magyar irodalmat is. Az újsághoz azonban nem voltak meg a műszaki feltételeink, nem volt magyar betűnk.“⁵

A lap 1944 októberétől már a felszabadított Nagybecskerekén (az akkori Petrovgradban) készült, de novembertől legális újságként visszakerült Újvidékre, ahol hamarosan három kiadásban látott napvilágot: szerb, magyar és latin betűvel horvátszerb nyelven. Megjelenése azonban rendszertelen, napilappá akkor vált, amikor az újvidéki Futaki utcában levő nyomdában készült.

Nyilvánvalóan nem véletlen, hogy éppen a sajtóval kezdődik a vajdasági magyarok intézményesített művelődési élete. Miképpen a megjelenésének napjáról – karácsony – is nehezen hihető el, hogy véletlen. Bár az egyik legmagasabb tisztséget

⁵ *Magyar Szó*, 1979. december 23.

betöltő jugoszláviai magyar politikus, Sóti Pál a vele készített interjúban erről így nyilatkozott: „Mindnyájan sürgettük, hogy induljon be az újságyomtatás, mert nagyon kellett az írott agitációs eszköz. De hogy éppen karácsony napján jelent meg az első szám.(...) Lehet, hogy megboldogult Keck Zsiga nem mondta ezt Veselinov Stankának [az agitációs és propagandabizottság akkor 24 éves vezetője], hogy ne éppen karácsony napján induljon, mert mindnyájan azon voltunk, hogy minél hamarabb, közben senki se tudta a szerbek közül, hogy mikor van a katolikus karácsony. Úgyhogy a vajdasági magyar olvasó 1944-ben szent karácsony napján kapta kezébe az első nyomtatott újságot az új Jugoszláviában. A régi júgós, illetve a Horthy-rezsim újságjai közül egyik sem jelent meg a felszabadulás első napjától kezdve, a Napló se, meg nem tudom, mi volt még“ (VÉKÁS, 2010, 371).

A lap indulásának körülményei is mutatják, hogy politikai döntés eredménye volt a lap megjelenése, és a hatalom, illetve a hatalmat kezében tartó párt eszközként használta, erre utal fordításjellege: a magyarul megjelenő lap teljesen egyezett az eredeti szerb változattal.

„Születéséről (...) nincs alapítólevél, jegyzőkönyv, dekrétum vagy bármilyen más írásos nyom. Politikai döntés hozta létre, szóbeli utasítás nyomán jött a világra, úgy is mondhatnánk partizán módra” – írja Kalapis Zoltán a lapról írt monográfiájában (KALAPIS, 1994: 7).

A négy oldal terjedelmű *Szabad Vajdaság* napilap első száma fejlécének adatai: Jelmondat: „Halál a fasizmusra – Szabadság a népnek!⁶ Vajdasági Egységes Népfelszabadító Front napilapja. I. évfolyam 1. szám. Noviszád, 1944. december 24. Ára 20. fillér. A fejléc mellett keretes idézet Titótól: „Békejobbot nyújtunk minden becsületes embernek, aki ma kész velünk együtt újjáépíteni rombadöntött országunkat.”⁷ A lap impresszumában olvashatjuk a szerkesztőség címét (Noviszád, Futaki utca 50 és telefonszámát 23-37). Ez azonos a *Slobodna Vojvodina* címmel és telefonszámával, a két szerkesztőség között tehát szoros együttműködés lehetett.

A lap első száma a *Politikánk lényege a népek testvérisége* című vezércikkkel indult, amely tulajdonképpen a JKP központi lapjának, a *Borba* 1944. december 10-i számának vezércikke volt, amit Tito mellett az egyik legjelentősebb politikus, Milovan Đilas írt. Rehák László szerint „ez a cikk annak idején irányelv-jellegű volt”, és a

⁶ A partizánok jelmondata, a horvát népfelszabadító egységfront lapjának, a *Vjesnik*nek a fejlécében szerepelt 1941 augusztusától, később az egész népfelszabadító mozgalom hivatalos jelmondatává vált.

⁷ Szabad Vajdaság, 1944. december 24.

következő részletet idézi belőle: „Nem felelhet minden magyar Horthy és Szálasi gaztetteiért. [...] A nemzeti kisebbségeket pedig be kell vonni a fasizmus elleni tényleges harcba, hazájukká tenni Jugoszláviát, és minden tekintetben Jugoszláviához kötni őket. Ez nem érhető el másként, csak úgy, ha egyenjogú polgárok lesznek, ha tiszteletben tartjuk nemzeti és polgári jogait, ha gazdasági, jogi és minden más tekintetben ugyanúgy járunk el velük szemben, mint Jugoszlávia többi polgárával szemben” (REHÁK, 1967: 215).

1.1. Napilap „előzmények” nélkül

A *Szabad Vajdaság* indulásakor megtagadta a múlt délvidéki magyar lapjait, holott a két háború között több vajdasági magyar lap látott napvilágot. Ezekről, így a szabadkai *Naplótól*, az újvidéki *Reggeli Újságtól*, a zombori *Új Hírektől*, a becskerekai *Híradótól* a *Szabad Vajdaság* teljesen elhatárolódott, nem tartotta őket előzményként számon. A magyar lapkiadás a Bácskában az említett lapok megindításánál sokkal régebben kezdődött: Szabadkán 1848. november 3-án jelent meg az első lap, a *Honunk Állapota*. Az I. világháborút követően, 1918. december 1-jével, az új államalakulat, a Szerb–Horvát–Szlovén Állam létrejöttével az itt megjelenő magyar sajtótermékek a kisebbségi léthelyzet lapjaivá váltak. A kisebbségbe került magyarság amúgy is nehéz helyzetének az sem kedvezett, hogy – mint más elcsatolt területekről is – a magyar értelmiség legtehetségesebb részét erről a vidékről is hosszú éveken keresztül magába szippantotta Budapest (pl. az írók közül Herczeg Ferencet, Papp Dánielt, Kosztolányi Dezsőt, Csáth Gézá). A fővárosban alapozták meg országos hírnevüket, miként akkoriban a legtöbb magyar író, s nem volt okuk arra, hogy e vidéki keretek közé térjenek vissza. A háború után ezt még tetézték az optálások, kiutasítások. A hírlapkiadás tehát nemcsak anyagi nehézségekkel, de sokszor megfelelő káderek hiányával is küzdött. Mégis aránylag gyorsan megindult újra a lapkiadás: a háború előtti lapok közül a szabadkai *Bácsmegeyi Napló* napilap jelent meg újra; ezek mellett újabb lapok indultak, az újvidéki *Délbácska* és a szabadkai *Hírlap*.

Az 1929. január 6-i királyi diktatúra bevezetése után a közigazgatás megváltoztatásával mindenhol törölték a régi megyei rendszer elnevezéseit. Így változott a szabadkai napilap, az 1903-tól megjelenő, polgári demokratikus értelmiség lapja a *Bácsmegeyi Napló* címe is 1930. márc. 26-ától *Naplóra*, egészen 1941. ápr. 10-éig; április 12-én, a magyar csapatok bevonulásának napján pedig újra a teljes eredeti

címmel *Bácsmezei Naplóként* jelent meg, de egy szám után betiltották. A lapnak fiókszerkesztősége dolgozott Zomborban, élén Komor Mihállyal (1921. szept.), Újvidéken (1925. jan.), Párizsban, Stella Adorján vezetésével (1925). A vasárnapi számnak terjedelmes irodalmi melléklete jelent meg, amely nemcsak a vajdasági magyar, hanem budapesti írók (Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Benedek Marcell, Kodolányi János, Herczeg Ferenc, Móricz Zsigmond, Babits Mihály) írásait is rendszeresen közölte. A lap karácsonyi mellékleteket, irodalmi almanachokat adott ki, regény- és tárcapályázatokat (4000 korona pályadíjjal), történelmi regénypályázatot hirdetett 1929-ben. A *Bácsmezei Napló* regénysorozata címmel az 1920-as évek végén, az 1930-as évek elején világirodalmi művek jelentek meg.

A két világháború közötti időszakban Szabadka volt a magyar nyelvű lapkiadás központja; Kolozsi Tibor a *Szabadkai sajtó* (1919–1945) című könyvében összesen 102 magyar nyelvű lapot sorol föl, amelyek Szabadkán jelentek meg, vagy amelyeket szabadkai nyomdákban készítettek, de emellett Bácskában még Újvidéken, Zomborban, Magyarakanizsán, Zentán, Topolyán, Bezdánban, Szilágyin, Apatinban, Mozsoron, Gomboson, Kulán, Bácsfeketehegyen, Újverbászon, Óbecsén, Temerinben, Horgoson és Péterrévén. (KOLOZSI, 1979: 465–494). Természetesen ahány összefoglaló, annyi különböző adat is a megjelenő magyar lapokról: a legkisebb lapszámot – 44-et – Fekete Lajos említi *A magyar sajtó* című tanulmányában, amely 1941-ben jelent meg (CSUKA, 1941: 229).

Az 1920 utáni délvidéki magyar sajtóélet fontos szereplőivé váltak a magyarországi emigránsok. Az 1920. december 20. után kikiáltott Pécs–Baranyai Szerb–Magyar Köztársaság rövid létezése, majd bukása után sok emigráns, főként írók, újságírók jöttek a Vajdaságba. Egy csoportjuk, a hazaemigrált Csuka Zoltán (aki Zichyfalván született, de később Mohácson, Pécsen élt, onnan emigrált vissza) irányításával hozta létre Újvidéken az aktivista irányultságú, a magyar avantgárdhoz kapcsolódó, a kultúrák nemzetfelettségét hirdető („Nem magyar kultúrát adunk, de kultúrát magyar nyelven!”) *Út* című folyóiratot, amely 1922 és 1925 között, rendszertelenül jelent meg (VAJDA, [1995]: 46). Ezt itt bejavítottam, szüntesd meg a sárga kijelölést!

Az emigránsok közül többen (Haraszi Sándor, Godányi Zoltán, dr. Flamm József, dr. Geleji Dezső, Diószeghy Tibor, Tamás István és László Ferenc) a *Bácsmezei Napló* szerkesztőségében találtak munkát, többek között dr. Dettre János ügyvéd is, aki 1920-tól tevékenykedett Szabadkán, nemcsak az újságírásban,

szerkesztésben vett részt, hanem az irodalmi életben is: Radó Imrével szerkesztették 1924-ben a *Vajdasági Magyar Írók Almanachját*. Dettre Jánost 1925-ben kiutasították az országból. azzal az indoklással, hogy emigránsként beavatkozott a helyi politikai életbe, amihez nem volt joga (KOLOZSI, 1979: 58).

A háború előtt magyar sajtóközpontnak tekinthető Szabadka mellett Újvidéken is volt hagyománya a magyar lapoknak (pl. Újvidék „politikai, társadalmi, közgazdasági és közmívelődési hetilap”, *Újvidéki Hírlap* „politikai és vegyestartalmú hetilap”, *Újvidéki Hírlap* „társadalmi hetilap”), amelyek jól szerkesztett, rendszeresen megjelenő magyar újságok voltak. Ezek munkatársai, szerkesztői a húszas években tovább folytatták hírlapírói, szerkesztői munkájukat. Lapindítási kísérlet már 1919-ben is volt, de eredménytelen, az új hatóságok csak 1920 decemberében engedélyezték egy magyar napilap kiadását Újvidéken, ez volt a *Délbácska*. A lap az első számtól egészen a királyi diktatúra bevezetéséig jellegzetesen kisebbségi öntudatú újságként került az olvasók elé, az első két és fél év után Tomán Sándor szerkesztésében (1923–1929). Hornyik Miklós szerint a *Délbácska* „kisebbségpolitikai értelemben állt szemben a vajdasági magyar sajtó nagyobb hányadával. Egy-két cikkének rejtettebb hangsúlyából bizonyos fokú antiszemitizmus is kiolvasható, a lényegét illetően azonban a kisebbségvédelem frontján helyezkedett szembe pl. a szabadkai *Bácsmegyei Naplóval*, az újvidéki *Vajdaság* című napilappal és más vajdasági magyar újságokkal. Álláspontja szerint a *Bácsmegyei Napló* álkisebbségi lap, nem foglalkozik a jugoszláviai magyar kisebbség legfontosabb problémáival, üzleti érdekeknek rendeli alá az igazmondás és a politikai őszinteség követelményét, egyszerűbben fogalmazva: hátat fordít a félmillió jugoszláviai magyarság létkérdéseinek” (HORNYIK, 1985: 19).

A vajdasági kisebbségi sajtó megítélésében – éppúgy mint a lapokra vonatkozó statisztikai adatokban is – igen sokszor eltérőek a vélemények. Triva Militar 1939-ben megjelent sajtótörténete szerint sem a vajdasági magyar, sem a vajdasági német sajtó semmilyen szempontból (számbelileg, gazdaságilag, kulturális fejlettség tekintetében) sem érte el a vajdasági szerb sajtó színvonalát (MILITAR, 1939). Ezzel szemben Zoran Janjetović a Jugoszláviában élő kisebbségekről szóló könyvében, azt írja, hogy a kisebbségi sajtónak (különösen a magyar és a német nyelvűnek) a többségi nemzet soraiból is számos olvasója volt, és ezzel hatást fejtett ki (JANJETOVIĆ, 2005: 264). Egy előzmények nélküli, fejletlen sajtóról nehezen feltételezhető, hogy nagyon rövid idő alatt ilyen változáson ment volna át.

A *Szabad Vajdaság* nem tartotta elődjének a Vajdaságban a két világháború között megjelenő magyar lapokat: a szabadkai *Naplót*, az újvidéki *Reggeli Újságot*, a becskerekeli *Híradót*, a zombori *Új Híreket*, sem az 1941 után megjelenő lapokat: a *Délmagyarországot*, a később *Délvidéki Magyarságot*, csak a valamikori mozgalmi lapokkal vállalt némi közösséget, mint a becskerekeli *Közakarat*, a belgrádi, majd szabadkai *Szervezett Munkás*, leginkább pedig a baloldali folyóirattal, a *Hiddal*.

Ugyanakkor az 1945-ben induló *Szabad Vajdaság* több újságírója (Majtényi Mihály, Lévay Endre, Kolozsi Tibor, Sulhóf József, Bodrits István, illetve rendszeresen dolgozó külső munkatársként Kovács Sztrikó Zoltán és Debreczeni József) a *Napló* szerkesztőségében kezdte hírlapírói pályáját.

1.1.1. A *Szabad Vajdaság* napilap szerkesztősége

A Jugoszláv Kommunista Párt tartományi pártbizottsága Stanka Veselinovot, az agitációs és propaganda-bizottság 24 éves vezetőjét bízta meg a *Slobodna Vojvodina* további megjelentetésével és egy magyar napilap kiadásának a megszervezésével (KALAPIS, 1994: 10). Megtudta, hogy Újvidéken, a Futaki utcában van egy kisebb nyomda (ott készült a *Reggeli Újság*, majd *Újvidéki Reggeli Újság*, amelynek utolsó száma 1944. október 3-án jelent meg). Visszaemlékezésében azt írta: „elmentünk oda, ott találtunk néhány antifasiszta nyomdászt... Ezután léptünk kapcsolatba néhány magyar elvtárral, és hoztuk létre a *Szabad Vajdaság* szerkesztőségét.”⁸

A „néhány magyar elvtárs” a teológiai és bölcsészeti tanulmányokat végző, egykori szabadkai református lelkipásztor, a kommunistákkal rokonszenvező, antifasiszta Kek Zsigmond volt, akit az egységes Népfelszabadító Front 1945. december 10–11-én megtartott értekezletén a vajdasági főbizottság tagjává választott.

A másik munkatárs Gál László költő, újságíró, aki 1944 végén tért haza Szabadkára, és ott a Kertváros népbizottságának elnökévé választották. A harmadik Lévay Endre újságíró, szerkesztő, könyvtáros. A negyedik pedig Majtényi-Markovics Mihály újságíró, író. Herceg János egyik cikkében⁹ írja, hogy Nikola Petrović az akkori ideiglenes kormány, a Nemzeti Felszabadítási Bizottság tagja közölte vele, hogy az egy-

⁸ *Magyar Szó*, 1976. december 23.

⁹ *Magyar Szó*, 1979. december 23.

két hét múlva induló magyar lap szerkesztőségének tagja lesz, de ő nem fogadta el a megbízást. „Kívül a palánkon valahogy biztonságosabbnak éreztem az írást”.¹⁰

Herceg János tehát kívül maradt, de kik voltak azok, akiket a hatalom „beemelt”, s miért vállalták ezt a feladatot? Az utóbbi kérdésre a válasz nyilvánvaló: egzisztenciális kényszerből. Látva maguk körül az eseményeket, nem volt előttük más lehetőség, és valószínűleg félhettek a visszautasítás következményeitől. Mivel Kek Zsigmond kivételével valamennyien az irodalomban kezdték pályájukat, érdemes megnézni, hogyan látja ezt az időszakot, és őket a jugoszláviai magyar irodalmat összegezõ két irodalomtörténész, Bori Imre és Vajda Gábor.

A mindig a hivatalos álláspontot képviselő, a jugoszláviai magyar irodalom önállóságát, „különutasságát” hirdető Bori Imre *A jugoszláviai magyar irodalom történetében* erről a korszakról mindössze egy rövid bekezdést írt: „A legjelentősebb változások irodalmunk életében a társadalmi alapok átváltozása nyomán következtek be, s nyilvánvaló volt, hogy nem kezdhettem újra egyetlen írónk sem a munkáját, ahol 1941 tavaszán abbahagyta. Megváltozott a jugoszláviai magyarság társadalmi képe, mivel a végrehajtott földreform és az ipar, valamint a kereskedelem államosítása révén a magyar nemzetiségű polgárság anyagi lehetőségei lecsökkentek, ugyanakkor a magyar szegényparasztság is földet kapott, de változások következtek be a politikai helyzetében is; a klasszikus, úgynevezett kisebbségi helyzete módosult” (BORI, 2007: 127).

E nagyon általános néhány sor után Vajda Gábor *A délvidéki magyarság eszmé- és irodalomtörténetéből* teljességében nincs lehetőség idézni az erre vonatkozó részt. Vajda ugyanis oldalakon keresztül elemzi, a magyarságot sújtó 1944-es genocídiumot követően új helyzetbe került, induló vajdasági magyar művelődés konszolidálódását. A háttérét igyekszik kideríteni, valamint a személyes okokat, amelyekkel a hatalmon levők maguk mellé állíthatták a magyar értelmiség egy részét. A jellemzése, hogy milyennek látja „az új hatalom propagandaeszközeként szolgáló” *Szabad Vajdaság* magyar szerkesztőségét elindító négy embert: „...meghökkenett bennünket, hogy éppen Gál László, Kek Zsigmond, Lévy Endre és Majtényi Mihály voltak az első munkatársai.

Gál László, aki már a harmincas években ’kispolgári’ Sztálin-ellenességével tűnt ki, s baloldali beállítottsága dacára sem volt töretlen mozgalmi múltja.

¹⁰ Uo.

Kek Zsigmond, aki annak ellenére, hogy kommunistaként a *Híd* munkatársa, forradalmárok rejtegetője és megmentője volt, megjelent 1943-ban a magyarság szárszói találkozásán, s a református egyház szokásrendjének megfelelően köszöntötte a Szabadkára ellátogató Horthy kormányzót, és ugyancsak ő fölkereste a börtönben és elbúcsúztatta az élettől az akasztásra ítélt Mayer Ottmárt.

Lévay Endre, aki a *Híd* születésénél bábáskodott, viszont a *Dél kapujában* c. publicisztikai művében (1944) Nagy-Magyarország keretébe illesztette Szabadkának és környékének főleg magyar regionális jellegzetességeit, s akinek a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség főszervezője tisztét is el kellett vállalnia, hogy majd a túlbuzgóságáért megróják, és a Goli otok nevű büntetőtelepen vezekeljen.

Majtényi Mihály, aki nem sokkal azelőtt, az osztályöntudat jele nélkül Szabadka hagyományos magyar nyelvi dominanciájának visszaállítását ünnepelte a Kalangyában, s a mezőgazdasági kultúrát megalapozó nagy magyar egyéniségnek (Kiss Józsefnek) állított emlékművet a *Császár csatornája*, címe szerint is reakciós regényében, s ráadásul még a harmincas években Markovicsról Majtényire magyarosította a nevét” (VAJDA, 2006: 24).

Ők négyen, a négy Újvidékre rendelt szabadkai alkotta tehát az 1944. december 24-én megjelent magyar napilap szerkesztőségét. A katonai közigazgatás alatt álló Vajdaságban a helyőrség parancsnoka 1944. december 19-én névre szóló menetlevelet adott a négy szabadkainak.¹¹ Ez az egyetlen sajtótörténeti dokumentum a lap indulásáról (Majtényi Mihály ugyanis megőrizte). A négy munkatárs közül hárman (Majtényit kivéve) a két háború közötti baloldali folyóirat, a *Híd* munkatársi köréhez tartoztak. Lévay visszaemlékezése¹² szerint a JKP tartományi vezetőségétől is érkezett egy felhívás, hogy magyar nyelvű lapot kell indítani a tartományi székvárosban, és volt egy „hivatalos átirat” is az Agitproptól Stanka Veselinov aláírásával, hogy ők négyen megbízást kaptak egy magyar nyelvű lap megindítására Újvidéken, de ennek a két iratnak nincs nyoma, és ahogy Kalapis Zoltán írja „a lapindításról szóló lényegi döntés a JKP vajdasági bürojának egyik ülésén született, ezek a jegyzőkönyvek azonban vagy elkallódtak, vagy még hozzáférhetetlenek” (KALAPIS, 1994: 12).

Mindezek egyértelműen igazolják, hogy az egyedüli döntéshozó a JKP és annak tartományi legfelsőbb szervei, hogy az új hatalom teljesen megváltoztatta a magyarok – mint nemzeti kisebbség – iránti politikáját, és ennek első eszközeként létrehozott egy

¹¹ Vajdasági Levéltár, katonai kerület, VI-78/1944

¹² 7 *Nap*, 1979. december

egy-párti lapot, a *Szabad Vajdaságot*. Gál László így emlékezett erre: „Meglepetés volt számunkra, hogy máris gondolnak arra, hogy napilapot adjanak ki magyar nyelven, mert hiszen vissza kellene emlékezni a megszállás alatti borzalmakra; nagyon sokan, a nagy többség nem számított arra, talán még arra sem, hogy egyáltalán lesz itt még magyar szó, magyar újság... Mi tudtuk, hogy lesz. Csak azt nem szeretném, ha valaki azt hinné, hogy ez a mi négyünk érdeme volt, hogy megindítottuk már decemberben Az első magyar nyelvű napilapot (...) na, mi nem voltunk olyan bátrak, hogy ilyen ötlettel álltunk volna elő. A Párt választott ki bennünket, a Párt küldött Újvidékre” (KALAPIS, 1994: 12) .

A *Slobodna Vojvodina* 1944. december 24-én a lap utolsó oldalán a következő hírt közölte: „Katolikus karácsonykor vajdasági magyar lap jelenik meg Újvidéken” cím alatt a továbbiakban ez olvasható: „Az egységes Vajdasági Népfelszabadító Front propagandaosztálya Újvidéken megszervezte a magyar napilap szerkesztőségét és kiadóhivatalát. Ez valójában a *Slobodna Vojvodina* rövidített kiadása lesz. Első száma katolikus karácsonykor jelenik meg” (KALAPIS, 1994: 19–20).

A szerkesztőség, amely fokozatosan új tagokkal bővült, nem örült a kész szerkesztési koncepciónak és cikkeknek, amelyeket csak fordítani kellett. Ezt időnként szóvá is tették, például Gál László írásban is.

A négy oldalon megjelenő napilap kezdeti példányszámára nincsenek pontos adatok. A munkatársak mind másképpen emlékeztek, a néhány ezertől 40 000-ig, Vékás szerint az 1945. évi példányszám 22 000 volt (VÉKÁS, 2011: 30).

Közben a szerkesztőség létszáma bővült, ismét egy irodalmár csatlakozott a szerkesztőséghez: a szintén szabadkai Laták István proletárköltő, a háború előtti baloldali *Híd* folyóirat munkatársa. A szerkesztőség tagjaira – annak ellenére, hogy magyar napilapot írtak és adtak ki – sokan mégis ellenségként, az új hatalom megtestesítőiként tekintettek, ami többféleképpen megnyilvánult: „fenyegető éjjeli telefonhívásokkal zaklatták őket, névtelen levelekben pedig kilátásba helyezték a bosszú válogatott módozatait a bikacsöktől a kötélíg.” A *Szabad Vajdaság* munkatársainak a létfenntartásáról azonban már nem gondoskodtak megbízóik, egy újvidéki református pap családja segítette őket.

1.1.2. A *Szabad Vajdaság* a politikai propaganda eszköze

Az új államalakulatban elindult kisebbségi sajtó cikkeinek túlnyomó részét a *Slobodna Vojvodina* fordításai képezték. Legtöbbet a vezető politikusok beszédeiből közöltek, és a közvetlen direktívákat, utasításokat jelentették meg. Tudósítói hálózat gyakorlatilag még nem létezett. A szerkesztőségekben kevesen dolgoztak, a cikkek tele voltak frázisokkal, a párt szerint „apolitikusak és ötletlenek voltak”

A testvériség-egység volt az egyik leggyakrabban használt mozgósító jelszó, a politikusok beszédeiben és írásaiban, a cikkekben mindenhol szerepelt. Állandó hangoztatása és a kisebbségi lap indítása mégsem csak önzetlen, nagylelkű gesztus volt a hatalmon levők részéről: a lap a JKP magyar szócsöveként és az agitprop legfontosabb propagandaeszközeként a magyarok átnevelését, befolyásolását tűzte ki célul. Ez annál is könnyebben ment, mert akkor ez volt az egyetlen magyar lap. Hamarosan lesz majd több is, de kiadásának célja is ugyanaz, mint a *Szabad Vajdaságé*: egyetlen forrása legyen a híreknek, eseményeknek és történéseknek. Az újság elsősorban a nevelést, pontosabban az átnevelést szolgálta. Erre számtalan példát találunk, szinte bármelyik oldalon beleolvashatunk olyan cikkbe, amelyben a magyarokat fedik meg, utasítják rendre, követelnek tőlük lojálisabb, rendszerhű magatartást.

A lap újságírói retorikájában szinte állandósulnak a következő szavak, kifejezések: bűnös nemzet, büntudat, ki kell érdemelnünk a bizalmat, alkalmasak vagyunk, szint kell vallanunk, dolgoznunk kell, meg kell mutatnunk, fasiszta bélyeg, harcoltak értünk, a magyar sovinizmust gyökerestül kell irtani.

A bűnösök, az alárendeltek, akiknek az a feladatuk, hogy dolgozzanak, a magyarok és a „jók, a felszabadítók“ a délszlávok, a vezetésre hivatottak alá- és fölérendeltségi viszonyáról írja Vajda Gábor: „Ha a Vajdaság etnikai homogenizálása nem sikerült is, az alá-, illetve fölérendeltségi viszony – a következő fél évszázadra vonatkozóan – állandósulhatott. Egyfelől az erősebbek, előrelátóbbak, felszabadítók és vezetésre hivatottak, másfelől pedig a gyöngébbek, múltjukba süllyedtek, szolgálalkúek és útmutatást igénylők – hosszú időn át ez volt a kimondott vagy kimondatlan lényege a többség és kisebbség (nemzet és nemzetiség) viszonyának a titói Jugoszláviában“ (VAJDA, 2006: 28).

A írott média közvélemény-formáló szerepének növekedésével az újságírói munkának is egyre inkább alapkövetelménye lett a lap munkatársainak politikai és ideológiai elkötelezettsége.

2. Agitáció és propaganda – cenzúra

„A titoizmus ideológiájának jellegzetes leegyszerűsített változata jelent meg a propagandában. Tito és köre a kommunizmus szellemében ígért és teremtett a későbbiekben az egyéneknek élhető életet. Új elemek jelentek meg a közéletben. Ha kellett, hízelegtek és dicsértek is. Népszerű tetteikkel előmozdították elfogadottságuk növekedését. Mindennek megvolt azonban a fonákja is. Rendszerük elfogadtatásához nem válogattak az eszközökben” (MÉSZÁROS, 2008: 259).

A sajtóban az egyik oldalon megvolt, hogy kiről, miről, mit és hogyan kell írni, míg a másik oldalon a tilalmak álltak: kiről, miről, mit és hogyan nem szabad írni, melyek azok a tabu-témák, amelyeket mindenképpen el kell kerülni, amelyek nemcsak témáját nem képezhetik egy írásnak, de még a háttérben sem bukkanhatnak fel. A közvélemény-formáló publikációk bizonyos célból való ellenőrzése még az ókorba nyúlik vissza. Marko Lopušina, aki két cenzúráról szóló könyv¹³ szerzője, bevezetőjében azt írja, hogy a cenzúrát hivatalosan Gutenberg – vagyis a nyomtatás – óta alkalmazzák, és amióta kitalálták a vallási inkvizíciót és a Cenzori Hivatalt 1485-ben (LOPUŠINA, 1991: 5). A cenzúra azóta is, több-kevesebb intenzitással, minden társadalomban működött: az állami, egyházi, katonai, esetleg magánellenőrzés politikai (ideológiai), vallási és erkölcsi szempontok alapján bírált felül minden (írásban vagy szóban) nyilvánosság elé kerülő anyagot.

A cenzúrának több változata ismert: lehet állandó, amikor egy erre a célra létrehozott hivatal vagy testület minden, a hatáskörébe tartozó publikációt rendszeresen ellenőriz, s lehet alkalmi, amely esetenként megbízott cenzorok döntésére bízta a gyanús művek megjelentetésének tiltását vagy azok megsemmisítését. Más szempontból nézve a cenzúra lehet előzetes, ha a cikkeket, műveket a nyilvánosságra hozatal előtt kell engedélyeztetni, vagy utólagos, ha a cenzorok csak a már publikált alkotások további sorsáról döntenek. A közfelfogás szerint az előzetes cenzúra a szigorúbb, de ez vitatható, hiszen ilyen esetekben mód nyílik a kifogásolt részletek módosítására, s a mű, ha megcsonkítva vagy megszelídítve is, de közrebocsátható, míg az utólagos cenzúra többnyire (könyvek, folyóiratszámok esetében pedig mindig) az egész publikáció elkobzását-megsemmisítését kell, hogy mérlegelje (RÉVAI IV., 1999: 88–92).

¹³ Marko Lopušina: Crna knjiga Cenzura u Srbiji 1945–91 [Fekete könyv Cenzúra Szerbiában 1945–91] Fokus Beograd, 1991.; Марко Лопушина: Црна књига Цензура у Србији 1945–2015 Прометеј Нови Сад 2015.

A cenzúra lehet még nyílt és kodifikált, amikor törvényekkel (pl. sajtótörvényekkel), rendeletekkel határozzák meg a tilalmakat. Rosszabb a burkolt cenzúra (MARKOVITS–TÓBIÁS 1966: 16), amely ismeretlen belső utasításokkal működik, s lehetővé teszi a személyes önkényt is. A cenzúra lehet még teljes: Magyarországon a teljes cenzúra 1940. augusztus 28-án lépett életbe, ami azt jelentette, hogy sajtóterméket sem kinyomni, sem terjeszteni külön ügyészi engedély nélkül nem volt szabad (MARKOVITS–TÓBIÁS 1966: 14).

2. 1. Cenzúra a királyi államban

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba került nemzetekből lett nemzeti kisebbségek lapjait szigorúan cenzúrázták, így a magyar sajtót és könyvkiadást is. Több magyar lapot betiltottak, és a lapok magyar területekről való behozatalát is megtiltották. A hatóságok meg akarták szüntetni a magyar és német sajtó hatását és erősíteni a szerb hatást, de ez nem sikerült maradéktalanul. A cenzúra működött a két háború közötti egész időszakban mind a kisebbségi lapok, mind a kisebbségek anyaországából érkező lapok, könyvek esetében. A legtöbb munkájuk az Újvidéken székelő Államügyészség cenzorainak volt, a levéltárban lenyűgözően hosszú listát találunk a betiltott lapokról, illetve lapszámokról (JANJETOVIĆ, 2005: 267).

A legszigorúbb intézkedés egy lapszám, illetve néha az egész újság betiltása volt, amit még a szerkesztők, munkatársak elfogatásával is tetézték. Ezek általában egy kisebbség vagy egy politikai párt ellen irányuló kampány részeit képezték. Még szigorúbban jártak el a külföldi sajtó behozatalánál, amit bizonyos időszakokban teljesen megtiltottak. A külföldi sajtóházak azonban sokszor még így is találtak módot sajtótermékeik becsempészésére. A cenzúra és egyéb korlátozások a kisebbségi sajtó, ugyanakkor az államnyelvű lapok szabadságát is nagymértékben csökkentették, ezért a hírlapírók sokszor virágnyelven fejezték ki magukat, amit a cenzorok értettek ugyan, de nem tudtak ezzel mit kezdeni. Ez különösen a magyar lapokra volt jellemző: 1922-ben ilyen feljelentés érkezett a *Bácsmezei Napló*, a *Vajdaság*, 1927-ben a *Délbácska*, 1929-ben a *Szombori Újság*, 1935-ben a *Napló* ellen (JANJETOVIĆ, 2005: 268).

A cenzúrán kívül a hatóságok egyéb eszközöket is bevetettek, hogy szolgálatukba állítsák a sajtót: támogatásokkal, a szerkesztők „meggyőzésével”, konkrét utasításokkal, hogyan lehet egy témáról írni.

A cenzúrát jellemzi az is, hogy működését általában tagadják, erre egy példa a vizsgált korszakból Lukács Gyula *Népnaptárunkról* írt cikke a *Híd* 1947-es évfolyamának *Szemle* című rovatában: „Hiszen ma is tisztában vagyunk azzal, amit akkor is a szemünk előtt tartottunk: nagy felelősség naptárt kiadni, mert nemcsak egyik legszámottevőbb, hanem nagyon sok esetben egyetlen kultúreszköz is. A célkitűzés tehát nem változott. De változtak a körülmények. Más feltételek között írtuk a naptárat, más körülmények között olvassa dolgozó népünk, mint annak idején. Arra most nem térünk ki részletesen, hogy milyen körülmények között íródott az a naptár, habár igen csábít az alkalom, hogy büszke összehasonlítást tegyünk a soha visszamentő multtal. Elég ennyi: akkor nehéz anyagi helyzetben, cenzorral viaskodva írta a haladó szellemű értelmiség egy maroknyi kis tábora a szociális és nemzeti elnyomás alatt sinylődő magyar dolgozó népnek. Ma az új Jugoszlávia népszabadságában, a sajtószabadság alapján egy mindinkább szaporodó dolgozó népi értelmiségi tábor írja a kétszeresen, társadalmilag és nemzetiségi szempontból fölszabadult magyar dolgozó nép százezreinek.” (LUKÁCS, 1947: 933).

Lukács Gyula külön kiemeli az új állam sajtószabadságát, holott tudjuk, az Agitprop ellenőrzése alatt készül a magyar napilap, s ennek alapján valószínűleg így készült a Népnaptár is és a többi kiadvány is.

2.1.1. Kommunista cenzúra

A cenzúra Fekete könyve mindazokat az adatokat tartalmazta, amelyek a cenzúra szűrőjén fennakadtak. Az állam, hogy a cenzúra tényét – a kultúra területén készült alkotások iránti represszív viszonyát – titokban tartsa, időnként változtatta a közvetlen ellenőrzés formáit. Marko Lopušina szerint a cenzúrázott művek példái alapján Szerbiában az 1945–1990 közötti időszakban a cenzúrának négy domináns változata létezett: bírósági, öngazgatási, politikai és rendőrségi (ЛОПУШИНА, 2015).

A vizsgált téma esetében elsősorban a politikai cenzúra működött, amit a könyv szerzője szerint a Kommunista Párt, illetve Kommunista Szövetség és más társadalmi-politikai szervezetek fórumai végeztek azzal a feladattal, hogy törődjenek a szerzők és műveik ideológiai tisztaságával és politikai igazhitűségével (ЛОПУШИНА, 2015: 61).

A rendőrségi cenzúrát a leggyakrabban a vámszervekkel együtt végezték a határákelőhelyeken, de az ország belsejében is a polgárok és az utazók ellenőrzésével, hogy nem találnak-e náluk olyan külföldön nyomtatott termékeket, amelyek

tartalmukkal veszélyeztetnék Jugoszlávia állami fejlődését. Ennek vált áldozatául – a fentiekben már említett 1945–1990 közötti korszakban Szerbiában – a legtöbb cím: ötszáz emigrációban és külföldön készült mű, míg a politikai cenzúra háromszázharminc művet tiltott be (ЛЮПУШИНА, 2015: 62).

A Jugoszláv Kommunista Párt a háború után átvette a Szovjetuniótól a társadalom bolsevista modelljét, a művészetben bevezette a szocialista realizmus doktrínáját és a zsdanovizmust is a kultúrába mint rendszert. A művészet taktikai és propaganda-eszköze volt az új ember kialakításának. E korszak tárgyalásakor a magyarországi szakirodalomban legmegfelelőbb legtömörebb magyar terminológiaként a „szovjetizálás“-t használják (SCHEIBNER, 2014: 13).

2.1.2. Agitációs és propagandaosztály – Agitprop

Jugoszláviában, 1945 után a kultúra egész területét is – mint magát a társadalmat a szovjet minta alapján készült adminisztratív rendszerrel szabályozták. Az Agitprop hivatalosan tanácsadó testület volt, valójában főcenzor, bíró és művészeti kritikus, amely a bizottságain keresztül irányította az országban a tudományos, művészi és oktatási tevékenységet. Cenzori apparátus formálisan nem létezett, de a félelem társadalmi-gazdasági klímájára való tekintettel nem is volt szükséges (CVETKOVIĆ, 2006: 505–506).

A *Szabad Vajdaság*, majd a *Magyar Szó* cikkeit a kezdetektől ellenőrizték. Később ez az ellenőrzés még szigorúbbá vált. 1948 elején megromlott a viszony a *Magyar Szó* főszerkesztője, Kek Zsigmond és az agitprop között: „Kek Zsigmondot , aki pedig a szerkesztőség »kemény vonala«-t képviselte, nem találták eléggé megbízhatónak, sőt kétszínűnek minősítették – valójában szembe találta magát a pártban mindig jelenlevő nagyszerb vonallal – s ezért a 24 éves, frissen leszerelt Rehák Lászlót bízták meg, hogy azzal, hogy »hatékonyan végezze el a lap készülő számainak tartalmi ellenőrzését«.

Gyakorlatilag ez az ellenőrzés úgy festett – írta később Rehák László (Híd, 1984 decemberi szám) –, hogy déli tizenkettő tájt megjelentem a főszerkesztő dolgozószobájában, ekkor már a következő nap újságjának nyomdakész kéziratanyaga összeállt (kivéve még a Hell-féle távgépíró készüléken beérkező esetleges délutáni külföldi jelentések egy részét), megvolt a szám részletes tördelési tükre is. A főszerkesztő bezárta a dolgozószobáját, és én elejétől végig átolvastam a következő napi

újságot kéziratban, ügyelve az egyes írások elhelyezésére, címzésére és a szövegbehúzásos kiemelésekre. [...] Az előzetes öncezúra, de a belső és külső ellenőrzés, azaz a tényleges cenzúra igen hatékonynak bizonyult. Rehák László szerint »ezekben a hónapokban (1948 első harmadában – K. Z. megjegyzése) nem volt megjegyzés *Magyar Szóra*«” (KALAPIS, 1994: 58, 63).

A fenti idézet egy rövidebb időszakot mutat be, de az ellenőrzés folyamatos volt, csak annyiban „egyszerűsödött”, hogy a cenzor – Rehák László került a főszerkesztő helyére (1948–1957).

A kezdeti tapasztalatok után már működött az említett öncenzúra is, egyénekenként is, és intézményesen is, a szerző már eleve tudta, mit szabad és mit lehet leírni, sőt egy idő után azt is tudta, miről kell írnia. És aki magától erre nem jött rá, annak a politikusok „segítettek”. Példa erre a *Híd* nemrégben kinevezett új főszerkesztőjének, Olajos Mihálynak a levele Herceg Jánoshoz: „Komoly írónak nehéz témát ajánlani, mégis fölvetek egy pár dolgot, amit nagyon szívesen tennénk művészi földolgozásban a *Híd*-ba: pártmunkás, államosítás, magánkereskedelem likvidálása, kulákok megtörése az 1947-es fölvasárlási kampányban, mezőgazdasági szövetkezet (közös földmégmunkáló bizottságok), népellenes pap, magyar kultúregyesületek. Hosszú lenne mindegyikről megírnom, hogy képzelem el földolgozásukat. Ha választ valamit, írja meg, akkor majd megírom az én ajánlatomat – aminek elfogadása a Maga részéről természetesen nem kötelező” (VÉKÁS, 2011: 207).

E levél megírása – 1949 január közepe – előtt, az előző év novemberének végén, történt egy nagy átszervezés a vajdasági kulturális életben, amely egyaránt érintette a vajdasági lapokat, köztük a szerbek legrégebb folyóiratát, a *Letopist*, amelynek „szerkesztősége a napokban megbeszélésre hívta össze a lap munkatársait, a vajdasági napilapok és folyóiratok szerkesztőit, valamint Novi Sad kiemelkedő kultúrmunkásait. Megtárgyalták a folyóirat eddigi fogyatékoságait és a jövő feladatait. [...] Megállapították, hogy a *Letopis* csak úgy válhat a vajdasági dolgozók igazi folyóiratává, ha szerkesztősége helyesen felméri irodalmunk eszmei-politikai körülményeit, ha a munkatársak eddigi szűk körét új erőkkel frissítik föl, s ha olvasóink táborát kiszélesíti.”¹⁴

A nemzetiségeket még sokkal inkább érintette, hogy változtatni kényszerültek a kultúra területén tevékenykedő szervezeti formákon. A *Híd* addigi kiadója, a szabadkai

¹⁴ Magyar Szó, 1949. november 25.

székhelyű Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség megszűnt, és szerepét és feladatait, a központosításnak megfelelően, a kultúregyesületek tartományi szövetségén belül megalakított, természetesen újvidéki székhelyű magyar alosztály vette át, ennek az alosztálynak a megbízottja volt Olajos Mihály, a *Híd* újonnan kinevezett főszerkesztője, aki az első értekezleten a bevezetőt tartotta. Nem valószínű, hogy véletlen egybeesésről volt csak szó.

Azt, hogy milyen nagymértékben kísérték a sajtóban megjelent cikkeket, az is mutatja, hogy 1948-ban elkészítették a központi köztársasági sajtó a kormány új intézkedéseinek jelentőségét magyarázó elvi cikkeinek részletes tervét, a régi káderek határozottabb tisztogatására irányuló ajánlással.¹⁵

A naptárakkal külön fejezetben foglalkoztam, de jelentőségüket a Jugoszláv Kommunista Párt is felismerte, mert a naptárakra vonatkozóan is részletes utasítás készült, mit kell népszerűsíteni: az ötéves tervet, a szocializmus építését a népfelszabadító háború és a Jugoszláv Kommunista Párt kongresszusainak fontos dátumaival, Marx, Engels, Lenin, Sztálin és Josip Broz Tito életének fontosabb időpontjaival.¹⁶

S ha valaki nem az elvárt tartalmi és formai elveknek megfelelően írt, akkor nagyon erős kritikát kapott, ilyen volt például Steinfeld Sándor kritikája Laták István *Viharos idők vetése* című verses kötetéről: „Laták nem mélyült el kellőképp az új Jugoszlávia gazdasági, társadalmi és politikai felépítésében sem. Nem ismeri alaposan az egyes osztályok szerepét és szándékát. Tudjuk, hogy a gazdasági és politikai hatalmától megfosztott egykori uralkodó osztályok tagjai itt élnek közöttünk és jó részük soha meg nem békülő dühvel kész arra, hogy belénk marjon. A politikai életből kiszorulva egyedüli munkakörük felemelkedésünk akadályozása – a szabotázs és a kémkedés. Tudjuk, azt is, hogy éppen ezért fokozott éberséggel kell figyelnünk minden lépésüket. Laták ezzel szemben azt állítja, hogy ezek az elemek letették a fegyvert és csak pusztán életükért remegnek” (STEINFELD, 1948: 296–297).

„A 'Viharos idők vetése' egészében nem ér fel az új Jugoszláviában végbemenő fejlődés által felállított irodalmi követelményekig és lehetőségekig.

Írónktól nagy, erős, tisztaszemléletű, kiforrott, m i n d e n í z é b e n művészi alkotásokat várunk, amelyek v i s s z a t ü k r ö z i k a hazánkban végbemenő gazdasági,

¹⁵ Jugoszláv Levéltár, JK SZ KB Ideológiai Bizottság, VIII, II/1-a-9

¹⁶ Jugoszláv Levéltár, JK SZ KB VIII, II/1-a-11

társadalmi és kulturális forradalom – a szocializmus építésének forró lendületét” (STEINFELD, 1948: 298).

A *Szabad Vajdaság* napilapot – mint már az előzőekben szó volt róla – a Jugoszláv Kommunista Párt magyar szócsöveként és az Agitprop legfontosabb propagandaeszközeként hozták létre. Köztudott, hogy a sajtó a rádió és a film mellett a párt agitációs és propaganda-tevékenységének alapvető eszköze (DIMIĆ, 1988: 148). A kultúra területén mindent a propaganda terjesztésére használtak, például 1948-ban Malusev Cvetko írja a *Híd*ban: „Hazánkban a könyv és a könyvtár a szocialista propaganda-tevékenységének alapvető eszköze (MALUSEV 1948: 241).

Az Agitprop mint szervezeti forma a szovjet gyakorlatból került át a volt Jugoszlávia területére a Kominternen keresztül. Újvidéken már 1941-ben illegálisan tevékenykedett a Jugoszláv Kommunista Párt Vajdasági Tartományi Bizottságának Agitprop csoportja, Nikola Petrović vezetésével. A feladata – többek között – a frontokon levő helyzetről való híradás, a megszállók ellenséges propagandájának visszaszorítása és a népfelszabadító ellenállási mozgalom népszerűsítése volt. A szövetségesek rádióállomásainak híreit nyomtatták ki, sokszorosították különféle technikákkal szerb és magyar nyelven – erről is esett már szó a napilap előzményeként – az egyik volt ezek közül a *Vesti (Hírek)*, főszerkesztője Nikola Petrović), amelynek a magyar kiadásával Böhm Lilit, a Jugoszláv Kommunista Párt Tartományi Bizottsága agitprop csoportjának tagját bízták meg (ENCIKLOPEDIJA NOVOG SADA, 1994: 194).

A nemzetiségi lapok, kiadványok cenzúrázásánál és a nemzetiségeket megcélzó propaganda-tevékenység esetében is nehezítette a dolgot egy harmadik személy – a fordító – közbeiktatása is. Ha saját cikket akartak közölni a *Szabad Vajdaság*ban, akkor azt szerbhorvára lefordítva be kellett mutatniuk az Agitprop részéről ellenőrzést végző személynek, a tulajdonképpeni cenzornak, aki az Agitprop megbízottja volt. Így került oda Rehák László 24 éves korában (1948–1957 között a *Magyar Szó* főszerkesztője). Ezek gyakran jártak vitákkal, összeütközésekkel.

Kalapis Zoltán említi: egy Petőfi-vers közlésekor az ellenőrzést végző személy azzal gyanúsította meg a szerkesztőséget, hogy polgári szabadságeszméket akarnak becsempészni a lapba, és kérte a vers fordítását. A helyzetet Jovan Popović költő (1943-tól a *Slobodna Vojvodina* főszerkesztője volt) oldotta fel, aki tudott magyarul, Petőfit is fordított már, és azt mondta a „cenzornak”: a jövőben nagyvonalúbban intézze az

ellenőrzést, mert „nagyobb bizalommal kell lennünk a mi magyarjaink iránt” (KALAPIS, 1994: 20).

A propagandatevékenységnek rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítottak, erről tanúskodik az AVNOJ Végrehajtó Bizottsága propagandaosztályának jelentése valószínűleg 1942-ből. Ebben arról van szó, hogy a propagandaosztályának tervet kellene készítenie a következő alapvető feladatokkal:

„1. Új propagandaeszközök létrehozása és kitalálása, amelyekkel fel lehetne lendíteni a propaganda-tevékenységet (plakátok, fotókból, nyomtatványokból, grafikonokból és hasonlóból összeállított szállítható kiállítások, konkrét kérdésekkel kapcsolatos speciális előadások, stb.

2. Különleges, időben behatárolt propaganda-kampányok szervezése az aktuális feladatokkal és kérdésekkel kapcsolatosan (pl. kölcsönjegyzés kampánya).

3. Aktuális brosúrák gyakoribb kiadása, Már készülnek dr. Ribár brosúrái a polgári pártokról és a Kozaráról, és már folynak az előkészületei azoknak a brosúráknak a készítéséről, amelyek a csetnikék és usztasák kegyetlenkedéseit mutatják be az összegyűjtött anyagok alapján, és még egy brosúra készül Jasenovacról és a többi táborról a Független Horvát Állam területén új anyag alapján.

4. Rendszeresebben kell megjelentetni a Narodno oslobodjenje [Népfelszabadítás] című lapot, aminek a feltétele a szerkesztő leváltása vagy egy szerkesztőbizottság létrehozása, és időnként röpcédulák kiadása.

5. Olyan színésztársulatok megszervezése, amelyek, a Népfelszabadítási Színházzal együttműködve egy bizonyos övezetben működnének, községről községre, faluról falura járva.

6. Amatőr énekkarok és más kulturális együttesek megszervezése és állandó ellenőrzése, amit a fiatalokkal a Nők Antifasiszta Frontjával közösen kell végezni.

7. A különböző pártonkívüli szervezetek teljes propaganda-tevékenységét ellenőrzés alá kell vonni.

8. Falusi olvasóköroket kell létrehozni, amelyek Lika és Kordun egyes vidékein jó eredményeket mutattak.

(...) Ezek a kulturális propaganda-bizottságok kellene, hogy képezzék azt az apparátust, amelyen keresztül ez az egész munka folytatódna.”¹⁷

¹⁷ A JK SZ KB Levéltárának AVNOJ Fondja 18-as szám.

Figyelemre méltó, hogy háborús körülmények között, amikor a legnagyobb harcok már javában folytak, mi mindenre kiterjedt a JKP (amelynek a szerve volt az AVNOJ) figyelme. A legfontosabb célja minden terület és minden tevékenység lefedése, ugyanakkor mindennek az állandó ellenőrzése. Ez már ugyanaz a munka, amit később az Agitprop végez.

Újvidék felszabadulása után, 1944 októberében, az új hatalom, a JKP Vajdasági Tartományi Bizottsága létrehozta a párt különböző szervezeti szintjei vezetősége keretében az agitációs és propaganda-tevékenységet végző testületeket. Ilyenek működtek még az Egységes Népfelszabadító Front (sajtó- és agitációs osztály), a Szakszervezet (művelődési és oktatásügyi osztály), a Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetsége (művelődési és oktatásügyi osztály), a Nők Antifasiszta Frontja (propagandaosztály) keretében is.

A JKP vezető szerepét a tömegszervezetekben az agitprop tagjain keresztül biztosította, akik beépültek a tömegszervezetek testületeibe, vezetőségébe, és tevékenységükért közvetlenül a pártnak tartoztak felelősséggel. Így biztosította a JKP egyeduralmát a kultúrpolitikában.

Ljubodrag Dimić szerint a szervezetenként jól átgondolt agitációs és propaganda apparátus sohasem működött tökéletesen, mert ezzel a munkával megbízott egyének végezték és nem egész pártszervezetek. Az apparátusnak sohasem volt elegendő kádere, és az osztályokra való tagolás még tovább rontotta a helyzetet, mert mindenki csak azokat a feladatokat végezte, amelyekkel közvetlenül megbízták (DIMIĆ, 1988: 267–268). Miközben azokon az osztályokon, amelyeken nem volt elegendő munkaerő, csak halmozódtak a feladatok; és ez különösen jellemző volt a művelődési osztályra. Az osztályok és az agitprop bizottságok vezetőinek utasításokkal biztosított hatásköre túl nagy személyi hatalommal ruházott fel egyes vezetőket. Gyakoriak voltak a személycserék, az agitációs és propagandatevékenységet gyakran ideológiailag és szakmailag is kevésbé képzettek végezték. Rendkívül nagy volt a bürokrácia, és még számos hiányosság jellemezte az agitprop munkát, amelynek az átszervezésére 1950-ben került sor.

A szerző szerint az 1945–1952 közötti kultúrpolitika három korszaka: az első 1948-ig, a második 1948 decemberétől Edvard Kardeljnek a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémián elmondott beszédétől a JKP Központi Bizottsága 1949-ben megtartott III. plénumáig tart, a harmadik pedig 1951-től.

Az 1945-ben induló lapkiadás vajdasági helyzetét így összegezte egy 1945. június 14-i levéltárban található jelentés: „népeink minden fontosabb nyelvén jelennek meg lapok: Újvidéken a *Slobodna Vojvodina* [Szabad Vajdaság] szerb és a *Szabad Vajdaság* magyar nyelven, Szabadkán a *Slobodna Vojvodina* [Szabad Vajdaság] horvát nyelven (latin betűkkel), Petrőcön a *Hlas Ludu* (Nép Hangja) szlovák, Uzdinban (verseci szerkesztőséggel) román lap, és előkészületben van és nemsokára megjelenik egy lap ruszin nyelven. Újvidéken megjelenik a *Glas omladine* [Az Ifjúság Hangja] ifjúsági lap is. Ez a tény is, hogy a Vajdaság történelmében először ennyi lap jelenik meg ennyi nyelven, bizonyítéka összes nemzete szabad és egyenjogú kulturális és politikai fejlődésének.¹⁸

3. Névváltoztatás: Szabad Vajdaságból Magyar Szó

Rendkívül fontos dátum azóta is az egyetlen vajdasági napilap történetében 1945. szeptember 27-e. Az akkor már több mint kilenc hónapja megjelenő *Szabad Vajdaságból* ekkor lett Magyar Szó. A vezércikk ezt írja a névváltoztatásról: „Lapunk máától kezdve nagyobb alakban, új technikai kivitelben és új címmel jelenik meg: *Szabad Vajdaság* helyett ezentúl *Magyar Szót* vesz naponta kezébe az olvasó. Nem tartalmi változást, hanem lapfejlődést jelent ez: lapunk új alakja és címe is azt igazolja, hogy a magyar sajtó, a magyar népjogok szabadon fejlődnek a demokratikus Jugoszláviában (...) címében is ki akarjuk fejezni, hogy lapunk a magyarság lapja, a demokratikus magyarság sajtója, szabad *Magyar Szó* és gondolat a demokratikus Jugoszláviában....”¹⁹

A lap szerkesztősége – ahogy monográfusa, Kalapis Zoltán írja – nem volt könnyű helyzetben, hiszen ők szerettek volna minél jobban élni a lehetőséggel. Ha már magyar lap jelenhet meg, akkor az legyen minél inkább olyan, amelyet a magyar olvasók szeretnének olvasni. Az újság munkatársai azonban ezt csak a megadott keretek között tehették meg, mert végül is „hivatalos szócső volt, egypárti közlöny”. Miként a társadalmi rendszer is – a demokratikus elvek állandó hangoztatása ellenére – szigorú kommunista diktatúraként működött. S hogy mennyire kemény volt, ez igazán akkor derült ki, amikor valaki szembekerült vele.

¹⁸ Referat V. Popovića: O dosadašnjem kulturno prosvetnom radu u Vojvodini. Štampa. V. Popović jelentése: Az eddigi közművelődési munkáról a Vajdaságban. Sajtó. Vajdasági Levéltár, F. 203-3

¹⁹ Magyar Szó, 1945. szeptember 27., 1.

A *Magyar Szó* 1978. december 23-i számában olvashatunk egy visszaemlékezést a vajdasági munkásmozgalom neves alakjától, Radivoj Davidovićtól, aki a JKP Tartományi Bizottságának agitpropjában Stanka Veselinov helyét vette át, amikor más tisztséget kapott. „1945 folyamán megbeszélést tartottunk a sajtóról, a szerb, a horvát és nemzetiségi nyelveken kiadott újságokról, a lapok fejlesztéséről, s egyhangúlag megállapítottuk, hogy változtatni kell a lapkiadás elvein és módszerein. Társadalmilag ugyanis nem volt helyes és célszerű, hogy a nem szerb nyelven kiadott egynémely lapunk, mint például az akkor megjelenő *Szabad Vajdaság*, teljesen vagy részben a *Slobodna Vojvodina* című lap fordítása legyen. Az a meggyőződés alakult ki bennünk, hogy a vajdasági magyaroknak és általában a nemzetiségeknek olyan lapot kell kiadni, amelynek révén anyanyelvükön közlekedhetnek egymással és velünk is, akik más nyelven beszélünk. Nem akartuk, hogy a nemzetiségi lapok hivatalos közlöny benyomását keltsék, ez nem felelt meg a forradalom szellemének. (...) Éppen én javasoltam, hogy a magyar lap neve legyen Magyar Szó...” (KALAPIS, 1994: 44–45).

A névváltoztatás utáni karácsonyi szám vezércikke az elmúlt egy év munkájának az összegezése: „Nagy technikai nehézségek között négy kis oldalon, bizony sovány tartalommal, s egypár ezer példányban indult múlt év karácsonyán lapunk, s ma több mint harmincezer példányban, tizenhat oldalon, tartalmasan és jó kiállításban jelenik meg karácsonyi számunk.” (KALAPIS, 1994: 46).

Egyébként a *Magyar Szó*nak ez a száma meghaladta a háború előtti négy magyar napilap átlagos példányszámát.

Ugyanebben a cikkben a szerző a vajdasági magyarok politikai hozzáállását bírálja: „A magyar dolgozó nép passzivitásából nehezen szabadul fel, de a munka frontján már felszabadultan és áldozatkészen építi a dolgozók államát...” (KALAPIS, 1994: 46) Jól dolgoznak a magyarok, de politikailag még kevesen tevékenyek. A *Szabad Vajdaság* most már *Magyar Szó* munkatársaira ez nem volt érvényes: a belső és külső munkatársak nemcsak az újságkészítésből, hanem mindenből kivették a részüket; mint az előzőekben már volt szó róla. Így a művelődési egyesületek, kultúrkörök szervezéséből, illetve újraalakításából, népegyetemi előadások, műsoros estek tartásából, az első megjelentetett könyvek fordításából, szerkesztéséből, stb.

A lap első évében a szerkesztőség munkatársai: Kek Zsigmond, Gál László, Majtényi Mihály, Lévy Endre, Laták István, Thurzó Lajos, Sulhóf József, Kolozsi Tibor, Steinfeld Sándor, Lukó András, Ikity Mária, Nagy Imre (a lap első üzemi

riportere), Cvetko Malušev, Gvozden András, Dudás Kálmán, Herbatin Kálmán, Pogány Hadanics Endre, Milan Bulja.

Az újság külső munkatársai közül különösen termékeny volt dr. Hock Rezső, aki Máté Rezső néven is publikált, és Heti krónika címmel állandó rovata volt a lapban. Gyakran írt még a lapba B. Szabó György, Kun Szabó György, Rotbart Emil, Lőrinc Péter, Brindza Károly és Herceg János.

1945–1947-ben a szépirodalmi művek megjelenésének szinte kizárólagos helyei az akkor induló lapok. A magyar könyvkiadás beindult ugyan, de elsősorban politikai füzetek (Cikkek a *Borbából*), az *Élet és Tudomány* sorozat első füzetei, az *Ifjúsági Könyvtár* sorozat (összesen) két könyve, a politikai témákat feldolgozó *Korunk Kérdései* sorozat könyvei jelentek meg, ezeken kívül egy-két gyermekkönyv, a Szabadságdalok, a Népművelési Kiskönyvtár 1. füzete (részletekkel Madách Imre Az ember tragédiájából, Katona József Bánk bánjából, Sárközi György Dózsa című drámájából és Nusics A képviselő című jelenetével).

A Híd Könyvkiadó 1947 előtti irodalmi kiadványai is főként színműveket és jeleneteket tartalmaztak, például a *Népművelési Kiskönyvtár* 3. füzete *Színpadunk II.* címen, amelyben Weigand József: *Építjük a szebb jövőt* egyfelvonásosa és Gál László két színpadi jelenete, a *Jönnek a telepések* és *Rozi néni*. Ezután még öt könyv színművekkel (Breinik Antal: *Lázadók*, Móricz Zsigmond: *A gulyás*) és jelenetekkel (Csehovtól, Csokonai Vitéz Mihálytól, Földes Mihálytól) a Híd Könyvkiadó kiadásában (CSÁKY, 1973).

A szépirodalmi művek megjelenésének helyei azért „szinte” kizárólag a lapok, mert a lapokon kívül már 1945-ben is volt egy igen népszerű kiadvány, amelyben volt szépirodalom is: ez volt a *Népnaptár*. Ettől kezdve minden évben megjelent, és a naptári részen, a kötelezően belekerülő politikai írásokon és a különböző gyakorlati tudnivalókon kívül mindig tartalmazott verseket, novellákat. Fontosak voltak, mert az akkori viszonyokhoz képest óriási példányszámban adták ki, és így nagyon sok emberhez eljutottak.

III. „IRÁNYTŰ ÉS KALAUZ” – NÉPNAPTÁRAK

Az 1945 utáni korszak a kezdeti átstrukturálódás után a titói hatalom, az új rendszer, az új állam, a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság megszilárdulásának időszaka volt. Mire az 1947-es *Népnaptár* 1946 végén megjelent, már újraindult a háború utáni ún. normális élet: a megtorlások, a háborús perek, a ki- és betelepítések, béketárgyalások, államosítások egy része már lezajlott, megkezdődött az új politikai hatalmi elit kialakulása, nemcsak a délszláv államalkotó nemzetek, hanem a kisebbségek körében is. A magyar kisebbségi élet is intézményesült: egymás után hozták létre a lapszerkesztőségeket, a Vajdasági Magyar Színházat, a Vajdasági Magyar Kultúrszövetséget, a Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalatot; mindezek feladata az volt, hogy utat mutassanak a magyar kisebbségnek, a magyaroknak, kijelöljék útjukat az új rendszerben, különböző eszközökkel elfogadtassák velük az új hatalom ideológiáját, s így lojális állampolgárai legyenek a szocialista Jugoszláviának.

A lapok alapításáról már volt szó: az első – és utána is egyetlen – napilap, a *Szabad Vajdaság* még a háború végén, 1944-ben megindult, s 1945-ben már naptárat adott ki. A következő évi *Népnaptárt* már a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség jelentette meg, de ugyanúgy a *Szabad Vajdaság* (majd később *Magyar Szó*) munkatársai készítették.

A kisebbségi magyar naptárkiadás előzményei a királyi Jugoszláviába nyúlnak vissza: „A vajdasági magyarság művelődési életében a naptárirodalom a két világháború közötti években élte virágkorát. Az 1930-as évre szóló naptárak cím szerint a következők voltak: *Szöllős gazdák nagy naptára, Délbácska naptára, Kis Szent Teréz naptár, Vidám naptár, Gazdák naptára, Petőfi naptár, Jézus Szent szíve naptár, Kis naptár, Magyar gazdák naptára, Képes családi naptár, Magyar családi naptár, Katholikus családi naptár, Jézus Szent Szíve naptár* stb. A *Híd-naptár* 1939-ben 20–25 féle naptár létezését említi. A forgalomban levő naptárak nagy része tartalmilag azonos, a nyomdák ugyanazokat a nyomtatott íveket más-más fedőlappal hozták forgalomba, úgy bocsátották eladásra. A második világháború után megcsappant a számuk, mindössze a *Szabad Vajdaság* adott ki *Népnaptár* címen egyet — ennek a folytatása a *Magyar Szó Naptára*” (CSÁKY, 1994: 857).

A naptár vagy kalendárium – műfaját tekintve – már évszázadok óta a legnépszerűbb könyv – sok családban (a Biblia mellett) az egyetlen könyv volt, amely eljutott az emberekhez. Az első magyar naptárt, *Calendariumot* az erdélyi Benczedi

Székely István protestáns prédikátor és író tette közzé Krakkóban még 1538 előtt (MAGYAR IRODALMI LEXIKON, 1978: 175). Innen datálódik a naptárak töretlen népszerűsége egész a huszadik századig. Az egyik legnevesebb naptárszerkesztő a kiváló író, Benedek Elek, akinek népszerű naptárjai irodalmi igényt ébresztettek (ROMÁNIAI MAGYAR IRODALMI LEXIKON, 1981).

A kalendárium kiemelt fontosságát több, néprajzi, népköltészeti kutatásokkal foglalkozó szakember is megállapította, így Penavin Olga is *Népi kalendárium* című könyvében: „a ma élő fiatalabb generáció tagjai már csak hallomásból, az idősebbek viszont még a saját élményeik alapján tudják, hogy a falusi szegény parasztság milyen nagy becsben tartotta a hosszú téli esték unalmát elűző, sok tanulsággal szolgáló, szellemi táplálékot nyújtó kalendáriumot. A kalendáriumnak a biblia, esetleg néhány ponyvafüzet, álmokönyv társaságában volt a helye a 'házi könyvtár' polcán, a mestergerendán, a vakablak mélyedésében” (PENAVIN, 1988: 6).

A kisebbségi élet körülményei között a naptár még fontosabbá válik, szépirodalommal és publicisztikával ötvöződik: a naptári rész mellett hasznos tudnivalókat, vásárok jegyzékét, nevelő és szórakoztató olvasmányokat, szépirodalmi és publicisztikai szövegeket tartalmaz. Innen eredeztethető népszerűsége is, mivel az élet minden területével foglalkozik, mindenki megtalálja benne az érdeklődésének megfelelő írást.

Az emberekre való ráhatás legjobb, legközvetlenebb eszközei a lapok és kiadványok: tájékoztatnak, és amellet befolyásolnak, ebben az időszakban inkább direkt formában, időnként közvetetten. Az újjáépítésnek ebben a korszakában, amely Csáky S. Piroska szerint hozzávetőlegesen 1945-től 1949-ig tartott, „a gazdasági és politikai helyzet megszilárdítása volt a fő feladat, ami művelődési vonatkozásban nem kis nehézségekbe ütközött. Elsősorban értelmiségi kádert kellett kiképezni, amely megérti és terjeszti az új társadalom eszméit. Ezzel magyarázható az akkori kiadói politika: minél nagyobb példányszámban eljuttatni az olvasóhoz az időszerű kérdések magyarázatát, politikai műveket, a szocializmus építésére vonatkozó könyveket.” (CSÁKY, 1973: 9).

A napilapunk – mint már szó volt róla – a propaganda, az agitáció eszköze volt, de a napilap nem maradandó; jobb a sorsa egy könyvnek (szerzői majdnem ugyanazok, mint a lapnak), s egy, háború utáni, átalakult társadalom éppen csak beinduló kisebbségi életében melyik az a könyv, amelyik eljuthat mindenkihez, olyanokhoz is, akik nem olvasnak rendszeresen, akiknél könyv nem fordul elő? Mint az előzőekben már idéztem

is, ez mindenképpen a naptár, a kommunikáció domináns eszköze: a naptárat mindenki kézbe veszi, és megveszi, nemcsak értelmiségi, munkás és földműves is, olyan is, aki éppen csak, hogy tud olvasni. Az 1949-es *Népnaptár* egyik írásában²⁰ említi a 40.000-es példányszámú 1945-ös *Népnaptárat*, de Csáky S. Piroska bibliográfiájában (CSÁKY, 1973, 473–474) is, ha megnézzük a népnaptárak kiadásának példányszámait – a valamikori és általában a könyvkiadási adatokhoz képest – óriási számokról van szó:

Népnaptár 1945 – 40 000

Népnaptár 1946 – 55 000

Népnaptár 1947 – 70 000

Népnaptár 1948 – 75 000

Népnaptár 1949 – 40 000

Népnaptár 1951 – 10 000

Népnaptár 1952 – 30 000.

E nagy példányszámok ellenére még az is előfordult, hogy elfogyott a naptár, és második kiadásban is kiadták: „Rövidesen megjelenik a *Népnaptár* második kiadása. A Kultúrszövetség titkársága közli: a *Népnaptár* első kiadása teljesen elfogyott. A második kiadás sajtó alatt van és 8–10 napon belül ismét kapható” (CSÁKY, 1973: 20). Később, de csakis a vizsgált időszak után, ahogy növekedett a kiadott könyvek választéka, csökkent a naptárak iránt az érdeklődés.

A naptárak egy korszak megismerésének és megértésének legjobb kultúrtörténeti eszközei: „esszenciaként” adják át a társadalom egy-egy területének legfontosabb ismérveit. Egy naptárban fellelhető mindaz, ami az adott korszak sajtójára, könyvkiadására, az egész kulturális életére, a mindennapi élet területeire jellemző. A naptárban benne van a múlt, a jelen és a jövő. A kor, a társadalom igényeinek és lehetőségeinek szellemében szerkesztett naptárak térképként igazítanak el egy adott társadalmi rendszerben.

A naptár készítői is tisztában voltak ennek fontosságával és jelentőségével, mert komoly munka előzte meg, amint az a *Magyar Szóban* megjelent hírből kiderül:

„Megjelent az 1948-as *Népnaptár*

Közel félesztendei előkészület után komoly és tartalmas könyv formájában hagyta el a sajtót a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség 1948-as *Népnaptára*. A kétszáz oldalas naptár a nélkülözhetetlen naptári részen kívül úgy gazdasági, mint politikai és

²⁰ Terebélyesedik könyvkiadásunk. = *Népnaptár 1949*. Noviszád, Testvériség-Egység. 85.

művelődési tekintetben értékes írásokat tartalmaz és valóban hasznos olvasmánya lehet népünknek.”²¹

A vizsgált időszakban, 1947–1952 között öt *Népnaptár* jelent meg, ebből a *Népnaptár 1947* a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, a *Népnaptár 1948* a Vajdasági Magyar Kultúrtaács, a *Népnaptár 1949* pedig a Testvériség-Egység Kiadóvállalat kiadásában. 1950-től ismét az egyetlen napilap, az akkor már *Magyar Szó* vette át a *Népnaptár* (a későbbiekben, 1969-től már csak *Naptár*) megjelentetését. 1950-ben, amikor ismét a napilap adta ki, nem *Népnaptár*, hanem *Évkönyv* címmel. Kalapis Zoltán a *Magyar Szóról* írt monográfiájában ennek okáról nem ír semmit, sőt egyáltalán nem is említi, hogy nem naptárként, hanem évkönyvként jelent meg: „A *Magyar Szó* csupán a naptár kiadását állandósította. Az első szám 1945-ben jelent meg, az elkövetkező négy a Kultúrszövetség kiadásában hagyta el a sajtót, 1950-től újra a *Magyar Szó* adja ki, ettől kezdve már rendszeresen” (KALAPIS, 1994: 78).

A naptárak kiadásának szempontjából az 1952-es év is rendhagyó: ekkor ugyanis a *Magyar Szó* kiadásában megjelenő *Népnaptár 1952* mellett a Testvériség-Egység Kiadóvállalat is kiadott egy naptárt, *Kincses kalendárium 1952* címmel. (Az elkövetkező években ilyen többé nem fordult elő.)

1. A naptárak vizualitása – Szocialista realista ikonográfia

Az 1947-es, 1948-as és 1949-es naptárak már propagandisztikus fedőlapjukkal tükrözik az ideológiai irányultságot. A *Népnaptár 1947* illusztrátora Hangya András volt, aki ebben az időben a Népfront agitációs és propaganda osztályán dolgozott. (BALÁZS-ARTH, 2007: 285).

Az 1947-es népnaptár fedőlapján a korszakra jellemző tipizált figurák közül az ekével szántó parasztember és egy traktoros dolgozik, a távolban pedig egy gyár kéményei füstölnek, és egy még össze nem érő híd látható. A fekete-szürke grafikán a *Népnaptár* cím és az 1947-es év vörös színű, mint ahogy vörös színű a huszadik századi történelem egyik meghatározó, internacionalista politikai jelképe, a szabályos ötágú csillag is, a *Népnaptár* cím felett.

A személyi kultusznak megfelelően a naptár Josip Broz Tito marsall fényképével kezdődik az első oldalon. A Százestendős jövőmondó versének címébe az ötágú csillag mellett az illusztrátor még odarajzolta a kommunista jelképet, a

²¹ Magyar Szó, 1947. november 29. szombat IV. évf. 291. szám

sarlót és kalapácsot. A naptárban öt illusztrációt láthatunk, ebből kettő a fedőlaphoz hasonló tematikával, érthetően, mert a hozzá tartozó szöveg címe: *Az igazi aratás*, Szekeres János novellája. Az elsőt, a cím alatti képen, a parasztok mennek ki a földekre aratni, a második, szövegek közötti grafika pedig azt ábrázolja, amikor az uraság megüti a neki dacosan nem köszönő, visszafelelő kisfiút (mindkét rajz Hangya András munkája).

A naptár egyik írása bemutatja a demokratikus sajtót az új Jugoszláviában, címként a lapok fejléceit láthatjuk. A *Népszínházunk és a műkedvelés* cím mellett a színház szokásos jelképét, a maszkot – álarcot rajzolta oda az illusztrátor, a *Szovjet társadalom ereje* című írás közé Sztálin és Lenin fotója került be a könyvbe. Két címet díszítenek még jellegzetes szocialista realista képecskék, indokoltan, mert az egyik a *Mezőgazdaság újjászervezése* címhez tartozik: egy búzát tartó kézfej, míg *A mi ipari újjáépítésünk* címet gyárkérmények és azok füstje fogja körül. A naptár illusztrátora Tömörkény István *Vizenjárók* című novellájának két szereplőjét ábrázolta. Hangya grafikáján *Dózsa György a ceglédi piacon beszédet mond*. A korra és lokálisra leginkább jellemző kép az *Ifjúságunk a jövő ígérete* cím mellett egy fiú „Tito-sapkában” az ötágú csillaggal, a cím végén is egy csillag, mintha írásjel lenne. A fiú vállán a kapa az önkéntes munkaakciókra utal.

A naptár hátsó, vörös színű borítóján a magyar lapok címlapjai láthatók a következő kísérszöveggel:

olvasd

tudósítsd

terjeszd

a JUGOSZLÁVIAI magyar sajtót.

A képaláírás Boldizsár, pontosabban Boldizsár Iván újvidéki grafikus, kalligráfus, betűtípus-tervező, aki 1944 végén került az újvidéki Agitpropba, ahol litográfiai osztályt hozott létre. Ő tervezte a vajdasági lapok zömének (pl. *Szabad Vajdaság, Magyar Szó*) címfeliratát (BALÁZS-ARTH, 2007: 143–144).

Az 1948-as *Népnaptár* hátsó borítója ugyanaz, mint az előző évié, lényegi változás, hogy a lapok címlapjainál egy lappal több szerepel rajta: ez az időközben elindult *Pionírújság*. Kicsit élénkebb piros színű és már nincs ott Boldizsár neve. Ez a naptár nagyon hasonlít az előző évihez, a személyi kultusz jegyében, Tanítónk és vezérünk Tito marsal képaláírású grafikával indul, az illusztrációkban pedig ismétlődik a szocialista tematika (például Vasútépítők, Építőmunka, Ötéves tervünk képekben). E

képek mindenben követik a szocialista realista sematikus ábrázolást. Újítás az előző évi naptárhoz képest, hogy a naptári részben minden hónap neve kapott egy (néhány esetben három) kis grafikát, amelyek az új szocialista állam sztereotípiáinak megfelelő életképeket ábrázolnak a dolgozó munkások életéből, s hogy a bizonyosság nagyobb legyen, néha felirat (pl. munkás üdülő) is látható a képen. Néhány képen felbukkan az új állami jelkép, az ötágú csillag.

Az 1949-es naptár fedőlapja még mindig a szocialista realista vonalat követi, de már eltér a mindent bemutatni akaró, számtalan részletet ábrázoló fedőlapoktól: a részletek szelekciójával, majd a feleslegesek elhagyásával egy letisztultabb fedőlapot látunk egy női és egy férfialakkal, de ábrázolásmódjuk továbbra is a szocialista realista sematikus kliséknek megfelelő. A részletekből mindössze a kommunista jelkép, a sarló és kalapács maradt meg, az egyik a férfi, a másik a nő kezében. A kezdő Tito kép után már ott van Szerb Népköztársaság miniszterelnökének, Petar Sztambolicsnak is a fényképe. A naptári részben a hónapok nevei mellett most már mindegyiknél csak egy kis grafika látható, amelyekre ugyanaz jellemző, mint a fedőlapra: az apró részletek eltűntek, egy kép egy témát mutat be, kevesebb alakkal, de továbbra is a szocialista munkásélet sztereotípiáinak megfelelően vagy a mindennapi élet képeit, vagy például májusnál és júliusnál csak jelképeket. Az írások melletti illusztrációk: partizánok, rohammunkások, népi ifjúság, Lenin, Sztalin, Petőfi és Ady, Tito szülőháza és dedinjei villája, többek között.

A felsorolt naptárakat összehasonlítva a cezúrát épp az 1950-es év képezi. Már a címe sem naptár, hanem *Évkönyv. Magyar Szó a Népfront lapja Évkönyv 1950*. Ennyi áll a fedőlapon, a szövegen kívül mindössze egy sűrű párhuzamos vonalak alkotta téglalap a szám alatt, mindez egyfajta minimalista stílus előzményeként is tekinthető. A kezdő Tito kép után ismét ott van Petar Sztambolics fotója, de már a tisztsége sincs odaírva, csak a neve. Az illusztrációk nagy része négy témacsoportba tartozik: partizánok, gyárak, mezőgazdasági munkák és gyűlések, összejövetelek, s ezek a képek váltják egymást.

A következő, 1951-es naptár (ismét visszakapta a naptár elnevezést) ismét óriási változást mutat. Tervezője, Eszter József grafikus, iparművész²², aki a következő két évtized naptárainak fedőlapjait is jegyzi. A narancssárga alapon piros és egyfajta fehér

²² Az újvidéki Testvériség-Egység Könyvkiadónak, majd később a Forum Könyvkiadónak több mint negyven könyv borítóját, ill. fedőlapját tervezte. Húsz éven át ő tervezte a *7 Nap* hetilap falinaptárát, a *Magyar Szó* napilap *Népnaptárát*, vmint a *Kincses Kalendárium* fedőlapját. In: Balázs-Arth Valéria: Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon. Timp Kiadó, Budapest, 2007,

árnyalatú magyaros motívumokkal díszített fedőlapon piros és barna színű *A Magyar Szó Népnaptára 1951* felirattal már egy egészen más világ képzetét sugallja. Ha kinyitjuk a naptárat a címlapon is magyar motívumok rajzai láthatók, az évszám, az 1951 pedig egy szívbe van beleírva. A szocialista realizmus ábrázolása – a fedő- és címlapot tekintve – már mindenképpen a múlté. Az illusztrációk nagy részét azért még mindig partizánok, vízierőművek, olajmezők, gyárak teszik ki, és még egy-két jelkép is megtalálható benne. Az eddigi naptárakhoz képest változást mutatnak a kalligrafikus jellegű különféleképpen írt címek is. S mindez jellemzi az 1952-es népnaptárt és *Kincses kalendáriumot* is. Mindkettő tervezője Eszter József. A *Magyar Szó Népnaptára 1952* világoskék színű fedőlapján egy piros színű, díszített szívben látható a Népnaptár felirat, míg a *Kincses kalendárium* vörös fedőlapján sárga, motívumokkal díszített szívben egy zöld zsalugáteres ablak látható az ablakon kinéző, népviseletbe öltözött lánnyal. Az ábrázolásmód képi világában nagyobbak tűnik a változás, mint textuálisan. A *Kincses kalendárium 1952*-ben a – grafikák mellett az illusztrációk nagy része már fotó.

2. Propaganda mindenk felett

Az említett, 1947., 1948. és 1949. évi naptárak szerkesztési elve is az ideológiai ráhatás: egymásra épülnek, egymást követik a propagandisztikus írások (a sorrend is fontos!). A címlapon az Alkotmány egy mondata szerepel: „Minden hatalom a néptől ered és a népet illeti meg.” Alkotmány II. fejezet, 6. sz.”²³

A naptári részben, minden hónap alatt, egy idézet olvasható:

„Hogy építhessünk tudunk kell: úrrá kell lennünk a tudományon. Sztalin”²⁴

„A kultúra ne a kiváltságosok, hanem a széles néptömegek tulajdona legyen. Lenin”²⁵

„Ifjúságunknak el kell foglalni a tudomány várát, ha az új élet építője akar lenni. Sztalin”²⁶

„Kulturális színvonalunk felemelésének előfeltétele: az írástudatlanság megszüntetése. Tito”²⁷

²³ *Népnaptár 1947.* A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica; *Népnaptár 1948.* Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica; *Népnaptár 1949.* Testvériség-Egység Noviszád. Itt egy kicsit hosszabb az idézet: „A Jugoszláv Népköztársaságban minden hatalom a népből ered és a népet illeti meg.”

²⁴ *Népnaptár 1947.* A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica 2.

²⁵ Uo., 4.

²⁶ Uo., 6.

²⁷ Uo., 8.

„Minékünk a szabadság árnyéka nem kell,

Maga a szabadság kell minékünk. Petőfi”²⁸

„Cselekvőleg résztvenni az ujjáépítésben: ez ifjúságunk legnagyobb föladata. Tito”²⁹

„A jövő minden megpróbáltatás ellenére is – a miénk! Lenin”³⁰

„A természetnek nem az a parancsa, hogy javai egyenlőtlenül legyenek elosztva. Dózsa György”³¹

„Az óvárok mind leomlanak,

Csupa új vár lesz a világ. Ady”³²

„Az állami intézmények föladata a nép jólétének a szolgálata. Markovics Svetozár”³³

„Föl, föl nemzetem, bölcsőjében szűrni agyon a gyalázatosságot és testvérkezet nyújtani az egy és közös ügyön fáradó bár különajkú testvéreinknek. Petőfi”³⁴

„Minden földművesifjúnak jó mezőgazdasági szakembernek kell lennie!

A mező, istálló, gyümölcsös: ez az ujjáépítés egyik harcmezője!...”³⁵

A kor vezető ideológusa, Lenin 2, politikusai Sztalin 2, Tito 2, Svetozar Marković író 1 idézettel, a mellettük helyet kapott magyar írók közül Petőfi Sándor 2 idézettel, Ady Endre 1 és a történelmi személyek közül Dózsa György 1 idézettel szerepel.

A *Népnaptár 1948* naptári részében hasonlóképpen idézetek olvashatók, bár itt már az idézettek névsorát tekintve van némi változás:

„Elsők között vagyunk a haladó népek sorában! Kardely”³⁶

„Ma hazánk egyetlen óriási közösség, a tett és a gondolat egységének hatalmas közössége! Tito”³⁷

„Hatalmas kezdesz lenni, végre, n é p! Petőfi”³⁸

„LEGFŐBB CÉLUNK: népünk nyelvén népünk érdekeit szolgálni! Vuk Karadzics”³⁹

²⁸ Uo., 10.

²⁹ Uo., 12.

³⁰ Uo., 14.

³¹ Uo., 16.

³² Uo., 18.

³³ Uo., 20.

³⁴ Uo., 22.

³⁵ Uo., 24.

³⁶ *Népnaptár 1948*. Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica

³⁷ Uo., 5.

³⁸ Uo., 7.

³⁹ Uo., 9.

„A forradalom a legszentebb harc, a népek jussát vívja ki a hatalmasság körme közül. Arany János”⁴⁰

„A kalász már aratásra érett,
Arass testvér, aratás az élet! Radicsevics”⁴¹

„Ötéves tervünk adja az alapot dolgozó népünk életszínvonalának állandó emelkedéséhez. Kardely”⁴²

„Népünké a könyv,
Népünké a kenyér,
Népünké az ország! Danicsics”⁴³

„Nyujtsuk oda őszinte jobbunkat a szomszédnépeknek,, közösen törekedjünk a szent cél felé, mert a mi küzdelmünk célja közös, s közös az ellenség is. Vasvári Pál”⁴⁴

„Nincs többé úr és paraszt, nincs robot s nem botozzák többé az embert, mindnyájan egyenlő jogú polgárok, testvérek vagyunk. Táncsics Mihály”⁴⁵

„Két erő segíti elő a legsikeresebben a kulturember nevelését: a művészet és a tudomány. Mindkettő egyesült a könyvben. Maxim Gorkij”⁴⁶

„Hogy építhessünk, tudnunk kell: úrrá kell lennünk a tudományon. Sztalin”⁴⁷

Az idézettek között már kevesebb a politikus, Tito és Sztalin mellett két idézettel szerepel még Edvard Kardely, szlovén származású jugoszláv kommunista politikus, Tito harcos- és politikus társa. Több az író, költő, Petőfi mellett a népdalgyűjtő, a szerb nyelvújítás fővezére, a népnyelv nyelvtanának és helyesírásának megteremtője, a török elleni felkelés történetírója Vuk Karadzics (nagyon fontos az idézett mondat: „LEGFŐBB CÉLUNK: népünk nyelvén népünk érdekeit szolgálni! – amely éppen beleillik a kisebbséget megcélzó propagandába) és egy nyelvész, Vuk Karadzics követője és munkatársa Danicsics [Gyura], valamint a népnemzeti romantika költője Radicsevics [Branko], a magyarok közül Arany János költő, továbbá két történelmi személy, Vasvári Pál, az 1848-as forradalom egyik vezetője, Kossuth titkára és Táncsics Mihály író, politikus.

⁴⁰ Uo., 11.

⁴¹ Uo., 13.

⁴² Uo., 15.

⁴³ Uo., 17.

⁴⁴ Uo., 19.

⁴⁵ Uo., 21.

⁴⁶ Uo., 23.

⁴⁷ Uo., 25.

A magyar kalendáriumok jellegzetes, újból és újból felbukkanó figurája a százéves jövendőmondó. A matuzsálemi korú látnok versformában, rímekkel tarkítva jósolja meg a jövőt. Az átgondolt, agitatív jellegű szerkesztési elv legjobb választása a magyar kalendáriumok legalább a múlt századtól eredeztethető alakjával indítva kezdeni a naptár szöveges tartalmi részét. Ez egy olyan kezdés, amely nemcsak hogy megfelel az olvasók igényeinek, elvárásainak, túl is szárnyalja azokat. A százéves jövendőmondó verses jóslata rendszerint a naptári részt követi, mint az 1947-es és 1948-as népnaptár esetében is. Az agitatív célokat rendkívül ügyesen versbe szövő szerzője számunkra ismeretlen, mert nem írta alá a verset. Ez máskor, más naptárak esetében is előfordul, de nem minden esetben, pl. Magyarországon a *Magyar Nemzet* 1948-as kalendáriumában az *Százéves Jövendőmondó* versét Kunszery Gyula (1906–1973) tanár, író, politikus, 1945–1947 között a *Magyar Nemzet* munkatársa írta.⁴⁸

Külpolitikai utalásokkal indul az 1947-es *Népnaptár* verses jóslata:

„Nem jósolunk Bidault csavaros eszéből;
Churchill szivarjából, Byrnes pipájából,
Ford, vagy Rockefeller millió dollárjából;
Jósolunk a népünk feltámadt hitéből,
Munkásmillióink harcos erejéből,
Népünk egységéből, testvériségéből.

Nem a véren szerzett, hitvány aranyakból,
Jósolunk a büszke, új Duna-hidakból!
Jósolunk az örök munkás-fellegvárból:
Ezer új ütemben zakatoló gyárból;
Százszínű mezőből, paraszti ekéből,
Tegnap jobbágnak érdes tenyeréből.”⁴⁹

A kezdő két versszak szembeállítja a nyugati kapitalista államokat a munkások és parasztok vezette állammal, amelyben közös munkával hidak épülnek, gyárak működnek, földművelés folyik az egység és testvériség jelszava alatt. S hogy mindezt

⁴⁸ *Magyar Nemzet kalendáriumai 1848 – 1948*. Szerkesztette Lőrincz Mária. Kiadja a *Magyar Nemzet* politikai napilap 19–20.

⁴⁹ *Népnaptár 1947*. A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica 26.

közelítse az olvasóhoz, ismét megjelenik Dózsa György és Petőfi, valamint Rákóczi, a magyar történelem és irodalom nagy alakjai:

„Ösgörög lázadók vágyából tanultuk,
Kínai parasztok kínjából daloltuk;
Dózsa Györgyöt láttuk, Rákócziban hittünk,
S lelkünk szentélyébe Petőfi-dalt vittünk.”⁵⁰

A versben előbukkan az egyik, a kisebbségeket leginkább érintő kérdés: a nyelv kérdése.

„Száznyelvű vén Duna; széles, mint a tenger:
S boldog lesz partjain mindennyelvű ember!”⁵¹

A szocialista rendszer propagandája és Nyugat-ellenessége a legközvetlenebb formában nyilvánul meg az alábbi sorokban:

„Boldog a Duna is, hisz’ Nyugatról indul;
Zúgva, menekülve fájdalomtól, kintul.
S ahogy beleömlik anya-tengerébe:
Otthon van, hazaért, Keleten van végre,
S mintha csak hallanám: súgja, mondja vágyam:
Megszólal a Duna: – Jöjjetek utánam!”⁵²

A következő hat versszak már csak a jövőről szól, különböző képekben villantja fel olvasójának a szép, reményteljes jövőképet. Ebben benne van a tanulás, az analfabétizmus felszámolása („Mi ajkunkon dallal, kezünkben könyvvel, Megtelünk tudással, szándékkal, örömmel. S aki írni nem tud, mi őt nem nevetjük: Megfogjuk a kezét, s új útra vezetjük.”⁵³), mindenkinek lesz elegendő kenyere („Hitet és kenyeret aratnak a népek.”⁵⁴), majd következik a terek behatárolása: „Boszniából hallik pattogó, új nóta, – Hej, az ifjúságunk hol épít azóta...”⁵⁵; Zágráb–Beograd közt új utak készülnek, Macedóniában új hidak épülnek; Vajdaságban roppant csatornákat vágnak, Tegnap zombékból kenyérföldet ásnak.”⁵⁶

⁵⁰ Uo., 26.

⁵¹ Uo., 26.

⁵² Uo., 26.

⁵³ Uo., 27.

⁵⁴ Uo., 27.

⁵⁵ Uo., 27.

⁵⁶ Uo., 27.

Az ország nagyobb része benne van (két köztársaság maradt ki), végül „hazaérünk”, a Vajdaságba, amely minden szöveggörnyezetben a kenyeret, vagyis az élelmet jelenti. S aki mindezekből az utalásokból még nem értette volna meg a jövőt, annak a következő, utolsó előtti versszak egészen konkrétan elmondja:

„Több lesz esztendőre iskolánk és gyárunk,
Kenyerünk is több lesz, s jobb ruhákban járunk.
Izmosabb karokkal, többet tudva, s látva:
Más szemekkel nézünk ellenre, s barátira.
S akit meg nem győzünk testvéri szavakkal,
Legyőzzük, hogy ha kell, kemény akarattal!”⁵⁷

Ez már messze túlszárnyalja az évtizedek óta kisebbségi sorban sínylődő és többéves háború borzalmait átélt emberek jobb jövőről alkotott elképzeléseit! Mindezt még fokozza az utolsó versszak utolsó verssorának tipográfiai megoldása, amelyet – nem túl gyakran – de időnként alkalmaztak, a nagybetűs utolsó sor: „MOST A NÉP ÉPÍTI SAJÁT JÖVENDŐJÉT!”⁵⁸

A kulcsszó a nép, a nép, ami alatt a munkásság és a parasztság értendő: „Paraszt-igazságról, munkás-igazságról”⁵⁹, „A paraszt és munkás testvérkezet fognak”⁶⁰, ez már az 1948-as *Népnaptár* Százestendőjének jövendőmondójának verséből való, amely még inkább agitatív jellegű, de már egész konkrét eseményekre, személyekre és főként politikára utal. Az irodalmat – ebben az esetben is – Petőfi Sándor képviseli:

„Népi dicsőségről hadd regéljünk itten.
Népi dicsőségről, dicsőséges harcról,
Harcos nagy költőkről, harcos önmagunkról
Petőfi Sándorról, világszabadságról,”⁶¹

A múlt borzalmait idéző képek („A rabszolga népek szabadságharcáról”, Magyar börtönökről, német elnyomásról...), „Látó szemeinket tűzzel-vassal kinyomták, Füleinket ólom kínozta süketre”, „Eladtak uraink, júdás pénz volt az árunk, Csendőrszj és csizma lettek a napszámunk.”⁶² után következik a múlt konkrét összefoglalása: „Száz évig éheztünk, haltunk és temettünk.”⁶³

⁵⁷ Uo., 27.

⁵⁸ Uo., 27.

⁵⁹ *Népnaptár 1948*. Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica 26.

⁶⁰ Uo., 27.

⁶¹ Uo., 26.

⁶² Uo., 26.

⁶³ Uo., 26.

A versben egyre konkrétan rajzolódik ki a közelmúlt történelme:

„Feltámadt Március, a nagy szerb hegyekben,
Feltámadt Március, a munkás-szívekben.
A százéves zászlót sírjából kiásták,
S vörösén viharzott a munkás-kiáltás:
Inkább a háborút, mint a rabszolgaságot,
Nem kell szégyenbéke, letépjük a jármot!
Zengett a kiáltás vén Sumadiában,
Nyugat-Szerbiában, dacos Boszniában...
És vitték a zászlót, völgyekből-hegyekbe
És győzött a népünk – mert Tito vezette!”⁶⁴

1941-ben a Jugoszláv Királyság Cvetković-Maček kormánya és Pál herceg úgy döntött, hogy aláírják a csatlakozási szerződést a háromhatalmi egyezményhez (Németország, Olaszország és Japán volt a három tag), miután Jugoszlávia három szomszédja (Magyarország, Románia és Bulgária) is csatlakozott. Az aláírásra 1941. március 25-én került sor Bécsben. A Jugoszláv Királyság lakosságának nagyobb része nem egyezett ezzel, és a nagyobb városokban tüntetéseken tiltakoztak a kormány és a szerződés aláírása ellen, miközben a tüntetők az kiáltozták: „Inkább háborút, mint egyezményt („Bolje rat, nego pakt!”). Az elégedetlenség a Jugoszláv Hadsereg tisztjeinek körében volt a legnagyobb. 1941. március 26-ról 27-re államcsínyt hajtottak végre, elfoglalták Belgrádban a stratégiai pontokat, letartóztatták a kormány tagjait és Pál régensherceget. II. Karađorđević Pétert nagykorúvá nyilvánították és az új jugoszláv kormánnyal, az élén Dušan Simović tábornokkal, átvette az ország kormányzását. Németország szövetségeseivel április 6-án megtámadta a Jugoszláv Királyságot, de rövid ellenállás után Jugoszlávia 17-én letette a fegyvert. Létrejött egy ellenállási mozgalom partizánokból élükön a kommunistákkal, a vezetőjük Josip Broz Tito volt. A „Feltámadt a Március” és az Inkább háborút kezdetű verssorok ezekre az eseményekre utalnak vissza.

A Vajdaságot mint teret a Duna-Tisza csatorna építése testesíti meg, ismételten a kenyérrel és a mezőgazdasági munkával.

⁶⁴ Uo., 27.

A Tito-kultusz megjelenését már az 1948-as népnaptár címlap előtti, Titót ábrázoló grafikája is előrejelzi, és a versben háromszoros említése. Az újság és a könyv – mint az előző jóslatban „Mi ajkunkon dallal, a kezünkben könyvel, Megtelünk tudással, szándékkal, örömmel.”⁶⁵

„S mert Tito vezeti és hála a Pártnak:
Győztes fegyvereink szerszámokká váltak!
A föld nekünk terem és nekünk a gyárak,
Nekünk épülnek fel hidak, utak, házak.
Ifjúsági vasút köt hegyet és völgyet, –
A nyomdász nekünk szed újságot és könyvet.
Miénk az iskola, a tudás, az élet,
Százéves álmából népünk végre ébred.
Minden új sikerrel nő hitünk és merszünk:
Valósággá válik öt éves nagy Tervünk!”⁶⁶

A politikum – az öt éves Terv – egyre gyakrabban és egyértelműen jelenik meg több szöveggörnyezetben is, mint ebben az esetben, a látnoki versben. Ismételten, harmadszor énekli meg az ismeretlen költő vezérünket, Titót mint jövőképet, s ezzel fejeződik a verses jóslat, előtte pedig egy verssor ötszörös ismétlése ad nyomatékot az ideális viszonyoknak az országban:

„Ebben az országban minden miértünk van!
Ebben az országban testvérekké váltunk,
Ebben az országban egymásra találtunk!
Ebben az országban másért semmi sincsen,
Ebben az országban a miénk lett minden!
[]
Megyünk, kéz a kézben, előttünk a hajnal,
Előttünk új száz év – s hősünk, Titó marsall!”⁶⁷

Mindkét versre jellemző a gondolatiság és az érzelmi ráhatások párhuzama, mindezt erősítik a rímek és a zeneiség, az átgondolt költői megformáltság.

A Százestendős jövőmondó az 1951-es naptárban tér vissza, de ekkor már a 121–122. oldalon (A Százestendős jövőmondónak ez a verse megjelent a *7 Nap*

⁶⁵ Uo., 27

⁶⁶ Uo., 27.

⁶⁷ Uo., 27–28.

1951. január 3-i, első számában). Az ismételt anonimitásba burkolózó szerző 17, négy soros versszakból álló jóvendülésének alaphangja teljesen más, mint az 1947-es és 1948-as naptárak esetében: magának a jóvendülésnek a tényét sem veszi komolyan, és a jóslat beteljesülésében sem hisz ő maga sem.

„Jósolok a bölcsek seholsincs kövéből,
A dalai láma könnyező szeméből;
farkasok csókjából, bárányok véréből,
jósolok a szegény gazdag reményéből.

Ezer jós-kollegám ezer csodát jósolt,
ezer elhangzott szó, ezerszer csak szó volt.”

[]

Mert jós van ilyen is, olyan is, amolyan,
hívó én olvasóm, beszéljünk komolyan!
Eszét és idejét inkább másra költse –
nem tudja a jövőt, nincs oly Bölcsek Bölcse!”⁶⁸

Már az idézett verssorokból is érezhető a költő sajátos nézőpontja, azok bírálata, akik komolyan veszik egy jós jóvendülését. Az ironikus alaphang végighúzódik a versen; az irónia alapjául a hónapok egymás utáni sorrendje szolgál:

„Egy igazság van csak, ezt én mondom, vátesz:
december hó után, ismét JANUÁR lesz!”

A Százesztendő jóvendőmondó előző verseihez képest a politikum látszólag kivonult a versből: csak a nyolcadik versszakban jelenik meg a Kossuth rádióval:

„MÁRCIUSBAN, ezt már a gyerek is tudja,
A telet az égről a tavasz lefújja.
Szépül, újul minden, semmisse lesz régi –
Régit csak a Kossuth rádió regéli.

Hogy valami új is legyen tarsolyába,
s ne mindig az ócskát szórja a világba:
mondja rendületlen: „Rajk-per bizonyítja”,
s aki még elhiszi – ÁPRILIS bolondja.”⁶⁹

⁶⁸ *A Magyar Szó Népnaptára 1951.* 121.

⁶⁹ Uo., 121–122.

Írónia, ellentét, archaikus szóhasználat vezeti be a szomszédos Magyarország rádióadásának kritikáját, és az egyik, Jugoszláviát különösen érintő aktuális külpolitikai esemény – a Rajk-per⁷⁰ – rádió általi tolmácsolását. Néhány versszakkal később a Moszkva elleni kritikát fogalmazta meg a szerző:

„Azt is jósolhatnák, a jó sorsot jósok:
még jobban unják majd csatjuk a csatlósok!
S azt is könnyű tudni, nem kell hozzá vátesz:
magyart, román, csehet Moszkva majd lóvá tesz!”⁷¹

A másik külpolitikai vonatkozás a versben valószínűleg 1950 márciusára vonatkozik, amikor Stockholmban, a Béke Világkonferencián kibocsátott, az atomfegyverek megszüntetéséről szóló, ún. Stockholmi Felhívás aláírására szólították fel a világ népeit, hogy támogassák kezdeményezésüket a világ összes atomfegyverének eltörlésére.⁷²

„S a világot forró könnyekkel besírja,
stockholmi szózatot aki alárja.”⁷³

Az utolsó két versszakról már megszűnik az írónia, ami teljesen természetes, hiszen a belpolitika leglényegesebb eleméről, időszakáról, az Öt éves Tervről van szó benne, erről csak fennköltén lehet szólni:

„Még csak azt jósolnám, ide a végére:
Ünnepel szép hazánk – Öt éves Terv népe!
Hej, víg vigalom lesz, ahogy megálmodtuk,
ahogy két kezünkkel magunk megalkottuk.”⁷⁴

A *Népnaptár* 1952-ben a Százestendő's jövendőmondó látnoki verse a 90–91. oldalra került: a leginkább az előző évihez hasonlít, csak egy versszakkal kevesebb, 16 négysoros strófából áll, de versritmus, rímek tekintetében majdnem egyezik azzal. A vers alaphangja már lényegesen különbözik: az előző évi jövendölés egészének ironikus alaphangjával ellentétben ebben a versben – az első három, bevezető versszak után – főként idillikus képek követik egymást, némi írónia érezhető a külpolitikai utalásokat rejtő verssorokban:

⁷⁰ Rajk Lászlót Magyarország volt bel-, majd külügyminiszterét és társait 1949 júniusában koholt vádak alapján letartóztatták, koncepciós perben elítélték, és Rajk Lászlót és három társát kivégezték, a többiek életfogytiglani börtönre ítélték. A vád idegen hatalmak javára való kémkedés volt – azzal vádolták, hogy a Jugoszlávia élén álló Titonak kémkedett, összeesküvést szervezett.

⁷¹ *A Magyar Szó Népnaptára* 1951. 122.

⁷² <http://www.wpc-in.org/statements/65th-anniversary-stockholm%E2%80%99s-appeal>

⁷³ *A Magyar Szó Népnaptára* 1951. 122.

⁷⁴ Uo., 122.

„És mert szökőév lesz, jól vigyázz a szóra:
Több jutott egy nappal a február-hóra.
De a szökőév még abban is leledzik:
Szökik ám, akinek a Nagy Bölcs nem tetszik!
[]
Hej, Rákosi Mátyás, aki tudja, mondja:
Április bolondja, ki Moszkva bolondja!
Vörös-téren nyugszik nagy Lenin teteme, –
Hajh, de hová került Leninnek szelleme...”⁷⁵

A konkrét terek ebből a versből is hiányoznak, mint az előző éviből, a Szovjetunió jelenik meg, Moszkva mellett a Kreml is: „Akármit is süt ki Kreml-kupolája:

Ezután is tiszta bort öntünk a pohárba!”⁷⁶, valamint Kórea, ahol éppen háború folyik: „Békés otthonunkban, derűs kis szobánkban, Bizonyomra mondom: jobb, mint Kóréában!”⁷⁷

A hazai terek közül csak kettőt sző bele a költő – talán – a legidillikusabb képet ábrázoló versszakba:

„Júniusban már a nyár üzen meleget,
Vár szép kék tengerünk és a szlovén hegyek.
A mi szép hazánknak ezer a csodája, –
S csodálatos népe bátran vigyáz rája!”⁷⁸

A nagyon konkrét, néha már erőszakosan agitatív hangnem szinte teljesen megszűnt, tematikailag még megmaradtak a szólamirodalom elemei, például a munkásság – parasztság együttese, együttműködése, de ebben a versben már csak költői képként, és nem direkt felszólításként jelenik meg.

„Cséplőgépek búgnak a széles határban,
Uj kenyeret majszol Jancsi a kamrában.
Fordulnak a kocsik, a vagonok várják:
Városi munkásnak küldi a földmunkás.”⁷⁹

⁷⁵ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szökőévre Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat, Noviszád. 90.*

⁷⁶ Uo., 91.

⁷⁷ Uo., 91. 1950–1953. Koreai háború, Észak-Korea megtámadja Dél-Koreát. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa Észak-Koreát agresszornak nyilvánítja és tagállamait Dél-Korea megsegítésére szólítja fel.

⁷⁸ Uo., 91.

⁷⁹ Uo., 91.

A hosszú múltra visszatekintő naptárakban általában a közölt írások tematikailag négy csoportba sorolhatók:

- a mindennapi életvitelhez szükséges gyakorlati tudnivalók (ezek közül néhány minden évben, természetesen új adatokkal, ismétlődik pl. Örök-naptár⁸⁰, Vásárok jegyzéke⁸¹; Hetipiacok jegyzéke⁸², Betűrendes névnap-mutató⁸³, Postai illetmények⁸⁴)
- tájékoztatás, hírközlés – ezek leggyakrabban az agitatív, propagandisztikus célokat szolgáló szövegek is (pl. Szpáhics Szófia: *Dolgozó és harcoló asszonyok*⁸⁵, V. Mihejkin: *A Szovjet társadalmi rend ereje*⁸⁶, *A mi ipari újjáépítésünk*⁸⁷, *Munkásváarak – szakszervezetek*⁸⁸, *Az ötéves terv céljai*⁸⁹; Tito marsal: *Korszakunk alapvető jellegzetességei*⁹⁰, *A szovjet könyvek milliói*⁹¹, *Duna-Tisza-Duna csatorna épül*⁹², *A munkásság világünnepé*⁹³, *Az új Jugoszlávia felszabadító harcának és forradalmi átalakulásának sajátosságai* Írta: Joszip Broz Tito⁹⁴, *Jugoszlávia Kommunista Pártja V. kongresszusának határozata a JKP központi vezetőségének beszámolójáról, amelyeket Joszip Broz Tito, Alexandar Rankovics és Milován Gyilas elvtársak nyújtottak be*⁹⁵, *A JKP V. kongresszusának határozata a Tájékoztató Irodához való viszonyáról*⁹⁶, Engels Frigyes: *Marx Károly*⁹⁷, V. I. Lenin: *Engels Frigyes*⁹⁸ (Gyilas), I. V. Sztalin: *A forradalom lángelméje Rankovics Alekszandar*⁹⁹, I. V. Sztalin Részlet Sztalin rövid életrajzából¹⁰⁰, *Beográdról, fővárosunkról*¹⁰¹, *Szakszervezetek*¹⁰²,

⁸⁰ Uo., 30.

⁸¹ Uo., 190–190.

⁸² Uo., 240–241.

⁸³ Uo., 242–244.

⁸⁴ Uo., 138–139.

⁸⁵ Népnaptár 1947 A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica 73–76

⁸⁶ Uo., 99–108.

⁸⁷ 120–123.

⁸⁸ Uo., 134–135.

⁸⁹ Népnaptár 1948 Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica 32.

⁹⁰ Uo., 33–34.

⁹¹ Uo., 71. old.

⁹² Uo., 72–90.

⁹³ Uo., 94–95.

⁹⁴ Népnaptár 1949 Testvériség-Egység Noviszád 26–28.

⁹⁵ Uo., 32–34.

⁹⁶ Uo., 35–36.

⁹⁷ Uo., 37–39.

⁹⁸ Uo., 40–42.

⁹⁹ Uo., 43–45.

¹⁰⁰ Uo., 46–49.

¹⁰¹ Uo., 57–59.

¹⁰² Uo., 70–71.

*Az Antifasiszta Női Front*¹⁰³, *Népfelszabadító harcok*¹⁰⁴, *Imperialista módszerek*¹⁰⁵, *A Marshall-terv és következményei*¹⁰⁶, *A német és a japán béke*¹⁰⁷, *Tito marsal: Boldog új évet*¹⁰⁸, *Tatárjárás*¹⁰⁹, *Munkásoké a gyár*¹¹⁰, *Demokráciánk újabb lépése*¹¹¹, *A világbéke ügye*¹¹², *Mi a Népfront*¹¹³, *A Népfront tagok kötelességeiről és jogairól*¹¹⁴, *Tito marsall mondja...*¹¹⁵.

- ismeretközlés, ismeretterjesztés (pl. *A világ számokban*¹¹⁶, *Mi az imperializmus*¹¹⁷, *Mi a tőkés rendszer*¹¹⁸, *Régi és új területmértékek*¹¹⁹, *Érdekességek a világból*¹²⁰, *A gumi nyersanyaga*¹²¹, *Tartós gyufa*¹²², *Új erőforrás*¹²³, *Gyorsabb a hangnál*¹²⁴, *Illat-tornyok*¹²⁵, *Hány óra van?*¹²⁶, *Az urazás eredete*¹²⁷, *Világnaptár*¹²⁸, *A világ leghosszabb folyói*¹²⁹, *Ki hinné?*¹³⁰, *Korunk új találmányai*¹³¹, *Jelentősebb földrajz felfedezések*¹³², *Hallotta*¹³³, *Országok melyekről gyakran hallunk*¹³⁴, *Tudja-e*¹³⁵
- szórakoztatás (elsősorban szépirodalommal).

¹⁰³ Uo., 123–124.

¹⁰⁴ Uo., 181–199.

¹⁰⁵ Uo., 200.

¹⁰⁶ Uo., 201–202.

¹⁰⁷ Uo., 203–204.

¹⁰⁸ *A Magyar Szó Népnaptára 1951.* 55–56.

¹⁰⁹ Uo., 61–64.

¹¹⁰ Uo., 65–67.

¹¹¹ Uo., 70–72.

¹¹² Uo., 73–74.

¹¹³ Uo., 82–84.

¹¹⁴ Uo., 92–95.

¹¹⁵ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szökőévre.* Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat, Noviszád [69–76.]

¹¹⁶ *Népnaptár 1947.* A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica 28–30.

¹¹⁷ Uo., 145–146.

¹¹⁸ Uo., 160–161.

¹¹⁹ Uo., 186–187.

¹²⁰ *Népnaptár 1948.* Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica 30–31.

¹²¹ *Népnaptár 1949.* Testvériség-Egység Noviszád 150

¹²² Uo., 155.

¹²³ Uo., 167.

¹²⁴ Uo., 172.

¹²⁵ Uo., 179.

¹²⁶ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szökőévre.* Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat, Noviszád 84.

¹²⁷ Uo., 89.

¹²⁸ Uo., 104–109.

¹²⁹ Uo., 109.

¹³⁰ Uo. 126.

¹³¹ Uo., 134–138.

¹³² Uo., 151.

¹³³ Uo., 162.

¹³⁴ Uo., 163–165.

¹³⁵ Uo., 235–236.

A fenti négy szövegcsoporthoz hozzárendelünk egy ötödiket (ezek is általában tájékoztató, hírközlő írások, de célszerű különválasztani az egyéb szövegektől) minden olyan írást, ami a magyarok kisebbségi életével kapcsolatos¹³⁶:

Mit várunk a magyaroktól? Sevcics Alekszandar a vajdasági autonóm tartomány elnöke¹³⁷

A magyarság hivatása Jugoszláviában. Írta: Sóti Pál¹³⁸

*A dolgozó nép kultúráját építi a vajdasági Magyar Kultúrszövetség*¹³⁹

A hatalom a népé. Írta: Olajos Mihály¹⁴⁰

Dolgozóké a föld. Írta: Brindza Károly

A testvériség és egység politikája társadalmunkban. Írta: Kek Zsigmond¹⁴¹

*Demokratikus sajtó az új Jugoszláviában*¹⁴²

Népszínházunk és a műkedvelés. Laták István¹⁴³

A mezőgazdaság újjászervezése. Kongó Tibor¹⁴⁴

Dózsa György a magyar jobbágyok vezére [a jobbágyvezér beszéde a ceglédi piacon]¹⁴⁵

A magyar népi egyéves demokrácia fejlődése. Sulhóf József¹⁴⁶

Magyar népi közoktatás Jugoszláviában. Írta: Lőrinc Péter¹⁴⁷

A múlt év mérlege. Írta: Steinfeld Sándor¹⁴⁸

Magyar Kultúrszövetség Népi kultúránk országos intézménye. Dr. Kovács Kálmán a Kultúrszövetség elnöke¹⁴⁹

Írástudási tanfolyamaink. Laták István¹⁵⁰

Száz év távlatából [1848]. Kek Zsigmond

A Magyar Népszínház a dolgozók munkája. Dr. Hock Rezső a Magyar Népszínház igazgatója

¹³⁶ Ebbe a csoportba kerülnek azok az írások is, amelyek nem kisebbségi élettel kapcsolatosak, de szerzője ismert magyar közéleti ember, író, újságíró, politikus.

¹³⁷ 31–32.

¹³⁸ 33–34.

¹³⁹ 35–38.

¹⁴⁰ 40–45.

¹⁴¹ 66–72.

¹⁴² 81–86.

¹⁴³ 97–98.

¹⁴⁴ 109–115.

¹⁴⁵ 116–119.

¹⁴⁶ 128–133.

¹⁴⁷ 136–138.

¹⁴⁸ 152–159.

¹⁴⁹ *Népnaptár 1948.* Magyar Kultúrszövetség Kiadása Szubotica 35–40.

¹⁵⁰ Uo., 65–67.

Magyarország a demokratikus fejlődés útján. Szántó Zoltán a Magyar Köztársaság beográdi nagykövete¹⁵¹

Szomszédaink. Sulhóf József¹⁵²

Műkedvelő színházasunk. Laták István¹⁵³

*Kultúrszövetségünk számokban*¹⁵⁴

*Az építés és a jövő könyve – A Magyar Kultúrszövetség kiadványai*¹⁵⁵

Pártunk kongresszusa. Sóti Pál¹⁵⁶

Dolgozó nő az új Jugoszláviában. Szabó Ida¹⁵⁷

A Magyar Népszínház. Th. L.¹⁵⁸

*Terebélyesedik magyar könyvkiadásunk*¹⁵⁹

*Havonta egymillió példány*¹⁶⁰

*Magyar színházak Vajdaságban*¹⁶¹

*Olvasunk jó könyveket*¹⁶²

Pörgekalap s árvalányhaj helyett. V. L.¹⁶³

Olvasás közben. B. S.¹⁶⁴

A fentiekben felsorolt írások egyike a magyar kultúrával, irodalommal is foglalkozik: *A dolgozó nép kultúráját építi a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség.*¹⁶⁵ Lenin idézettel („Minél kevesebb fölfújtt frázist, minél több egyszerű, hétköznapi tettet”¹⁶⁶) kezdődik a valószínűleg kollektív szerzőségű írás. Az 1946-ban megalakított „Kultúrszövetség tehát azzal a nagy föladdal indult, hogy megindítja a magyar népi kultúrmunka rendszeres menetét a tartományban és legfőbb irányító, ellenőrző szerv lesz a népművelési munkában.”¹⁶⁷ A továbbiakban a cikk felsorolja a Kultúrszövetség már megvalósított (a *Híd* folyóirat újraindítása, könyvkiadóvállalat megalakítása, a

¹⁵¹ Uo., 142–144.

¹⁵² Uo., 145–150.

¹⁵³ Uo., 166–168.

¹⁵⁴ Uo., 178–179.

¹⁵⁵ Uo., 186–187.

¹⁵⁶ *Népnaptár 1949.* Testvériség-Egység Noviszád 29–31.

¹⁵⁷ Uo., 120–122.

¹⁵⁸ Uo., 176–178.

¹⁵⁹ *A Magyar Szó Népnaptára 1951.* 85.

¹⁶⁰ Uo., 99–100.

¹⁶¹ Uo., 115.

¹⁶² Uo., 140–143.

¹⁶³ Uo., 114–118.

¹⁶⁴ Uo., 156–158.

¹⁶⁵ *Népnaptár 1947.* A „Vajdasági Magyar Kultúrszövetség” Kiadása Szubotica 35–38.

¹⁶⁶ Uo., 35.

¹⁶⁷ Uo., 35.

Vajdasági Magyar Népszínház megalapítása) és a még előtte álló feladatokat: a városi és falusi kultúregyesületek meg-, illetve újjáalakítása. E szép és nemes célokat megfogalmazó szövegekben az agitatív jelleg miatt időnként fogalombeli zavarok keletkeztek: „Igy építjük mi népi kultúránkat és így akarjuk megvalósítani az előttünk álló hatalmas föladatokat. Az olvasóban felmerül a kérdés: hát ki az, aki mindezt csinálja, kik voltak az első segítőtársak, hogy ilyen szépen előrehaladtak? ... A nép fiai kezdték és segítőtársuk volt maga a magyar dolgozó *nép*.” Az előzőekben már szó volt arról, hogy az egyik legfontosabb kulcsszava ennek az időszaknak a nép, de ebben a mondatban nagyon erőltetett a nép szó kétszeri használata: a második, „a magyar dolgozó nép” egyértelmű (mint ahogy a magyar mellett szinte mindig ott áll jelzőként a dolgozó, továbbá az értelmiség szó ideológiailag megfelelő használata is általában dolgozó értelmiség, hogy különbséget tegyenek a két háború közötti vagy a háború alatt értelmiségtől). Az ideológiai nevelés propaganda szótára még kialakulóban van, s az ezzel megbízott írástudók még nem találtak meg minden kifejezést, fordulatot, szókapcsolatot, illetve ezek magyar megfelelőit. A fejezet címe ennek az írásnak az utolsó mondatából való: „És ezeknek ősi ereje, hite, lendülete tesz most a nép asztalára új, igéretesebb esztendőnk iránytűjét és kalauzát: – a Népnaptárt.”¹⁶⁸

3. A szépirodalmi írások számbavétele (1947–1949)

A naptárak már említett gyakorlati tudnivalói, tájékoztató és ismeretterjesztő szövegei mellett az írások negyedik csoportját képező, szórakoztató funkciót betöltő szövegek legnagyobb része szépirodalom.

A naptárakba természetesen a szépirodalom rövidebb műfajai kerülnek be, ezek a rövid lírai és epikai műfajok.

A *Népnaptár 1947* szépirodalmi szövegei műnemek szerint:

Líra:

- Petőfi Sándor: *1848*
- Vladimir Nazor: *Tito parancsa*
- Ady Endre: *Proletár fiú verse*
- Gál László: *Vigyázz!*
- Szőnyi Péter: *A harc már a miénk!*

¹⁶⁸ Uo., 38.

- Juhász Gyula: *A munkásotthon homlokára*
- Galamb János: *Búzaföldön télen*

Epika:

- Szekeres János: *Az igazi aratás* (A *Híd* novellapályázatán 1000 dináros pályadíjat nyert írás)
- *Fürdőkaland* (Magyar átültetés I. Meter orosz humoreszkjéből)
- Tömörkény István: *Vizenjárók*
- Majtényi Mihály: *Fényképezik a falunkat* (Az Egy kis humor rovatban)
- Laták István: *Építő testvériség*

A Népnaptár 1948 szépirodalmi szövegei műnemek szerint:

Líra:

- Gál László: *A béke verse*
- Jovan Jovanovics-Zmaj: *Régi nóta* (Dudás Kálmán fordítása)
- Miskina Pavlek Mihovil: *Gubec Mátyás* (Dudás Kálmán fordítása)
- Ady Endre: *Dózsa György lakomáján*
- Petőfi Sándor: *1848*
- Petőfi Sándor: *Nemzeti dal*
- Madarász Emil: *Segesvár felé*
- Laták István: *Szegényember vígan kiáll az útra*
- Galamb János: *Reggel*
- Thurzó Lajos: *Ébredés*

Epika:

- Brindza Károly: *Ajándék*
- Popovics Jován: *Ha Zágorka meg tudta tenni ...*
- *Egy nap Petőfi életéből* (Részlet Petőfi naplójából, Pest, március 17. 1848)
- *Anekdóták*
- Ferdo Godina: *Tomp mama*
- Minderovics Csedomir: *Vasárnap*
- *A tőkés, A rejtegető, A reakciós polgár, A lumpenproletár*
- *Mende-mondák*

A *Népnaptár 1949* szépirodalmi szövegei műnemek szerint:

Líra:

- Dusán Kosztics: *Én napot mondok*
- Galamb János: *Munkából*
- Sebestyén Mátyás: *Új tavasz*
- Hollós Korvin Lajos: *Munkaversenyekre*
- Csépe Imre: *Áprilisi táj*
- Ady Endre: *Az öreg Kunné*
- József Attila: *Altató*
- Petőfi Sándor: *1848 március 11*

Epika:

- Csedomir Minderovics: *Először a németekre...*
- Branko Csopics: *Mityán mester*
- Minderovics Csedomir: *A győzelem szemei*
- Herceg János: *Béke az Angyalosban*

4. Jugoszlávia a külpolitikai fordulat után

Öt kiadott népnaptár után *Évkönyv* címmel jelent meg a *Magyar Szó* naptára az 1950-es évre. Az *Évkönyv* az 1945 utáni időszak legkritikusabb időszakában készült: 1949 végén, amikor már megtörtént a Szovjetunióval való szakítás.

Magyaráztatul kis külpolitikai kronológia:

A Jugoszláv Kommunista Párt 1945 után ideológiai síkon a Szovjetunióval párhuzamosan haladt a fejlődés útján. Tito és Sztálin Moszkvában 1945. ápr. 11-én szovjet–jugoszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést írt alá. 1946-tól Jugoszlávia sorba írja alá Közép-Európa országaival a barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződéseket: 1946. május 9-én Csehszlovákiával, július 9-én Albániával; 1947. november 27-én Bulgáriával (távolabbi cél a még 1944 végén felmerült föderáció), december 8-án Magyarországgal, december 19-én Romániával.

A Bulgáriával barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződést megelőzően, július 27–augusztus 3. között Bledben találkozott Tito és Dimitrov, Bulgária miniszterelnöke, ahol a balkáni föderáció kérdéseit megvitatta augusztus 1-jén bolgár–jugoszláv egyezményt írtak alá. Sztálin élesen elítélte ezt a találkozót.

1947. szeptember 22–27. között Lengyelországban, Szklarska Porebában (Schreiberau) kilenc párt (szovjet, jugoszláv, csehszlovák, lengyel, magyar, román, bolgár, olasz, francia) megalakította a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodáját (Kominform). A köztes-európai pártok közül hiányzott a görög, a keletnémet, az albán és a finn. Székhelye Belgrád lett.

1948. január 8-án a Szovjetunió jóváhagyta a jugoszláv–albán föderáció tervét (a görög polgárháború ürügyén jugoszláv hadsereg vonult be Albániába), ugyanakkor január 28-án ellenezte a jugoszláv–bolgár föderációs tervet, amelynek az elutasítása a szovjet–jugoszláv konfliktus kiindulópontjává vált.

1948. január 18-án Bukarestben Georgi Dimitrov sajtótájékoztatón ismertette egy köztes-európai föderáció tervét, amelynek tagjai lennének Románia, Bulgária, Jugoszlávia, Albánia, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, és amennyiben a polgárháború kommunista győzelemmel végződik, Görögország is.

A jugoszláv és bolgár vezetők, Milovan Đilasszal és Georgi Dimitrovval az élükön, 1948. január 8-tól Moszkvában tárgyaltak, és február 10-én találkoztak Sztálinnal, aki elítélte a föderációs terveket, Albánia esetleges csatolását Jugoszláviához, továbbá a görög polgárháborúba való beavatkozást. Jugoszlávia kifejezte szándékát, hogy külpolitikai kérdésekben egyeztet a Szovjetunióval, de ez nem valósult meg.

1948. március 1-jén Tito bejelenti a jugoszláv–szovjet tárgyalások eredménytelenségét, és hogy az ország problémáit önállóan, önerővel kell megoldani. Ennek a következményeként a Szovjetunió visszarendelte Jugoszláviából katonai tanácsadóit és polgári szakértőit. A Szovjet Kommunista Párt levélben fogalmazta meg a Jugoszláv Kommunista Párt ellen irányuló vádjait, amelyeket az április 13-i válaszában visszautasított.

A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája második ülését 1948. június 20–22. között leendő új székhelyén Bukarestben tartották, amelynek június 28-án – a rigómezei csata (1389) évfordulóján – hozták nyilvánosságra határozatát a Jugoszlávia Kommunista Párt Kominformból való kizárásáról. Ez a szovjet–jugoszláv hidegháború kezdetét jelentette. Az említett határozat továbbá felszólított a Jugoszlávia-ellenes kollektív blokádra: „Titót elmondták imperialista bérencnek és láncos kutyának, minden szocialista ország felmondta a Jugoszláviával kötött gazdasági és kereskedelmi szerződéseit, erejét megfeszítve igyekezett lejáratni az »eretnekeket« a nemzetközi közvélemény szemében, határincidensek kiváltásával próbált fegyveres összecsapást

provokálni, konstruált perekben ítelt halálra vagy börtönbüntetésre minden olyan pártvezetőt a saját soraiból, akivel szemben felmerült a gyanú, hogy rokonszenvezni mer a JKP-vel (Rajk, Kosztov, Klementis, Dzodze és mások)“ (SOKCSEVICS–SZILÁGYI I.–SZILÁGYI K., [1994]: 273–274) és Tito hatalmának megdöntésére, ami nem következett be, sőt a JKP-nek 1948. július 21–28. között Belgrádban megtartott V. kongresszusán még jobban megerősödött Tito hatalma. 1948. november 8–22. között az Albán Kommunista Párt (a továbbiakban Albán Munkapárt) a Tájékoztató Iroda döntésével indokolva szakított Jugoszláviával.

1949. január 25-én a Marshall-tervre (illetve az OEEC – Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet megalakítására) válaszul a Szovjetunió javaslatára Moszkvában megalakították a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát (KGST), amelynek tagja lett Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Románia és a Szovjetunió. Jugoszlávia belépési szándékát elutasították. Februárban Jugoszlávia tiltakozott az elutasítás miatt, ugyanakkor a Nyugat feloldja a gazdasági blokádot Jugoszlávia ellen. A KGST tényleges megalakulásának ülését Moszkvában tartották április 26–28. között.

E talán kicsit hosszúnak tűnő külpolitikai rész nem felesleges: hiszen minden ennek függvényében alakult: az évkönyvben közölt írások ezekre az eseményekre reagálnak, vitatkoznak, magyarázkodnak, esetleg visszakérdeznek, s melléjük kerülnek az irodalmi művek, amelyek kiválasztását is óhatatlanul befolyásolta a kontextus, amibe bekerültek. S nem bonyolódva az olvasói befogadás összetett mechanizmusába, mégis, az egészen bizonyos, hogy a korabeli olvasó is másképp olvasott egy verset két aktuálpolitikai szöveg között, mintha ugyanezt a verset egy verseskötetben olvasta volna.

5. Propaganda a sorok között – Az Évkönyv 1950 és a Naptár 1951 szépirodalma

Az *Évkönyv 1950* szépirodalmi szövegei műnemek szerint:

Líra:

- Laták István: *A Petőfi-brigád*
- Gál László: *Akarj világosságot*
- Vladimir Nazor: *Tito szava „Előre”*
- Komját Aladár: *Meghalt Lenin*
- Mihai Avramescu: *Emlékezés* (Gál László fordítása)
- Galamb János: *Proletárok dala*
- Debreczeni József: *Béke lesz*
- Thurzó Lajos: *Új reggelre ébredünk*
- Petőfi Sándor: *Részlet az Apostolból*

Epika:

- Popovics Jován: *Ha Zágorka meg tudta tenni ...*
- Majtényi Mihály: *Lóháton* Részlet az „Élő víz” című regényből
- Sinkó Ervin: *Tito és mi*
- Herceg János: *Anyák és gyermekek*
- *Versengés*
- Heltai Gáspár: *Egy nemesemberről és az ördögről* (1566)

A *Népnaptár 1951* szépirodalmi szövegei műnemek szerint:

Líra:

- Ács Károly: *Üzenet odaáttra*
- József Attila: *Favágó*
- József Attila: *Ha férfi vagy légy férfi*
- Mítar Poparda: *Petrovói erdőben* (Gál László fordítása)
- Radu Flora: *Az én hazám*
- Laták István: *Bányászok*
- József Attila: *Akácokhoz*

Epika:

- Majtényi Mihály: *Három gyerek meg egy fél*

Az 1950-ben megjelent *Évkönyv* sajátos vizualitásáról már volt szó az előbbieken, de a kiadvány nemcsak külsejét tekintve, egészében eltér az addig megjelent naptáraktól. Egyértelműen minden felülkerekedik a politikum (bár addig is volt belőle elég), a kontextus, amelyben az irodalmi műfajok megjelennek magyarázó/magyarázkodó, politikai célzatú, propagandisztikus agitatív szövegek, amelyek háttérben a röviden már felvázolt külpolitikai események állnak. A Szovjetunióval való szembekerülés folyamatában az országban mindenkinek állást kellett foglalnia, mert ha valaki ezt nem tette meg, azt mindenképpen ellenségnek tekintették.

A magyar nemzetiséget ez a kényszerítő állásfoglalás még inkább érintette, mert az anyaországa, Magyarország is aktív résztvevője volt a külpolitikai történéseknek. A többiekkel együtt a magyar közéleti és kulturmunkások is azonnal biztosították támogatásukról táviratukban (1949. október 23-án a *Híd* folyóiratban megjelent a távirat szövege) Joszip-Broz Titót, Jugoszlávia marsallját:

„Forró üdvözlötünket küldjük arról a Noviszádon megtartott értekezletről, amelyen mi magyar közéleti- és kulturmunkások a Népfelszabadító Háború harcosai és a szocializmust építő kimagasló munkások és parasztok, szívvel-lélekkel elítéltük a Magyar Népköztársaság kormányának háborús uszító cselekedetét, amellyel hitszegően és egyoldalúan felbontotta a barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződést.

Tiltakozunk a moszkvai hegemonisták e szolgáinak tettei ellen, akik minden erkölcsi alap nélkül arra merészkednek, hogy kezet emeljenek a magyar nép és Jugoszlávia népeinek barátságára, arra a barátságra, amely elsősorban Pártunk helyes politikája és személyesen a Te helyes politikád folytán jött létre. Ezzel a cselekedetükkel ismételten bebizonyították, hogy a magyar nép érdekei ellen működnek és semmi közük sincs Magyarország dolgozó népéhez.

Üdvözljük Pártunk következetes harcát, amelynek élén Te állasz, Marsall elvtárs. Ezen az értekezleten ismételten kifejezésre jutott, hogy mi elválaszthatatlan része vagyunk Jugoszlávia egyenjogú népei testvéri közösségének. Kifejezésre juttatjuk azt az eltökéltségünket, hogy minden erőnket latba vetjük, szocialista hazánk, a JSzNK boldogságáért és Pártunk harcának győzelméért.

Élj soká, Tito elvtárs szocialista hazánk, a JSzNK testvéri és egyenjogú népeinek vezetője és tanítómestere!

Noviszád, 1949. október 23.

Vajdaság Autonóm Tartomány magyar közéleti- és kulturmunkásai, a Népfelszabadító Háború harcosai és a szocializmust építő munkások és parasztok”

A távirat szövege valamennyire érzékelteti az akkori helyzetet, társadalmi-politikai közhangulatot; ez az időszak biztosan egybeesik – ha nem is teljesen, de részben bizonyosan – az *Évkönyv* készítésével. Ez mindenképpen befolyásolta a kiadvány szerkesztését, a szövegek válogatását. A politikai helyzetet magyarázó szövegek közé beékelődő irodalmi alkotások is ideológiai elkötelezettséget, a múlt addig is meglévő, de itt hatványozottabban érezhető ostorozását, elítélését, és vele szemben a biztosan elérhető szebb jövő képét, az új, a jobb élet reményét villantják fel. Ez egyaránt jellemző a lírai és az epikai alkotásokra is.

Az irodalmi szövegek tematikája könnyen behatárolható: a partizán-motívum (Petőfi-brigád, Vladimir Nator: *Tito szava „Előre”*, Mihai Avramescu: *Emlékezés*, Popovics Jován: *Ha Zágorka meg tudta tenni ...*), az új élet (Komját Aladár: *Meghalt Lenin*, Debreczeni József: *Béke lesz*, Thurzó Lajos: *Új reggelre ébredünk*, Petőfi Sándor: *Részlet az Apostolból*) és a történelmi múltból vett történelmi téma (Majtényi Mihály: *Lóháton* Részlet az „*Élő víz*” című regényből, Heltai Gáspár: *Egy nemesemberről és az ördögről*). Ezek a motívumok gyakran kapcsolódnak is, mint például Laták István versében, ahol a partizán-motívum mellett ott a boldog jövő képzete is.

„Díszes emlékmű hirdesse népeinknek
A kemény és véres, vad bolmáni csatát,
Ott védte mindnyájunk boldog jövőjét
A hősokeket nevelő Petőfi-brigád.”¹⁶⁹

A költő a verscím alatt megjelölte kiknek címezte a versét, kik legyenek a befogadók; politikai témájú buzdító verseknél kissé szokatlan az általa megcélzott korcsoport: „Óvodás fiamnak és a vajdasági kis magyar óvodásoknak írtam ezt a verset.”

A versírás miéértje is ellentétre épül:

„Az iskolásoknak szép könyveket írnak,
S hálájuk kél szabadsághőseink iránt,
De kis óvodások nem tudnak olvasni,
Hogy tudják: mi nekünk a Petőfi-brigád?”¹⁷⁰

¹⁶⁹ *Magyar Szó*. A Vajdasági Népfőnt lapja. *Évkönyv 1950*. Noviszád, BJ [1949], 82.

¹⁷⁰ Uo., 82.

A partizán-motívum prózában is megjelenik Popovics Jován¹⁷¹ elbeszélésében: „*Ha Zágorka meg tudta tenni ...*”¹⁷² (Ennek az elbeszélésnek egy rövidebb változata megjelent az 1948-as Népnaptárban is). A történet egy szerémségi faluba visz, egy fiatal parasztasszonyhoz, Zágorkához, akihez egyik este beállít a partizánokkal harcoló Sztánka. Mesél az ország különböző területein zajló harcokról, Titóról, aktuális politikai eseményekről és ő is meghallgatja Zágorkát. Másnap fasiszták jelennek meg, Zágorka elbújtatja Sztánkát és társait, s amikor Zágorkát kérdezik a rejtekhely felől, nem hajlandó semmit sem elárulni, ezért lelövik. Az emberek előtt, akik ezt látják, követendő példaképpé magasztosul: „*Ha Zágorka meg tudta tenni, mi ne álljunk ellen?*”¹⁷³ Az ellentét ebben az esetben feszültségfokozóként jelenik meg, majd megszűnik az ellentét, a jelenlevők közül mindenki vállalja Zágorka sorsát, ha kell: „*Mi is ugyanígy fogunk meghalni, ha kell. Mindannyian mindent odaadunk mindnyájunk szabadságáért, mert enélkül nincs élet.*”¹⁷⁴ Az elbeszélésnek több hiányossága is van (a történet nehezen követhető), s ez abból adódik, hogy írója, társadalmi politikai elkötelezettségénél fogva, az irodalmat mindig alárendelte az aktuális politikai narratívának (MILISAVAC, 1971: 419). A történetet egy hosszabb propagandisztikus rész előzi meg, romantikus pátosszal teli stíluseszközökkel (pl. ...dobásra kész bombával megrohamozzák az ellenséges bunkereket, miközben a hajuk úgy lobog, mint valami zászló.”; ...egyszerű arcában új, nagy gondolatokat sejt, amelyek olyanok, mint valami óriási fény visszaverődése”). Vladimir Nazor poémája, a *Tito szava „Előre*”¹⁷⁵ is a partizán-motívum egyik vetülete, hiszen Tito volt a partizánok főparancsnoka. A személyi kultusz verse ez már: Tito a hegycsúcs (metaforaként is értelmezhető) felé tart, s hiába állja útját szellem, rém – népmesei motívum – őt nem lehet eltéríteni, csak halad előre – valószínűleg ezért is került be a címbe (az eredetiben is benne van).

Sinkó Ervin *Tito és mi* című prózaversének kiváltói a külpolitikai események, a Tájékoztató Iroda határozata. „A világirodalmi jelenségeket már-már doktrinér módon tárgyaló, a nehézveretű bizonyító eljárásoktól sem idegenkedő, szó szerint is „értekező” tanulmányíró a lírikus és a polemikusan irányzatos publicista váltja fel, aki a meggyőzés minden rendelkezésére álló eszközét felhasználva vezeti eszmei-politikai offenzíváit a Tájékoztató iroda 1948-as határozata után előállott nagyméretű, s

¹⁷¹ Popovics Jován (Kikinda, 1905–Belgrád, 1952) költő, író, szerkesztő, dramaturg.

¹⁷² *Magyar Szó*. A Vajdasági Népfrent lapja. *Évkönyv 1950*. Noviszád, BJ [1949], 99–102.

¹⁷³ Uo., 102.

¹⁷⁴ Uo., 102.

¹⁷⁵ Vladimir Nazornak ez a verse Dudás Kálmán fordításában a *Híd* 1946 áprilisi számában jelent meg. Az *Évkönyv*ben egy másik fordítás szerepel, más címmel, a fordító nincs feltüntetve.

Jugoszlávia belügyeit messze meghaladó, valóban világjelentőségű konfrontáció idején a sztalinizmus gyakorlati-politikai és ideológiai támadásai ellen.” (BORI 1981: 219) – írta monográfusa, Bori Imre. A politikára reagáló, az eszmei-történeti háttérrel megvilágító írásai a *Kísértet járja be Európát* (Írások és előadások 1948–1951) című kötetben jelentek meg 1952-ben. Az *Évkönyvben* szereplő *Tito és mi* című írás is megtalálható a kötetben, keletkezésének időpontja 1950 március.¹⁷⁶ Konkrétabban, ahogy írja: („Miért volna ma bárkinek is kedve Jugoszláviában a választásokhoz? Hogy Titora szavazzon?” – vetette fel a kérdést egy tájékoztatóirodai rádióelőadó. A kérdésre íme itt a válaszom.”) Ez a válasz úgy indul, mintha a személyi kultuszt ítelné el: „Tito. Mi sose fogjuk azt mondani neki: „legnagyobb”, „legbölcsebb”, „kimondhatatlanul szeretett”. Sose fogjuk azt állítani róla, hogy csalhatatlan.

Nekünk nincsenek bálványaink, nincs istenünk, se félistenünk. Bálvány, isten és félistenek azt jelentik, hogy a szívekben félelem lakik, sötétség a fejekben, lehajtott szőfogaadó, alattvalói fejeket jelentenek. Mi nem fogjuk Titot ikonává megtenni, szentképpé, gondviseléssé.”¹⁷⁷ Miután az idézett három mondatban felsorolta mindazt, ami a személyi kultusból született művek elengedhetetlen tartozékai, utána majdnem három oldalon dicséri Titót, sokszor az ellentétekből kiindulva, szinte himnikus stílusban vallja meg elkötelezettségét Tito és a Párt iránt.

6. A fordulat éve? 1952-re két naptár: a Magyar Szó Népnaptára 1952 és Kincses Kalendárium 1952

Az 1952-es naptáraknak, pontosabban a *Magyar Szó Népnaptárának* és a *Kincses kalendáriumnak* nemcsak a fedőlapja változott, és lett egyre színesebb és díszesebb, a naptárak tartalmilag is változtak.

A játékos jövendőmondás hagyományát viszont folytatták: mindkét kiadványban ott a Százestendő jövendőmondó verse, a Népnaptárban a 90. oldalon, a *Kincses kalendáriumban* a 38. oldalon. Mindkét vers 16, négy verssoros versszakból áll. A Népnaptár jóslatának négy versszaka megegyezik az 1951-es Népnaptárban levőkkel. Sokkal kevésbé agitatívak a versek, a politikai utalások csak Rákosi Mátyásra, Leninre és a Nagy Bölcsre vonatkoznak, konkrét térként Moszkvát és Kremlt nevezi meg

¹⁷⁶ Sinkó Ervin: *Kísértet járja be Európát* (Írások és előadások 1948–1951). 138–141. Felvetődik a kérdés, hogyan kerülhetett be az *Évkönyv 1950*-be, amely minden bizonnyal az év elején megjelent.

¹⁷⁷ *Magyar Szó*. A Vajdasági Népfrent lapja. *Évkönyv 1950*. Noviszád, BJ [1949], 152.

mindkét vers továbbra is anonim szerzője. A bürokrácia és a bürokraták mindkét vers témája, de hogy ne legyen kétséges, egyik sem itthoni, mindkét versszakban ott áll a határ szó is:

„Népi bürokraták bármit aláírnak:
Március lesz, tavasz, az ibolyák nyílnak.
Hisz', ha megtehetnék, tennék bármi áron:
Fognák a tavaszt is, kötnék a határon!” (*Népnaptár 1952*)¹⁷⁸

„Szökőév hullott az idők fájáról,
Szöknek is a népi bürokráciából...
Hej, silbak ne volna, ott a határszélen,
Nem is maradna ott, még a szökőév sem!” (*Kincses kalendárium 1852*)¹⁷⁹

A Magyar Szó Népnaptára 1952 szépirodalmi anyaga

Epika:

- Mikszáth Kálmán: *A góizoni Szűz Mária*
- Herceg János: *Nagymosás* – novella
- Majtényi Mihály: *Huszonnégy pelenka* (Elbeszélés)
- Móra Ferenc: *András megcsalódik*
- Majtényi Mihály: *Három gyerek meg egy fél* – novella v. elbeszélés
- Zilahy Lajos: *Rekettyeiné* – novella
- Major Nándor: *Nehéz a villa nyele* – novella
- Vébel Lajos: *Huszein*
- Bogdánfi Sándor: *Marika*
- Petkovics Kálmán: *Egy emlékről lefoszlik a köd...*

Líra:

- Petőfi Sándor: *A Tisza*
- Arany János: *Fülemile* – ballada
- Bencz Mihály: *Eső* (Emlékezés az aszályra)
- Gál László: *Kovács Jánosok balladája*

¹⁷⁸ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szökőévre* Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat Noviszád, 90.

¹⁷⁹ *Kincses Kalendárium 1952* Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 38.

- József Attila: *Mama*
- Fehér Ferenc: *Rámfújt az élet*
- Thurzó Lajos: *Kenyér*

A 1952-es *Kincses Kalendárium* szépirodalma

Epikai művek:

- Móricz Zsigmond: *Százszínselyem keszkenő*
- Prezsihov Voranc: *A kis hegyipásztor*
- Zilahy Lajos: *Mikor halt meg Kovács János?*
- Velyko Petrovics: *A nisi jégeső*
- Tömörkény István: *A csempész* – novella
- Herceg János: *Panaszkodó*
- Ivó Andrics: *Veletovóiak*
- Majtényi Mihály: *Őszi szántás*
- Vjekoszláv Káleb: *Ablak* – elbeszélés
- Bibó Lajos: *Árvák*
- Laták István: *A féknél* – novella
- Móra Ferenc: *Levél Messzi Imriskének*
- Hunyadi Sándor: *A mostoha*

6. 1. Család – dráma – összetartozás?

A *Kincses Kalendárium* prózaanyagának nagyobb része – a családon belüli viszonyokat ábrázolja. A nézőpont különböző: Móricz Zsigmond *Százszínselyem keszkenő* című novellájának tragikuma folytán az anya nézőpontja a hangsúlyosabb, mint ahogy Herceg János *Panaszkodó* című novellájában is az idős anya az, aki elmeséli fiához, illetve lányához és vejéhez fűződő kapcsolatát. Mindkét esetben már felnőtt korú gyermek és szülő kapcsolatáról van szó, ellentétben a másik két novella témájával: Voranc *A kis hegyipásztor* című novellájában a tízéves Dihur anyjához és apjához fűződő viszonya, míg Hunyadi Sándor *A mostoha* című novellájában – mint ahogy a címe is utal rá – a mostohaanya és a hatéves Piroska közötti kapcsolat a téma.

A kalendárium prózai szövegei közül a legbonyolultabb, a több jelentésrétegre épülő, 1909 tavaszán megjelent Móricz novella, a *Százszínselyem keszkenő*, amelyben

már Móricz újszerű realista parasztábrázolása mutatkozik meg. A novella rövid tartalma: egy faluban él Varga Gyuri, aki szegény parasztnak született, elvette egy nagygazda lányát, aki gyűlölte férje szegény rokonságát, férje anyját, vagyis az anyósát, ezért az, betegen, magára hagyatva várja halálát nyomorúságos kis házában. A beteg anya egy őt ápoló púpos kis rokonlánnyal, Veronnal magához hívatta a fiát.

„A templom fatornyá mellett betért egy kis házhoz, az az ő szülei telke. Innen nőtt ő ki, ebből a fecskéfészekből, nagyokat faló gólyának, nagygazda lány urának, vakmerő, mindenbe belefogó, vállalkozó gazdának. Innen a harag oka a felesége, meg az anyja közt.

A madzagkilincset megrántotta, bement. A szoba sötét volt, dohos, az ablakok homokkal betömködve, papirossal beraggatva, a rozoga pléhtűzhely füstölt s ordító hideg volt bent.

Az ember rögtön odanézett az ágyra, ahol piszkos dunnák közt feküdt anyja, kiszáradva, sápadtan, elaszva . . . Ahogy a fiát meglátta, rögtön rájött a köhögés és csak jó idő múlva nyugodott meg tőle.

– Üjj le, – mondotta vékony, beteg hangon.

Az erőteljes pirosképű ember megzavarodva állott.

– Hajaj, – sóhajtott s legyintett hozzá.

Az asszony felemelte szára, erőtlen ujjait s bágyadtan intett.

– Má mindegy. Üjj le.”¹⁸⁰

Varga Gyuri tudja, törődnie kellene az anyjával, de nagygazda felesége miatt nem teheti, meg kell tagadnia anyját. Anyja élete nagy titkát osztja meg fiával, azért, hogy ezzel segítsen rajta. Elmondja neki, hogy az apja az öreg nemes Gencsy Pál úr, akitől Varga Gyuri bérbé akarta venni Tószeget, de az öreg nemes másnak akarja adni. Az anya elküldi hozzá a saját fiát, hogy ezzel a titokkal rákényszerítse, mégis neki adja „árendába” Tószeget.

Móricz, mint ebben az időszakban született legtöbb novellájában a falut és a parasztság helyzetét, a paraszti társadalmat mutatja be, a falubeli rétegek (szegényparaszt, nagygazda, nemes) egymáshoz való viszonyát, egymástól való függőségét. Ez az egyik jelentésrétege, de ehhez több kérdés is kapcsolódik: van-e átjárhatóság e rétegek között? Hogyan befolyásolja ez a különböző réteghez tartozó egyének egymásközi viszonyát?

¹⁸⁰ *Kincses Kalendárium 1952* Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 50.

Varga Gyuri, amikor a szülői házból hazatér a feleségéhez, aki szemrehányásokkal fogadja, amiatt, hogy férje elment az anyjához, ráordít a feleségére, hogy azonnal vigyen az anyjának meleg levest.

„Végigrohant az utcán.

Otthon a felesége dulva-fulva fogadta. Már tudta hol járt, a gyerek, a szájas, gonoszmájú gyerek kifecsegte, hogy itt vót Veron. Mint egy felpaprikázott sárkány csatározott az urára, mikor az belépett.

– Na, mán nem állotta! Mán haza kellett! az anyja szoknyája mellé kellett mán szagolni . . .

– Csend! – ordította az ember, hogy megrezgett az ablaktábla s az asszonyba belefagyott a szó. – Hallgass, mert szétgázollak! Az anyám hótbetegen fekszik. Mire hazajövök, itt ne találjalak. Ételt vigyél neki, meleg ételt. Levest. Ugy legyen, vagy kitapodlak. Cafat. Mi vagy te mellettem! Ronda paraszt. Rongy.

Az asszony csaknem elájult. De ahogy belenézett az ura szemébe, örült láng lobogott abban s ő összecsuclott, megjuhászkodott, mint a gyerek a nagyeros akarat előtt. Kifordult a konyhába s ész nélkül állott meg. Sirva fakadt, aztán borzongó, hideglelős háttal fogott hozzá, hogy teljesítse a parancsot.”¹⁸¹

Varga Gyuri, parancsát nyomatékosítva, azzal fejezi be: „Cafat. Mi vagy te mellettem! Ronda paraszt. Rongy.” Ebben már valószínűleg benne van annak tudata, hogy az ő apja nem paraszt, hanem úr, nemes. Mégis, amikor elmegy Gencsyhez, az úrhoz, az apjához, – akinek csak közvetve mondja el anyja titkát („egy százszínselyem keszkenőt ígért neki” – ebből Gencsynek tudnia kell mindent); a „pátriárkát”, „az öreg despotát” – ahogy a novella végén Móricz nevezi– mindez teljesen közömbösen hagyja, de végül is bérbe adja Varga Gyurinak Tószeget – ugyan annyiért, amennyiért másnak adta volna.

Varga Gyuri megalázottan távozik tőle. Móricz ezt a megalázottságot ismétléssel fejezi: tíz sorban négyszer nevezi parasztnak Varga Gyurit – az olvasó levonhatja a következtetést: nincs átjárhatóság a társadalmi rétegek között, a paraszti társadalom megkövesedett valami („–Minek adná, – mondta, s jóformán csak azért szólt, hogy az anyját ingerelje – ha nem tetszik néki az ábrázatom. Ő úr, Gencsy, nyócvan esztendeje úr! én meg csak rossz paraszt vagyok. Varga Gyuri.)” Ez Móricz feudális társadalomkritikája.

¹⁸¹ Uo., 52.

A kritika a falubeli erkölcsi viszonyokat is érinti: a nő-férfi kapcsolatot az alá-és fölérendeltséggel, a nők kiszolgáltatott helyzetét. A nők az áldozatok, akiket „az öreg nemes, a hajdani kis oligarcha, az ezerszüzes volt szolgabíró, aki már testamentumba tette nagy dicsőségét, a káptalannal őrizteti, hogy ezer szüzet rontott meg.” Az íróban van egy kis rosszallás az anyát illetően is, akinek kiszolgáltatottságához nem fér kétség, de azért Móricz azt is sejteti: csábító volt a százszínselyem keszkenő ígérete...

„Az öreg asszony sirt. Aztán lassan, töredezve mondott egy-egy szót.

– Szép vótam. Megáhitott. Utánam járt. Az egész falu asszonyát szerette . . . Egy selyemkendőt ígért, egy százszínselyem kendőt! . . . – és még most is megcsillogott a néember, a gyarló asszonyi állat szeme, fakó, hályogos, vizes öreg szeme.”¹⁸²

Móricznál gyakori az epikai ábrázolás rendkívüli drámaisága: ebben az esetben is az epikai műfajt szinte szétfeszítik a túlfűtött drámai párbeszéd. Elkeseredett indulat jellemez minden megszólalást a novellában.

A tömör kompozícióban benne van a szereplők egész élete, a folyamatát is érzékelteti, holott az olvasó már csak a végkifejletnél kapcsolódik a novellába: amelyben benne van az öregasszony lázadása („Szemérmes vótam én édes fiam mindig.”), eddigi titoktartását leküzdve, amikor úgy érzi, a fiának segíthet (az anyai szeretet), bár fia és családja megtagadta, az anya mégis fellázad (Gencsy ellen), és elmondja az igazságot. Ami sorsdöntő fordulat lehetne, de mégsem az! Varga Gyuri a vágyott föld (Tószeg) bérletet megkapja, de osztálybesorolása marad a régi: paraszt.

Család, anya – gyermek kapcsolat a témája Herceg János *Panaszkodó*¹⁸³ című novellájának is. Hőse – a nevét nem tudjuk meg – „egy tetejese megrakott füleskosár és egy nagy fehér batyu között vékonyka, töpörödött kis nénike”.¹⁸⁴ A főhős, a néni hasonló korú lehet, mint az előző novella anya-hőse. Az ellentét is ugyanaz: a néni elmondása szerint sem a felnőtt, már nős fia, sem a már férjnél levő lánya nem törődik vele. A Móricz-novellában ez tényszerű, itt a néni meséli el a hajóra várva egy mellette ülő ismeretlen, zöldkendős, fiatalabb asszonynak.

A családi kapcsolatok sztereotip látásmódjával indul a néni panaszáradata: a fia, aki áldott jó gyerek volt, amíg meg nem házasodott, házassága után „mintha kicserélték

¹⁸² Uo., 51.

¹⁸³ Herceg János *Összeült elbeszélések* II. kötete szerint ez a novella a *Három halász, meg egy molnár*. Testvériség-Egység Kiadóvállalat, Újvidék, 1953 kötetben jelent meg. A fenti kalendárium 1951 végén készült, ezért valószínűleg ez lehet az első közlés.

¹⁸⁴ *Kincses kalendárium 1952* Testvériség-Egység Kiadóvállalat, Újvidék, 1952, 81.

vóna. Nincs annak otthon egy szava se. Annyira az asszony uralma alá került.”¹⁸⁵ Ismerős szituáció, a Móricz-novellában is az asszony volt elsősorban az, aki elválasztotta egymástól az anyát és fiát. Ez a sztereotípa, az anyós és meny közötti ellentét nagyon gyakori. Nem tökéletes a kapcsolata a lányával sem, de egyik gyermekétől megy a másikig, a lányánál volt először, majd a fiánál, most ismét a lánya van soron, éppen oda tart.

Az anya-gyermek kapcsolatát egy népi bölcsességben is megfogalmazza a néni: „...egy anyának tíz gyerek nem sok, de tíz gyereknek egy anyát nehezére esik eltartani.”¹⁸⁶

Ezt a novellát Herceg 1951-ben írta. Ez már az új világ, új rendszer. És egy nevesített világ is: a Móricz-novellával ellentétben (amelynek helyszínéről csak annyit árul el az író, hogy falu fatornyos templommal), itt konkrét terekben mozognak a szereplők, a néni panaszáradatával még ellentétet is képez a napfényes májusi nap, a Tisza-parton, az egyik oldalon fiatal, sűrű akácerdő, „a másikon hatalmas fűzfák állnak lombjukkal a vízre borulva és ahogy a nap és a víz fénye találkozik a koronájukban, az olyan, mintha valami kék lámpával világítanák át őket.”¹⁸⁷ A néni fia Belgrádban él, a lánya Gunarason, ő meg Becsén.

„Majd elmék gyalog a Pecesorig, ott meghálok a komasszonyomnál, osztán hónap reggel utnak indulok Gunarasra.”¹⁸⁸

Az anya-fia közötti rossz viszony oka a nemzedéki életmódbeli különbség: „Mondom neki: mért nem vesztek rendes butort magatoknak, mivel a mótorgyárba sok pénzt keres. Azt mondja: miből vegyünk, mama, lássa, hogy elmén a pénz. Persze, hogy elmén, mondom, ha az Annus drága harisnyákra költi, ha kosztimot varrat magának, ha moziba jártok majd minden másnap este. Mért hagyod ugy flancozni? Kinek öltözködik, ha neked ugy is jó volna? Nem csoda, hogy nincs szép, rendes butorotok, hogy ez az ócska vacak is jó, amit az Annus rokonai adtak össze. De hiába beszéltem én, hiába mondtam a fiának: ne hadd az Annust gazdálkodni, hisz látod, hogy nem arra való. Te vagy az ember, te vagy a férfi, üss az asztalra, majd meglátod akkor, hogy ugy tesz, ahogy te akarod, ahogy te parancsolod.

– Mit gondol, mit felelt erre? Aszmongya: a mama már nem erre a világra való. Szóval, dögöljek meg, ha nem tetszik, ahogy élnek. Pusztitsam el magam akkor. Hát

¹⁸⁵ Uo., 82.

¹⁸⁶ Uo., 84.

¹⁸⁷ Uo., 81.

¹⁸⁸ Uo., 85.

énnekem nincs is más választásom. Éppen most akasztotta föl magát Belegrádban is egy öregasszony, pedig négy fia is vót . . .”¹⁸⁹

A Herceg-novella a néni többször elkezdett, monológyszerű panaszai után – ma úgy fogalmaznánk – happy enddel ér véget: miután a hűséges hallgatójául szegődött fiatalabb nő útjuk végcéljához közeledve megjegyezte: „Akkor, szóval máma várják” és erre a néni – a mindig panaszkodó típusát megtesztelve – azt felelte: „Várni várnak talán, de elejben nem gyűnnek. Kérdezik is azok, hogyan gyün a mama.”¹⁹⁰

„Amikor kilépnek a partra, egy magas, erős, pirosarcu parasztember jön le a töltésen az öregasszony elé. Amolyan jó harmincasforma ember. Mosolyogva, jókedvű, harsány hangon kiáltja feléjük:

– Gyűjön, mama, gyűjön! Mán nyugtalanok a lovak. A sógor kocsiján gyüttünk, mer ugy hallotta, hogy a becsei zadrugában kocsiráfot lehet kapni. Hát, mondom, akkor mindegy, hogy mikor mész, akkor mán gyere kedden, vagyis máma, legalább akkor a mamát is elhozhatjuk.

Az öregasszony hátra se fordul, rá se néz többé a menyecskére. Pedig az most szólna hozzá, örvendezne, hogy mégis várták, nem kell gyalogolnia. Veje elvette tőle a kosarat meg a batyut, betette a szekérfenekbe, aztán visszaszaladt, fölnyalábolta a kis öregasszonyt, mint valami gyereket és beemelte a kocsiba, ráültette a hátsó ülésre.

A menyecske még akkor is egyhelyben állt, amikor megindult velük a kocsi, elől a sógorral és a vővel, a hátsó ülésen pedig az öregasszonnyal, aki ugy ült vékonyka hátával, egyenesen és szigoruan, mintha nem is egy törődött, panaszos szegény kis öregasszony lenne, hanem ki tudja micsoda uraság.

Csak állt a menyecske és nézett a kocogó lovak után, a szekér után, értelmetlenül, csodálkozva nézett és szivéből lassan elszállt a szánalom érzése s már inkább csak mosolyogni tudott a keserű, konok nénikén.”¹⁹¹

Mindkét novella nyelvi eszközökkel, művészi következetességgel adja vissza az élőbeszédet.

Az anya-gyermek tematika újabb két novellában folytatódik, csak a szereplők kora változik: a gyermekek – a főhősök – még tényleg gyermekek. A szlovén realista író, Prežihov Voranc *A kis hegyipásztor* című novellájának egyik szereplője a tízéves Dihur és szülei, főként az anyja, aki elviszi pásztornak egy Oszojnik nevű paraszthoz a

¹⁸⁹ Uo., 82.

¹⁹⁰ Uo., 85.

¹⁹¹ Uo., 85.

hegy aljába. A munkába állás csábító érve a kisfiúra váró bőséges élelem volt. Ez igaz is lett, de a szolgaság nehéz munkája nem a gyenge kisfiúnak való volt. Nem is szerette ott senki, csak Mica szolgáló, aki valamikor az anyjával cselédeskedett. A kis Dihur szenvedései és magánya csak akkor enyhült, amikor a legelőn vagy a Fehér vagy a Szürke marhához simult. Még a szomszédos pásztorok is ellenségei voltak. A legöregebb cseléd, Máté sokszor verte Dihurt, aki egy ilyen verés után nem bírta tovább, és megszökött. Elindult haza a szüleihez. A házhoz közeledve egyre nagyobb volt a lelkiismeret furdalása, könyörögni akart a szüleinek, hogy ne küldjék vissza, de amikor meglátta az udvaron az apját, ijedtében inkább elbújt a padláson. „Ha az anyjával találkozott volna, minden máskép lenne. Először anyjával kell beszélnie.” Három napja éhezett és fázott a padláson rejtőzködve, de nem sikerült anyjával beszélnie, aki mindennap napszámba járt. Végül mégis sikerült anyjával beszélni, aki hozott neki kis tejet és zabkenyeret. A kis Dihur reszketve hozzábújt és könyörgött, ne küldje vissza. Anyja három napig rejtegette, apja a negyedik napon keresett valamit és rátalált. Az udvaron kegyetlenül megverte, ha anyja nem menti meg, agyon is veri. Amikor magához tért, apja visszakergette a gazdához, ahonnan elszökött, ráparancsolva, hogy kérjen bocsánatot.

Mica a szolgáló a reszkető kis pásztor láttán kérdezi: „Emberek vagytok, vagy állatok?”¹⁹²

Az apja ezekkel a szavakkal hagyta ott a fiát:

„– Ne ingereljétek, mert azt nem bírja elviselni!

Mindannyian tudták, hogy ez mit jelent és hallgattak.

Ettől kezdve lett a kis Dihur nyavalyatörős.”¹⁹³

A kegyetlenség-kiszolgáltatottság szövi át a novella nagy részét, amellyel szembekerül az anyai szeretet („...kitépte a gyermeket apja kezéből. – Ölj meg engem, ha akarsz!”¹⁹⁴) és tehetetlenség (még két kistestvér van otthon, és azoknak sincs mit enni) közti vívódás. A nincstelenség, nyomor sokszor a kegyetlenséghez, embertelenséghez vezet. A felnőttkori bajok forrásai gyakran a gyermekkori traumák. Ez a novella is egy letűnt osztálytársadalom bírálata.

Ellentétben Hunyadi Sándor novellájával, amely bármely társadalomban játszódhatna. A közös ismét az anya-gyermek kapcsolat, csak itt már nem vérségi

¹⁹² Uo., 61.

¹⁹³ Uo., 61.

¹⁹⁴ Uo., 60.

kötélékről van szó, hanem választott rokonságról. Az ötéves Piroska édesanyja meghalt, a kislány rokonokhoz került, s dolgozó édesapja csak vasárnaponként találkozhatott vele. Nagyon szerette az apja Piroskát, ezért „inkább miatta házasodott meg egy esztendő múlva, mint a maga kényelméért.”¹⁹⁵

„Igen rendes, csinos, gyerekdolgokban jártas, molett barna nőt vett el, aki olyan lomhán és ijedten mozgott a külvilágban, amilyen serény vidámsággal végezte odahaza a munkáját.

Az asszony – szakácsnő volt azelőtt – őszintén szerette a gyerekeket. És tiszta lélekkel tette föl, hogy valóban az édesanyja lesz Piroskának az anyja helyett.

Nem is rajta mult, hogy ez nem sikerült, hanem Piroskán, aki úgy viselkedett a mostohájával szemben, mint egy gögös, kis jégcsap.”¹⁹⁶

Míg a Móricz-, Herceg- és Voranc novellák világnézeti, illetve szociális kérdések felvetésére ösztönzik az olvasót, *A mostoha* című novella nem. Ez kizárólag két ember – az asszony és a kislány – egymáshoz fűződő kapcsolata kialakulásának folyamatára fókuszál, miközben folyton-folyvást szembehelyezkedik a gonosz mostoha sztereotípiájával.

„Jóeszü gyerek volt, fülelt, leskelődött. Tudta, hogy miért viselt három hónapig fekete flórból karszalagot a kabátkáján. Amíg a rokonoknál volt, teleszivódott a képzelete a nagyok elhullatott beszédeiből, hogy ő árva és mostohája lesz.

A mostoha fogalma olyan volt a szemében, mint a krampusz. Ijesztő, idegen, ellenséges. Nem akarta a mostoháját szeretni.

Amikor hazakerült, arrogánsan nyávogott az igazi anyukája után. Nem is akarta semmimódon a második asszonyt mamának szólítani, akármilyen szigoruan ráparancsolt az apja.

A szorgalmas, kövér asszony bánatosan bocsátotta a kötényébe munkás kezét:

– Nem akar engem szeretni! – gondolta busan. – Megfésülni sem hagyja magát, nem tud rámnézni, nem tür. Jó Isten! Még azt fogja gondolni az apja, hogy nem bánok vele elég jól.

És nem adta föl a küzdelmet, hogy ezt az akaratos, kis som-virágot magához édesgesse.

¹⁹⁵ Uo., 156.

¹⁹⁶ Uo., 156.

Dehát a mostohának nagyon nehéz a dolga. Ez az asszony is teli volt szürve aggodalommal, hogy csakugyan mostoha talán? Nem elég jó, nem elég figyelmes. Őt is nyugtalanította a babona.”¹⁹⁷

A novellában ugyanis minden ellenkező előjelűvé válik: nem a mostoha a gonosz, a kislány lesz – a szó bizonyos értelmében – gonosszá, szemtelenné, „mint egy kis légy, amely minduntalan az ember orrára száll.”¹⁹⁸

Nem a kislány, a mostoha „zokogott, az ura nyakába borulva:

Váljunk el Kálmán. Nem akar hozzámszokni a kislány.

Soha még mostohának nem volt rosszabb dolga árva mellett. Össze voltak egész nap zárva a konyhában. És Piroska parányi agyának találékonyága nem mulasztott el egyetlenegy alkalmat sem, hogy viselkedésével ki ne mélyítse árvaságának gyászos állapotát.”¹⁹⁹

Majd egyik délután bekövetkezett a végkifejlet: az asszony megkérte Piroskát, hogy álljon fel, mert a ládából ki akarja venni a faszenet. Piroska nem állt fel, nyíltan szembeszegült a parancsnak. Az asszony háromszor megismételt kérése után elveszítette a türelmét, és megverte Piroskát. Nem nagyon, csak amennyire az ilyen kisgyereket szokták. A kislánynak nem fájt, de üvöltött.

„Itt van tehát a mostoha! Ez ő, ilyen lesz ezután, most megmutatta igazi arcát. Félelem és mélységes megaláztatás szégyene emésztette Piroska lelkét, amikor husz percnyi, teli tüdőből való sikoltozás után csendesen sirdogálni kezdett, a fel felé fordulva, hogy ne lásson semmit az egész világból.”²⁰⁰

A fárasztó üvöltés után már csak csendesen sirdogált, majd uzsonnaidőben éhes lett. „... egy nagy karéj szilvalekváros kenyér jelent meg egészen közel az arca előtt. []

– Itt az uzsonnád!

Piroskának nem volt ereje visszautasítani a lekváros kenyeret. Elfogadta az ellenséges kézből, egy darabig komoran nézte, aztán elcsábult és beleharapott.

Most megkönnyebbült sóhajt és nevetést hallott a tűzhely felől. A gyerekeknek roppant éles fülük van. Piroska is kihallotta ebből a nevetésből, hogy a gonosz mostoha sem érezte jól magát a verés után.

Engedékenyen megfordult. Megreszkírozta a fél szemét, hogy a mostohájára nézzen. Aztán rámosolygott. Félig ravaszságból, hogy jó lesz békét kötni az ilyen

¹⁹⁷ Uo., 156.

¹⁹⁸ Uo., 157.

¹⁹⁹ Uo., 157.

²⁰⁰ Uo., 158.

tulhatalmas ellenséggel. De félig már bizalomból is, Ugy érezte, hogy elintéződött közöttük valami fontos etikettkérdés. »Igen megvert és a világ nem omlott össze, megkente a lekváros kenyereket, ugylátszik mégis a mamám.«

Az asszony leült egy konyhaszékre és kitérte a kislány felé a karját:

– Gyere ide, Piroskám, adj nekem is egy harapást!

Piroska fölkapaszkodott a mostohája ölébe és odatartotta a kenyerét:

– Tessék harapni!

Ettek, csókolóztak. Csupa lekvár lett mindkettőjük arca, amitől aztán szivből, hosszan, oldalnyilallásig nevettek.”²⁰¹

A drámaian érzelmi töltetű, katartikus befejezésű Hunyady-novella jelzi, hogy a sematikus szocrealista művek mellett helyet kapnak majd olyanok is, amelyek témája az egyéni érzelmek, mint Bibó Lajos *Árvák* című novellájában.

Két árva fiatal, Pétör és Julis házasságkötésével indul a hagyományos történetmesélés, akik ezentúl már nem árvák, összetartoznak, de a valóságban ez lelki-érzelmi kapocs, mert egy nap együttlét után – amikor az „ég alján felbukkant az esthajnali csillag, fejük fölött pedig feltűnt a Fiastyuk” – már mindketten az „emberpiacon” (társadalomkritika egy szóba sűrítve) várják sorsuk alakulását (otthonalanság, kiszolgáltatottság), abban reménykedve, hogy egy helyre mehetnek mindketten szolgálni, de nincs szerencsájük: „páros cselédet” akkor éppen nem keresnek, így a friss házasok kétfelé mennek (vándorlás).

De a kötelék a távolság ellenére is összetartja őket. Pétör jó helyre került, a gazdával és a munkával nem is volt baj, de „egy éjjel azután, amikor a gabonát is betakarították, hanyatt fekve a boglya mellett, fölnezt a csillagokra. Azok ragyogtak és az, amelyik éppen fölötte volt, mintha hirtelen meg is indult volna. Nem gördült azonban messze, csak annyira, hogy Pétör tisztán kivehette, hogy azon a darabon olyan könnyűre simult a fény, mintha a magasból a Julis arca tekintett volna le rá. Behunyta a szemét, hogy jobban figyelhesse a látomást. Nem lehetett kétség, Julis volt csakugyan, nézett szótlanul lefelé a magasságból.”²⁰² És később megint megjelent Julis Pétör előtt: „A kertben – álmában – tulipán hajtott, a levelek között Julis mosolygott. Csak deréktől fölfelé látszott és a vékony száron ide-oda hajladozott. A keblén kis gyerek pihent s fejét gyöngéden az anyja jobbán nyugtatta.”²⁰³

²⁰¹ Uo., 158.

²⁰² Uo., 124–125.

²⁰³ Uo., 125–126.

Az esküvő utáni párbeszéderek rövid, néhány szavas rendkívüli drámaiságot magukban rejtő mondatait követő történetmesélés újabb szűkszavú, valamit sejtető párbeszédekkel fordulóponthoz ér: Pétör odaér a tanyához, ahol Julis szolgál, és megtudja, hogy Julis meg elindult őhozzá, így éppen elkerülték egymást. Pétör gyorsan visszaindul, de mire hazaér Julis már eljött onnan. Mindez az összetartozás, az erős kötelék bizonyítéka, mindketten ugyanakkor érzik, hogy el kell menni a másikhoz. Ezt a köteléket, kapcsolatot szimbolizálják a csillagok az égen, amelyek négyszer jelennek meg a novellában.

„Hanem az, a másik árva nem felelt. Már messze valahol a gyevi határban járt és nézte maga előtt az utat, amelyre lopva lehullatták fényüket az égi csillagok.”²⁰⁴

6. 1. 1. Individualizmus – sematizmus

Tematikailag akár az előző novellához is köthető – persze nagyon áttételesen – Zilahy Lajos *Mikor halt meg Kovács János?* című novellája. Hunyady is egy különös, a megszokottól eltérő attitűdből ábrázolta a mostoha szerepét, Zilahy ugyancsak egy különös, individualista meghatározását adja a halálnak.

Egyik nap, munka után Kovács János asztalossegéd hazament szállásadóasszonyához bérelt szobájába, kedvetlenül, étvágy nélkül megvacsorázott. És ezen az éjszakán, harmincöt éves korában, 1874 október negyedikén meghalt. És – gondolnánk – ezzel be is fejeződött az éppen csak elkezdődött a novella. De nem! Zilahynál itt kezdődik: végigkísérjük, hogyan tűntek el az emlékek és az emlékezők, mert amíg ezekből valami van, amíg valaki emlékezik, addig az illető nem halt még meg. Az igazi halál az, ha már senki sem tudja ki volt Kovács János, és semmi sem marad utána.

„Két nap mulva eltemették. Nem maradt utána se gyerek, se feleség, csak egy szakácsné, aki Pesten szolgált, bizonyos Tordai nevű bankigazgatónál, és aki testvérnénje volt Kovács Jánosnak.

Öt esztendő mulva meghalt az öreg asztalos, akinek a műhelyében dolgozott. És kilenc év mulva meghalt az a vénasszony, akinél lakott.

Tizennégy esztendő mulva meghalt a Tordaiék szakácsnéja, aki testvérnénje volt.”²⁰⁵

²⁰⁴ Uo., 127.

²⁰⁵ Uo., 64.

Volt katonatársai beszélgettek róla a Kerepesi-út végén egy vendéglőben, itt mondta ki utoljára emberi hang a nevét.

Egy negyvenötéves munkásasszony a kórházban, halála előtt végiggondolja az életét, Kovács János volt, aki egy falusi éjszakán asszonnyá tette.

Leégett a református templom, amelynek anyakönyveibe Kovács János születési és halálozási adatait beírták. Az egyik kemény télen egy szegény ember ellopta Kovács János sírjáról a fakeresztet, és eltűzelte.

Egy ügyvéd az apja hagyatékában talált egy elismervényt: Kovács János két székért 60 krajcárt átvett. Az ügyvéd kidobta a papírkosárba, másnap a cseléd azt kivitte, kiöntötte az udvar végébe, esett az eső, és sorba elmosta a betűket.

„Pár hét múlva félnapig zengett az ég és ömlött az eső, mintha kannából öntötték volna az égből.

Ezen a délután a megmaradt betűk is eláztak. Legtovább a v betű tartotta magát, mert ott, ahol hurkolódik a v betű szára, Kovács János annakidején erősebben megnyomta a pennát. Aztán ez is elázott.

És ekkor, ebben a pillanatban – halála után negyvenhat esztendővel – mindörökre elmúlt és mindörökre eltűnt a Földről az asztaloslegény élete.”²⁰⁶

Laták István A féknél című novellája nem a különös látásmódot, hanem a különiséget – s annak is egyik fajtáját – a babonáságot járja körül, Pibál Kálmán nyugdíjas fékező életútján keresztül.

Hóviharban, este egy szerelvény zárt kocsijának végében ült Pibál a fékező. Tudta, hogy a zárt vagonban egy lecinezett koporsóban egy halott fekszik. Zörejt, majd lépéseket hallott a vagonból, végül ijedtében kiesett a vonatból. A zajról kiderül, hogy nem a halott támadt fel, hanem egy potyautas szökött be a vagonba, aki a sötétben kitapogatta a koporsót és ettől annyira megijedt, hogy segítségért kiáltozott. Reszketve, tébolyultan húzták ki a kocsiból. Pibál pedig nem dolgozott többet, babonásága különködéssé fajult, szenvedett tőle a felesége, a gyerekek sajnálták és nevettek is rajta. A novella tanulsága „...a babonák olyann kacagtatók, mégha néha megríkatnak is.”²⁰⁷

²⁰⁶ Uo., 66.

²⁰⁷ Uo., 137.

6.1.2. Történelem – paraszti lét – sorsszerűség

Ivo Andrić történelmi tárgyú elbeszélése a tizenkilencedik századba viszi vissza az olvasót; pontosabban a Karađorđe-felkelés vége felé játszódik a *Veletovo* című elbeszélés cselekménye, a helyszín pedig ugyanaz a tér, mint a Nobel-díjas *Hid a Drinán* regényé, Bosznia. A törökök elfoglalták Szerbiát, a hajdukok visszahúzódtak, egyikük, Sztoján is Boszniába, szülőfalujába Veletovóba menekül és egy arilyei legénnyel behúzódnak a Crncsics bégek roskadozó őrtornyába. Az uzsicei törökök körbekerítik őket és ki akarják csalni őket az őrtoronyból, de ez több napis sem sikerül nekik, ezért eljön a mulazim két csendőrrel és egy híres céllövővel, akinek mindjárt sikerül is megölnie Sztoján társát. Zulfó, egy tekintélyes török tanácsára a mulazim elhozatja Miloje apót, Sztoján nagybácsiját „a környék legbékésebb és legokosabb emberét”, hogy ő vegye rá arra Sztojánt, hogy megadja magát. Miután elmondják Miloje apónak, mit mondjon Sztojának, aki ehelyett ezt kiáltja neki: „Ne add meg magad élve, Sztoján, ne add meg magad semennyiért!”²⁰⁸ A törökök a megdöbbenéstől először nem is értik mi történt, majd mulazim dühösen lelöveti Miloje apót. Nagy készülődés a támadásra Sztoján ellen, hogy mindenképpen kihozzák a toronyból, ekkor olyan ítéletidő – forróság, mennydörgés, eső, villámlás, szél – következik be, hogy szinte elmossa a törököket. Senki sem törődik már Sztojánnal. Amikor másnapra már elmúlt a vihar, két holttestet találtak: Miloje apóét és az arilyei legényét. Mindkettőnek levágták a fejét. A mulazim jelentette az egész esetet a muteszelimnek, hosszan tanácskoztak, majd a muteszelim parancsára, a levágott fejeket besózták, rendbe tették és páfrányba csomagolva futár Belgrádba vitte, a vezirnek szóló levéllel, amelyben a muteszelim jelentette a vezirnek „...hogy a határvidéket teljesen megtisztította, ennek bizonyosságául küldi 'a hirhedt hajduk, veletovói Sztoján fejét, aki sok súlyos gaztettet követett el' és a bűncselekményekben segítő társának a fejét.

Igy helyettesítette Miloje apó az ő Sztojánját. Így csapta be a muteszelim följobbvalóit és így történt az, amire senki sem számított, hogy a jámbor Miloje apó hetvenkét évi békés paraszti élet után hajdukként esett el és a belgrádi bástyán az arilyei legény megbékült feje mellett ott volt Miloje apó ősz hajjal, bajusszal és szakállal benőtt feje is. Az esőtől fehérre mosva olyan volt, mint az ezüst.”²⁰⁹

²⁰⁸ Uo., 94.

²⁰⁹ Uo., 95.

A cím mindhárom eleme benne van ebben az Andrić-elbeszélésben: a történelmi kor (amit hitelesítenek a szöveg turcizmusai, a török harci szokások, pl. fejlevágás), a paraszti lét, hogyan lesz egy békés parasztból történelmi szereplő, aki bátran kiáll népe mellett (nem az elvárt szöveget mondja, pedig biztosan tisztában van a várható következményekkel). A sorsszerűség hogyan determinál egy életet, hogyan magasztosul hőssé, mert az író utolsó mondata Miloje apó ősz fejről ezt sugallja: „Az esőtől fehérre mosva olyan volt, mint az ezüst.”²¹⁰ Ebben benne van a megtisztulás is, a víz, a fehér és az ezüst együttese egyértelműen pozitív hatást vált ki.

Veljko Petrović *A nisi jégeső* című novellájának egyik névtelen, magyar szereplőjével éppen az ellenkezője történik: történelmi alakként – Nisben dolgozó magyar hadifogolyként jelenik meg az első világháború idején játszódó elbeszélésben, amelynek nagy része egy borzalmas jégesővel járó vihar leírása. Ebben az író és néjje aktív szereplők, az író a narrátor is: egyes szám első személyben meséli el a történetet. Óriási pusztítást végzett a jégeső, az emberek szörnyülködve és kétségbeesetten nézik a jég okozta károkat:

„Az öregasszony egyik gyümölcsfától a másikig ment, egyik szőlőtől a másikig, halottsápadt volt, simogatta a fákat és a venyigéket, cirógatta őket és halkán feljajdult: – Szegénykéim, szegény szőlőcskéim, s te szegény, árva meggyfácskám!... – s aztán hirtelen megfordult:

– Látod, ez az isten ujja. Már elkezdett büntetni bennünket. Nem lesz jó, jegyezd meg, amit mondok, nem lesz jó! Már az isten is megharagudott ránk!”²¹¹

A károk eltakarítása miatt jöttek meg a parkba a hadifoglyok kocsikkal és lapátokkal. Először a madarak tetemeit hordták halomba, utána az ágakat, leveleket, terméseket.

„Többen ácsorgunk és nézzük ezt a szomorú temetést. [...]

A hadifoglyok szótlánul dolgoznak, csak egy tömzsi, vörösnyakú, szőke, lapos arcu magyar sóhajt fel olykor-olykor:

Ej-jaj! – Felemel szárnyánál fogva egy-egy gerlicét s kezében oly szomorúan nyílnak ki a szárnyak, mint a leejtett legyező:

Szegényke! Szegény kicsike!

Mögöttem a kapuban még két hadifogoly áll. De ezek nyurgábbak, nem oly nehézkesek, mint előbbi társuk. Kiejtésükön is észre lehet venni, hogy városiak.

²¹⁰ Uo., 95.

²¹¹ Uo., 71.

Tekintetüket élénken járatták körül. Felhívják egymás figyelmét a pusztulásra, jelentősen összenéznek és gyunyosakat pislantanak parasztosan esetlen honfitársukra.

– Mit méltatlankodsz, öcskös? – kiáltják neki a maguk nyelvén.

– Ejnye, már hogyné! Ilyen kár, ilyen nagy kár!

– Mi közöd neked az ő kárukhoz? – kérdi ez a kettő nevetve.

– Ejnye, pajtások, mégis csak kár! Mit vétettek ezek a madarak, ha mink embörök bünösök is vagyunk? – Ej-haj, minden odavan: a gyümölcs, a szőlő, a buza. Ennyi fáradság, aztán eccere elvisz mindent az ördög. Mán, pajtás, hogyné vóna kár! –Így beszél lassan, szegedi tájszólással s oda se nézve társai felé, köp egy hegyeset. Aztán a vele dolgozókhöz és csendesesen megkérdi tőlük:

Hát az az asszony miért sír?

Az út közepén egy parasztasszony jön jajveszékelve. Fulladozik a sírástól és egy ázott, lesántult tehénkét húz maga után.²¹²

A férfi kérdésére elmeséli, hogy a karóhoz kikötött tehénkéje, amikor eltépte a kötelet, fölnyársalta magát, s most attól fél, hogy megdöglik. A magyar férfi elmondja, hogy mit csináljon, mit tegyen a sebre, és „társának elmeséli, hogy illet már ő is megélt egyszer a háború előtt, otthon, Békésben.”²¹³

A gúnyolódó városiak folytatják: „– Mi közöd ’hozzájuk’ öcskös? Hát olyan jó a te sorod itt, mi? S ha mindenüket elverte volna a jég, mi közöd hozzá? Még örülnöd kellene, te marha!

Az ’öcskös’ lassan, parasztosan kicsit fölemeli a fejét és megvetően szól oda:

– Nem értik azt maguk, pesti urak!

S ennek bizonyítására újra társához fordul, megigazitva a saroglyát:

– Mán hogyné fájna a szive a paraszti embörnek, mikor illet lát. Ej-haj!

Oda akartam lépni hozzá, hogy kezemet a vállára téve megmondjam neki az ő nyelvén: – Élteszen az isten téged, gyermekeidet, jószágaidat!

– De ő talán meg sem értett volna engem így, uri öltözetben.”²¹⁴

A magyar hadifogoly, aki parasztként élt és dolgozott fogsága előtt, a természettel együtt élt, minden állatra, növényre társként tekintett, átérez egy ilyen katasztrófát, mint a jégverés, és a kárban nem azt nézi, hogy az az ellenségé, és semmi köze hozzá, hanem megpróbál segíteni is, amiben tud. A paraszti létforma

²¹² Uo., 72.

²¹³ Uo., 72.

²¹⁴ Uo., 72–73.

felülkerekedik a történelmi helyzetekből adódó ellentéteken. Mint ahogy az emberi magatartás felülírja a nemzetek közötti különbözőségeket is: magyarként szembekerül két szintén magyar, de a városi életből jövő társával, akik nem értik, miért fáj neki az ellenséget ért kár, még örülnie is kellene neki.

Az író beleszól a történetbe, s elmondja tiszteli és becsüli ezért a magatartásért, s ezt el is mondaná neki „a maga nyelvén” (Veljko Petrovićnak ez nem is okozott volna gondot, hiszen kiválóan tudott magyarul), amit mégsem tesz meg, mert attól fél, hogy úri öltözéke miatt ezt úgysem értené meg a magyar paraszt. Mindössze néhány sorban többszörös a konfrontáció: falusi és városi létforma, hadifoglyok és fogva tartók, szerbek és magyarok állnak szemben egymással, s az eredmény egy szövevényes háló, mert az egy nemzethez tartozók sem állnak mindig azonos oldalon, mint ahogy a szerb író (aki egyúttal szintén városi életet él) is rajongva ad igazat az egyik magyar hadifogolynak, a valamikori parasztnak.

A kalendáriumban közölt írások egyikében egy, a huszadik században már elég ritka irodalmi műfajban is a paraszti sors a téma, ez a *Levél Messzi Imriskének*, a szerzője Móra Ferenc. Korunkban az írók, költők levelei inkább irodalmi dokumentumokként vannak jelen, műfajként kevés szerző választja a levélformát. A mű valós eseményeken és szereplőkön alapszik, és Móra Csipke álnéven először a *Szegedi Napló* 1910. február 13-i számában írt a levélben Messzi Imriskének nevezett gyerekről egy tárcát (HORVÁT 2014). Szintén a *Szegedi Napló*ban, az 1910. március 19-i számban *A tanyai csodagyerek* címmel jelent meg tudósítás (HORVÁT 2014).

A levélben – elég szokatlanul – Móra elmondja Imriske eddigi életét.

„Piros pufókképű, boglyáshaju, nagyfejű parasztyerek vagy te, Messzi Imriske [...]

Szóval olyan parasztyerek vagy, mint a többi, Imre fiam. Az életed idáig nem egészen tizenhárom esztendőre terjed. Azt mind kint töltötted a szegedi tanyán, a csorvai kapitányságban. Malacok közt, birkák közt, ürgék és bibicek közt, távol a tudományoktól és egyéb világi huncutságoktól. Éppen úgy, mint a többi parasztyerek.”

215

A változás Imriske életében akkor következik be, amikor egyszer apja beviszi magával a városba. A fűrészgyárba mennek deszkát venni, hazamentek, és mire apja megszerkesztette az ólat, a gyerekek a maradékfából kifaragott egy kis fűrészgépet, ami

²¹⁵ Uo., 141.

úgy működött, mint az igazi. Imriske pedig tovább faragott mindenféle gépet. Egy adótiszt azt tanácsolta Imriske apjának, hogy vigye be Szegedre és mutassa be Mórának a fiát. Móra ezt mondja az apának: „– Vének volna ám az, jó ember, ha ez a gyerek elveszelődne ott a pusztán.

– De hiszön nem veszelődik az el, tekintetös ur, mert vigyáznak egymásra a malacokkal.”²¹⁶

A továbbiakban arról beszélgetnek, hogy taníttatni kellene Imriskét, az édeanyja azt mondja, nem szeretik ők az ilyesmit, az apja szerint meg „az a hiba, tudja, hogy szereti a gyerök a paraszti mestörséget. Pedig lássa, mán mégis c s a k a z a mienk...”²¹⁷(A szövegből itt kimaradt a szereti szó előtt levő tagadószó, a 'nem', ami teljesen megváltoztatja az írás értemét.)

Az író véleményével fejeződik a levél: „És most már mégis csak azt mondom, Messzi Imriske, hogy nagyon értelmes ember a te apád és neki van igaza, nem az adótiszt urnak, aki azért küldött hozzám, hogy embert faragjak belőled, ami alatt ő nyilván azt érti, amit régebben urnak neveztek. Hát én ezt nem teszem, Imris. Nem vehetem a lelkemre, hogy megrontsam az életedet és elvegyem tőled azt, amiről a te bölcs apád azt mondta, hogy mégis csak a tietek.

Mert mi lenne belőled, ha kihoználak a malacaid és birkáid közül az emberek közé, a katángkörös és kutyatejes parlagról az aszfaltra, amely fölkátyusodott és porzik, mint az országut, a palotasorok villany- és gázlámpái alá, amelyek esztendők óta nem égnek?...”²¹⁸ És Móra sorolja az érveit miért kellene ott maradnia a malackái között: „Ott olyan boldog emberré serdülhatsz, mint az édesapád, meg a keresztapád, meg az egész atyafiságod, amelynek a tenyerében van a mi kenyérünk és ha kinyitja a tenyerét, akkor eszünk, ha becsukja, akkor nem eszünk. Most még nem érted, kis buksi, hogy lehet ez, de mire megnősz, majd megérted. És ha akkor lesz kedved az uradáshoz, annak már lesz értelme. Akkor lehetsz pártelnök, lehetsz követ, exportálhatsz és börzézhatsz és ha jól forगतod magad e világi életben, lehetsz félelmetes diktátor.

Akkor én már nagyon öreg ember leszek, Messzi Imriske, és félig megvakult a sok írástól, olvasástól. Emlékezz meg akkor róla, hogy milyen jó szívvel voltam hozzád életed keresztútján és járj ki nekem egy ágyat a menházban. De – hogy szerénytelen legyek, amilyen magyar író nem szokott lenni – olyant, amelyikről a pipacsos,

²¹⁶ Uo., 142.

²¹⁷ Uo., 143.

²¹⁸ Uo., 143–144.

buzavirágos mezőkre látni, amelyekről én is a te korodban szakadtam el, Messzi Imriske, mert az én apám nem volt olyan bölcs ember, mint a tied.”²¹⁹ Önéletrajzi vonatkozással fejezi be Móra Ferenc: őt is paraszti sorsból emelték ki, s vajon megérte? Lehet, hogy ott kell maradni, ahova az ember született, a neki kiszabott sors szerint kell élnie, mert nehéz az átjárhatóság – mint a Móricz novellában is – egyik osztályból a másikba, itt is, egyik életformából a másikba. Nem biztos, hogy a váltás boldoggá tesz.

Az irodalmi levélnek több műfaja létezik, ennek a levélnek egy köztes meghatározása lehet, mert nem misszilis, tehát nem elküldött, valós levél, de nem is fiktív, mert a címzettje valós személy volt, bár minden, a levélben érintett téma a nyilvánosságnak is szólt.

Érdekessége még e szövegnek, hogy van benne egy pár soros rész az elején, amely humoros – ironikus, ami elég ritka a vizsgált időszak szövegeiben, kivéve természetesen az anekdotákat és a vicceket.

„...nagyfejű parasztgyerek vagy te, Messzi Imriske. Az ilyen fejre szokta mondani a falusi kalapos, hogy ez a remek fej, mert ebbe sok ész belefér. (Igaz, hogy a kis fejre is tud kádenciát, mert okos kalapos a kis fejet is megbecsüli. Azt mondja rá, hogy az a jó fej, mert abban nem szalad szét az ész. Született diplomaták a kalaposok, kár, hogy az ország nem őrájuk bízva külső ügyeit-bajait.)”²²⁰

A kalendárium novellái között még egy van, amely szintén a parasztságot mutatja be, de életrealitását, hogyan jár túl a másik – ebben az esetben egy hivatalos ember eszén. A műfaj ugyan más, de mégis ugyanannak a világnak, ugyanannak a térnek az írói mindkettén, hiszen e novella szerzője Tömörkény István, Móra Ferenc munkatársa, barátja, igazgatója Szegeden, a Városi Múzeumban, ahol halála után Móra Ferenc tölti be az igazgatói posztot.

A csempész című rövid novellájának nagyobb része jelenet, monológ, amikor Jegenye János, a főhős, Puli nevű kuvaszával, illetve bárányával beszél, és dialógus, amikor a vámossal beszélgetnek.

A történet: Jegenye Jánosnál a tanyán elfogyott a pénz, s mivel húsvét közeledik, úgy gondolja, bemegy a városba és elad egy bárányt. Kiválasztja a leghitványabbat, s mindjárt népi bölcsességet is megtudunk: „(Bolond ember az, aki a jószág szebbjeit adja el.)”²²¹ A báránnyal a zsákban és a Pulival mellette elindul János. A város előtti

²¹⁹ Uo., 144.

²²⁰ Uo., 141.

²²¹ Uo., 75.

vámvonálhoz érve a töltésnél keres egy kubikos gödröt, kiveszi a bárányt, és otthagyja a gödör sarkában összekötözött lábbal, a kutyát pedig beteszi a zsákba, és elindul. A vámőr kérdi tőle, mi van a zsákban ő azt feleli kutya. A vámosok nem hiszik, és kinyitattják vele a zsákot, amelyikből kiugrik Puli és elrohan. „Jegenye János káromkodva lohol utána s amíg a töltésen túl nem ér, folyton szitkozódik. Amint azonban a vámosok elől földve van, nyugodtabb a lépte. Látja, hogy Puli nyilegyenest száguld hazafelé.

– Szögény, – mondja, – de mög van ijedve.

Azzal a kubikos gödörbe megy, beteszi a zsákba a bárányt s halad újra a vámosok felé. Mikor elibük ér, haragosan integet s megfenyíti a vámost az ujjával.

– Köszönjék az Istennek, – mondja – hogy elfogtam.

A vámos érzi, hogy hibás s nem felel, inkább lehajtja a fejét. János pedig méltósággal halad befelé s az uton a komával találkozik.

– Hát kend – kérdi a koma.

– Ehuné – felel János.

– Ilyen későn kend befelé?

– Az ám, – mondja János, – késésbe vagyok. Egy kis sorom volt. Ezöket a népeket oktattam ki itt a kalickás házba, hogy fületlen csizmát is föl lehet huzni.

– Nono, – válaszol menőben erre meggyőződéssel a koma.”²²²

A feszes rövid párbeszédekben is népi bölcsességek, népi igazságok rejlenek és a paraszti humor, kicsit kesernyés, hiszen az emberek sokszor rákényszerülnek arra, hogy kijátsszák a hivatalos szerveket, ebben az esetben a „kalickás ház” „kardos embereit” a vámosokat.

Sajátos humorral beszél az állatokhoz is, amikor a bárány béget, azt mondja „– Ne bégecs, számár [] – Hiszen a gazdád visz”²²³, a zsákban levő Pulinak meg azt mondja: „– Ne vonyits, majom [] – hiszen semmi bajod nem lesz.”²²⁴

A parasztság mint téma szinte kimeríthetetlen: Majtényi Mihály *Őszi szántás* című elbeszélése a történelem és politikum felől közelíti meg a parasztság és a föld problematikáját.

A korszak állandó napirenden levő témája a szövetkezetbe való betagosodás. Ez egyike az íróktól elvárt témáknak, amelyekről kellett írni. Az elbeszélés egyik helyszíne

²²² Uo., 77.

²²³ Uo., 74.

²²⁴ Uo. 75.

a szövetkezeti földeken kívül eső papdülő, ahol senki sem szeretett dolgozni, mert távol volt a szövetkezeti földektől. Az elbeszélésben elhangzó álláspont kicsit propagandisztikusan hangzik: „Nem szerették ezt a parcellát, messze esett a szövetkezeti földektől. Ahogy más határrészekben is árván lapult a kulákföldek és felaprózott birtokok között két-háromholdas sok szövetkezeti földdarab.

És megint dohogott a tagság.

– Tagosítás, ördög az anyjába, anélkül nem megy. Mert forgácsolódik így nagyon az erő.”²²⁵

A tagosítás mellett szól a sokkal jobb és szórakoztatóbb munkavégzés is a szövetkezeti földeken: „Nem szerette ő sem, Jani ezt a nagyon önmagában való munkát. Itt nem volt vidám brigádsorakozó, énekszó – csak vágta a földet egymagában egész nap keshedt szürkéjével. Ugy érezte, mint aki messze kivülesett a többiek közös erőfeszítésén.”²²⁶

Az elbeszélés négy részből áll: az első rész témája a papdülő őszi szántása, és a helyzet bemutatása – ebből származik a fenti részlet – s Jani, aki ráosztott feladatként végezte a munkát, annak befejezése után kocsival megindult a belső szállás felé. Útközben megállította a mester, „a szállás furó-faragó embere, se nem kovács, se nem bognár, mégis mindkettő egyszerre”, aki kovácsnak tartotta magát „a legszívesebben sok mestersége közül”²²⁷, „s veterán szanitécnek, ha kissé felöntött. Gondolatai fürgén változtak, mégsem a szaváért becsülték, hanem mert aranyat ért a keze. Rá is tért rögtön mesterségére most is, jelezve, hogy őrt áll ő a szövetkezeti vagyonban.”²²⁸ Az ezermester-típust alkotta meg az ő alakjában Majtényi, amely általában minden falusi közösségben megtalálható. S követendő példaként a szövetkezeti vagyon őrének is nevezi, mert a közös vagyonra is ugyan úgy kell vigyázni, mint a saját tulajdonra. Ez kulcskérdése volt a szövetkezetesítésnek, amely az elbeszélés második részében is felvetődik: „Megszólaltak a más portáján söprögető szomszédok is. Azok nem úgy, hogy maguk jöttek a tanácsba, csak hirhordással, a jóember jogán. A kulákság legtöbbszörre.

– Aztat nem értem ott nálatok, hol a gazda. Ki a gazda.

Most ez az aggodalom járta. Hogy ki a gazda, kinek a szeme hizlalja a jószágot. Minden mást megértettek, éppen ezt nem. Jönnek-mennek a szekerek, látja a vak is a

²²⁵ Uo., 102.

²²⁶ Uo., 102.

²²⁷ Uo., 103.

²²⁸ Uo., 103.

földet bevetették, learatták s most újból beszántják őszi alá, traktorral meg lóval. A paprikát leszedték, a tehenek megellenek, új pirostetős kocsiszín épült, az ezermester löcsöli, vasalja a szekereket és viszik a malomba a búzát. Így megy a földészkedés minden világtájon – de hogy a Krisztusba termeltek, gazda nélkül?”²²⁹.

S ez a kérdés továbbra is ott van a levegőben.

„A furkálás a pipázóba is eljutott, a tanácsszobába. Ott ült az asztalnál Márki Péter, mindnek az elnöke [...]”²³⁰

– Lassan csak emberek, csitítgatja őket – hadd mondja csak Gábor, mit beszél a nép. – Nem baj, ha idekerül a hír, hátha tanulnánk abból is. [...]

– Hogy itt nincs gazda, azt beszélik? Ejnye a jó dolgát, erre még nem is gondoltunk. [...] – Tán meghinánk a dagadt Szalkait és odaadnánk neki mind az ötszáz holdat? És botot a kezébe, hogy végigverjen hátunkon.

Nevette ezt a tagság, tiszta szívből, a furcsa gondolatot, hogy egyetlen embernek ötszáz hold jusson. Mert annak már ámen.

Micsoda változás lugoza itt ki a lelkeket?

És hányszor kellett mégis alattomos rohamokat visszaverni. Mert mindig akadt hézag, amelyen át befurakodott a bomlasztó hang – de mindig úgy, hogy ’nem én mondom, odakint beszélik’.”²³¹

A kissé hosszabb idézet az elbeszélés didaktikussá válását mutatja: a szövetkezetesítés melletti érveket és az ellenzők reakcióit, s mindennek a folyamatát, amelyben olyan általános emberi tényezők is benne vannak, mint a hárítás, amikor valaki nem akarja magára vállalni a felelősséget, nem akarja megmondani, ha valamivel nem ért egyet, akkor annyit mond: azt beszélik, úgy halotta és hasonló fordulatok. A múlt említése (egy embernek ötszáz hold) is a szövetkezet-modell igazságát, helyességét igazolja

A lelkek kilúgozásával Majtényi az emberekben lejátszódó lelki folyamatok bonyolultságára utal, amelyek a bekövetkezett történelmi változásokkal jártak együtt.

Az elbeszélés következő része Péternek, az elnöknek a munkájába nyújt betekintést, hogy milyen gondokkal, problémákkal kell megküzdenie, és megoldania azokat (az előző rész a kívülálló emberek, a tulajdonképpeni ellenzék véleményére való reagálását mutatta), mi lesz a még felszántatlan száz holddal, hogyan valósítható meg

²²⁹ Uo., 104–105.

²³⁰ Uo., 105.

²³¹ Uo., 105–106.

valami, ha a többség nem támogatja? Gondolkozás közben egy múltbeli emlékkép villan elő: „...Egyszer valami nagy tükröt emelt, urasági hurcolkodásnál valamelyik szálláson. Hatalmas tükör volt, nyolcadmagával markolászta. [...] S ahogy megbillent az aranszélű hatalmas üveglap – vigyázz, az anyád istenit! – beleszaladt a tükörbe az egész táj képe. Az emberek is; ott szélről, mezítláb ő maga. A tükör megbillent és ebben a képben mennyi helye volt elől a kastélynak, a kamáslis retyerutyának s milyen kevés a nagy béreshadnak – pedig hányan voltak!”²³²

Mészáros Krisztina írja az elbeszélésnek erről a betéttörténetéről: „A tükör egyszerű üveglapként funkcionál addig, amíg ki nem billen adott helyzetéből. A tükör ezután keretbe foglalja a tájat (az emberekkel, a kastéllyal), s ezzel kivetíti a szegényember gondolatát, az úr-szolga viszonyát. A tükör képessége, hogy a tájból kivágott részben együtt láttatja a társadalom két elkülönített társadalmi rétegét, „egyszerre foglalja magába a kívülállóságot és a társként való létet”. A társadalmi különbségeket kifejezte a tükör is a részlet elhelyezésével: a szegénynek itt is kevés hely jutott, akárcsak a társadalomban” (MÉSZÁROS 2011: 83).

S mi lett a jelen: „Ha valaki azt kérdezné tőle, mi történt – hát csak annyi, hogy megbillent a nagy tükör s most benne áll ötven család, ijastól-fiastól, az oszlopos udvarházzal, az ötszáz holddal együtt, mint szorosán egyúvé tartozók”.²³³

És még mindig Péter belső vívódásai olvashatók ki a Majtényi-szövegből, aki tanúságos következtetésre jut: „S ennek a hadnak lenne ő az elnöke, Márki Péter valóságos hajdani béres. Régi sorsába ugy született – mit mondhatna róla? Ha pofozták, mindjárt rugták is – az gyerekkorában volt és suhanckorában. Legénykor, bakasors. *Mivel tudott ember maradni, miért lett ő a bandagazda, elsőbéres? A betű, a szó erejével, amely benne jobban megfogamzott mint másnál?* [Kiemelés B-A. V.] Nem tudná megmondani. Most is csak azt tudja, hogy övé a legnagyobb gond itt. Hogy száz hold még szántatlan, az is. S míg más aluszik, neki virrasztani kell.”²³⁴

A didaktikusság ebben is benne van, ha a háború utáni korra gondolunk, amikor az egyik legnagyobb harc a térségben az analfabétizmus felszámolására irányult: a betű, az olvasás-írás, a tanulás viszi előre az embert, változtathatja meg sorsát.

Az elbeszélés harmadik részében Péter ismételten átgondolja, miért ellenzi a parasztok egy csoportja a közös munkát: „Csak a makacs kisparasztokat odaát a

²³² Uo., 106.

²³³ Uo., 107.

²³⁴ Uo., 107.

faluban, azokat nem érti. Miért mondják, hogy közös lónak tőrös a háta? Miért somfordálnak olyan arccal mellettük, mintha az ujjazda lopta volna erejét, amellyel itt ötszáz holdon ötven család számtalan sok száját eteti, s s hordja a termelt búzát, répát, paprikát vagónba, a hajóba? Miért nem jönnek közójük testvéri szóra? Nem erőszak a disznótor, de fogd a plajbászt és számítsad, mennyit hoz a hét holdad? Miért pislognak ezek még mindig a kulákságra, mint példaképre, amikor itt az erő, itt az élet és a jövő nálunk?!

Szinte beleizzadt Márki Péter. Nem is tudja miért vergődik, miért háborog így, lenne közelebbi gondja is, számadás, jelentés.”

A főhős vissza-visszatérő lelki vívódásaiban az ellentétes nézőpontok ütköztetésének vagyunk tanúi, amikor egyértelműen nem mondja ki, de sejteti, hogy csak a kollektivitásnak, a szövetkezetnek van perspektívája; mindennek abban a korban nagy volt a propagandisztikus jelentősége, hiszen a való életben ugyanezek a folyamatok zajlottak. Ez az elbeszélés úgy mutatja be a kollektív munkát, a szövetkezetben való együttgazdálkodást, hogy ennek olvasása után alig akadna valaki, aki mégis az ellenkező oldalt választaná.

S a kételkedőknek még ott van az elbeszélés negyedik része, amely mindössze egy mondat: „Megjöttek a traktorok.” Egyszerűnek tűnik, de az előzmények figyelembevételével (mi lesz a felszántatlan száz holddal?) rendkívül frappáns befejezés, sokjelentésű ez az egyszerű mondat, amely válasz mindennemű kétkedésre, amely megoldás a lelki vívódás okát képező felelősség kérdésére, a miértekre és hogyanokra. Minden probléma megoldódott: megjöttek a traktorok. A kollektív összefogás a jövő, üzeni az olvasóknak az elbeszélés, amely Majtényi Mihály *Forró föld* című kötetében (1950)²³⁵ is megjelent.

6. 2. A kalendárium lírikusai

Meglepő módon kevesebb a vers a kalendáriumban, mint a próza. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően a versek közül Petőfi Sándoré az első: a *Háború volt...*²³⁶ című. Petőfi néhány verse lapokban, naptárakban állandóan jelen van (pl. az 1848 című vers), ebből a szempontból ez új vers, még nem jelent meg egyik eddigi naptárban sem

²³⁵ Majtényi Mihály: *Forró föld*. Novellák és karcolatok. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Noviszád 1950

²³⁶ *Kincses Kalendárium 1952* Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 46.

(a *Magyar Szó* 1947. január 1-jei számában szerepel és a háború előtti *Hidban*²³⁷ is). A Petőfi-versek közül a legtöbbször politikai lírájából választanak forradalmi verset naptárakba, lapokba is. Ez a vers is ezek közé tartozik: a költő 1846 tavaszától már a forradalom lázában égett, a nemzeti és az egyetemes emberi szabadság elérése, kiharcolása volt minden gondolata a forradalom kitöréséig, 1848-ig. Ezt a verset 1847 márciusában, pontosan egy évvel a forradalom előtt írta. A háború a szabadság elérésének eszköze, a szabadság pedig a legnagyobb szentség – ez a vers két fő pillére. A kivívott szabadság hozza el a békét és a boldogságot, ez a végső cél.

Petőfi is tagja volt annak a költői triásként emlegetett hármasnak, amelynek másik két költője, Arany János és Tompa Mihály is szerepel szerzőként a kalendáriumban: Arany János névvel többször is találkozhatunk, de Tompa Mihály, kettejük mellett a népi-nemzeti költészet jelentős alakja nagyon ritkán fordul elő. Ebbe a kiadványba *Népdal* című rövid, négy versszakos lírai verse került be, amely valóban a népdalok mintájára íródott: páros rímekkel (aabb), alliterációkkal („zivatar zug”, „hova hajtsam”), ellentétekkel („Jobb neked tul, nekem innen”), természeti képekkel („Nagy szél támad, zivatar zug”, Tisza vize haragos víz”a népdalokra jellemző állandó fordulatokkal („Rózsám. Áldjon meg az Isten”)²³⁸.

Arany János közölt verse, a *Nyalka huszár a költő* 1848/1849-es lírájából való, egy huszár és egy hadnagy csata utáni párbeszéde, a bajtársiasság, az összetartozás példája: a huszár a lovat el nem adja, de odaadja:

„Mi tagadás! Helye vón’ a pénznek,
Fel is férne ily szegény legénynek;
Hanem egy uj tisztnek lova nincsen:
Jó pajtásom: neki szántam – ingyen.”²³⁹

A magyar költészet újabb két ikonikus alakjának: Ady Endrének és József Attilának a verse szerepel a könyvben: Ady Endrétől az *Emlékezés Táncsics Mihályra* című vers, amely folytatja a Petőfi- és Arany-versek forradalmi gondolatkörét, hiszen Ady a versben Táncsics Mihályt a forradalom és szabadságharc egyik vezéralakját idézi meg, ahogy Thomka Beáta írja „egy Dózsát, Csák Mátét, Táncsicsot a 20. századi proletariátussal összekötő vonal bontakozik ki, a magyar forradalmi gondolatszinkrónba hozott teljességének vonulata” (THOMKA 1978: 49).

²³⁷ *Híd*, 1939. 12. szám, 487.

²³⁸ *Kincses Kalendárium 1952* Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 48.

²³⁹ Uo., 63.

Gyóni Géza, Ady kortársa, Szabadkán a *Bácskai Hírlap*nál volt hírlapíró, amikor kitört az első világháború. Onnan vonult be katonának, 1914 szeptemberében, egy kis galíciai városkába, Przemyslbe. Onnan küldte haza verseit, ő volt az első világháború magyar katonaköltője. *Alexis levele Alexandrához* című versét már az orosz táborból írta, ahol hadifogoly volt, 1917-ben bekövetkezett haláláig. A balladai hangulatú vers egy orosz katona roham előtti levele feleségéhez és kisfiához, amelyben arra biztatja a feleségét, vessék be magukat a Dnyeszter habjai közé, és majd az orosz mennyországban találkoznak.

A kalendáriumban szereplő három hazai költő közül ketten, Debreczeni József és Gál László még a két világháború között kezdtek publikálni, a harmadik Fehér Ferenc, a legfiatalabb, még pályakezdőnek számított, aki az 1940-es években, gimnazista korában kezdett novellákat és verseket írni.

Debreczeni József *Vers Korea teléről* című költeménye, a *Vacsoracsillag* című verseskötetében (szintén 1952-es kiadású) is megjelent; a háború utáni pusztítást mutatja be a kilenc, négy verssoros versszakból álló rímes (abab), háborús vers, amelynek aktualitását az 1950–1953 között zajló koreai háború adja.

Gál László, az 1945 utáni korszak társadalmi témákat megéneklő, leginkább agitatív, buzdító költője ekkor már témát és hangot változtatott, erre példa az *Én és te* című verse, amely két pólusú – *Én védem az egyik, és Te mit támadsz?* a másik, ezekre épül a vers szerkezete. A versbe már saját életének mozzanatait is beleszövi:

„Az asztalomon nagy a zűr,
Ugy szerte van dobálva.
Négy fa-elefánt totyog itt,
egyiknek rossz a lába.
Bámész horvát-lány, porcelán,
és ócska írógépem...
papír, papír van mindenütt –
én ezt az asztalt védem.”²⁴⁰

²⁴⁰ *Kincses Kalendárium 1952* Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 138.

Ugyanakkor még a közösségi költő is megszólal a versben:

„Csorog a napfény holnap itt,
magot hoz két tenyéren...
rétek reményét, népekét –
én a holnapot védem.”²⁴¹

A kalendáriumban közölt Fehér Ferenc-vers egy részlete volt a *Jobbágyok unokái* című elbeszélő költeménynek. Bori Imre, Fehér Ferenc monográfiája írja a korszakról, amelyben Fehér Ferenc költői pályája elindult: „a jugoszláviai magyar költészetben, akárcsak a magyarországi, a petőfies hőskölteményforma időszerű volt, mind hősi, mind pedig naiv változatában. A negyvenes évek második felének a levegőjében volt a „homéroszi pillanat” igénye, hiszen a felszabadulás után a vajdasági magyar parasztvilág életében is hősi korszak látszott eljönni az élet harmóniájának ígéretével párosultan. Csoda-e tehát, hogy a Veres Péter könyvein nevelkedett diák a gyepsoni szegényparasztság vágyainak akart meghallója lenni, s minthogy a regényforma elérhetetlen volt számára (elérhetetlennek bizonyult a jugoszláviai magyar irodalom egésze számára is akkor még!), a lírai indítékú elbeszélő költemény lehetősége szinte felkínálta magát a Petőfit olvasó, de azoknak az éveknek irodalmi irányára is éberrel figyelő ifjú költőnek” (BORI, 1978: 9).

A *Jobbágyok unokái* című elbeszélő költemény tulajdonképpen a költő önéletrajza versben elmondva, az itt közölt részlet a születésével indul, anyjáról, apjáról, Julcsa nényéről – aki a keresztanya lett – beszél, és az őket körbevevő környezet szép, idilli képét festi le ebben a kilenc versszakban „mintha Arany János *Családi kör* című versének XX. századi és bácskai változatát költené meg” (BORI, 1978: 38). A *Jobbágyok unokái* című versének hosszabb változata 1953-ban ugyanezzel a címmel kötetben²⁴² is megjelent, de még később is, egész életében folytatta ezt a verses önéletrajzot.²⁴³

²⁴¹ Uo., 138.

²⁴² Fehér Ferenc: *Jobbágyok unokái*. Versek Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Újvidék, 1953, 93–94.

²⁴³ Később már *Egy kiskirály kunyhójából I.* címmel jelent meg kötetben: *Madarak folyója*. Harminc év verseiből. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1978

6. 3. A *Népnaptár 1952* szépirodalmi anyagának új szerzői

A szövegválogatásba újabb témák és újabb szerzők kerültek be: a naptárakban először fordul elő vallási téma, Mikszáth Kálmán novellájában. Eddig még a háttérben, mellékszálként sem jelent meg semmilyen vallási téma: sem személy, sem esemény, tárgy, bármi, aminek vallási vonatkozása lett volna. Ennek a novellának már a címe is egyértelműen mutatja a vallási tematikát: *A góizoni Szűz Mária*, de ugyanúgy a novella helyszínei: a góizoni erdő, a szentkút, kápolna, kálvária, a novella cselekményének időpontja, a góizoni búcsú, amelyre a keresztény vallás hívei zarándokolnak el a góizoni búcsúba, amit szeptember 8-án Szűz Mária tiszteletére tartanak.

Már a novella indítása is sajátos Mikszáth-i stílusú magyarázata a vallásnak: „Azért lett olyan népszerű a keresztény vallás, mert egy szép szőke asszony van az istenek között. Az ő szelid égi arca segített meghódítani az emberiséget. S ábrándos, álmodozó, embereknek, kik hisznek benne, ő jelenik meg a legtöbbször. Kutak fenekéről jön, a Bágy hullámaiból kel ki, vagy az erdő titokzatos homályában mutatja meg magát azoknak, akik jók, akiket megszeretett.”²⁴⁴

A novella szereplői a szép énekhangú Gughy Panna, aki a búcsúban a zsoldárokat énekli és Csúz Gábor, aki tavaly Csolton szolgált, s ott volt egy mátkája, a Kovács Maris, akit „szerencsétlenné” tett, majd otthagya, de most Gughy Pannának udvarol a búcsúban is. Épp együtt vannak a kútnál, amikor „...S eléjük lépett a fák közül egy mennyei látomány, egy nő: vakító fehér arc, aranyos szőke haj, egész vállára omlik, bánatos kék szemek... hófehér jobb karján, mely tövistől vérzik, egy kicsike gyermek édesdeden alszik...

– A Szűz Mária! – sikoltott Panna rémülten.

Gábor némán fedte el arcát kezeivel.

– Jaj nekem, Szűz anyám! – Ó, könyörülj rajtam! – verte mellét Panna kétségbeesetten, s leborult a földre. – Bűnös vagyok, pénzedet loptam, nevedre hazudtam...

A szomorú arcú anya szeliden elmosolyodott.

– Semmi közöm hozzád, jó asszony! Nézz ide, Gábor, a kis fiadat hoztam el. Ott a népek között nem akartalak megszégyeníteni.

Akadozva és szemérmesen folytatta:

– Meglestelek, utánad jöttem s itt megtaláltalak.

²⁴⁴ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szököévre* Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat Noviszád, 85.

Gábor megdörzsölte érdes kezével a homlokát s félénken közeledett a beszélő felé. A gyermek éppen most nyitotta ki a szemecskéit s mosolygott.

– Megtaláltál Kovács maris, de nem is vesztesz el soha többé, ha megbocsátasz...²⁴⁵

Az igazság és az erkölcs diadala fejeződik ki a novella befejezésében: minden és mindenki a megfelelő helyre kerül.

A hazai új szerzők között van *Huszeín* című novellájával, Vébel Lajos, aki 1947-ben a *Magyar Szó* zentai tudósítója, 1948-ban bekerült az újvidéki szerkesztőségbe, ahol ekkor már Rehák László az új főszerkesztő, akinek a „nyösztetésére” – ahogy visszaemlékezéseiben Vébel írja – „1950-et írunk, és erre az időre esnek első irodalmi próbálkozásaim [...] az én novellám, persze a maradi apa és a haladó fiú összetűzéséről, [...] Az eredmény: azóta is csökönyösen tagadom, hogy valaha is szépíró akartam lenni” (VÉBEL, 1984: 7).

A naptárak szerzői között újnak tekinthető, Bogdánfi Sándor, az Újvidéki Rádió munkatársa, aki előtte a *Magyar Szóban* dolgozott, több színmű szerzője és a *Híd*ban is publikált már. *Marika* című novellájában már megmutatkozik jellegzetes humora, ami egész későbbi írói pályájának egyik fő vonulatát képezi, a viszonylag kevés humorista egyike Vajdaságban (BALÁZS-ART, 2001: 40–41). Az előző naptárakban közölt irodalmi szövegekben humor nincsen, csak az 1950 utáni művekben sejlik fel itt-ott, de még akkor is ritkán.

Naptári szerzőként szintén először jelentkezett Petkovics Kálmán, aki novelláit akkor már rendszeresen publikálta az *Iffúság Szavában*, majd *Iffúságban* és a *Dolgozók* hetilapban is. *Egy emlékről lefoszlik a kód...* című novellája tematikájában illeszkedik a kor tipikus témájához, a mezőgazdasági munkálatokhoz, s ezeken belül is az aratáshoz. A feldolgozása is megfelel a kor sémájának: a múlt (emlékképekként) való felvillanása, a szülők, az apa és az anya múltbeli élete és a jelen, a változás dilemmáival.

Új szerző az akkor induló Major Nándor is, akinek az *Iffúság Szavánál* jelennek meg írásai, főként versei, 1950-ben, majd ott is kezd dolgozni az akkor már nevét *Iffúságra* változtató lapnál 1952-ben, amelynek irodalmi szerkesztője lesz (Fehér Ferencsel). A Népnaptárban közölt novellája, *Nehéz a villa nyele* címmel, ugyanabba a csoportba sorolható, mint Petkovics Kálmáné: tematikában, időben és térben: mezőgazdasági munkák, aratás, emlékezés a gyerekkorban végzett munkára a háború

²⁴⁵ Uo., 88–89.

idején, az édesanya betegsége. Mindkét novella befejezése optimista, a boldogabb jövő sugallatával:

„Pedig anyám már eloszlatta a ködöt a fájó emlékek felől...” (*Egy emlékről lefoszlik a köd...*).²⁴⁶

„És neveltünk. Ő azért, mert látta, rendben van itt minden, ha beteg is a kenyérkereső. Mert a szegényeknél hamar akad másik. Nőnek a szegények, nagyon hamar nőnek. Én meg nevettem, s nem láttam már semmit. Csak azt, hogy anyám mosolyog. Meg azt, hogy kicsordult a könnye, de mégis mosolyog. És éreztem, hogy szorítja a kezem, nagyon szorítja, pedig ő gyöngye volt akkor, nagyon gyöngye. (*Nehéz a villa nyele*)²⁴⁷

²⁴⁶ *A Magyar Szó Népnaptára 1952 szököévre* Magyar Szó lap- és könyvkiadó vállalat Noviszád, 223.

²⁴⁷ Uo., 178.

IV. IRODALOM A SAJTÓBAN 1947–1948-BAN

„*Napilap, hetilap s egyetlen folyóirat hasábjain szóródtak szét írónk alkotásai s így nem lehet tisztán látni irodalmunk állását, fokát, nem lehetett tudni, mink van, mit tettünk és teszünk a jövőben.*”²⁴⁸

1947-ben a Bácskában már hét lap jelent meg, napi, heti és havi lapok. Ezekből kettő nem képezte a vizsgálat tárgyát: az egyik, *A föld népe* mezőgazdasági szaklapként természetes, hogy nem közöl szépirodalmi szövegeket (egyszer-egyszer előfordul benne), a másik lap pedig az 1947-ben induló *Pionírújság*, amely ugyan rendszeresen közölt szépirodalmi alkotásokat, de ez az irodalom a befogadók egy másik célcsoportjához, a gyermekekhez (a 12–14 évesnél fiatalabb korosztályhoz) szólt, és ez most nem képezi a vizsgálat tárgyát.

Hazánk magyar nyelvű sajtótermékei

Magyar Szó, megjelenik naponta, ára 2 dinár

7 Nap, megjelenik hetente, ára 4 dinár

HÍD, havi folyóirat, ára 9 dinár. Évi előfizetés 90 dinár

Dolgozó Nő, megjelenik havonta, ára 3 dinár

Ifjúság Szava, megjelenik hetente, ára 2 dinár

Pionírújság, megjelenik kéthetente, ára 2 dinár

Föld Népe, megjelenik havonta kétszer, ára 5 dinár

(A *Magyar Szó* 1947. július 4-ei számából)

A két világháború között a kisebbségbe kényszerült magyarság irodalmi élete, ha nehezen is, de kialakult, megindult a magyar lap- és könyvkiadás, amelyek biztosították az irodalmi kultúra és a hazai szépirodalmi tevékenység folytonosságát. Az irodalom művelői főként a lapok, folyóiratok vonzaskörébe tartoztak. Ez magával hozott egyfajta megosztottságot is, mint ahogy Szeli István írja „a vajdasági magyar irodalom kulturális szintjét tekintve társadalmilag, művészileg, sőt feladatainak értelmezésében és hatóirányait tekintve is megosztott szellemű irodalom maradt. Az utolsó »békeévek« e megosztottságában azonban már nem csupán esztétikai, hanem világnézeti, társadalmi és politikai elemek is szerepet játszanak: ezek osztják politikai táborokra a Zágrábban és

²⁴⁸ (g. n.): Téglák, barázdák. = *Ifjúság Szava*, 1948. jan. 11.

a Belgrádban tanuló magyar értelmiségi ifjúságot, ezek mélyítik el a szakadékot a polgári és a munkássajtó között, s ezek révén válik mind tapinthatóbbá az ellentét a sajtóorgánumok eszmei tájékozódásában is. E polarizáltság már korábban is megvolt: a polgári és nagypolgári magyarság szellemi igényeit, irodalmi és esztétikai ízlését a még a századfordulón alapított, s a maga kissé felszínesen értelmezett liberalizmusával az új állami keretbe is könnyen belesimuló *Napló* elégítette ki, amelynek íróit a második világháborút megelőző években jórészt egyfajta bátortalan, vértelen humanizmus és finnyás meghátrálás jellemezte a mind súlyosabbá váló valóság, a szociális, nemzetiségi és politikai problémák elől. Az erőre kapó munkássajtó s a »helyzettudósító« irodalom művelői, a »helyi szín« esztétikáját sajátos, proletár módon értelmező »proletkultos« irodalmi ellenzék éppen e miatt a lagymatag apolitikus irodalmi magatartás miatt fogják perbe a *Napló*-kör íróit, nem kímélve azokat sem, akik a legmesszebbmenően vonják le a polgári szemlélet következményeit az irodalomban és a politikában egyaránt” (SZELI, 1969: 237–238).

1. Irodalom a *Magyar Szóban*

A *Szabad Vajdaságból* lett *Magyar Szó* négy alapító szerkesztője közül három is – az irodalom művelőjeként – ebből a megosztott világból jött. Segédszerkesztőként indult el az újságírói pályán Majtényi Mihály, majd 1937-től a szabadkai *Napló* munkatársa; közben első regénye, a *Mocsár* is a *Napló* regénypályázatán nyert harmadik díjat 1927-ben. 1943-ban a Szenteleky Társaság kiadásában jelent meg *A császárszár csatornája* című regénye, későbbi csatornaregényének (*Élő víz*) első változata.

Gál László az 1920-as években kezdte publikálni Ady nyomdokain született verseit, közben könyvelőként dolgozott, majd az 1930-as évektől írt a szabadkai *Napló*ba, a *Kalangyába*, a *Híd*ba, újvidéki lapoknak, a kanadai *Magyar Munkás* című lapnak és egy bukaresti magyar újságnak is. 1935-ben az újvidéki satirikus lap, a *Grimasz* egyik alapítója, majd felelős szerkesztője és laptulajdonosa 1941-ig, a lap betiltásáig.

Lévay Endre Szabadkán, 1934-ben a *Híd* folyóirat egyik alapítója és első főszerkesztője 1936-ig, egyúttal 1935-ben a szabadkai *Napló* munkatársa is. Baloldali kapcsolatai miatt nem vették fel a *Napló* örökébe lépő *Hírlaphoz*. A *Kalangya* című folyóiratban is publikált.

Hasonlóképpen kezdte pályáját az 1946-ban szerkesztőként hozzájuk csatlakozó Laták István is, aki a Jugoszláv Királyságban több lap – a *Szervezett Munkás*, a *Vajdasági Írás*, *A Mi Irodalmunk*, a *Híd*, és a *Hétről-Hétre* – munkatársa, a *Híd* betiltása után pedig a nyomdokaiba lépő *Világkép* szerkesztője volt. Az első szerkesztői négyesfogat nem irodalmár tagja volt ugyan Keck Zsigmond lelkész, de ő is a baloldali *Híd* folyóirat főmunkatársa volt 1936-tól: fordított és nyelvileg gondozta a folyóirat cikkeit. Az életrajzi mozzanatok vonatkozásában felmerül a kérdés: szerepet játszott-e a szépirodalmi szövegek közlésében, illetve azok válogatásában a szerkesztők irodalmi múltja, illetve irodalmi tevékenysége vagy – és ez a valószínűbb – a mindent eldöntő agitprop ellenőrzéstől függött kitől és mi került be a lapba.

Már szó volt arról, hogy a vizsgált időszak kezdetéig, 1947-ig, csak néhány szépirodalmi könyv, pontosan négy – jelent meg, mind a négy az orosz irodalomból. 1946-ban a *Szabad Vajdaság* adta ki Ilf–Petrov *Aranyborjú* című satirikus regényét, amely az első szépirodalmi mű volt az új jugoszláv államban (CSÁKY, 1997, 89). Szépirodalmat csak a lapok közöltek, több-kevesebb rendszerességgel.

A *Magyar Szó* napilapban vizsgált irodalmi szövegek elsősorban lírai és prózai műfajú szépirodalmi alkotások: versek, novellák, elbeszélések, illetve részletek (elbeszélésből, regényből, elbeszélő költeményből), de időnként drámai szöveg is megjelenik. A rövid prózai műfajoknál az elvárt „kötelező” témák – amelyek épp amiatt, hogy kell róluk írni – egyaránt előfordulnak a szépirodalomban is és a publicisztikában is. Bonyolítja még a műfajok elkülönítését, hogy sokszor ugyanazok írják mindkettőt (például, Gál László, Majtényi Mihály, Lévy Endre, Petkovics Kálmán) így sokszor nehezen eldönthető, hogy szépirodalom-e vagy publicisztika egy szöveg, vagy egy köztes, átmeneti műfaj a kettő között.

Ritkábban fordul elő a harmadik műnem, a dráma, de azért erre is van példa: Gorkij, *Részlet Kassák Lajos és Nádas József drámájából*²⁴⁹; Weigand József: *Ördögűzők*, részlet a szerző azonos című három felvonásos népszínművéből²⁵⁰.

A kor irodalmának bemutatáshoz fontosak a lapokban megjelent irodalomtörténeti írások írókról, könyvekről, irodalmi jelenségekről, irodalmi életről, könyvekről, az írók életrajzát, tevékenységét bemutató, néha népszerűsítő írások, az évfordulókra megjelenő megemlékezések, nekrológok. Ezekben az írásokban a legtöbbször ugyanúgy megvan a kor követelményének eleget tevő kötelező ideológia:

²⁴⁹ *Magyar Szó*, 1947. július. 17.

²⁵⁰ *Magyar Szó*, 1950. október 29.

nem mindegy, hogy egy írói életrajzból mit helyez előtérbe, mit emel ki, vagy hallgat el egy cikk. A sajtóban is – mint ahogy a naptárak esetében már szó volt erről – kölcsönösen hathat egymásra egy irodalommal kapcsolatos írás és a kontextus, amelyben megjelenik. Más az olvasata egy irodalmi cikknek vagy irodalmi műnek abban a lapszámban, amelynek a címlapján a vezércikk Leninről emlékezik meg, vagy a lap Tito születésnapját ünnepli, vagy valamilyen sorsdöntő eseményről van szó.

A sajtóban közölt lírai szövegek terjedelmüket tekintve (viszonylag ritka kivételekkel) a kisformák körébe tartoznak, ezért gyakran képviselik a lapban az irodalmat: ezek közül is az egyik legelterjedtebb és legszemélyesebb lírai műfaj a dal, de más lírai műfajok (például rapszódia) is előfordul. A kezdő irodalmárok legnagyobb része is a verssel kezd; e próbálkozások között akadnak formailag egészen jó versek is, kipróbálják a lírai műfajok szinte mindegyikét, de a vers tartalmilag már nem üti meg az irodalmi mércét (a későbbiekben még lesz erről szó).

Figyelembe véve a vizsgált kort, az új rendszer kezdetét, természetes, hogy a dalok között – a személyes érzelmek kifejezésén kívül – sokszor jelennek meg politikai, hazafias tematikájú dalok. Példának okáért Gál László versei, amelyek nélkül nincs ünnepi *Magyar Szó*, de a többi lapban is ugyanúgy megtalálhatóak az új rendszert magasztaló versszövegei, amelyek közül viszont szinte egy sem került be a kötetben kiadott összegyűjtött versei²⁵¹ közé. A szerkesztő ezt meg is írja a kötet végén található *Jegyzetben*, csak az okát nem tárja föl. [A kötet] alapját „Gál László verseskönyvei képezték, újságban, folyóiratban megjelentetett verset ritkán, kivételes esetben vettünk figyelembe” (BORI, 1972: 318). A fenti szerkesztési elvnek ellentmondani látszik a tény, miszerint a *Magyar Szóban* 1947-ben közölt négy Gál-vers közül három mégis szerepel az *57 vers* című, „alapot képező verseskönyvek” egyikében. A másik ellentmondás Gál László 1944 utáni költészetének értékelésében fedezhető föl: „A felszabadulás utáni évek egyik legnagyobb élménye, miként azt akkori verseinek első sorozatai jelzik, éppen az volt, hogy a költő és népe nem elszigetelt, magára hagyott, a világnak pusztán csak megtűrt jelensége, hanem az új és szocialista Jugoszláviának egyenrangú tagja és összetevője. A társadalomnak szüksége van a magyarul éneklő költőre és a jugoszláviai magyar dolgozókra is – a költői létezésnek a jugoszláviai magyar irodalomban addig nem ismert aspektusaként. A Gál László-versek indítékai között ott volt tehát ennek a felismerésnek a nyoma is: a versnek az is a feladata, hogy

²⁵¹ Gál László: *Rozsdás esték*. Összegyűjtött versek. Szerkesztette és az utószót írta Bori Imre. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1972.

erről az új felismerésről meggyőzze a magyarul olvasókat, hogy azok fenntartások nélkül, szívvel-lélekkel ott legyenek az ország újjáépítése első vonalában, hiszen az ő ügyük országos ügy és az ország dolgai az övék is” (BORI, 1972: 306).

Gál László a *Magyar Szó* leggyakoribban közölt költője 1947-ben, egyes versei (*Mi vagyunk a május, Tito, 1941. július 7., Batina*) mégis kimaradtak említett kötetéből.

A lap elsősorban politikai, hazafias, forradalmi, „országépítő” tematikájú verseket közöl mind a vajdasági, mind az anyaországi magyar költőktől (pl. Ady Endre, József Attila, Petőfi Sándor), s természetesen a délszláv és a külföldi poétáktól is.

Az irodalmi szövegek megjelenése a *Magyar Szóban* azt igazolja – amiről már szó volt a lap alapításánál is –, hogy mindent a politika irányított. Pontosabban a fő szervezőerő a politika és a propaganda volt; ezért az irodalomnál a műfajok inkább csak terjedelmüket tekintve játszottak szerepet: sokkal inkább számított az irodalmi szövegben a témaválasztás és annak feldolgozása.

1947-ben a *Magyar Szóban* kevés szépirodalmi szöveget találunk, kivéve az ún. ünnepi számokat, mint például a január elsejei, amelyben két Ady-vers van, egy Petőfi vers, valamint Ilf és Petrov prózája *A század halvány gyermeke* címmel. Irodalmi vonatkozású még Thomas Mann utószava egy Svájcban megjelent kiadványból és Nagy Lajos írása, *A mult szellem kísért Magyarországon és az irodalomban is*, amelyben arról ír, hogy az olvasók az amerikai és az angol írókat keresik, vagy a korábbi rendszer polgári beállítottságú íróit, akik újra elkezdtek írni, mert ismét igény mutatkozik a műveikre.

Az irodalmi szövegek megjelenése általában ciklikus (lásd a *Mellékletben A Magyar Szó 1947. évi számainak jegyzékét* a közölt irodalmi művekkel). A jegyzékből kideríthető, hogy a pénteki és a szombati számban rendszerint nincs irodalmi szöveg, de időnként még a hétfő és a keddi lapszámban sem, esetleg a csütörtökiben. Szerdán nem jelent meg a lap, így előfordult, hogy egymás után öt-nyolc számban sem volt irodalmi szöveg (40–44.; 97–101.; 131–138.; 143–151.; 156–160.; 162–166., 266–271.; 275–279.; 292–297.; 302–306.). A leghosszabb időszakok a március 24-től április 5-ig, illetve az augusztus 29-től szeptember 9-ig tartó volt, amikor tizenegy lapszámban sem jelent meg szépirodalom, illetve tízben október 10-től 21-ig.

Az irodalmi műveket bizonyos esetekben úgy közölték a lap hasábjain, hogy a vers, novella vagy regényrészlet mellé néhány mondatot írtak a szerzőről, majd a közölt műről, hiszen az olvasók felvilágosítása, tanítása volt a cél, amihez természetesen kapcsolódott a propaganda is, mert csakis a rendszernek, az új szocialista realista

irányzatnak, az uralkodó ideológiának megfelelő írók, irodalmi művek kerülhettek keretbe. A keret ekkor még nem volt általános gyakorlat, előfordult, hogy a *Híd* irodalmi pályázata került keretbe, majd azután a díjnyertes versek, minden olyan, ami a szerkesztő vagy szerkesztők szerint különösen fontos volt. A *Magyar Szóban* az első ilyen keretes irodalmi cikk 1947. augusztus 10-én, vasárnap jelent meg, ez „Szimonov Konsztantin a vasesztergályosból lett világhírű író”-ról szól:

„A szovjet irodalom fiatal nemzedékének egyik vezéralakja, a Sztálin-díjas Konstantin Szimonov nálunk sem ismeretlen. A 32 éves író, aki mint vasesztergályos dolgozott Szaratov, majd Moszkva egyik nagy üzemében, a háború emelte ki megszokott környezetéből. Mint haditudósító, bejárta a világot, mindenütt megjelent, ahol a veszély a legnagyobb volt, Szimonov a katona, együtt aratta a dicsőséget Szimonovval az íróval.

Új darabját „*Az orosz kérdés*”-t ez év tavaszán mutatták be Moszkvában”²⁵²

Ebből a műből közölt egy részletet a lap.

Egy másik ilyen részlet a *Magyar Szóból* szintén tanító-nevelő célzattal, „Svejk a jó katona (Néhány nappal ezelőtt megjelent Beográdban Jaroszlav Hasek világhírű regénye: „*Svejk a jó katona viszontagságai*”. Az író az egyszerű, talán nem is egészen normális cseh közkatonán, Svejken keresztül, eredeti módon kicsúfolja az osztrák–magyar monarchia volt urainak népellenes kormányrendszerét. A fekete-sárga monarchia (mert csak a nevében volt „magyar” is) minden visszássága kacagó természetességgel bontakozik ki a könyv sugaras oldalain. Hasek könyvét a régi Magyarország fasiszta és félfasiszta urai természetesen betiltották, azonban 1930-ban, Párizsban, mégis megjelent magyar nyelven is.”²⁵³

Az irodalom mellé párosult másik népnevelői szándék az újságba beküldött írások – elég szigorú, de mai szemmel nézve is mindenképpen jogos – elbírálásában nyilvánult meg, amikor vagy általánosságban elmondták, mit és hogyan kell írni, vagy személy szerint a szerzőnek címezve, sokszor a kérdéses mű részletének közlésével írtak arról kritikát.

Állandó téma a lapokban az új fiatal irodalmi tehetségek felkutatása, „kinevelése”, sok cikk foglalkozik ezzel, a részletes, egész oldalastól a rövid szerkesztői üzenetekig, amelyben egy-egy beküldött írást véleményeznek. Ilyen a következő, kezdő

²⁵²²⁵² *Magyar Szó*, 1947. augusztus 10.

²⁵³ *Magyar Szó*, 1947. augusztus 24.

irodalmi alkotók szempontjából fontos cikk, Laták Istváné: „*Valóságmondó karcolatokat, tudósításokat írjunk – Szerkesztői üzenet helyett* –

A kezdő tollforgatók ugyanis elárasztják a lapot dilettáns rossz versekkel, holott egy jó tudósítást sokkal könnyebb lenne megírni, és azzal előbb kerülnének be az újságba. Persze néha küldenek egy-egy jobb verset is, s ennek örülnek a szerkesztők mert **„az új munkásirodalom megszületése fog idővel kibontakozni a tollat most még nehezen forgató dolgozók írásaiból.** [...] De azt is meg kell mondanunk, hogy nagyon kevés, nagyon ritka az új, természetes népi hang. Az emberek nem önmagukat adják, jelszavakat forgatnak szájukban ügyetlenül, s a maguk egyszerű és egészséges érzései és élményei helyett régies eltanultságokat, vagy meg sem emésztett frázisokat csomagolnak ritkán használt szavakba. [...] Pedig **az új munkás-paraszt-értelmiségi irodalom értékes mondanivalóinkból, a körülöttünk zajló világ nevelő céljainak teljes magunkévá tevéséből születik meg.** És nem betanult, de át nem élt szóvirágokból. Ezt kellene még megtanulniok a verset szerető tollforgatóinknak. S azt, hogy nemcsak versben, hanem talán éppen prózában, a leíró, elbeszélő valóságmondó tudósításokban, karcolatokban, elbeszélésekben mondhatja el a maga igazi mondanivalóját a ma embere.”²⁵⁴

A Laták-cikkre reagált két nap múlva Gál László. A *Magyar Szóban* reagált, és teljesen ellentétes véleményt képviselt: „Versekről – versíró munkásokról”. Néhány lényeges gondolat a cikkből:

„Minden emberben öröktől él a vágy, hogy kifejezhesse magát. [...] Amikor az ember kijött az őserdőből, az első tudatos mozdulattal, az első tudatos cselekvéssel, az első tudatos hanggal együtt énekelni, verselni, mesélni kezdett. [...]

Miért éppen versekkel? Mert a dal, az ének, a tánc idősebb a betűnél. [...]

És ha ilyen szempontból nézzük a beküldött írásokat, amelyek igaz, nem mindig érik el a közölhetőség mértékét, akkor az előbbi tanulságok mellett még sok minden másra is gondolhatunk. [...] És most függetlenül attól, hogy ezek a versek a kritikus szigorú szemével nézve nem versek még – mindenesetre önmegmutatások és megmutatják például azt, hogy népünknek már ma is szabadabb a hangja, világbizóbb a tekintete; biztosabban áll a lábán és eltűnt a tegnapi borulátás, a jövő nem félelmetes titok már.

²⁵⁴ Magyar Szó, 1947. január 28.

Nem mi állapítjuk meg. Marx és Engels óta nem titok, hogy a gazdasági viszonyok átalakulása megváltoztatja a kulturát, a kifejezés módozatait és eszközeit. A tegnap még zsellérsorban tengődő földmunkás, a gyárak kiuzsorázott rabszolgája ma, hogy úgy mondjuk, mosolyos verseket ír – arról, hogy dolgozik, hogy épít, hogy van mit ennie és hogy tudja: holnap még szebb lesz, jobb lesz, emberibb lesz.

Márcsak ezért is örömmel várjuk a verses jelentkezéseket [..]...

Van azonban az éremnek egy másik oldala is.

Ha a szerkesztő szigorú mértékével bírálunk minden ilyen beküldött megnyilvánulást... akkor talán sohasem lett volna író Gorkijból, sohasem írt volna Veres Péter. És a mi vajdasági béres-kubikos Csépe Imrénk soha sem jutott volna el odáig, hogy színművének bemutatójára készüljön a vajdasági magyarok Népszínháza.

Ezért igenis írjanak verseket.”²⁵⁵

A *Magyar Szó*ban megjelent szépirodalmi anyag mintegy negyedét teszik ki a vajdasági magyar írók, az előzőekben említett, szárnypróbálgató – főként verseket író –, kezdő irodalmárokkal együtt. Gál László művei a leggyakoribbak, őt nagyjából egyforma gyakorisággal követi két-két művel Dévavári Zoltán, Gajdos Tibor, Galamb János, Laták István, Lukács Gyula, Majtényi Mihály, Thurzó Lajos.

A közölt irodalmi alkotások egyharmada magyar költő, író alkotása; a legtöbb az Ady-vers, illetve Adyval kapcsolatos írás, ezt követően a Petőfi-versek; József Attila-versekből mindössze kettő jelent meg, ugyanúgy két írás Örkény Istvántól, Nagy Lajostól, Tersánszky Józsi Jenőtől, Várnai Zsenitől, majd egy-egy írás Asztalos Istvántól, Balázs Bélától, Gellért Oszkártól, Gergely Sándortól, Heltai Jenőtől, Hollós Korvin Lajostól, Illés Bélától, Kovai Lórinctól, Lányi Saroltától, Madarász Emiltől, az erdélyi Nagy Istvántól, Sötér Istvántól, Szabó Páltól, Zelk Zoltántól.

Az irodalmárok fenti listája változatos: vannak köztük nyugatosok (a Lukács Görghöz közel álló Balázs Béla; a modern városi ember élményeit megverselő Gellért Oszkár, aki Osvát Ernő mellett a *Nyugat* szerkesztője is volt; a szintén nyugatos, a századforduló polgári irodalmának egyik kialakítója, a könnyed, szellemes, mindig népszerű Heltai Jenő; a nyugatos irodalomnak a társadalom ismeretlen területeit feltáró irányzata szerint író, szociális motiváltságú Nagy Lajos; az ellenforradalmi időszak legbátrabb írója, a kisvárosi népszerű hős, Kakuk Marci megformálója, Tersánszky

²⁵⁵ *Magyar Szó*, 1947. január 30.

Józsi Jenő; a Kassák és az avantgard köréből induló, a *Nyugaton* keresztül a lírai realizmusig eljutó Zelk Zoltán), az orosz hadifogságból visszatért, a groteszk ábrázolás írójaként »a vizsgált időszaknál későbbi« egypercesével sajátos műfajt teremtő Örkény István; a kommunista munkásköltő Hollós Korvin Lajos; a szintén a *Nyugatról* induló, kassai születésű, a Tanácsköztársaságban aktív szerepet vállaló, majd a Szovjetunióba emigráló Illés Béla; az orosz–lengyel gyökerű, szentpétervári születésű Kovai Lőrinc; az ifjúságát Szabadkán töltő, Kosztolányival is kapcsolatban álló műfordító, költő, Lányi Sarolta; a háborút, a forradalmakat és a két évtizedes szovjet emigrációt versekbe foglaló Madarász Emil; a Vajdasághoz a könyvkiadás révén is kötődő, kolozsvári Nagy István²⁵⁶; a francia hatás alatt induló esszéista, író, irodalomtörténész, Sőtér István; a zsellércsaládból származó, a *Kelet Népe* folyóirat egyik alapítója, a népi írók mozgalmában résztvevő Szabó Pál.

A közölt írások szerzői még: a munkásmozgalom költője, Várnai Zseni, a kolozsvári lapok munkatársa, Asztalos István és a baloldali, majdnem vak, Moszkvából visszatérő irodalmi emigráns, Gergely Sándor, a felszabadulás utáni vezető írók egyike, aki 1947-ben a Magyar Írók Egyesületének elnökeként egy küldöttséggel az 1947. október 15-én Belgrádban aláírt jugoszláv–magyar kulturális egyezmény alapján látogatott el Jugoszláviába. A küldöttség (amelynek tagja volt még Heltai Jenő, a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének elnöke, Várnai Zseni, az első és mindenestre a legismertebb magyar szocialista költőnő, Sőtér István, a fiatal magyar írók egyik legtehetségesebbike és Tolnai Gábor, a Nemzeti Múzeum igazgatója, egyetemi magántanár, ismert esszéíró, a *Bocskay országa* című hosszabb tanulmány szerzője) részt vett a Samac–Szarajevói Ifjúsági Vasútvonal megnyitásán.²⁵⁷

Irodalmi műveik *Magyar Szó*ban való megjelentetésének valószínűleg ez a látogatás volt az apropója, bár Gergely Sándor neve a későbbiek folyamán is gyakran megjelenik majd a lap hasábjain.

A délszláv írók műveiből mintegy feleannyi jelent meg, mint a vajdasági magyar írók, költők műveiből. Az ismert délszláv írók, költők: az egyik legismertebb modern szlovén író, Ivan Cankar, a partizánharcot műveiben megörökítő Branko Ćopić, a szürrealista és szocrealista Oskar Davičo, a szerb népnemzeti líra klasszikusa, Jovan Jovanović Zmaj, a XIX. századi magyar irodalom, Petőfi, Arany, Madách termékeny

²⁵⁶ Nagy István: *Réz Mihályék kóstolója*. Ifjúsági regény. Bratstvo-Jedinstvo Kiadóvállalat, Noviszád, 1949

²⁵⁷ *Magyar Szó* 1947. november 23.

fordítója, a horvát Vladimir Nazor, aki minden irodalmi műfajban alkotott, a szintén horvát Mihovil Pavlek, Miskina költő, író, a már többször említett Jovan Popović költő, író, a *Slobodna Vojvodina*, később a *Književne novine* főszerkesztője és a baloldali, kommunista, ún. szociális irodalom képviselője, Radovan Zogović költő, író, kritikus, műfordító. Néhány írásnak a – neve szerint délszláv – szerzője sem lexikonban, sem irodalomtörténetben nem található meg, ugyanez az eset a szovjet-orosz szerzőkkel is, akik a külföldi írók közül a leggyakoribbak, és köztük is vannak kideríthetetlen kilétű szerzők. A világirodalom fogalmával nem határozható meg a sajtóban megjelent külföldi írók műveinek összessége, ezért a továbbiakban is inkább külföldi szerzők műveiről beszélünk.

Külföldi – és nem szovjet-orosz – szerző mindössze három fordul elő: Aragon, francia költő, regényíró, esszéíró és felesége, Elsa Triolet orosz származású francia regényíró, Carlo Levi olasz antifasiszta regényíró, festő, aki orvosként végzett. A lapban egy részlet jelent meg legismertebb regényéből, amelynek a címe *Krisztus megállt Ebolinál*.

A szovjet-orosz költők közül nagyon gyakori Vladimir Majakovszkij, az Októberi Forradalom nagy harcosa, politikában, művészetben egyaránt az újért küzdött, a futurista mozgalom agitátora volt. Forradalmi versei közül a *Magyar Szó a Beszélgetés Lenin elvtársával*, a *Komszomol ének*, *Az író elvtársához* és a *Legénykoromban* című verseit közli.

A legnépszerűbb prózai szerző (pontosabban szerzők!) Ilf és Petrov, akik ilyen néven publikáltak.

„A húszas évek remek szovjet satíráját figyelve két varázsszóra bukkanunk: „Odessza” és „Gudok”. A vasutasok lapja, a *Gudok* (Sziréna) volt ugyanis a gyűjtőhelye azoknak a tehetséges, javarészt Odesszából származó fiataloknak, akik az új, tiszta, emberséges társadalom nevében csatáztak. Az odesszaiak: Valentyin Katajev, Jurij Olesa, Ilf-Petrov és a kijevi Mihail Bulgakov a lap nevezetes „negyedik hasábján” mart bele a lelki restségbe, kispolgáriságba, bürokráciába, bőven alkalmazva a szinte két világ határán levő, mindig is külön respublika Odessza kifinomultan vaskos humorát, groteszk látásmódját, amely Babel remekművű novelláit is átszövi.

Itt, a *Gudok* szerkesztőségében határozta el két ügyes tárcaíró, Ilja Ilf (1897–1937) és Jevgenyij Petrov (1903–1942), hogy közösen dolgozik. Valentyin Katajev (Petrov testvérbátyja) adta az alapötletet: a székekbe elrejtett kincsekről szóló anekdotát. A két fiatalembernek addigra már annyi anyaga gyűlt össze – a laphoz

beérkezett levelekből, az utcán sétálgatva és beszélgetve, pusztán a környezet megfigyeléséből –, hogy Katajev voltaképpen csak egy tárcához elegendő ötlete egy teljes regény szerkezeti váza lett” (BAKCSI, 1977: 329)

Gyakorisági sorrendben az őket követő szerzők még: Maxim Gorkij, Alekszandr Puskin, Konsztantin Szimonov, Brodskij, Csehov, Dzsambul, Glebov, Katajev, Makarenko, Osztrovszkij, Tolsztoj.

A szovjet-orosz írók nemcsak a sajtóban olvashatók: a behozatali könyvek legnagyobb része is az ő műveikből állt. Kalapis Zoltán írja beszámolójában az új magyar könyvekről, hogy a Magyarországról behozott külföldi írók magyarra fordított művei között legtöbb a szovjet könyv, mert Magyarországon nagyon népszerűek a szovjet írók. „Az itteni magyar olvasóközönség is bizonyára megkedveli nagy művészetüket. Gorkij művei, közül több olyan, amely még sosem jelent meg magyarul, és több nagy szovjet író először a történelemben csonkítatlan fordításban. Osztrovszki, Solohov, Szimonov, Katajev könyvei európai, sőt világsikert jelentenek”.²⁵⁸

2. Irodalom az *Ifjúság Szavában*

A lapok olvasóinak célcsoportjait tekintve a vizsgált öt lap közül az egyik az ifjúság lapja volt, amely nem sokkal a *Szabad Vajdaság* napilap után, szintén Újvidéken, 1945. március 7-én (a bolmányi csata kezdetére emlékezve) indult, és ugyanúgy egy szerb nyelvű lap, ebben az esetben egy ifjúsági lap, a *Glas omladine*²⁵⁹ fordításaként, *Ifjúság Szava* címmel. A Népi Ifjúság politikai hetilapja kezdetben – mint annak idején a *Szabad Vajdaság* – szintén magyarul megjelenő lap, és nem magyar lap volt (bár előfordult benne néhány rövidebb, eredeti írás, pl. Ady Endre: *Az én hadseregem* című verse, valamint tudósítás Juhász Gézától Topolyáról, Boldizsár Erzsébettől Péterrévéről és B. Szabó Györgytől Petrovgrádból). A magyar nyelvű

²⁵⁸ Kalapis Zoltán: Új magyar könyvek Noviszádon. = *Magyar Szó*, 1947. május. 17.

²⁵⁹ A *Glas omladine* a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség és a Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetsége szerémségi szervezetének, később az Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetsége és a vajdasági antifasiszta ifjúság lapja volt. Már a háború éveiben, 1942. május 15-től megjelent illegálisan, amikor egyik vajdasági helységről a másikba költözött a szerkesztősége. 1944 októberétől először a felszabadult Petrovgradban (Nagybecskereken), majd Újvidéken hetenként látott napvilágot négy oldalon. A lap fő célja a fiatalok mozgósítása volt az ellenség ellen, a nemzetek közötti tolerancia erősítése valamint a sovinizmus elleni küzdelem. Első szerkesztői Stanka Veselinov, aki később az Agitprop megbízásából a *Szabad Vajdaság* elindítója lett és Stevan Doronjski, a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség körzeti bizottságának titkára.

négyoldalas lap első főszerkesztője Gvozden András²⁶⁰ volt, mellette közreműködött a lap készítésében Kovács András, Juhász Géza és Miloslav Gonja. A magyar nyelvű ifjúsági lap politikai felelőse a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség-bizottságban Kovács András volt (JUHÁSZ, 1987: 138). A lap következő főszerkesztője Gellért Lajos²⁶¹, majd 1951-től Tomka Gábor, aki a lap első öt évéről egy összefoglalóban a következőket írja 1950-ben: „Abban az időben a magyar ifjúság ezrével jelentkezett a Népfelszabadító Hadseregbe, de ugyanakkor már megkezdődött a munka az ifjúság körében is. Szervezetünknek már akkor 12 000 magyar tagja volt. A magyar ifjúság helyesen fogta fel a nagy változást, lelkesedéssel fogott hozzá az országépítő munkához, mert az új hazájában minden jogot megkapott. Lapunk megjelenése volt a legnagyobb bizonyítékok egyike, hogy az új Jugoszlávia nem lesz mostohája a nemzeti kisebbségeknek. Pártunk helyes nemzeti politikája meghozta gyümölcsét.”²⁶²

A fenti idézetből is kitűnik, hogy az egypártrendszer erősítésének újabb eszközeként jelent meg az *Ifjúság Szava* című lap, amely a kisebbségi magyarság egy rétegét, a fiatalságot célozta meg; eszmei nevelésük és politikai befolyásolásuk érdekében, miként az idézett cikk folytatásában írja Tomka Gábor: „...jobban meg kell ismernünk a magyar ifjúság lelkületét, gondolkozásmódját, közvetlenebbeknek kell lennünk hozzá. Tehát csak a felsoroltakból is látjuk, hogy lapunknak sok feladatot kell megoldania, ha a haladó, tisztánlátó magyar ifjúságnak irányító szerve akar lenni.”²⁶³

A lap feladatát, célját igen pontosan megfogalmazta Tomka Gábor: a magyar fiatalok irányító szerve akar lenni. A cikk minden sorából a szocialista, kommunista, ifjúságot célzó propaganda sugárzik, amelynek két fő, kihagyhatatlan eleme volt: a párt (a JKP) támogatása és a mindennemű ellenség elleni „kérlelhetetlen” harc. A hetilap szerkesztőségének munkáját a párt részéről időnként Sóti Pál ellenőrizte.²⁶⁴ Az *Ifjúság Szavának* volt tudósítói hálózata, amely természetesen a kor követelményeinek megfelelő eseményekről adott híreket. Dolgozott még a lapnak Molnár Géza, Vlado Rotbart, Saffer Pál, Ürményi Rudolf, Szeli István, Fodor Pál, Firitz István, Madarász András,

²⁶⁰ Juhász Géza írja, hogy Gvozden András szüleinek Palicson volt háza, az úgynevezett Eisler-ház, ő ugyanis 1945-ben Eisler Andrásról Gvozden Andrásra változtatta a nevét. Szegeden érte a felszabadulás, ahol „az oroszokkal gyorsan szót értett, hisz a szláv nyelv ismerete és az ő fasiszták általi üldöztetése ezt nagyon megkönnyítették számára. Mindjárt csinált is ott valami újságocksát (vagy csak közreműködött a lapcsinálásban), ez azután arra tette alkalmassá, hogy az ifjúságnak szánt magyar nyelvű újságot szerkessze, mert ’értett hozzá’” (JUHÁSZ, 1987: 138)

²⁶¹ Róla semmilyen adat sem található, sem az előéletéről, sem a továbbiáról. Egy cikk (Deli Péter rohammunkás) szerzőjeként bukkan fel a neve a *Híd* 1946. májusi számában.

²⁶² Tomka Gábor: Ötéves az Ifjúság Szava. = *Ifjúság Szava*, 1950. március 4.

²⁶³ Uo.

²⁶⁴ Tomka Gábor: Harcokban született. Negyvenéves a Képes Ifjúság. = *Magyar Szó*, 1985. március 7.

Fehér Ferenc, Jódal Dezső, Kovács János és Hatala Zoltán.²⁶⁵ A *Iffúság Szava* lap hetilapként indult, de 1945-ben, egyes időszakokban rendszertelenül jelent meg, néha csak két hét után, néha havonta egyszer. Az induló háromezres példányszám után (1945) 1947-ben 4000 példányban látott napvilágot (VÉKÁS, 2011: 79).

„Az irodalom a szovjet ifjúság tanítómestere”²⁶⁶ (szerzője N. Nikitin) – a kor követelményeinek megfelelően ilyen „iránymutató”, példaadó cikkek is megjelentek az *Iffúság Szavában*, és maga a szovjet irodalom is, nem mindig a neves írók, költők által képviselve, hanem olyan szerzőkkel, akik az akkori kor „irányított” szovjet irodalmát képviselték, de ma már hiába keressük őket irodalomtörténetekben, lexikonokban, interneten is (pl. Lovinov, Lozsecsko A.).

A lap kezdettől fogva közölt magyar irodalmat is, például nagy magyar íróktól: Móricz Zsigmond *A lófió* című novelláját²⁶⁷, vajdasági íróktól, költőktől: Laták István: *Lenin* című verse (az apropója Lenin halálának 23. évfordulója)²⁶⁸, írókról szóló cikkeket: Gál László: *Ady Endre*²⁶⁹, s emellett megindult a „próbálkozó”, amatőr irodalmárok műveinek beáramlása a lapba; külön rovatai is voltak a lapnak *A vajdasági magyar irodalom új reménységei*, majd *Fiatal tehetségeink* címmel. A beküldött írások legtöbbje az akkori szólamirodalom frázisaiból, sztereotip kifejezéseiből, fordulataiból épült fel. Jó példája ennek az alábbi rövid vers:

„Hajrá fiúk!
Fiuk! – ma sok ügyes legény kell:
Szemfüles, bátor és héjaszemű
Ki vakmerően tör a magasba fel,
S nem fogy a szivéből nóta, derű.

Lecke vagy munka, iskola, műhely –
Egyre megy – mindenütt győzni akar.
Országot épít, vasutat épít –
Hajrá! – míg pörölyként győzi a kar.

²⁶⁵ Uo.

²⁶⁶ *Iffúság Szava*, 1947. március 29.

²⁶⁷ *Iffúság Szava*, 1947. január 12.

²⁶⁸ *Iffúság Szava*, 1947. január 18.

²⁶⁹ Uo.

Hajrá fiúk! Nekünk ma semmi sem nehéz
Ma nincs pihenés és nincs unalom.
Kitartóan, bátran dolgozzon a kéz.
Építsük hazánkat, s egy boldogabb kort!

Szokol György, Zenta²⁷⁰

Az irodalmi útkeresés párosulva az irodalmi dilettantizmussal végigkíséri a fentiekhez hasonló (rosszabb és jobb) alkotásokat, amelyek legnagyobb része vers.

Az útkeresők között voltak olyanok is, akik a következő írónemzedék jeles íróivá fejlődtek – többek között – az *Iffúság Szava* lapjain is, például Major Nándor, Fehér Ferenc:

„Fehér Ferenc a vajdasági magyar fiatalok egyik legtehetségesebb tollforgatója, nem elsőízben jelenteti meg írásait lapunk hasábjain. ...már megkedvelték lírai verseit, de szívesen olvassák elbeszéléseit is. Bátran nyúl a tollhoz, témaköreit szabadon választja, a leggyakrabban a sötét multból meríti, hogy ezzel még jobban szemléltesse azt a nagy változást, amely mindannyiunk életében a felszabadulás után bekövetkezett.”²⁷¹

A lapban megjelent egy írás a *Híd* irodalmi pályázatáról és maga a pályázat is. Az akkori irodalmi életről is képet kapunk ebből a cikkből: a pályázat „serkentője lesz irodalmi életünknek, amely a felszabadulás utáni két évben igen jelentős eredményeket mutatott fel. Nemcsak, hogy megnagyobbodott az írók, költők és az olvasók száma, de az irodalom és a közösség viszonya is jelentősen megváltozott. [...] Nemcsak a szín, a hang, a tónus, az írók politikai és társadalmi állásfoglalása változott meg irodalmunkban, de társadalmi hovatartozásuk is. Napról napra bukkannak fel az új tollforgatók a munkásság és a parasztság soraiból, teret és érvényt követelve mondanivalójuk számára. Jóllehet az irodalmi műveltségnek, a művészi megformálásnak, a kompozíciós erőnek, a típusalkotásnak, a stílus hajlékonyságának és a nyelv kifejezőerejének fogyatékosága egynémelyiknél még érezhető, de az a magas eszmei és erkölcsi színvonal, a mondanivalónak és az élménynek az a költői ereje, amely írásaikat átfűti, az igazsághoz való hűséges ragaszkodása minden fogyatékoságot elfeledtet.

²⁷⁰ *Iffúság Szava*, 1947. február 9.

²⁷¹ *Iffúság Szava*, 1950. febr. 4.

Az irodalom bevonult a nép közé és most már nemcsak passzív, átadó szerepe van, de az irodalom alkotásra serkent, írásra buzdít. [...] számos friss, izmos írás érkezett szerkesztőségünkbe is a közlés igényével.”²⁷²

A pályázatra elbeszélések, versek és egyfelvonásos színpadi jelenetek beküldését várták, s hogy nem voltak meglegedve az eddigi pályázatok eredményeivel, az is mutatja, hogy az első díjakat nem mindig osztották ki, a mostani pályázatkíírásban pedig felemelték a pályadíjak összegét, minden bizonnyal azért, hogy nagyobb legyen a részvételi arány.

A vajdasági magyar irodalom hiányáról több cikk is megjelenik a lapban, még kisebb vita is kialakul ki. „Hiányzik a könyvespolcokról a vajdasági könyv. Mert akármennyire szükségesek is a *Híd* kiadványai – Gál nevezte őket „keszeg”-eknek, de nem elégítik ki a jugoszláviai magyarság könyvéhségét.”²⁷³

„Mi a következménye annak, hogy nálunk magyar szépirodalmi mű máig nem jelent meg? Az, hogy az olvasóban önkéntelenül is felvetődik a gondolat: hát mi, vajdaságiak nem vagyunk képesek irodalmat teremteni?”²⁷⁴ – teszi fel írásában a kérdést a cikk szerzője, Galló Nándor.

A következő számban erre válaszként érkezik egy cikk, szerzője D. Z., azaz Dévavári Zoltán, aki felel is a feltett kérdésre: „Irodalom teremtésről ezuttal nem lehet szó. Hogy van irodalmunk, azt bizonyítják a lapjainkban megjelenő mind jelesebb írások. Ezek már nem dilettáns írók első kísérletei! Bizonyítja folyóiratunk a HÍD is, amely mind nagyobb helyet biztosít szépirodalmi munkáknak.”²⁷⁵

Ugyanakkor ő is feltesz egy kérdést: „Hogyan lehetséges az, hogy olvasótáborunk nagyarányú kibővülése mellett egyetlen politikai, társadalmi és irodalmi folyóiratunk [a *Híd*] példányszáma állandóan csökken?”²⁷⁶

Még két mondat a polémiából: „Éppen ideje már, hogy íróink kibujjanak a lapokból és a nyilvánosság elé lépjenek – könyvekkel.”²⁷⁷ – írja Galló, s hogy miért nem »bújtak ki« eddig, az azért volt, mert „valamennyi élvonalbeli írónk éppen a szerkesztőségi íróasztalhoz van kötve.”²⁷⁸

²⁷² *Iffúság Szava*, 1947. júl. 12.

²⁷³ *Iffúság Szava*, 1947. augusztus 2.

²⁷⁴ Uo.

²⁷⁵ *Iffúság Szava*, 1947. augusztus 9.

²⁷⁶ Uo.

²⁷⁷ *Iffúság Szava*, 1947. augusztus 2.

²⁷⁸ *Iffúság Szava*, 1947. augusztus 9.

3. A Dolgozó Nő

Az ifjúság lapja mellett nőknek szóló magyar lap is indult 1946-ban *Dolgozó Nő* címmel. Egyike volt az első (egész pontosan a harmadik) magyar nyelvű lapoknak Jugoszláviában. A Nők Antifasiszta Frontja²⁷⁹ indította, s a Testvériség–Egység Kiadóvállalat jelentette meg havonta Újvidéken. Az első néhány szám *Vajdasági Dolgozó Nő* címen látott napvilágot 1946 októberében. A lap főszerkesztője, Szabó Gizella egy interjúban így írta le a lap indulását és főszerkesztői kinevezését: „1946 októberében behívtak a Tartományi Pártvezetőség irodájába, ahol a titkár, Dobrivoje Vidić (később moszkvai konzulunk) közölte velem, hogy lapot indítanak a vajdasági nők számára, és a magyar nyelvű, havonta megjelenő újságnak én vagyok a főszerkesztője, majd a kollégák segítenek. Így is volt. Tizenkilenc éves voltam, amikor kineveztek a *Vajdasági Dolgozó Nő* főszerkesztőjének. A lap öt évig élt. Az IB (Tájékoztató Iroda) idején papírhiány miatt szűnt meg.”²⁸⁰

Egy korábbi visszaemlékezésében így írta le az induló lapot: „Az első címdalt Boldizsár Iván grafikus tervezte ugyanaz a később ismertté vált Iván, aki régen a *Szabad Vajdaság*, majd a *Magyar Szó* mai fejlécét is tervezte. Több rajza megjelent a lapban...”²⁸¹

A lap sokat foglalkozott politikával, ezen belül bel- és külpolitikával, aktuális társadalmi-politikai kérdésekkel, a külföldi és belföldi női szervezetek tevékenységével, rendszeresen beszámolt a nők társadalmi és munkahelyi tevékenységéről a gyárakban, a mezőgazdaságban, intézményekben.

A lap, valószínűleg kiterjedt tudósítóhálózata miatt igen népszerű volt, mert mindenki szívesen olvasott a lakóhelyén történekről, ezen belül az egészségügyi ellátásról, a nő-, család- és gyermekvédelemről, az idősekről való gondoskodásról. Az utóbbi témákról kevesebb írás jelent meg, az aktuális politika mindig előtérben volt, a többi laphoz hasonló agitatív, propagandisztikus stílusban.

A cikkek szerzői – ismert politikusok – igyekeztek összemosni a történelmi eseményeket – ebben az esetben a második világháborút és az ellenséggel szemben folytatott népfelszabadító harcot – a nők egyenjogúságáért és szabadságáért folytatott

²⁷⁹ A jugoszláv nőknek a népfelszabadító mozgalom által a második világháborúban és közvetlenül utána alakított tömegszervezete, amely önálló szervezetként az Nők Antifasiszta Frontja 1953-ban megtartott IV. kongresszusáig működött, majd átalakult a Népfront szakosztályává.

²⁸⁰ Stanyó Tóth Gizella: „Olvasóink visszajelzései többet számítanak minden díjnál” Látogatóban Szabó Gizellánál, a Magyar Szó doyenjénél Újvidéken. = *Hét Nap*, 2016. január 2.

²⁸¹ Szabó Gizella: Újságírásunk bölcsőjénél 5. = *Hét Nap*, 2012. június 20. LXVII. Évf. 25. szám

harccal. Mitrovics Mitra-Gyilasz például azt írja az öt éves tervvel kapcsolatos cikkében, amely a lap első oldalán jelent meg: „A népfelszabadító mozgalom élén küzdő Kommunista Párt a fasiszta megszállók alóli szabadság kivívására, a nemzeti függetlenségért, szabadságért és demokráciáért folytatott harcra kiadott felhívásával egyidejűleg azt is magyarázta asszonyainknak, hogy éppen ezzel a közös harccal tudják lerázni magukról az elnyomatást, rabságot és sötét sorsot, melyeket a népellenes monarchofasiszta rendszerek zuditottak rájuk fennállásuk biztosítása és a nők kizsákmányolása céljából.”²⁸² A szerző a továbbiakban pontokba szedve elmondja az öt éves terv nőkre vonatkozó céljait, mindezt a szocialista retorika maximálisan kiélezett ellentéteivel (a nők *rabszolgasorsa – szebb, gazdagabb, boldogabb jövő*), túlzásaival („Ezer példát lehetne ilymódon felsorolni és az öt éves terv *minden sorából, minden számjegyből* egész történetet lehetne leírni arról, milyen kapcsolatban van *minden, de éppenséggel minden* a nép, az asszony, a család és gyermekek életével.”²⁸³)

Ez még az az időszak, amikor a Szovjetunió és az ottani helyzet a modellértékű, ideális, követendő példa (pl. *A nők a szovjet alkotmányban*²⁸⁴ című cikk részletezi is a nők ottani jogait és kötelességeit). A lapban állandó tere van a szovjet évfordulóknak (A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 30. évfordulójára²⁸⁵), a szovjet nők, asszonyok életének, de leginkább munkájuknak, az ismert szovjet embereknek nőkhöz kapcsolódó aspektusból (pl. *Lenin anyja*²⁸⁶). Az „ideális” szovjet nő is állandóan jelen van a lap írásaiban (pl. *Anna Csujeva 11. 000 kévét kötöz naponta*²⁸⁷).

Az 1945 után indult lapoknak az előző korszak lapjaival való összehasonlításában minden bizonnyal az ún. női lapoknál a legnagyobb a különbség: a lap tematikájának hagyományos értelemben vett női témái periferikusakká válnak. A legtöbbször sokkal inkább hasonlítanak egy politikai közlönyre, mint egy klasszikus értelemben vett női lapra, csak annyi a különbség, hogy itt gyakrabban említik a nőket.

Az új társadalmi rendszerben a női emancipáció alapját a nők foglalkoztatása képezi. De az sem mindegy, hogy milyen munkát végez: legyen traktoros, darukezelő, esztergályos, építőmunkás, teljesítsen többszörös normát, és akkor rohammunkásként bekerül a lapba, cikket írnak róla, a fényképe is ott lesz, ő az, aki mindezzel a szocializmust is építi. Az új szocialista rendszer jelképeit testesítették meg ezek a

²⁸² *Dolgozó Nő*, 1947. 8. szám, 1.

²⁸³ Uo., 1.

²⁸⁴ *Vajdasági Dolgozó Nő*, 2–3. szám, 4.

²⁸⁵ Uo., 10.

²⁸⁶ Uo., 5.

²⁸⁷ Uo., 6.

kiemelt női életpályák, olyan életpályák, amelyeket követendő példaként, különösen a jeles állami ünnepeken, évfordulókon, be kell mutatni. A női szerepek háttérbe szorúlnak, az a cél, hogy egyre több intézményt – csecsemőotthont, bölcsődét, óvodát, amelyekről folyamatosan jelennek meg írások – hozzanak létre, hogy a dolgozó nőtől átvállalják az anyasággal és gyermekneveléssel járó feladatokat. Ez az elérendő cél, a szükséges intézményeknek csak kis hányada létezik, valójában továbbra is a nőkre hárul az új – férfiaktól átvett – és a hagyományosan női feladatok nagy része. Emellett aktívan tanulnia kell – az írástudatlanságért folytatott harcban az érintettek legnagyobb része épp a nők köréből került ki (pl. *Asszonyaink az írástudatlanság elleni küzdelemben*²⁸⁸, részt kell venniük a politikai és pártéletben, a társadalmi és szociális életben (pl. olyan cikkeket olvashatunk, hogy ennivalót, ruhát vittek a vasút építésén dolgozó önkénteseknek, szervezési és egyéb feladatokat láttak el a kukoricafelvásárlástól a választásokig). Mindezekről folyamatosan – agitációt és propagandát felváltva vagy kombinálva – tudósít a lap, maximálisan idealizálva a valóságot.

A „valamikor régi világ” már említett hagyományos női laptémáira – kézimunka, háztartási tanácsok – mindössze másfél-két oldal jut. Ebbe a szöveggörnyezetbe kerülnek a rövid szépirodalmi művek (versek, novellák), lapszámonként kettő, ritkábban három. Jellemző az irodalmi alkotásokra, hogy vagy nővel kapcsolatos a témája vagy a szerzője nő. Ez utóbbira kevesebb a példa, mert ebben az időszakban különösen kevés a női szerző. Verseket gyakrabban fordulnak elő, mint prózai művek. A közölt versek több esetben is az anyához vagy az anyáról szólnak (pl. Gál László: *Anyá*²⁸⁹, Galamb János: *Lira 'Sokat szenvedett édesanyám emlékének'*²⁹⁰).

Ady Endre *Az öreg Kunné* című verse is egy parasztasszony keserves életét mutatja be, ami egyúttal kemény társadalombírálat is. Hogy ez az olvasónak is egyértelmű legyen, a vers címe alatt ez olvasható: „Ezt a verset Ady abban az időben írta, amikor a magyar feudalizmus már kibírhatatlanul rásúlyosodott a földnélküliek milliós tömegére, a proletariátus mozgalma pedig még csak fejlődésben volt.”²⁹¹

²⁸⁸ *Dolgozó Nő*, 1947. 8. szám, 3.

²⁸⁹ *Dolgozó Nő*, I. évf. 2–3. szám, 5.

²⁹⁰ *Dolgozó Nő*, 1947. 8. szám

²⁹¹ *Vajdasági Dolgozó Nő*, II. évf. január 6.

Más kapcsolatra irányítja a figyelmet Thurzó Lajos *Sonja* című verse: a szerbek és magyarok egymás mellett-élésének – gyakori és preferált téma – szép példáját örökíti meg a vers:

„Mint hús harmaton kis palánta,
Úgy nőtt fel köztünk a lányka.
Már három éves... Észre sem vettük.
Kertünkben mint a miénket,
Úgy szerettük.”

A kétnyelvűséget, egymás ismeretét hozta magával a történelmi fordulat:

„Mily boldog világ is ez!
Játszanak a kétajkú gyerekek ...
Hogyan kell örülni, mutatjuk nagynak,
S neveljük egymást szerbnek-magyarnak.
A két kicsi ugrál és szeret velem
S az, amit játszunk – történelem.”

A délszláv írók közül szerepel a lapban Deszanka Makszimovics, „a modern szerb líra legkiválóbb asszony-költője, neve egyé forrt a lírikus fogalmával” (CSUKA, 1969: 769).

A magyar írók közül Kaffka Margit műveiből többször is közöl a lap (pl. *Emberke „rámnyitja az ajtót”*).

Külföldi író is bemutatkozik: az amerikai, nagyon szegény családból származó Agnes Smedley, aki a nyomorúságos körülményekből világhírű íróvá és újságíróvá küzdötte fel magát, de az első világháború végén „már a dolgozó nép élcsapatában harcol s a tömegnyomor és tömegtudatlanság vámszedői bebörtönzik.”²⁹² 1919-ben Európába jött, majd a kínai forradalom idején olasz és német baloldali lapok tudósítójaként Kínába utazott, ahol több, mint tíz évet töltött, s onnan írta tudósításait, riportkönyveit, hogy megismertesse a világot a kínai kommunizmussal. Írásai rendkívül értékesek, abból a szempontból, hogy olyan helyekről is tudósított, ahol őelőtte még európai ember nem járt (VILÁGIRODALMI LEXIKON, 1992: 265). 1929-ben önéletrajzi regényt írt, amelyet *Magányos asszony* címmel fordított magyarra Dormándi László (ez 1939-ben jelent meg Budapesten). Ebből a regényből közöl egy részletet a lap (a fordító nincs feltüntetve, nem tudjuk, hogy a magyar fordításból való-e a részlet,

²⁹² Uo., 6.

vagy valaki más fordította angolból, esetleg valamelyik szláv nyelvből). A regényrészlet abból az időből való, amikor az író már San Franciscóba készülődik, és közben hírt kap arról, hogy apja két öccsét egy farmra vitte dolgozni, ahol kegyetlenül bánnak velük, kínozzák őket, nem tanulhatnak. Elhatározza, hogy megpróbál rajtuk is segíteni: „Az élet nehéz s számomra nagyon súlyos tanításokkal szolgált. Elhatároztam, hogy nem megyek vissza oda, ahonnan jöttem, hanem tanulni, fáradhatatlanul tanulni fogok mindaddig, amíg elég pénzt kereshetek ahhoz, hogy a testvéreimet magamhoz vegyem és iskolába küldjem őket”.²⁹³

4.7 *Nap* – az újabb hetilap

A magyar kisebbség kulturális helyzete egyre jobban alakult: még egy év sem telt el a második világháború befejezése óta, és a jugoszláviai magyar sajtó újabb sajtótermékkel gyarapodott: megjelent egy hetilap *7 Nap* címen. Ez a lap is a legnagyobb országos tömegszervezet, a Népfront égisze alatt látott napvilágot. Székhelye már indulásakor Újvidék egyik legszebb épületében, a Menráth-féle szecessziós palotában volt, ahova a *Magyar Szó* 1945. szeptember 15-én költözött. Ott volt a szerkesztősége a *Slobodna Vojvodinának*, az *Iffúság Szavának* és *Hídnak* is. De ez lesz majd a helye (igaz, csak rövid ideig) a szintén 1946-ban induló *Föld Népe*nek, valamint az 1947-ben alapított *Pionírújságnak*, az *Ipari Híradónak* és a *Dolgozóknak*.

A *7 Nap* indulását Kolozsi Tibor újságíró – aki 1934-ben a *Hídnál* kezdte újságírói pályáját – írta meg *Huszonöt esztendő* című tanulmányában: „A háború utáni élet kibontakozásának első időszaka után, amikor már egyre terebélyesedtek, sokszínűbbé váltak a tennivalók is, (...), amikor már valamivel több rotációs papír is rendelkezésre állt, s amikor lehetőség nyílt arra, tovább fejlesszük, tökéletesebbé tegyük a magyar nemzetiségű lakosság rendszeres tájékoztatását is, egészen magától értetődően felmerült az a gondolat, hogy a *Magyar Szó* és a fiatalság problémáival foglalkozó *Iffúság Szava* mellett meg kellene teremteni egy olyan magyar hetilapot, amely egyrészt eljuthatna azokhoz is, akik a napisajtót esetleg nem vásárolják rendszeresen, másrészt megoldhatna olyan feladatokat is, amelyekre a napilap – tekintve, hogy elsősorban a napi híryanagy feldolgozására kell szorítkoznia – nem vállalkozhat, vagy legalábbis nem oldhat meg elég eredményesen” (KOLOZSI, 1971: 20).

²⁹³ Uo., 1., 6.

A *7 Nap* első felelős főszerkesztője, Hock Rezső a lap tizenötödik évfordulója alkalmából írt visszaemlékezésében azt írja, hogy a lap kiadásának gondolata „egy prózai dőcögő vicinálison” merült fel, amelyen „egy maroknyi, valamely agitpropos feladat végrehajtására utazó magyar kultúraktivistából a szó szoros értelmében, ’kirázta’ a *7 Nap* gondolatát.” A visszaemlékezés nem teljes, mert Hock az összes nevet nem sorolja fel, de egyikük Kek Zsigmond, a *Magyar Szó* főszerkesztője volt. Hock Rezső a folytatásban leírja, hogy „az elgondolást visszatértünk után Stanka Veselinov, a Vajdasági Népfrent sajtóügyekkel megbízott felelős vezetője elé terjesztettük, akinek csak egy kérdése volt: Van-e hozzá emberetek? (Akkoriban még nem többszámaban tették fel ezt a kérdést). Miután úgy találtuk, hogy e sorok írója személyében ez a probléma egyelőre megoldódik, a *7 NAP*-ot megalapítottunk tekintettük. A többi már ment mint a karikacsapás” (KOLOZSI, 1971: 20–21.). A szerkesztőség mindössze három emberből állt, a főszerkesztő mellett Dudás Kálmán költő írt, fordított és gépelt, és volt még egy technikai szerkesztő (aki egyúttal az asszonyi rovatot is szerkesztette), Kalmár Ibolya Buba.

A lap létrehozása változatlanul az agitprop hatáskörébe tartozott (felelőse is ugyanaz, Stanka Veselinov, aki szerkesztője volt a már a háború alatt megjelenő *Glas omladine – Ifjúság Szava* – című lapnak, amelynek a magyar változata, az *Ifjúság Szava* lett az első magyar ifjúsági lap a Vajdaságban, és ő volt az, aki a *Szabad Vajdaság* létrejötténél is bábáskodott).

Mint már az eddigiekből is látszik, a magyar kisebbségi sajtó néhány ember kezében összpontosult, szinte mindegyik lapról ugyanazok döntöttek (agitpropos háttérrel), és ugyanazok írták (ennek kedvezett a közös székhely is). A *7 Nap* cikkeinek is jórészt a *Magyar Szó* újságírói a szerzői: a lap külső munkatársa volt Kolozsi Tibor, Gál László, Majtényi Mihály, Sulhóf József és Thurzó Lajos, bár a cikkek általában nem voltak aláírva.

A *7 Nap* első száma 1946. április 5-én jelent meg. Erről sincs hivatalos irat, mint Kolozsi Tibor írja a már idézett írásában: „Persze jó lett volna valami hivatalos okmányt is szerezni a *7 Nap* megindításával kapcsolatban, meg is próbáltam a tartományi történelmi levéltárban felkutatni az egykori Népfrent tartományi bizottságának valamiféle határozatát, sajnos, semmi effélére nem sikerült ráakadnom, talán azért, mert nincs is ilyen írásbeli határozat, vagy talán azért, mert elkallódott valahogy az elmúlt majdnem negyed századnyi idő alatt, sőt az is lehet, hogy megvan valahol, csak éppen a történelmi levéltárba nem jutott el, hanem valami rendezetlen halmazban várja a

tervezett karlovci levéltár berendezését. Így hát meg kellett elégednem azzal a bejelentéssel, amely 1946. március 24-én jelent meg a *Magyar Szó* hasábjain. „*Rövidesen megindul a vajdasági magyar hetilap*” címmel.” (KOLOZSI, 1971: 21–22).

A cikk szerint el kell látni sajtótermékkel „a dolgozóknak azon tömegét, akik sajátos körülményeik folytán (közlekedési nehézségek, tanyai élet, megfeszített munka a mezőgazdaságban stb.) nem juthatnak naponként újsághoz, vagy nem érnek rá azt elolvasni.

A Népfront éppen ezért a meginduló hetilappal tartalmilag olyan típusú újságot teremt, amely írásban és részben, amennyire ezt a technikai lehetőségek és a papír megengedik, képekben összefoglalja a legszükségesebbet, amit a világ és hazánk politikai és kulturális dolgairól tudni kell.”

„A hetilap megindítását szükségessé tették azonban más okok is. Az új demokratikus Jugoszlávia gazdasági és kulturális rendeződésével, viszonyaink fejlődésével a sajtó terén is léptek fel újabb szükségletek. Így például a magyar dolgozóknak régi óhajuk egy magyar nyelvű szakszervezeti közlöny megindítása, amelynek hiányát lépten-nyomon érezzük. Hiány mutatkozik a nemes szórakozás terén is: hiányzik a jó novella, jó regény, érdekes riport, az ismeretterjesztő cikkek. A magyar rádiózó közönségnek eddig nem volt műsora, a kis magyar pionírok csak nagyritkán jutnak egy-egy nekik való íráshoz, meséhez, rajzhoz, szórakozáshoz. A sakkjáték kedvelői sem tudtak kellő mértékben hozzájutni a modern sakkjátás példáihoz és problémáihoz. A falu számos kérdésben tanácstalanul állt, nem volt, aki foglalkozzék a földműves és állattenyésztés időszerű kérdéseivel. Nagyon hiányzott és minden oldalról kérték az aktuális humort és satírárt. S végül, de nem utolsósorban, mivel az öltözködés, háztartás problémája is lassan bevez a békekorszak vizeire, a jó tanácsokban itt is hiány mutatkozott.” (KOLOZSI, 1971: 22).

Ebből a beharangozó cikkből is láthatjuk, milyen elképzeléssel, milyen koncepcióval indult a lap. A hozzá fűzött reményeket végül beváltotta; a kezdetekhez képest valóban egy változatos, jól szerkesztett hetilapot tarthatott a kezében az olvasó. De mint mindegyik eddigi lap, ez is az aktuális politika eszköze volt: a magyar kisebbség helyzetére, feladatvállalására, mozgósítására vonatkozó cikkek is állandó részei voltak a lapnak; ennek szellemében az első szám első oldalán Tito-szöveget olvashatunk.

A lap első számában megjelent *Beköszöntő* szerint „a vajdasági dolgozó magyarság politikai napilapja, a *Magyar Szó* és ideológiai havi folyóirata, a *Híd* után,

mint azok szerves kiegészítője, a mai nappal megindult e lapok tájékoztató, oktató és szórakoztató testvérlapja is. A »7 NAP«-ot, amelynek hiányát már régóta érezzük, a testvériség jegyében a Népfront segítő keze teremtette meg. A lehetőségeket a népi szabadságjogok adták meg hozzá. Az írott magyar szónak ez az újabb fejlődése egy újabb lépés azon az úton, amelyet új alkotmányunk szélesen kitar Jugoszlávia minden népe előtt. A sajtószabadság, mint a politikai szabadságjogok egyik pillére a magyar sajtónak is szabad kereteket teremtett, amelyet kitölteni, és kiaknázni a magyarság – a dolgozó magyarság feladata. A dolgozók az új Jugoszláviában annyi és olyan sajtóterméket állíthatnak elő, amennyire és amilyenekre csak szükségük van. A szükségletek kielégítésének akadályai egyedül anyagi természetűek: annak a kérdése, van-e elegendő papír, nyomdagép, festék, betű, ólom és más ezer dolog, ami egy lap előállításához szükséges»²⁹⁴

A 12 oldalas új hetilap sok újdonságot vitt a jugoszláviai, sőt általában a magyar sajtóba. A lap írásainak stílusa eltért a sablonos nyelvezettől, szabadabb, élénkebb stílusúak voltak, és mindezt követte a szokatlan tördelés: nem csupán a megszokott hasábszélességre szedték a cikkeket, hanem váltogatták a szedés szélességét. Szembeötlő, figyelemfelkeltő címeket írtak szokatlan betűtípusokból, a szöveg elején pedig iniciálékat használtak. Már a fejléc is ilyen szellemben készült: Boldizsár Iván, az agitprop rajzolója készítette Hock Rezső elképzelése alapján. A lapot élénkítette a sok kép is. Az első szám megjelenésekor még a budapesti rádió is méltatta a lapot, különösen élénk tördelését. Ugyanígy írt a lapról a *Magyar Szó* is két nappal a megjelenése után: „a lap külső kiállítása szokatlanul élénk, változatos, egészen fővárosi jellegű.»²⁹⁵

A külső újszerűségének egy példája volt a divatrovat megjelenése a lapban. A háború befejezését követő évben, a háború nyomainak eltüntetésekor, a romeltakarítás, az újjáépítés, az élelmezéssel való ellátottság biztosításának az időszakában, az új társadalmi rend kialakítása, az államosítás, a beszolgáltatás, a földosztás, a kényszertakarékosság, a textiljegyek idején valóban újdonságnak, sőt akár megbotránkoztatónak is tűnt az öltözködéssel foglalkozni; holott mindössze gyakorlati öltözködési tanácsokról volt szó, a meglevő lehetőségek lehető legjobb kihasználásáról.

Ez, a korhoz és a körülményekhez képest valóban más, újszerű lap a divatrovat mellett természetesen több is rovattal rendelkezett, amelyek közül jó néhány hosszú

²⁹⁴ Beköszöntő *7 Nap* 1946. április 5.

²⁹⁵ *Magyar Szó*, 1946. április 7.

évekig megtalálható volt a lapban. Ez a lap is – mint a kor többi lapja – rendszeresen beszámolt az időszerű politikai eseményekről (például a választásokról, az ötéves terv kezdeti eredményeiről, a hidak és vasutak építéséről, Szombathelyi, Feketehalmy-Czeydner, Grassy, Zöldi Márton háborús bűntetteinek tárgyalásáról). A külpolitikai eseményekről tájékoztató *A hét eseményei* című rovat. Mindössze két számot ért meg a *Szakszervezetünk* című rovat, majd *Szervezett Munkásra* változott a címe, éppúgy, mint a *Faluról – Falunak* rovat, amely később *Szabad Föld* címmel jelent meg az újságban. Volt egy *Ezt írják a lapok* című rovat is, amely főként szerbhorvát lapok cikkeiből vett át. A hetilap szépirodalmat is közölt, bár az első években inkább külföldi (főként orosz) és magyar írók, költők műveit vagy azok részleteit. Folyamatosan jelentek meg beszámolók a Szovjetunióból, úgyhogy tulajdonképpen ez is állandó rovatnak számított. További rovatok voltak még az *Egy kis tudomány* (később *Természet, Tudomány, Technika*), a *Pioníroldal*, rádióműsor, testnevelés, sakk, *Asszonyi dolgok*, *Színházi rovat*, végül az utolsó oldalon Gál László *Grimasz* című rovata, amely rövid életű volt, a 19. szám után már *Humorra* változott a rovat címe. A rovatok címéből is látszik, hogy valóban a sokrétűsége, változatosságra törekedtek a lap szerkesztésében, hogy a lakosság minden rétegének az érdeklődését kielégítsék.

A kezdeti példányszámot illetően, csak a munkatársak visszaemlékezéseire lehet támaszkodni. A főszerkesztő szerint ötezer példányról van szó. Valószínűbb azonban a lapkiadó vállalat kommerciális ügyeivel megbízott munkatárs, Kollin József vállalati titkár adata, amely szerint az első szám példányszámát tízezerre irányozták elő, néhány szám után azonban valóban ötezer körül állandósult a példányszám.

A főszerkesztő rövid ideig állt a lap élén: 1947 márciusában már kinevezték színházigazgatónak a szabadkai színházba. A neve ugyan még 1948 augusztusáig szerepelt a lapon főszerkesztőként, valójában azonban Steinitz Tibor szerkesztette már a *7 Napot*. Ő is jogász volt, mint az előző főszerkesztő, 1945–1946-ban dolgozott már ideiglenesen a *Magyar Szó* szerkesztőségében.

4.1. Irodalom a 7 Napban

A *7 Nap* 1947-ben a „legirodalmibb” lap volt, nem számítva természetesen az egyetlen valóban irodalmi folyóiratot, a *Hidat*. Az egyes lapszámokban találunk verset (Ady Endre: *Dózsa György lakomáján*; Thurzó Lajos: *Téli vers*), novellát (Ugrai László: *Veron*; Móricz Zsigmond: *Csitt-csatt*), regényrészletet (Katajev Valentin:

REKORD Részlet a „Hajrá” című regényből; Örkény István: *Lágerek népe* (Regényrészlet), megemlékezéseket irodalmi évfordulókról (*Osztrovszki halálának 10 éves évfordulója alkalmával, 110 évvel ezelőtt halt meg Puskin Alexander*), írnak műfordításokról („*A mennyei en nagyságos suhanc*” *Petőfi Sándor versei szerbül, Horvát költő magyarul Ivan Goran Kovacsics: Jáma*), költőkről (Horovic Ignác: *Villon élete és költészete*, Gömöri Endre: *A francia nemzet nagy katasztrófája nevelte igazi költővé Louis Aragont*; Gál László: *A magyar költészet harmadik nagy néptribunja József Attila*), írókról, drámaírókról (*Shakespeare nyomában. Megtalálták ismeretlen drámáját melyet Morus Tamásról írt*).

A 7 Nap 1948. évi irodalmi szövegeinek vajdasági magyar szerzői:

1. Bogdánfi Sándor: *Holnapok elé* (vers)
2. Bogdánfi Sándor: *János mégis utazik*
3. Borus Erzsébet: *Téli csillagok alatt* (vers)
4. Braun István: *Az, ami lehet, nem lehet* (vers)
5. Brindza Károly: *A felásott Pista*
6. Csépe Imre: *Alkony* (vers)
7. Csépe Imre: *Áprilisi táj* (vers)
8. Csépe Imre: *Éhesek* (vers)
9. Csépe Imre: *Testvér...* (vers)
10. Csépe Imre: *Ujparasztok éneke* (vers)
11. Csópics Bránkó: *A puska meséje*
12. Dévavári Zoltán: *Palics, a világ – fürdő* (vers)
13. Dudás Kálmán: *Őszől tavaszig – a HÍD irodalmi pályázatán második díjat nyert elbeszélés*
14. Dudás Kálmán: *Szonett* (vers)
15. Gajdos Tibor: *A miniszter úr leckét kapott*
16. Gajdos Tibor: *Elment a cirkusz*
17. Gajdos Tibor: *Gyermekkorom*
18. Gál László: *A búsképű lovag*
19. Gál László: *A fellázadt számtankönyv* (vers)
20. Gál László: *Ady Endre*
21. Gál László: *Biczó Trézsi nászútra megy – Színpadi tréfa egy felvonásban*
22. Gál László: *Csillagok fénye* (vers)
23. Gál László: *Dal a hullámokról* (vers)

24. Gál László: *Dal a népkölcsönről* (vers)
25. Gál László: *Dal márciusról* (vers)
26. Gál László: *Kevély kevi ballada* (vers)
27. Gál László: *Májusjáték* (vers)
28. Gál László: *Peking előtt* (vers)
29. Gál László: *Segéd Péter megkoronáztatása*
30. Gál László: *Új barázdát szánt a téglá*
31. Gál László: *Új barázdát szánt a téglá*
32. Gál László: *Vasesztergályos a tengeren*
33. Galamb János: *A szimbolizmus végén* (vers)
34. Herceg János: *Flóris megdicsőülése*
35. Kolozsi Tibor: *Mérgezett Novella*
36. Laták István: *Az anyakönyv* (vers)
37. Lévay Endre: *Délután a szőlőben*
38. Lévay Endre: *Fiatalok tárlata*
39. Lévay Endre: *Lelkedző ocsú*
40. Lőrinc Péter: *A tanító néni diplomál*
41. Lőrinc Péter: *Catch-as-catch-can*
42. Lukács Gyula: *Bosszú*
43. Magyar Zoltán: *Lajoska*
44. Magyar Zoltán: *Zsófi a parkban*
45. Majtényi Mihály: *A kövér Ványa*
46. Majtényi Mihály: *Egy, kettő... egy, kettő...*
47. Majtényi Mihály: *Kallantyu a balkonon*
48. Majtényi Mihály: *Népszámlálás*
49. Majtényi Mihály: *Novátor a fürdőben*
50. Majtényi Mihály: *Táncsics Mihály bácskai évei*
51. Majtényi Mihály: *Tavaszsországban*
52. Majtényi Mihály: *Vonaton*
53. Pap Endre: *Együttesen*
54. Pataki László: *A piros traktor* (vers)
55. Sinkó Ervin: *Egy a milliók közül* (vers)
56. Sinkó Ervin: *Elemér főhadnagy* [folytatásokban]
57. Sulhóf József: *Új barázdát szánt a téglá* [keretezett kiegészítés van]

58. Thurzó Lajos: *Dal az alkonyatról* (vers)
59. Thurzó Lajos: *Készülődés a tengerre* (vers)
60. Thurzó Lajos: *Öreg óra*
61. Zákány Antal: *A jelenhez* – harmadik díjjal jutalmazott költemény (vers)
62. Zákány Antal: *Esteledés* (vers)
63. Zákány Antal: *Májusi vakok* (vers)
64. Zákány Antal: *Októberi napos nap* (vers)

Az 1947-ben lapokban megjelentetett irodalmi szövegek szerzőivel, mennyiségével összehasonlítva, már teljesen más képet mutat a *7 Nap*. Ugrásszerűen megnövekedett a hazai magyar, ugyanakkor csökkent a szovjet-orosz szerzők száma.

A magyar klasszikusok (például Petőfi Sándor, Arany János, Jókai Mór, Ady Endre, József Attila, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Móricz Zsigmond, Tömörkény István, Zelk Zoltán) művei – többször vagy kevesebbszer – állandóan ott vannak a lapban, mint ahogy a délszláv írók is, igaz, kevesebbszer, de ennek valószínűleg a fordítás az oka (Bihály-Merin Ottó, Bogovics Mirkó, Cankar Iván, Krlezsa Miroszláv, Csedomir Minderovics, Csópics Bránkó, Kosztics Dusán).

A lapban bemutatják az új könyveket, a későbbiekben könyvkritikákat is közölnek.

A Tájékoztató Iroda határozata után ebben a lapban is kevesebb lett az irodalom, de ezt a papírhány is okozta, mert 1949-ben négyoldalassá vált a lap, az állandó rovatok nagyobb része meg is szűnt. 1950 után ismét bővült az irodalmi művek spektruma.

5. „A »Dolgozók« minden dolgozó ember szószeke”²⁹⁶

„Tolmácsolja az elismerést mind az ipari is mezőgazdasági munkásság, mind az értelmiségiek munkahőseinek. De nemcsak a dicséretet, kitüntetést és jó eredményt kell hirdetnie, hanem komoly bajtársi és jóakarató kritikával kell hozzájárulnia a mulasztások, gyengeség és reménytelenség kiküszöböléséhez és a nehéz kérdések megoldáshoz. Végül a „Dolgozók”-nak könyörtelenül le kell lepleznie a kártevők minden fajtáját, a kártevést, a hanyagságot és hasonló jelenségeket. Ez az jelenti, hogy a

²⁹⁶ Berberszki Szlobodán: A Dolgozók magyarnyelvű hetilapja. = *Magyar Szó*, 1947. november 8.

szakszervezeti lapnak a vajdasági dolgozók harcos szervének kell lennie. Foglalkoznia kell a szakszervezeti, termelési, művelődési, politikai és Vajdaság szakszervezeti mozgalmának minden kérdésével. Ismertetnie kell a Szerb Népköztársaság és más Népköztársaságok szakszervezeteinek tapasztalatait és tanulnia kell a szovjet dolgozók példáján.”²⁹⁷

A cím és az idézet Berberszki Szlobodán költő, író az új lapot beharangozó cikkéből való, amely a *Magyar Szó*ban jelent 1947. november 8-án. A *Dolgozók* című hetilapot a Vajdasági Tartományi Szakszervezeti Tanács alapította azzal a céllal, hogy a magyar nemzetiségű dolgozókat tájékoztassák a társadalmi-gazdasági változásokról, a szakszervezeti tevékenységről a Vajdaságban. Az első száma 1947. november 13-án jelent meg, kezdetben nyolc oldalas volt. Főszerkesztői Brindza Károly (1947–1949), Tell Péter (1949) és Kizur András (1950–1955).

A *Dolgozók* rendkívül jó irodalmi anyaggal indult, és a már említett, népnevelői célzatú keretes cikkek – művek itt is megjelentek, még általában ugyanazon a helyen is a lapban, a harmadik oldalon a jobb felső sarokban. Az első szám Molotov kétoldalas ünnepi beszédével indul, majd József Attila *Favágó* című verse és a költő rövid életrajza²⁹⁸ van keretben.

Az első tizenhárom lapszám irodalma (1948. március 24-ig):

József Attila: *Favágó* című verse és a költő rövid életrajza

Ady Endre: *A csillagok csillaga* és a költő rövid életrajza²⁹⁹

Gál László: *1848 – 1948 Petőfi Győzött!*³⁰⁰

Gál László: *Szabad hazánknak szabad ünnepére* [vers]³⁰¹

Petőfi Sándor: *Respublica* című verse és rövid életrajza³⁰²

Iván Gorán Kovácsics: *Jama* (részlet)³⁰³

Juhász Gyula: *A munka* című verse és rövid életrajza³⁰⁴

Csopics Bránkó: *Halott proletárok dala* (Dudás Kálmán ford.) és a szerző rövid életrajza³⁰⁵

Petőfi Sándor: *Az apostol*³⁰⁶

²⁹⁷ Uo.

²⁹⁸ *Dolgozók*, 1947. november 13.

²⁹⁹ Uo.

³⁰⁰ *Dolgozók*, 1947. november 27.

³⁰¹ *Dolgozók*, 1947. november 27.

³⁰² Uo.

³⁰³ *Dolgozók*, 1947. dec. 11.

³⁰⁴ *Dolgozók*, 1947. dec. 18.

³⁰⁵ *Dolgozók*, 1947. dec. 25.

*Kínai katonadal*³⁰⁷
 Karadzsics Vuk: *Vén Vujadin*³⁰⁸
 Majakovszkij: *Komszomol-ének*³⁰⁹
 Ady Endre, a XX. sz. legnagyobb magyar költője³¹⁰
 Ady Endre: *Vagytok: a Ma, vagytok: a Holnap*³¹¹
 Ady Endre: *Küldöm a frigyládát*³¹²
 Miskina Pavlek Mihovil: *Gubec Matija*³¹³
*Gubec Matija halála*³¹⁴
 Fodor József: *A dolgozók éneke vers*³¹⁵
*100 éves a Kommunista kiáltvány*³¹⁶
 Louis Aragon: *Ballada arról, aki kinvallatás közben is énekel*³¹⁷
 Ady Endre: *Emlékezés Táncsics Mihályra*³¹⁸
*Táncsics Mihály élete és munkája a szabadságharc éveiben*³¹⁹
*Éljen a Köztársaság! Petőfi Sándor*³²⁰
 Részlet Petőfi naplójából³²¹
 Petőfi Sándor: *Föltámadott a tenger*³²²
 Maxim Gorkij születésének 80. évfordulója³²³
*A magyar nép harca 1848*³²⁴
*1848 „Nemzetközi Brigádjai”*³²⁵
 Illés Béla: *Spartacus*³²⁶

³⁰⁶ *Dolgozók*, 1948. január 1.

³⁰⁷ *Dolgozók*, 1948. január 8.

³⁰⁸ *Dolgozók*, 1948. január 15.

³⁰⁹ *Dolgozók*, 1948. január 22.

³¹⁰ *Dolgozók*, 1948. január 29.

³¹¹ Uo.

³¹² Uo.

³¹³ *Dolgozók*, 1948. február 5.

³¹⁴ Uo.

³¹⁵ *Dolgozók*, 1948. február 19.

³¹⁶ *Dolgozók*, 1948. február 26.

³¹⁷ Uo.

³¹⁸ *Dolgozók*, 1948. március 4.

³¹⁹ Uo.

³²⁰ *Dolgozók*, 1948. március 10.

³²¹ Uo.

³²² *Dolgozók*, 1948. március 17.

³²³ *Dolgozók*, 1948. március 24.

³²⁴ Uo.

³²⁵ Uo.

³²⁶ Uo.

Az ideológia ebből a lapból sem maradhat ki: a szovjet politikusok (Molotov, Sztalin, Zsdanov) mellett a marxizmus nagyjairól is írnak, Engels születésének 127. évfordulójáról, szintén keretes cikkben, ugyanott, ahol eddig az irodalmi művek voltak, így ugyanebben a számban Petőfi verse két oldallal hátrébb került a lapban.

Megemlékeznek Marx Károly halálának 66 évfordulójáról, a párizsi Kommünről és a Kommunista Kiáltvány születésének századik évfordulójáról is.

A változás gyorsan eléri a lapot: a 14. számtól az utolsó, 52. számig mindössze Illés Béla regénye, a *Spartacus* folytatódott, azon kívül megjelent a *Japán rizsmunkások dala*, Sinkó Ervinnek a Jugoszláv hadsereg zágrábi otthonában mondott beszédét közölte a lap, valamint Hollós Korvin Lajos: *Lenin* és József Attila: *Fiatal életek indulója* című verse jelent meg a *Dolgozó*kban. Ez is a politika mindent irányító szerepét mutatja, mert a lap kezdeti irodalmi koncepciója – a többi lappal összehasonlítva is – jó volt.

Az irodalmi szövegek e kedvezőtlen aránya 1949-ben is folytatódott: egy Petőfi-vers³²⁷, Petkovics Kálmán két novellája, Gál László *Május*³²⁸ és Vladimir Nazor: *Tito szava*³²⁹ című verse, Csopics Branko novellája, a *Felkelés Krajínában*³³⁰, Gvido Tartalja: *A visszatért bányász otthonra talált* című vers Gál László átköltésében³³¹, Sinkó Ervin levele, az *Üdvözet a harcosnak Károlyi Mihálynak*³³², két jugoszláviai magyar költő verse: Laták István: *Kültelki őszi táj*³³³ és Debreczeni József: *Sorok az élmunkásról*³³⁴, továbbá Thurzó Lajos: *A traktor*³³⁵ című írása. Ez a teljes évi irodalom a hetilapban.

1950 elején még folytatódik az addigi tendencia, februárban megjelent egy részlet Herceg János *Változó világban* című szociográfiájából, majd az első irodalmi mű Petőfi verse a március 17-i számban. Április végétől már lassan kezd ismét „beszivárogni” az irodalom a lapba, de még többször előfordul, hogy egymás után két-három lapszámban sincs sem irodalmi szöveg, sem bármilyen irodalmi vonatkozás.

³²⁷ Petőfi Sándor: A szabadsághoz Dolgozók, 1949. jan. 1.

³²⁸ Dolgozók, 1949. júl. 7.

³²⁹ Uo.

³³⁰ Uo.

³³¹ Dolgozók, 1949. aug. 26.

³³² Dolgozók, 1949. október 28.

³³³ Dolgozók, 1949. dec. 2.

³³⁴ Uo.

³³⁵ Uo.

6. *Magyar Szó* – havonta kétszer

Kalapis Zoltán sajtótörténeti kuriózumként említi a *Magyar Szóról* írt monográfiájában, hogy 1949 áprilisától 1950 áprilisáig a napilappal párhuzamosan megjelent egy kéthetenkénti *Magyar Szó* is, 24 oldalon, sok képpel, kisformátumban, kemény, színes borítóval. A lapnak nem volt impresszuma, annyi állt a fejléc alatt, hogy a vajdasági Népfrent lapja. A 8. számtól a lap első oldalára is került egy fejléc, lapszámmal és dátummal. Minden szám más színű fedőlapján egy-egy fekete-fehér kép volt látható, és bekeretezve a tartalomból kiemelt néhány cikk címe.

Az első szám *Olvasóinkhoz* című cikkében – amely azzal kezdődik, hogy a *Magyar Szó* a jugoszláv Ötéves Terv harmadik, döntő esztendejében megindítja heti kiadványát – a szocialista Jugoszlávia építéséről, fejlődéséről, és az ebben elért sikerekről van szó, amelyeket csak a Tito vezette Jugoszlávia Kommunista Párt Központi Vezetőségével és az őket követő széles néptömegekkel érhetek el. A lap célja reálisan tájékoztatni a külföldi olvasót a Tájékoztató Iroda propagandájának ellensúlyozására (a lap árát magyar forintban is feltüntették).

„A *Magyar Szó* e heti kiadványában ismertetni kívánja olvasóival azokat a sikereket, amelyeket Jugoszlávia dolgozói elérnek a szocializmus építésében, valamint azt, hogy Jugoszlávia népei hogyan járulnak hozzá az egész haladó emberiség általános ügyéhez. Az igazat kívánja elmondani hazánkról, éppen ma, amikor a legtöbb rágalmat és hazugságot terjesztik hazánkról. Ily módon kíván hozzájárulni ez a hetilap mind a szocializmust építő, mind pedig a demokrácia és a szocializmus világ győzelméért harcoló minden nép demokratikus erőinek közeledéséhez és kölcsönös jobb megértéséhez.”³³⁶

Az új lap – pontosabban a régi, új megjelenési formában, más célközönségnek – indításának okát ismerve, elég egyértelmű, hogy politikáról, gazdaságról, újjáépítésről szólt a legtöbb cikk. Szépirodalmi szöveg kevés jelent meg, összességében kultúráról sem sok írás. A külföldiek tájékoztatása azt is indokoltá teszi, miért hatványozottabb és direktebb az ebben megjelent irodalmi szövegekből áradó propaganda. Erre az egyik legjobb példa Gál László *Egy nap a szövetkezetben* című írása, amelynek műfaja az irodalom és a publicisztika között helyezkedik el.

„Uri birtok volt. Vujics Szvetozár uri birtoka. Vujics Szvetozár polgármester volt a háboru előtt, nem épen a legrosszabbak közül, de még is a Sztojandovicsok,

³³⁶ *Magyar Szó* a vajdasági Népfrent lapja, I. évfolyam, 1. szám 1949

Cvetkovicsek, Macsek polgármestere. Ő maga – kissé „dzsentroid” volt, inkább a magyar „urakat” utánozta, négyfogatún járt; ha tehetett, francia konyakot ivott; még raccsolt is egy kicsit, különösen, ha magyarul beszélt.

A város szélén, a legutolsó ház az övé. Ma is ott lakik, de a kastély első, legszebb traktusa – ma szövetkezeti iroda. És a szövetkezet az istálló, a magtár és a többi gazdasági épület. A földet pedig – szegény magyar parasztok között osztották fel, még 1946-ban. A szerb földesur földjét magyar parasztok között.”³³⁷

Már ez is egy idealizált helyzet – nem mintha nem fordult volna elő ilyen –, de ez olyan hangsúlyos, evidens tény, hogy a kisebbségi sorban élő paraszt még földet is kap a szerb nagybirtokostól, hogy ez valóban ideálisnak tünteti fel a háború utáni helyzetet. Gál felsorolja, kik azok, akik földet kapnak, ezek egyike „Dévics János, aki 1947-ben még kenyér nélkül aratott – 1948-ban 822 munkanapért 104.000 dinárt vitt haza családjának. Ez a Dévics János, akinek a régi rend rongyokat és száraz kenyeret írt elő egész életére ma csinosan, tisztán, ízléssel öltözködik ő is, és egész családja. [...] Szép vasárnap délután – tegnap eső esett és nem csupán a földeket, a lelkeket is megöntözte –, ülünk a „gépesített” ártézi-kut itatójának szélén és Dévics János mesél:

– Amikor elkezdtük, hát igazat szólva, nem nagyon tudtuk, hogy mi a szövetkezet. Lerajzoltunk magunknak egy sémát, hogy mink majd aszerint dolgozunk. Elhatároztuk, hogy az első jövedelemből a kötelezettségeinket intézzük el legelőbb mert „ha már a hatóság így segített” nekünk is ez az első kötelességünk. Aztán lovakat, ekéket terveztünk, meg azt is elsősorban, hogy színpadot építünk...”³³⁸

Az idealizálás folytatódik az írás többi részében is, ha már mindenük megvan, még színpadot is kapnak, mert a tanulás, a képzés kiemelt fontosságú.

„Azóta áll már a kis színpad is, van a szövetkezetnek könyvtára, nem nagy, de Lenin, Sztálin, Tito: – és Micsurin műveit megtaláljuk benne.

A szépírók közül Soholovot, Travent, Gergely Sándort és másokat is. Szlávics Vlado könyvelő-tanfolyamot végzett, Varga István, a 80%-osan rokkant Petőfista, most van brigadéros-tanfolyamon. Az egyik szövetkezeti nagylány nemrégiben elvégezte a gyermeknevelő-tanfolyamot. Ősszel bölcsődét, gyermekotthont építenek. Jovák Miklós, a szövetkezet „költője”, most készül kőművestanfolyamra...”³³⁹

³³⁷ *Magyar Szó* a vajdasági Népfrent lapja, I. évfolyam, 2. szám 1949

³³⁸ Uo. 8.

³³⁹ Uo., 8.

Az aktuális politika szöveghelyei, erőterei is behálózzák az írást:

„Félrehívjuk az elnököt,

– Hogy állnak a testvériséggel? Itt van, például, a Vlado. Ő szerb...

Molnár Gábor Dávid elneveti magát:

– A Vlado? Nohát, mi lenne abban, hogy szerb...

Aztán a Vládót kérdezzük a sarokban:

– Hogy állsz a magyarokkal, de őszintén beszélj!

Vlado is nevet:

– Magyarok? Dolgozók ezek, te... Éppen olyan dolgozók, mint én!

... Nagyokat hallgatunk a kut körül, esteledik. Amott a tanya szélén, asszonyok-lányok csoportja. Vidáman énekelnek. Jovák Miklós új nótájának hangjai körülölelnek bennünket, zsonganak-zengenek...

»Amióta szabad lettél édes hazánk,

Még a nap is melegebben ragyog

reánk.

Szebben ragyog a csillag is,

Szebben szól a muzsikánk is,

A nótánk is ...«

Elindulunk. Hazafelé Dévics János szavait kóstolgatjuk: »az idő tettekre vár ...« Nos, a »Május 1.«-ben nem vár hiába...!»³⁴⁰

Jugoszláviai magyar írótól az egy év alatt, amíg megjelent a kétheti *Magyar Szó*, mindössze két írás jelent meg, az előzőekben említett Gál László-írás és Sinkó Ervintől az *Üdvözlét a harcosnak – Károlyi Mihálynak*. Az utóbbi levél megírásának apropóját az adta, hogy Károlyi Mihály („az I. magyar köztársaság elnöke, Magyarország volt párisi követe”³⁴¹) követelte a Rajk-per újrafelvételét. A jugoszláv kormány háláját fejezte ki, és ezt írta meg Sinkó – Károlyi régi párizsi emigránstársa – egy szubjektív hangú levélben. Sinkónak ez az írása bekerült az 1952-ben kiadott *Kísértet járja be Európát* Írások és előadások (1948–1951) című könyvébe,³⁴² és ott szerepel a levél keletkezésének dátuma, 1949. október 25. Ez a levél megjelent „Jugoszlávia írói szövetségének”³⁴³ lapjában, a *Književne novine*-ben. „Sinkó levelét Ristić párizsi követ

³⁴⁰ Uo. 8.

³⁴¹ *Magyar Szó*, 1949. november 5. I. évfolyam 10. szám

³⁴² Sinkó Ervin: *Kísértet járja be Európát*. Írások és előadások (1948–1951). Magyar Szó kiadása, Noviszád, 1952. 54–61.

³⁴³ *Magyar Szó*, 1949. november 5. I. évfolyam 10. szám

küldte meg Károlynak, hozzáfűzve a maga köszönetét is. Károlyi magánlevélben válaszolt Sinkónak: »Alávaló társbűnös lettem volna, ha nem emelem fel szavamat és nem lett volna bátorságom ebben a konkrét esetben a valóságot vallani. Nem tehettem másképpen... Már régóta fájlaltam a Jugoszlávia és Magyarország közötti testvérharcot, mert ... a múltban is nagy rokonszenv fűzött a jugoszláv néphez, melynek hősie ellenállását bámultam, de mert egész politikám sarkkövét épp a dunai államok szoros összefogásában képzeltem el, az oroszokkal való legjobb viszony fenntartása mellett. [...] Kérem, tekintse leveletem bizalmasnak. Talán lesz idő, mikor a nyilvánosság előtt ki fog kelleni állani, de ez az időpont még nem érkezett meg. Úgy érzem, hogy nem kell minden reményt feladnunk, mert néha olyan előreláthatatlan fordulatok állhatnak elő, amelyekben a legnagyobb ellenfelek is egymásra lehetnek utalva.«³⁴⁴

Sinkó levele, az *Üdvözet a harcosnak – Károlyi Mihálynak a Dolgozók* hetilapban ³⁴⁵is megjelent.

A jugoszláviai magyarság kulturáját, irodalmát érintő cikk is mindössze kettő jelent meg, az egyik egy valóban terjedelmes, átfogó írás a magyar könyvkiadásról, amelynek a szerzője Olajos Mihály, a *Híd* szerkesztője. A sok statisztikai adat közül néhány: „A múlt évben [1948] megjelent kiadványok összterjedelme 190 ivre rugott, ebben az évben viszont a tervbevett kiadványok összterjedelme 770 iv. Ez a terv gyakorlatilag azt jelenti, hogy 1949-ben Jugoszláviában minden harmadnap egy-egy újabb magyar könyv, vagy füzet hagyja el a sajtót; az idei kiadványok példányszámából pedig minden jugoszláviai magyarra valamivel több mint egy könyv jut.»³⁴⁶

Ez a lap valóban sajtótörténeti kuriózum, ezért egy kis válogatást készítettem a lap cikkeiből.

A lap kulturális, irodalmi cikkei 1949. 1–13. szám:

1. szám

Davorin Ravljem: *France Presern – az új korszak költője és hírnöke.*
Jugoszlávia népei elismeréssel adóznak nagy költőjük emlékének
Jugoszláv művészek a szocialista realizmus útján

2. szám

Gál László: *Egy nap a szövetkezetben*
A falvakat járja a Magyar Népszínház

³⁴⁴ Hajdu Tibor: *Károlyi Mihály*. Politikai életrajz. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 530.

³⁴⁵ *Dolgozók*, III. évf. 43. szám 1949. okt. 28.

³⁴⁶ *Magyar Szó*, 1949. I. évfolyam 4. szám

Értékes jugoszláv renaissance-komédia. Irta: Jovan Popovics a
„Knizsevne novine” főszerkesztője

Kultúréletünk hírei

3. szám

Kultúréletünk hírei

Oszkár Davicsó: *Filmiparunk első sikerei*

Múzeumok – régi kultúrák őrei Új szerepük a népnevelésben

4. szám

A mai jugoszláv írók törekvései és célkitűzései. Beszélgetés Ivó
Andriccsal, az írószövetség elnökével

A könyvkiadás fejlődése Jugoszláviában

Magyar könyvkiadás Tito Jugoszláviájában. Olajos Mihály a »Híd«
szerkesztője

5. szám

Ünnepségek Petőfi halálának 100. évfordulóján

*A két legidősebb szerb festőművész kiállítása Paja Jovanovics Uros
Predics*

A magyar nemzeti kisebbség dokumentáris filmje

6. szám

Mesterművészek műtermei. Beszélgetés Augusztincics
szobrászművésszel

7. szám

Jean Cassou jugoszláviai körútján

8. szám

Bozsidar Jakac szlovén festőművész kiállítása

A jugoszláviai magyarság kulturális fejlődéséről

9. szám

*Zászló. Film a harcos művészeiről. Ujabb siker a jugoszláv
filmművészetben*

10. szám

A magyar közéleti és kultúrmunkások noviszádi értekezlete

Sinkó Ervin: *Üdvözet a harcosnak – Károlyi Mihálynak*

Színházi élet. A színházak Jugoszláviában a szocialista kultúra és
nevelés fontos tényezői

11. szám

A beográdi Népszínház 80. évfordulójának megünneplése

12. szám

Petőfi brigádja...

December 22 – a Hadsereg Napja előtt

13. szám

A Jugoszláv Rádió fejlődése

Jugoszláv kiállítás Párisban

Kultúrhírek

A jugoszláv haladószellemű ifjúsági sajtó 30 éve

7. Változások a lapokban, változások az irodalmi életben

„A sziget volt az egyetlen valóság az emberiség holt tengerében.”³⁴⁷

A kétheti *Magyar Szó* a külföld tájékoztatására jött létre a politikai fordulat miatt. A politikai fordulatot a Tájékoztató Iroda határozata idézte elő. A határozatot 1948. június 30-án közzétették a lapok. A jugoszláv kommunisták két táborra szakadtak, egy nagyobbra, amely egyöntetűen kiállt a JKP mellett, és egy kisebbre (ezek száma is azért több tízezer volt), ők voltak a Tájékoztató Iroda hívei, akik ellen egy hajszra kezdődött. „Mintegy 60.000 tagot zártak ki a pártból, annak minden egzisztenciális következményével együtt. Ötezren a szocialista országokba emigráltak, az UDBA pedig külön internálótáborot állított fel (néha való, máskor csak vélt) Kominform-szimpatizánsok számára két kis adriai szigeten, a Goli otokon és Sveti Grguron, amelyet néhány év alatt 16.000 »kominformista-népellenesség« járt meg – ez is mutatja, hogy a jugoszláv desztalinizáció meglehetősen sztálinista módon kezdődött” (SAJTI–JUHÁSZ–MOLNÁR, 2013: 15).

Először az állambiztonsági szervek próbálták kideríteni, kik azok, megfigyelték az embereket, feljelentéseket tettek, és ha valaki gyanús lett, kizárták a pártból, munkahelyén is felmondtak neki, és akit még valamilyen ellenséges tevékenységgel is

³⁴⁷ Branko Hofmann: *Reggel is sötét van*. Fordította Körtvélyessy Klára. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1989. 186. A regény egyike volt az első regényeknek Jugoszláviában, amelyben Goli otokról írtak. A regény nyolc év után, 1981-ben, Tito halála után egy évvel jelenhetett csak meg.

meggyanúsítottak, azt internálták az Adriai tengerpart két szigetére, a „jugoszláv Gulágra”, az Adriai tengerpart egyik kopár szigetére, Goli otokra.

A „hagyományos” *Magyar Szónál* is változások következtek be: ketten, a főszerkesztő, Kek Zsigmond és a főszerkesztő-helyettes, a párttitkár Steinfeld Sándor a Tájékoztató Iroda mellett foglalt állást. A főszerkesztőt a tartományi pártbizottságban folytatott beszélgetésekkel sem tudták meggyőzni. Egy-két nap múlva elvitték Goli otokra, ahonnan csak öt év múlva, az utolsók között szabadult (KALAPIS, 1994: 67).

Steinfeld Sándor azon kevesek közé tartozik, aki „megúsza”: elment a Tartományi Pártbizottságba és munkásmozgalmi múltjára – amelyben benne voltak a sokat jelentő mitrovicai börtönévek is – hivatkozva, azt kérte, hogy végzettségének megfelelően orvosként dolgozhasson tovább. Ő így megúsza a „javítótábor”.

1949. július 9-én vitték az első internáltakat a szigetre. Az 1948–1952 közötti időszakban 55 663 embert ítéltek el a kominformizmus vádjával, a Goli otokon 31.000 és 32.000 között mozgott a rabok száma. A rabok származását tekintve első helyen állt Szerbia, 28.661, a második Horvátország 6953 és a harmadik Vajdaság 5389 fogva tartottal (JANDRIĆ, 1993: 193). Foglalkozásukat tekintve ezek között 630 irodalmár, színész és művész volt.

Nemzetiségük alapján 244 magyar volt az internáltak között. Ezek között több író is volt (Dévavári Zoltán, Lévai Endre, Markovics-Medres János), a vajdasági magyar sajtóban valamilyen tisztséget betöltő személy (Kek Zsigmondon a *Magyar Szó* főszerkesztőjén kívül), például a *Dolgozók* főszerkesztője, Brindza Károly valamint Hock Rudolf, aki egykor az újvidéki *Képes Vasárnap* zombori szerkesztője is volt, az induló *7 Nap* első főszerkesztője, majd a Magyar Népszínház igazgatója.

Az első világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia tartotta a szigeten az orosz hadifoglyait. Az internálótábor létrehozásáról Tito 1948-ban egyedül döntött, anélkül, hogy a Központi Bizottság vagy a Politikai Bizottság véleményét kikérte volna (DJILAS, 1982: 75).

„A bebörtönzöttek döntő része középvezető vagy középkáder volt. Titoék szándékosan csaptak le rájuk, megtörve így a középszint maradék hatalmi bázisát, és szándékolt volt az is, hogy az alsószinteken, a „kisember” szintjén a büntetés ne az elrettentés erejével, hanem a megbánás felelősségével hasson. Felsővezetői szinten 6 tábornokot, 23 szövetségi minisztert, 99 helyettes minisztert és 36 szövetségi képviselőt

ítéltek el és börtönöztek be.³⁴⁸ A szándék itt is egyértelmű volt, példát mutatni, figyelmeztetni arra, hogy senki sem, még a legfelsőbb szinteken lévők sem érezhetik magukat biztonságban akkor, ha ellene vannak a fennálló hatalomnak. Az üzenet is világos volt: szolgálj a hatalmat, legyél alattvaló, ne lázadj, mert te is megjárhatod” (GYUOK, 2007: 132).

A Goli otok az egyik legszigorúbb értelemben vett tabu téma volt – és nemcsak abban az időben, amíg működött az internálótábor – hanem utána is, egészen Tito haláláig, 1980-ig. A jugoszláv írók közül azóta már többen írtak a szigeten történekről (előzményekről, következményekről, az ottani életről, kínzásokról), és még ma is egyre növekszik az irodalma³⁴⁹. A magyar fogvatartottakat illetően újságban jelent meg egy-két visszaemlékezés, de az említett vajdasági magyar írók közül – ha esetleg írt is valamelyikük – az nem került a nyilvánosság elé. Nem írtak és nem is beszéltek róla. (Szimin Bosán Magda szerb nyelven írt regénye a *Pomračenje*³⁵⁰ játszódik a negyvenes évek végén, és így benne van a Tájékoztató Iroda határozata utáni választáskényszer is, amelyben a főhős is, dilemmáival együtt, állásfoglalásra kényszerül.)

A leváltás, eltávolítás – ha nem is beszéltek róla – titok nem maradhatott, hiszen, a főszerkesztő leváltásával minden megváltozott a lapban és a szerkesztőségben. Ekkor egy időre az irodalom kiszorult a lapokból, és az a kevés is, ami megjelent, még fokozottabb ellenőrzésen esett át, mint addig.

A szovjet-orosz szerzők is elmaradoztak, bár arra kifejezetten vigyázott a JKP, hogy a Sztalinnal való szembefordulás ne jelentse a Szovjetunióval, a szovjet irodalommal, művészettel való szembekerülést is; erről több cikk is megjelent: demonstrálni kell, hogy ami művészi és jó, azt továbbra is követni kell (csak a közölt művek száma csökkent, ami nem is volt feltűnő – mert a már említettek szerint – az irodalom jelenléte egészében csökkent a sajtóban).

³⁴⁸ Az idézett szerző adatait a következő kidványból vette: Dušan Bilandžić: *Hrvatska moderna povijest*. Golden marketing, Zagreb, 1999. 309.

³⁴⁹ Marković, Milivoje: *Preispitivanja. Informburo i Goli otok u jugoslovenskom romanu*. Narodna Knjiga Beograd, 1986.

³⁵⁰ Šimin, Magda: *Pomračenje*. Matica srpska, Novi Sad, 1972.

8. Irodalom 1950–1952-ben (*Magyar Szó, Ifjúság Szava – Ifjúság, 7 Nap, Dolgozók*)

A politika továbbra is befolyásolja a lapok szerkesztéspolitikáját. A Tájékoztató Iroda határozata által kiváltott politikai fordulat hatása már enyhült, de még nem szűnt meg. A lapokban az irodalmi szövegek mennyisége valamennyire növekszik, de ez sokszor laponként is változó.

A *Magyar Szó*ban az irodalmi szövegek leginkább a vasárnapi lapszámokban jelennek meg.

A *Dolgozók* 1949-es évfolyamában csak az ünnepi számokban (január 1-je, május 1-je, július 7-e) van egy-egy vers vagy novella, esetleg mind a kettő, valamint az augusztus 26-i és december 2-ai lapszámokban. Az 1950-es évfolyamban is majdnem hasonló a helyzet. Ezt illusztrálja 1950-ből egy negyedéves jegyzék:

IV. évf. 1. szám 1950. jan. 6.

IV. évf. 2. szám 1950. jan. 13.

IV. évf. 3. szám 1950. jan. 20.

IV. évf. 4. szám 1950. jan. 27.

IV. évf. 5. szám 1950. febr. 3.

IV. évf. 6. szám 1950. febr. 10.

IV. évf. 7. szám 1950. febr. 17.

Herceg J.: *Változó világban* (Részlet)

IV. évf. 8. szám 1950. febr. 24.

IV. évf. 9. szám 1950. márc. 3.

Prezsihov Voranc – Lovro Kuhar (1893–1950)

IV. évf. 10. szám 1950. márc. 10.

IV. évf. 11. szám 1950. márc. 17.

1848 március 15 megemlékezésére

Petőfi: 15 március 1848

IV. évf. 12. szám 1950. márc. 24.

IV. évf. 13. szám 1950. márc. 31.

1951-ben változott a lap formátuma, és sokkal több irodalmi szöveg, illetve irodalommal kapcsolatos cikk jelent meg a lapban. Újabb rovatok kerültek a lapba: Kultúra – Irodalom – Művészet és a Kislexikon, amelyekben irodalmi szövegek, írókról, költőkről szóló írások is megjelennek.

A legtöbb irodalmi szöveg, az időközben, 1951-ben, nevet változtató Ifjúság Szava lapból lett Ifjúságban és a 7 Nap hetilapban volt.

Az Ifjúságban továbbra is sok útkereső irodalmár publikál. Az Üzen az Ifjúság rovatban, továbbra is személyre szabottan véleményezik a beküldött verseket, novellákat, egyéb műfajokat. Egy példa erre: „Ismeretlen. Novellád közönséges plágium. Asztalos István: Uj esztendő c. regényéből loptad.” Egy pozitív kritika is: „Hatala Zoltán, Gosztivár Kedves Zoli, »Barátomnak« című versed legszebb verseid egyike. Egyhamar közöljük.” A rovat alatt, frappánsan egy szólás olvasható: „Kinek nem inge...”³⁵¹

A lapban is van már új rovat, Irodalom – művészet – kritika, amelyben az irodalmi szövegeket közlik.

A Mit olvassunk? rovatban könyvekről olvashatunk, köztük vajdasági magyar könyvekről is, például Csépe Imre: Májusi mezőkön³⁵² Még több vajdasági magyar szerző műve jelenik meg a lapban, azok, akik eddig is publikáltak, például Csépe Imre, Borús Erzsébet, Brindza Károly, Dér Zoltán, Galamb János, Fehér Ferenc, Major Nándor, Petkovics Kálmán, Sebestyén Mátyás, Urbán János, Zákány Antal és újak (Burány Nándor, Kántor Oszkár) vagy olyanok is, akik előtte nem jelentek meg, mint Bencz Mihály, Szirmai Károly. Több író, költő fordul elő a világirodalomból (Robert Louis Stevenson, William Saroyan, Jonathan Swift, Denis Diderot, Jack London, Ernest Hemingway, Maugham William Sommerset, Emile Zola, John Galsworthy, Tristan Bernard). A magyar írók, költők művei továbbra is ott vannak a lapban (Ady Endre, Asztalos István, Illyés Gyula, Móricz Zsigmond, Nagy Lajos, Petőfi Sándor, Tömörkény István). Adynak már nemcsak a forradalmi versei jelennek meg, például Ady Endre: A patyolat üzenete.³⁵³ Délszláv író, költő műve kevesebb van, inkább róluk szóló cikkeket találunk.

A 7 Nap hetilapban a legtöbb az irodalmi szöveg, irodalommal kapcsolatos írás. Világirodalom szerzői, délszláv és magyar írók, költők, szinte minden számban ott vannak. A művek mellett sokszor ott van a már többször említett, bekeretezett szöveg az íróról. Néhány ilyen keretes cikk: Papp Dániel (1868–1900), Ambrus Zoltán, Thury Zoltán, Herceg János cikke Csáth Gézaról, Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), Molnár Ferenc, Vélykó Petrovics, Shiga Naoya japán író, Villon, Lengyel Menyhért

³⁵¹ Ifjúság, 1952. január 20.

³⁵² Ifjúság, 1952. december 4.

³⁵³ Ifjúság, 1952. január 27.

Tömörkény István haláláról, Ignotus, Gustav Flaubert, Ch. F. Ramuz, Borsódi Lajos, Francois Coppée (1842–1908), Johann Wolfgang von Goethe, Boriszláv Sztankovics, Zilahy Lajos: Ararát, Hunyadi Sándor, Földi Mihály (1894–1943) orvos, újságíró, író. Változatos a felsorolás, és a legnagyobb változás, hogy feltűnnek írók a múltból, akikről eddig nem lehetett írni, és műveiket sem közölték, mintha az irodalmi hagyományok felkutatása lenne a cél, vagy megmenteni őket az utókornak. A sematizmus, a sztereotípiák már szinte teljesen kiszorultak a lapokból, a kötelező témák még előfordulnak, de már csak egy kis részét képezik a megjelent irodalomnak. A vajdasági magyar szerzők műveiből pedig egyre több lesz minden lapban. Ismétlések előfordulnak (például egy novella megjelenik a Népnaptárban, megjelenik egy, esetleg két lapban, és megjelenik kötetben is. A másik, többször előforduló eset, amikor egy-egy regényrészlet jelenik meg, de a regény végül nem készült el, vagy nem adták ki vagy még nem tudunk róla.

A 7 Nap és az Ifjúság esetében már úgy tűnik, az irodalom kezd függetlenebbé válni a politikától, és az irodalmi választék egyre nagyobb. Az Ifjúság 1952. évi utolsó számában pedig már egy irodalmi melléklet is megjelenik.

9. „Petőfi szellemében Tito vezetése alatt...”³⁵⁴

A Petőfi-kultusz már mintegy másfélszázados hagyománya területünkön közismert, sokan foglalkoztak is vele. Ez a kultusz itt sem nyelvhez kötött volt, a délszláv népek körében is majdnem ugyanolyan intenzitással élt, mint a magyarok körében. Intenzitása időnként változott, de meglétére számos bizonyíték található. A téma szerint vizsgált időszak kezdőéve, 1947; ezt megelőzően a Petőfi-kultusz intenzitása a második világháború idején, 1943 körül fokozódott. „A költészet [...] erős és nem mindennapi fegyverré válik. Ez a fegyver csupa remegő érzés, mégis halálos. [] De a költészet kard is tud lenni, mely elsőként vág, amikor a kor csomóit kell megoldani” (RADIŠIĆ, 1984: 214). Ezért a népfelzabardító harc vezetői, parancsnokai „Petőfi Sándor soraihoz fordulnak, Petőfi ritmusai és rímei nemes zengéssel buzdítják, hívják, ébresztik őket” (RADIŠIĆ, 1984: 214).

Nemcsak Petőfi költészetét, Petőfi nevét is használták: a többi jugoszláv író mellett, akikről partizán-zászlóaljokat és -brigádokat neveztek el, Petőfi Sándor nevét

³⁵⁴ „A noviszádi »Novkabel« és az »Egység« kulturcsoportja Temerinben”= *Magyar Szó* 1947. március 20.

kapta a mintegy nyolcvan tagot számláló első magyar zászlóalj (1943. augusztus 15-én, Szlavóniában). „A NFH magyar zászlóaljában a vezénylés nyelve magyar. Az említett zászlóalj harcosainak az ötágú csillag mellett joguk van a magyar nemzeti zászló viselésére is” (RADIŠIĆ, 1984: 216).

Ebből a zászlóaljból „és a vajdasági magyar önkéntesekből alakult meg 1944 utolsó napján [december 31-én] Kiscsányon, Magyarországon a Petőfi Sándorról elnevezett Tizenötödik Vajdasági Brigád, amely alakulásakor 1500 harcost számlált” (FORRÁS!). Legnagyobb harcukat 1945 márciusában, a bolmáni csatában vívták, amikor – igaz, hogy nagy emberáldozatokkal – de visszavonulásra kényszerítették a német csapatokat. „Petőfi Sándor neve köré így egy újabb legenda szövődött a magyar harcosok élete árán” (RADIŠIĆ, 1984: 217).

Petőfi Sándor nevének fenti módon történő „használata” a háborúban még inkább ösztönözte a már meglévő kultusza egy újabb vetületének a kialakulását. Bár „a szélesen értelmezett (mert másképp nem értelmezhető) Petőfi-jelenség, mint ismeretes, messze túlnyúlik az irodalom keretein, s benne a történeti politikai-ideológiai mozzanatok legalább oly erővel, ha nem nagyobbal, szerepelnek, mint a költészetiek...” (MARGÓCSY, 2011: 16).

Petőfi és Petőfi versei – elsősorban a forradalmi költő – valóban sokszor szerepel a sajtóban, ami a már addig is meglévő Petőfi-kultusz továbbélését mutatja. Majd egy idő után – valószínűleg nem véletlenül – kezd együtt megjelenni Titónak, az ország első emberének, vezetőjének, marsalljának, miniszterelnökének a nevével.

A fenti cím „*Petőfi szellemében Tito vezetése alatt*” is egy ilyen párosítás következménye. A cikk a *Magyar Szó* 1947. március 20-i számában jelent meg „A noviszádi »Novkabel« és az »Egység« kultúrsoportja Temerinben” alcímmel. Témája: a noviszádi dolgozók ellátogattak Temerinbe, és ott egy műsoros előadással szerepeltek a zsúfolásig megtelt színházteremben. A cikknek azt a bizonyos címét a cikk névtelen szerzője egy munkás szájába adja, így még sokkal hitelesebbé téve azt, mintha egy újságíró kommentárjáról lenne szó: „Az üdvözlést Lénárt László, a »Novkabel« munkása köszönte meg. Meghatottan szólt a munkás-paraszt szövetség nagy jelentőségéről: – Testvéri kézfogásuk országunk erejét növeli... Építő és kulturmunkánkban a nagy szabadságharcos: Petőfi szelleme és Tito szava vezérel!” Ez nem egy munkásember spontán megnyilatkozásának tűnik. A továbbiakban elég kemény bírálatban részesíti a cikk írója az Egység sportegyesület kultúrsoportját, mert „a magyar népnek idegen” kabarészámokat adtak elő, amelyek „odaillettek

Horthymagyarország népvakító, kihívó és sohasem tanító, utmutatást nyújtó szinpadaira. Tito Jugoszláviájában a dolgozó nép önmagát, saját életét, szabadságharcát és országépítő munkáját akarja látni a szinpadon. Saját gondolatának tolmácsolását várja a művészekről és műkedvelőktől egyaránt. [...] A temerini állami malom munkásainak műkedvelő csoportja egy nappal előbb [...] a HÍD kiadásában megjelent »Petőfi a bíróság előtt« című egyfelvonásost mutatta be sikerrel.”

A cikk befejezéséből is látszik, hogy egymástól szinte független kontextusban említik a két nevet, de ha ez szinte következetesen, többször előfordul, megtörténik a két személy interakciója, majd egybeolvadása: az olvasókban összekapcsolódik a két név, és ha már csak az egyiket látják, akkor is felidéződik a másik is. A két kultikus személy egybeolvadásával mindkettő megkapja a másik nimbuszát is. Egyértelmű, hogy erre nem Petőfinek volt elsősorban szüksége, s az is, hogy Petőfi volt erre a legalkalmasabb személy, hiszen erre nemcsak költőegyéni predesztinálta, hanem magyarsága is: ezzel ugyanis Tito személye még közelebb került a jugoszláviai magyar kisebbséghez.

A két kultusz összeillőségének ékes bizonyítéka, hogy „az óvodában vagy az általános iskola első osztályaiban pedig már jóval azelőtt megtanulják és megszokják a gyerekek Petőfi figurájának és nevének kivételességét és a vele kapcsolatos tiszteletadási kötelezettséget, mintsem hogy verseivel vagy akár életrajzával (azaz »erkölcsi példájával«) találkozhattak volna...” (MARGÓCSY, 1999: 14).

„Az elemi iskolások Tito nevével tanultak meg írni, olvasni, a társadalom legalsó sejtjéig lehatoló pártszervezetek segítségével igyekeztek befolyásolni az emberek gondolkodását” (SAJTI, 2000: 271). A két kultusz egybeolvasztásának minden előfeltétele adott: mindkét esetben még akkor találkoznak a gyerekek a két személlyel, amikor semmilyen tárgyi ismeretük nincs.

Az továbbiakban néhány irodalmi példa a két kultusz egyesítésére:

Gál László: *Dal a csillagos márciusról* [részlet]

„S volt már csillag-álmunk, hajnalhasadásunk,
volt nagyvilág-sírta, véres elbukásunk, —
volt száz évig tartó keserves torunk...

s volt dobosunk, — Petőfi Sándorunk!

... Lám, most is úgy hallik fűízű szava,
mint pásztortűznél a dűnnyos muzsika, —
s oly édesen édes,
mint anyatej, mint az anya maga...
De, ha felhő száll szabad földünk felett, —
vihar lesz Petőfi orgonás haragja,
zúgó vihar lesz, orkán, fergeteg...
S ha farkas jár a karámunk felé:
maga Petőfi áll elé!

[...]

Hegyek hátán járunk, szelek szárnyán szállunk,
ismét a világnak legelején járunk, —
jövő seregével, a csillagos néppel,
csillag-lobogóval — népünkért, hazánkért,
Petőfi álmodta, hétbő Kánaánért, —
világszabadságért!

S vagyunk már, lettünk már, Rákócziak népe.
Kossuth Lajos népe, Tito marsal népe.
Vagyunk már, lettünk már, újszép világ szépe,
a Csillagok népe, a Szabadság népe!

Szél hátán száguld szárnyaló szavunk:
halld, Petőfi! Nem zilált a hajunk, —
karunk ekére, üllőre feszül,
s' a hősi munkán nincsen egyedül
a magyar . . .
s nem Okalootáia-földjén tapos a lábunk.

Épül a világod, költő, és a mi világunk:
csillaghitű és napfényű világ!
Dübörögnek ezen a földön (fiatal léptek:
csillagos ifjak köszöntik a Csillagos Évet, —
s ezernyi csillagos zászló Elébed omlik...

Szabad földön, Szovjetföldön,
Petőfi-dalt énekelnek...
Dalos lengyel munkáshadak,
szabad hazát építenek.
Leomlanak a határok:
ünnep készül Segesvárott, –
Budapesten, Tiranában,
Szófiában és Belgrádban...

S görög hegyekből ágyúszó rivall:
a Neved zengik minden ágyúval!
És Kínában is, és Vietnamban.

Az angol munkás, a francia, olasz –
a szabad Duna-felé néz... felragyog:
– Ez Petőfi-tavasza — súgja —,
és látja már a Vörös Csillagot.”

Gál László versének még a címe is összeköti a két kultikus személyt: a március mindkettőhöz nagyon kötődik. Petőfi és a márciusi forradalom szinte eggyé forrt, és a Tito vezette népfelszabadító harc is az 1941-es márciusi felkeléssel vette kezdetét. Ebben a *Híd*-számban megjelent két Petőfi vers is, a *Respublika* és a *Föltámadott a tenger*. A Petőfi verseket Olajos Mihály hosszú írása követi: *Kossuth terve a dunai népek együttműködéséről és a mai helyzet*. Ebben Petőfit nem említi a szerző, de az 1848 márciusában Petőfi mindenképpen már „benne van”, ez olyan dátum, hogy mindenkinek Petőfi jut eszébe (vagy ő, vagy ő is). Az írás végéhez közeledve már teljesen agitatív-propagandisztikus retorikára vált át: „Tito marsal vezetésével létrejött népeink egysége és testvérisége. Népeink megmutatták milyen hatalmas erő rejlik a népek testvéri összefogásában. Ma pedig a Jugoszláv Kommunista Pártjának irányítása alatt, Népfrentünk hatalmas egységével, az ötéves terv megvalósításáért folyó harcuk újabb és újabb dicső győzelmével, Jugoszlávia népei népei az úttörő élen haladnak a szocializmus felépítése felé. [...] Az új demokráciák diadala felé Jugoszlávia népeinek felkelése nyitotta meg az utat Tito marsal vezetése alatt. Ezen alapszik az új Jugoszlávia fontos szerepe a dunamenti népek mai összefogásában, ezért Tito marsal a dunamenti népek megvalósult szövetkezésének nagy építője.

Kossuth elgondolásának Tito a megvalósítója. [...] Számunkra Kossuth hagyatéka az, hogy Tito marsalt kövessük...” (OLAJOS, 1948: 107)

A két kultusz interakciójának, egybeolvadásának vagy „egybeolvasztásának?” vizualitása is látható a *Dolgozók* 1948. január elsejei számának címlapján. A vezércikk címe: *Vajdaság dolgozói ötéves tervünk második évének küszöbén*, amelynek a közepén egy grafika látható Titóról. Mellette Gál Lászlónak egy alig valamivel rövidebb cikke, mint a vezércikk, a címe: 1848*1948, középen, a két évszám között egy ötágú csillaggal. A cikk annyira szép példája a két kultusz eggyé válásának, hogy az alábbiakban egy hosszabb részletet idézek belőle:

„A legnagyobb, a legtisztább szavu magyar költő születésének százhuszonötödik, – a legnagyobb, a legtisztább magyar forradalom születésének századik évfordulóját köszöntjük.

Mi volt Petőfi, mi volt 48 előtt? Robot volt, kilenced, tized; deres volt, sötétség volt, elnyomatás volt – uri és nemzeti – ezért e pirulás, ezért a vér, harag és szégyen »a fölébredt nemzetek szemében.«

[...]

Ez az elmaradt és szolgaságban vergődő ország volt Petőfi hazája. Végtelen aranykalászos rónák, kincses hegyek – és a nincstelen robotosok országa. Ez volt az ország, amelyről Petőfi azt dalolta: »Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég. Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok! Itt minálunk nem is hajnallik még, Holott máshol már a nap is úgy ragyog . . . «

[...]

» A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nemzet történetében ez volt az epochális (korszakalkotó) nap. Ezen túl minden új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredt, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivitta jogait . . . «

[...]

Petőfi világosan látott, tisztán látott, száz évre előre látott. És világosan láttak a nagy költő örökösei, Ady Endre és József Attila is. Ady, aki a magyar, oláh, szláv egybátról dalolt és József Attila, aki rendezni akarta közös dolgainkat, Duna-medence népeinek közös dolgait.

Száz évvel később új, roppant szabadságharcok után, végre valóban rendeződnek közös dolgaink. Petőfi piros zászlaját, harminc évvel ezelőtt, a világ legnagyobb népe felemelte és hat évvel ezelőtt ezzel a zászlóval indultak diadalmas csatákba Tito népei.

Kezet fogtunk.

A Dunamedence testvérnepeit ma már szoros barátság, ma már szövetség köti örökre össze. Egyek vagyunk építő harcainkban, egyek vagyunk örömeinkben, törekvéseinkben, terveinkben. Egyek vagyunk abban a küzdelemben, amelyet a világ igazi és tartós békéjéért folytatunk.

Nem véres a homloka, nem szétszórt a haja, nem áll egymaga a viharban többé a magyar. Elült a vihar is és együtt indul a ragyogó napsütés felé Jugoszlávia és a Dunamedence többi népeivel. És velük tart és az utat mutatja a nagy Szovjetunió hatalmas, dicsőséges népe.

Petőfi győzött!”³⁵⁵

A következő oldalon pedig Petőfi elbeszélő költeményéből *Az apostolból* – valószínűleg – a legtöbbet idézett részletét („A szőlőszem kicsiny gyümölcs, ...”) közli a lap, és egy rövid Petőfi életrajzot.

Petőfi természetesen nemcsak a kettős kultusz apropóján került a sajtóba, könyvkiadásba, hanem mint a magyar irodalom egyik legjelentősebb költője. A lapok közül a *Magyar Szóban*, az *Iffúság Szavában*, majd az *Iffúságban* és a *Dolgozóknak* fordult elő leggyakrabban Petőfi vers, és többször közöltek részleteket Petőfi naplójából is.

Petőfi műveket és Petőfiről január első napjaiban és a márciusi lapszámokban szinte biztosan olvashatunk, de a többi lapszámokban is.

(Egy kis statisztika: pl. a *Magyar Szó* 1947. évi számaiban a Petőfi művek 12,5%-ban fordultak elő, Ady Endre előzte meg 17,5%-kal, ezzel gyakorisági szempontból Ady az első, Petőfi a második).

Gál László írt egy cikket *Petőfi Sándor a jugoszláviai sajtóban* címmel, amelyben az alábbiak olvashatóak: „És ha — talán — az évfordulót hangosabban is ünnepelték mások és másutt — Petőfit magát mélyebben, méltóbban sehol se ünnepelhettként mint Jugoszláviában.” (GÁL, 1949: 390)

1951-ben újvidéki Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat kiadásában megjelent egy könyv *Petőfi Sándor Elbeszélő költeményei* címmel. A címlapot B. Szabó György rajzolta. A rajzokat Oláh Sándor festőművész készítette. A bevezetőt is B. Szabó György írta: *Petőfi Sándor Elbeszélő költészetének néhány alapvető sajátosságáról* címmel.

³⁵⁵ *Dolgozók* 1948. január 1.

V. „A JUGOSZLÁVIAI IRODALOM FELLEGVÁRA A »HID«”³⁵⁶

A jugoszláviai magyarság 1933-ban indult irodalmi folyóirata a *Kalangya* utolsó száma 1944. szeptember 15-én jelent meg, így a háború után újraindult *Hid*nak, egyetlen irodalmi folyóiratként, nagy volt a jelentősége, különösen a magyar könyvkiadás beindulásáig: a napilap és a hetilapok alkotta sajtó és a könyvkiadás közötti szintként, az irodalom egyik megjelenési helye, és a vajdasági magyar irodalmi élet fóruma volt.

A *Hid* más pozícióból indult 1945-ben, mint a többi lap. A folyóiratnak „múltja” is volt: az 1930-as években egymást követő ifjúsági lapkiadói törekvések (*Őrtűz* 1931; *Vajdaság*, 1932; *Tovább*, 1932) nyomán jött létre. A „társadalomtudományi és irodalmi” alcímű folyóirat indulásakor a hídverés eszméjét hirdeti („a keserű ma és az ígéretes holnap között”, a „rég és az új kultúra közé”, a „magyar és a délszláv nép kultúrája közé”, „korok, életfelfogások, nemzetek – híd ember és ember közé”). 1936-tól balra tolódik, 1938-tól Jugoszlávia Kommunista Pártjának orgánuma, ekkor a szépirodalom háttérbe szorul, osztályharcosság, szociális világnézet jellemzi, ennek jegyében indítja a *Hid Könyvtár* sorozatot. 1940 végén betiltják a *Hidat*, és a *Világkép* lépett örökébe 1941-től, amelyet három szám után, 1941 áprilisában szintén betiltottak. Alapító szerkesztője Lévay Endre (az 1934. 1. számtól az 1936. 5-ig), az őt követő szerkesztők Simokovich Rókus (1936. 6 – 1936. 12.) és Mayer Ottmár (1937. 1. – 1940. 12.). Lévay Endre visszaemlékezéseiben így ír a *Hid* kezdeti korszakáról: „Csapó Sándorral, Mayer Ottmárral mi már egy »triumvirátust« alkottunk, amely a Bácsföldvárról – ahogy ő maga nevezte: Csöndfaluból – Bencz Boldizsárral bővült ki. Érdeklődésünk közös gyökerű volt, de a kör tágítása a megszerzett rokonszenven túl még a most felduzzadt iskolai szemináriumban sem jutott el több eredményt hozó cselekvésig. Ugyancsak az irodalom lelkes hívével, Komáromi József Sándorral – aki Becséről került a szabadkai gimnáziumba – többszöri kísérlet után eleinte nem tudtuk megtalálni a közös hangot. Irodalmi síkon más törekvései voltak, ezért kissé messze járt tőlünk a gimnázium padjaiban. De később –1934 májusában –, amikor Szabadkán a *Hidat* megindítottuk, mint belgrádi egyetemista, röpké időre vállalta lapunk belgrádi szerkesztő bizottsági tagságát. Ezt a munkát egy hónapig végezte, a *Hid* második számában már Csapó Sándor végezte a belgrádi szerkesztőség és szervezési munka

³⁵⁶ *Ifjúság Szava*, 1947. júl. 12.

irányítását, hogy új ifjúsági sajtóorgánunk a Bolyai Farkas egyetemista egyesület falai között otthonra találjon. Azt vallottuk: itt kell gyökeret eresztetni, s a lap ezt csak úgy érheti el, ha megleli a maga olvasóját” (LÉVAY, 1980: 105–106).

A fiatalok lapjaként a háború előtti *Híd* tágabb látókörrel rendelkezett, „mozgósító, agitatív, távlatnyitó” (ÁCS, 1981: 11) szerepet vállalt. Petkovics Kálmán írja az *Ár ellen Mártír hidasok 1941–1945 Előszavában*: „...a folyóirat egy forradalmi világnézet és cselekvés orgánumává fejlődött és működésével az *egész társadalom* gyökeres forradalmi átalakulást szolgált. Ezért tűnnek hamiskásnak azok a kísérletek, amelyek a *Híd*-mozgalmat valamiféle önmagából lett, elszigetelten sajtóságot magyar valaminek próbálják feltüntetni.

Vannak ma is olyan vélekedések, hogy a *Híd* a kezdettől fogva haladó folyóirat volt (amit senki sem vitat) és azzal, hogy »a kommunisták átvették«, tulajdonképpen semmi különös nem történt, hiszen csak folytatni kellett a megkezdett utat. [...] A *Híd* Mayer Ottmár szerkesztésében *átfogó, szervezett társadalmi és politikai akció része lett*. És ezt mi sem bizonyítja meggyőzőbben, mint könyvünk szerzőinek sorsa, akik többségükben nem csak *tollal* harcoltak, és életüket a szabadságért, az emberségesebb világért áldozták a harcban” (ÁCS, 1981: 11).

A *Híd* háború előtti két szerkesztőjét Simokovich Rókuszt és Mayer Ottmárt 1941 őszén Újvidéken felakasztották (ÁCS, 1981: 483).

A háború előtti *Híd* – épp a fentiek miatt, hogy szervezett társadalmi és politikai akció részeként az élet megismerésére helyezte a fő hangsúlyt, inkább szociográfiákat és riportokat közölt a marxista ideológia és szociológia módszertani elveire alapozva. Emiatt volt más helyzetben a háború után újrainduló *Híd*, mint a többi új lap. A *Hídnak* a múltjában már megvolt mindaz, amivel az új lapok még csak kísérleteztek.

A *Híd* 1945. november 1-jén Szabadkán kettős számmal, IX. évfolyammal indult. Kiadója az 1945. július 22-én megalakított Vajdasági Magyar Kultúrszövetség volt. A királyi Jugoszlávia kisebbségi magyar lapkiadásából az új rendszer a *Hídat* tartotta az egyedüli vállalható örökségnek, amelyre pozitív példaként többször hivatkoznak is politikusok, pártaktivisták. Nem volt véletlen az sem, hogy a *Híd* munkatársi, szerzői köréből kerültek ki az új lapok újságírói, például Lévy Endre, Laták István, Gál László, Kek Zsigmond, Steinfeld Sándor, Thurzó Lajos (PATÓ, 1976).

Az új *Híd*-borító hátoldalának belső felén olvasható melyik régi, háború előtti számokból, illetve a *Híd Könyvtár* melyik könyveiből lehetett akkor még vásárolni. Az

újjászületett folyóirat fedelének címlapján, a címfej baloldalán a régi *Híd* legutolsó, kicsinyített képe látható (LÉVAY, 1945: 78).

A folyóirat első felelős szerkesztője Steinfeld Sándor (1945. 1–2. – 1948. 12) volt, aki Belgrádban folytatta egyetemi tanulmányait, s akkor került kapcsolatba a munkásmozgalommal. Szabadkán is terjesztette a Bécsből érkező illegális rölapokat, ezért a rendőrség kommunista agitátorként vette nyilvántartásba, a bíróság pedig 1931-ben öt évre elítélte tiltott politikai tevékenység miatt. A mitrovicai fegyházban töltötte le büntetését Aleksandar Rankovićyal, Moša Pijadéval, Boris Kidričcsel, Szervó Mihállyal. (Az 1948-as politikai események után pályájának alakulásakor ennek köszönhető, hogy több magyar szerkesztővel ellentétben „megúsza” a büntetést, és „csak vissza kellett vonulnia” a közéletől.) A börtönből való szabadulása után szerzett orvosi oklevelet, de sokáig nem orvosként dolgozott: a *Magyar Szó* főszerkesztő-helyettese és első párttitkára volt, a rendszer egyik legfőbb ideológusa.

Az újraindított *Híd* sikeres indulását bizonyítja az is, hogy a harmadik száma arról ad hírt, hogy az első (kettős) szám, amelyből 2500 példányt nyomtattak, elfogyott, „és a szedést a nyomdászok időközben szét dobták, úgy hogy második kiadást nyomtatni nem tudunk, emiatt az első számból senkinek többet juttatni nem tudunk.”³⁵⁷

A *Híd* folyóirat cikkei – mint a többi lap esetében is – is a propagandát, az agitációt szolgálták elsősorban, minden egyéb szempont csak másodlagos volt. A propaganda, az agitáció eszközeiként, a világnézeti hovatartozás, társadalmi elkötelezettség befolyásolására a *Híd* oldalainak alján néhány soros „gondolatokat” közöltek: „klasszikusoktól”, mint például Marx, Engelsz, Lenin, de korabeli politikusoktól (Sztálin, Szerebrenjikov, Kardelj) is.

Az írásokból áradó politikai propaganda és az agitáció elsődleges és nyílt volt. Az újrainduló *Híd* 1946. évi első száma egy ilyen (a tartalomjegyzék műfaji-tartalmi besorolása szerint az újjáépítés témakörbe tartozó) írással indult, amelynek mottójaként egy Milovan Đilas idézet szerepel: „»Hazánk összes népei az, új Jugoszláviát Tito politikáját, a Népfrent programját vallják magukénak... Az egyedüli kivételt a magyar kisebbség képezi... Ennek alapvető oka, hogy e kisebbségre megtartották befolyásukat a leplezett fasiszta elemek, melyek olyan irányban hatnak a tömegekre, hogy Jugoszláviát nem saját, hanem idegen földként tekintsek«. (Gyilasz)” (GOTESZMAN, 1945: 2–4).

³⁵⁷ *Híd*, 1945. 3. szám, hátsó belső borító

Az új államhatalom taktikája a bűnösség tudatosítása a magyar kisebbségben, hogy utána minden, számukra felkínált lehetőség (például lapindítás is) sokszorosan többnek tűnjön; és egyúttal ez mutatja majd az új hatalom nagylelkűségét is. Egyértelmű volt, hogy erre az induló *Híd*-ban is reagálni kellett, amit Goteszman Tibor meg is tett, és utána még többen, és többször is.

A fentiek szellemében a *Híd*-ban is még egy ideig előfordulnak utalások a „bűnös magyarok”-ra – időnként feloldva a „becsületes magyarok” meghatározással. Súlyos váddal illeti Đilas a jugoszláviai magyarságot, de nem marad el mögötte a fenti cikk szerzője sem: „Sok becsületes vajdasági magyar demokratának pirult el arca, amikor a fenti súlyos mondatokat olvasta a nagytekintélyű beográdi folyóirat hasábjain. Súlyosak ezek a szavak, de igazak. Nyíltan és őszintén tárják fel a való helyzetet, a mi valóságunkat. Korbácsütés szemünk közé, vád gyengeségünk ellen. – de egyúttal felhívás a tette is! A fenti sorok 1945 decemberében jelentek meg, hét hónappal a fasizmus feletti fegyveres győzelem és több, mint egy évvel Jugoszlávia magyarlakta vidékeinek felszabadítása után. Van okunk pirulni. Ez a hosszú idő nem volt számunkra elegendő, hogy elszakítsuk a magyar dolgozók tömeseit a régi, reakciós, népellenes, idegen érdekek zsoldjában álló mézesszavú vezetőitől. Mérgező hazugságaik, magyarkodással, »honfibúval« álcázott gyűlölködésük, irredenta szósza kevert burzsuj-nagybirtokos jajveszékéléseik még mindig utat és hitet találnak a széles magyar tömegek soraiban” (GOTESZMAN, 1946: 2)

A *Híd* indulásának első évét összegezte Steinfeld Sándor *Újévi gondolatok* című írásában összehasonlítva a *Hídat* az előző rendszer másik neves folyóiratával, a *Kalangyával*³⁵⁸, amelyet szerinte mesterségesen tartottak életben. Erre – írja – annak példányszáma a bizonyíték, amelyről azt állítja, „Ha jól emlékszem, a hatszázat nem haladta meg a nyomdászamlán föltüntetett mennyiség. Egyedül a *Híd* vitte föl nyolc év alatt, betiltásáig, ezerhatszázra és minden intézményes anyagi támogatás nélkül fönntartotta önmagát és terjeszkedett úgy belső terjedelemben – 32 oldalról 64-re szélesedett – mint példányszámban. (Olvasóinak száma is napról napra nőtt, míg elérte a majd 20 ezres tábort.) (...) A *Híd* írásaival, bátor kiállásával a tömegek lapja lett (...) Hivatást töltött be, ezért maradhatott fön és úgy írt, ahogyan azt az idő megkívánta és akiknek írt, megérthették. A múltban kiverelkedett népszerűségét nem halványította el a sötét emlékü, kakastollas-akasztófás »fölszabadítás« sem. Ezt bizonyítja, hogy a négy

³⁵⁸ A *Kalangya* 1933-ban indult, utolsó száma 1944. szeptember 15-én (XIII. évf. 8–9.) jelent meg.

év után újra meginduló *Híd* ötezer példányát szinte a megjelenés pillanatában kapkodják szét. Nem napilap, nem *Színházi Élet*, hanem komoly folyóirat a mi lapunk. Nem tudom, hogy Magyarországon jelent-e meg komoly folyóirat valaha is százezres példányszámban? Mert százalékban ennyinek felel meg a mi mai példányszámunk. És mindez a közismert és közmondásos bácskai közönyben. Jövő ilyenkorig a tervünk, hogy megkétszerezzük jelenlegi példányszámunkat. Mert van olvasó, ha jó az írás és ha eljuttatják hozzá” (STEINFELD, 1946: 5–7).

Az említett két írás 1945-ből, illetve 1946-ból való; az 1947-ben megjelent írások is ezt az eszmei-ideológiai vonalat követik, mint Kek Zsigmond írása: „A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban minden hatalom a néptől ered és a népet illeti meg. Nemcsak a politikai és gazdasági hatalom, hanem a szellemi is. Ez azt jelenti, hogy a szellem birodalmában is a dolgozó nép jutott hatalomra és ezt a hatalmat nem adja ki kezéből. A népuralommal a dolgozó nép kultúrája került felül. A népuralom a szellem birodalmában azt jelenti, hogy a kultúra alanyává és tárgyává tesszük az egész dolgozó népet. Szorosan összefügg a szellemi népuralommal a politikai és gazdasági is. Elvben ugyanis nyitva állt a szellem birodalma a dolgozó nép előtt eddig is, de hiányoztak hozzá az anyagi, tehát gazdasági és politikai előfeltételek. A népuralom megadja a szellemi élet gazdasági előfeltételeit a dolgozó nép életszínvonalának általános emelésével, azután erre építi a népi művelődés széles alapjait: népiskolát, sajtót, könyvtárt, színházat, mindenki számára lehetővé téve a kultúra művelését és áldásaiban való részesedést is.

Ezt köszönhetjük a népfőlszabadító harcnak és lánglelkű vezetőjének, Tito marsallnak” (KEK, 1947: 1).

Ebben az írásban a politikai propaganda minden tartalmi összetevője benne van. Hasonló eszmeiségű írások folyamatosan jelennek meg 1947-ben és később is, és ez igazolja is azt, hogy a háború utáni *Híd* az első öt évében elsősorban ideológiai folyóirat volt (BORI, 2007: 320).

Az ideológia közvetítése közvetlenül az iránymutató, programcikkeken keresztül történt, de a különböző témakörökbe sorolt írások is ugyanazt közvetítették. A *Híd* 1947. évi *Tartalomjegyzékében* a szépirodalmi anyag és az Értekezések műfaji besorolás után a következő témakörök találhatók: Testnevelés, Nőmozgalom, Ifjúság, Ötéves Terv, Nemzeti kérdés, Munkásmozgalom, Közgazdaság, Szovjet Szövetség, Világnézet, Világpolitika. A szépirodalmi anyag a folyóiratnak mintegy a felét tette ki.

1. Irodalom a *Híd*ban

A folyóirat irodalmi anyagának vizsgálatakor paradox megközelítéssel az tűnik fel, ami nincs benne: klasszikus magyar író, költő műve csak elvétve akad. Ady Endre *Ultimátum* című verse szerepel benne. A négy évnyi anyagban az említett Ady versen kívül mindössze három, akkori kortárs magyar költő képviseli a magyar irodalmat: Kuczka Péter, Tóth Gyula és Hollós Korvin Lajos. A harmadik szerző versével egy oldalon egy Tito-idézet is olvasható:

»Az új Jugoszláviában igen nagy szerep vár az írókra. Ez nem csak azt jelenti és nem csak arról van szó, hogy művészi-irodalmi formában örökítsék e nagy történelmi korszakot .. az írók műveikkel az új ember jellemének kialakításán dolgozzanak« (Tito).³⁵⁹

Előfordul még magyar író a *Szemle* rovat *Irodalmi tájékoztatójában*, ahol a Magyarországról behozott *Szikra regénytár* könyveit hirdetik, és köztük van Móricz Zsigmond *Mese a zöld fűvön* című könyve³⁶⁰.

Az 1947–1950 közötti *Híd* számok magyar (magyarországi) irodalmi szövegei:

Szépirodalom

Ady Endre *Ultimátum* [vers] 1949

Hidas Antal: *Mama* [vers] 1947

Illés Béla: *Kárpáti rapszódia* (Regényrészlet) 1947

Kuczka Péter: *Béke* [vers] 1948

Tóth Gyula: *Gyümölcsosztás* [vers] 1948

Hollós Korvin Lajos: *A munkaversenyekre* [vers] 1948

Tanulmány

Gál László: *Az új magyar irodalom kérdései* 1947

Gál László: *Ady Endre halálának harmincadik évfordulóján* 1949

Gál László: *Ady Endre Vajdaságban* 1951

Könyvismertető, könyvkritika

Gál László: Hollós Korvin Lajos: *Hátsó lépcső*. 1948

Lévay Endre: *Zalka Máté könyve* 1947

³⁵⁹ *Híd*, 1948. 6–7: 342.

³⁶⁰ *Híd*, 1948. 4: 224.

A folyóiratban közölt irodalmi szövegek külföldi szerzőinek szinte mindegyike szovjet-orosz: Vlagyimir Majakovszkij, Mihail Jurjevics Lermontov, Maxim Gorkij, Ilja Grigorjevics Ehrenburg. Rajtuk kívül egy bolgár író, Hristo Botev, valószínűleg egy lengyel író, Timofjev írt a szocialista realizmusról és egy magyar származású francia író, Vercors *Szavak* című elbeszélése jelent meg a *Híd*ban a 1951-ig. A vajdasági magyar írók, költők mellett a legtöbb irodalmi szöveg szerzője délszláv, például Ivo Andrić, Ivan Cankar, Bogdan Čiplić, Branko Čopić, Oskar Davičo, Jovan Jovanović Zmaj, Miško Kranjec, Mladen Leskovac, Vladimir Nazor, Petar Petrović Njegos, Jovan Popović, Branko Radičević, Radovan Zogović költő, író, kritikus, műfordító.

A *Híd* irodalmi átalakulása Majtényi Mihály szerkesztői korszakában kezdődött, aki az 1951. 1. számtól szerkesztette Ernyes György mellett társszerkesztőként a folyóiratot, majd az 1951. 4. számtól már ő a felelős szerkesztője a *Híd*nak. A változás egyik jele a fentiekben hiányolt magyar irodalmi anyag is, mert az 1951. évi 2–3. számban már magyar klasszikusok művei is ott vannak:

Petőfi Sándor: *Föl a szent háborúra*

József Attila: *A Dunánál*

Vörösmarty Mihály: *Szabad sajtó*

Móricz Zsigmond: *Pozsonyi mise*

A változások már a levegőben vannak, és eljön „a jugoszláviai magyar irodalom felszabadulás utáni negyedszázadának sorsdöntő időpontja az 1950/51-es »irodalmi esztendő«” (BOSNYÁK, 1980: 138), ami a *Híd* 1950. 4., fiataloknak szentelt számának megjelenésével kezdődött, amelyet B. Szabó György írása vezetett be *Az új nemzedék hangja* címmel. Írása így kezdődik: „Folyóiratunk áprilisi száma vajdasági fiatal írók írásait közli. Az új nemzedék költői, elbeszélői, esszéistái és kritikusai szólalnak meg, hogy írásaikkal hozzájáruljanak irodalmi és szellemi életünk kibontakozásához és megszólaltassák a szocializmusért és a szocialista demokráciáért küzdő új nemzedék hangját.

Ezek az írások csak részben képviselik az új nemzedék irodalmi munkásságát: értelmiségi fiatalok szólnak hozzánk, míg a munkás- és parasztfjúság költői és elbeszélői még nincsenek itt képviselve. A „Fiatalok” szerkesztőbizottsága kerülni igyekezett e számnak antológia vagy almanach jellegét és azért nem alkalmazta e művek szerkesztési elveit és szempontjait. Nem gyűjteményről van tehát szó: e „Híd” szám a fiatalok irodalmi tevékenységének mai képét, jelenlegi eredményeit és sajátságait, tehát pillanatnyi helyzetét mutatja be, rögzíti” (B. SZABÓ, 1950: 201).

B. Szabó György egy új terület fontosságát is kiemeli, ez a kritika- és esszéírás: „Az új nemzedék fejlődési lehetőségeit biztosítani annyit jelent, mint tervszerűen foglalkozni az új nemzedék kritikusainak nevelésével, állandó törődés és foglalkoztatás formájában elősegíteni irodalmi kritikánk és tanulmányirodalmunk megalapozását” (B. SZABÓ, 1950: 202).

A szám szerzői: Németh István, Fehér Ferenc, Petkovics Kálmán, Major Nándor, Juhász Géza, Borús Erzsébet, Poros Anna, Sárosi Károly, Hatala Zoltán, Bóna Júlia, Madarász András, Gellér Tibor, Tomán László, Drágyi Milenkovics és Bori Imre.

Írásában B. Szabó György megjegyezte még, hogy a fiatalok mozgalma a vajdasági magyar irodalom szerves részét képezi, és ezzel a számmal nem akarták szembeállítani a fiatalokat és az „öregeket”. De ez végül mégis így alakult: ez a szám óriási vitát váltott ki, amely túlnőtt a *Híd* keretein, és az egész vajdasági magyar sajtóban zajlott³⁶¹, időnként nagyon eldurvult formában is. A lapok közül az első reakció a *7 Nap* hetilap 1950. április 10-i számában jelent meg majdnem egy teljes újságon. Az írások egy részének paródiáit is olvashatjuk Bogdánfi Sanyika szerkesztésében, Így indultok ti... *Pionir Híd áprilisi szám*).³⁶² A *Magyar Szó* felelős szerkesztője Rehák László *Az új nemzedék hangja* című, három részből álló folytatásos cikkben³⁶³ bírálta az áprilisi *Híd* szerzőit. A következő, szerző nélküli cikk az *Ifjúság Szavában* jelent meg *Nem az új nemzedék hangja* címmel. A cikk ezt a megállapítást az „áprilisi *Híd*” öt szerzőjére vonatkoztatja. A folytatásban ez áll: „Az áprilisi *Híd* ifjúságunk meghamisított hangját adja. Már a bevezető cikkben zsákbamacskát kap az olvasó. El kell olvasni az első elbeszélést, vagy az utána következő verseket és rögtön kiábrándulunk az egészből. Ezekben szó sincs a szocializmust építő fiatalok hangjáról. Kamasz-öregek beteges hangja szólít bennünket.” A *Dolgozók* Gál László cikkét közölte *Eltévedt fiatalok*³⁶⁴ címen. A következő cikk a *Híd Figyelő* rovatában jelent meg, a szerzője Lőrinc Péter. Írásában nem tartja helyénvalónak a fiatalok és az »öregek« irodalmának megkülönböztetését, mert szinte egy színvonalon vannak, „S ha a borítéklap belső oldala nem árulkodna, ha a bevezető cikk bemutatójában rá nem mutatna arra, hogy új nemzedék áll elénk – alig vettük volna észre a különbséget. Hacsak az ismeretlen nevek rá nem csodálkozunk. Mert, mi tűrés-tagadás, csaknem

³⁶¹ A vitát részletesen összefoglalja Bosnyák István: *Szóakció* című könyvében (Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1980).

³⁶² *7 Nap*, 1950. április 10.

³⁶³ *Magyar Szó*, 1950. május 11. – 1950. május 13.

³⁶⁴ GÁL László: *Eltévedt fiatalok*. = *Dolgozók*, 1950. május. 19.

minden számában ugyanazokat a neveket »hozza« a Híd, és így nem is olyan nehéz észrevenni az újak jelentkezését. Az ismeretlenekét. Volt ugyan egynéhány ismertnevű közöttük. Német és Petkovics neve nem ismeretlenek a közönség előtt. De a többi nevet csak az ismerte, aki valami okból az *Ifjúság Szavát* lapozgatja. Talán, éppen azért, mert maga is – fiatal. [...] Mert a mi viszonylatainkban, vajdasági magyar viszonylatban, jelent az valamit, ha 16 új név áll elibénk és ha tudjuk, hogy rajtuk kívül is vannak még fiatal magyar írók. Így, majd egykor nyugodtabban tesszük le a tollat” (LŐRINC, 1950: 435).

Sinkó Ervin is többször hozzászólt a vitához, a fiatalok mellett. Az *Ifjúság Szava* másodszor *A Híd áprilisi számáról. Sinkó Ervin beszélgetése Vajdaság fiatal íróival*³⁶⁵ című cikket közölte. Ebben az írásban Sinkó felteszi a kérdést, – amelyre válaszol is – miért van mégis nagy jelentősége annak a körülménynek, hogy a *Híd* egy teljes számot szentelt a kezdő tollforgatóknak? „Azért, mert ez a lépés bizonyos értelemben arcvonaláttörést jelentett. Aki évek óta figyelemmel kísérte a HÍD-at, egy-egy számban mindig ugyanazt a hat-nyolc nevet találta és az lehetett a benyomása – hogy itt semmi más nincsen. Mintha egy szűkkörű társaság monopóliuma lenne a HÍD. [...] Holott egy folyóiratnak az lenne a feladata, hogy mindig újabb neveket vessen fel. A folyóiratnak lenne a szerepe, hogy élő kapcsolat legyen, hogy szószék legyen és a legtágabb teret nyújtsa az érvényesülésre és hogy így teremtsen meg a valóban egészséges, ténylegesen szocialista irodalom alapjait.”³⁶⁶

A fiatalok önállósodni akartak, ennek egyik lehetséges módja lett volna egy önálló ifjúsági folyóirat. Együttes fellépésük, nemzedékké konstituálódásuk kísérlete volt, de ez nem sikerült, egyéneként kaptak közlési lehetőséget, de együttes fellépésük mindenhol akadályokba ütközött.

A fiatalok élére álló B. Szabó György „akarva-nem akarva nemcsak segítője és támogatója lett akkori irodalmi életünk megújulási kísérletének, de paradox módon *késleltetője* is: ellenezte az irodalmi élet gyakorlati megosztását, s a dilettantizmusra joggal támadó fiatal kritikusoknak is segítette kihúzni a »kritikus méregfogát«” (BOSNYÁK, 1980: 135).

A Tájékoztató Iroda határozata után kialakult szovjet–jugoszláv ellentét következményeként a Jugoszláv Írószövetség II. kongresszusa állást foglalt a szovjet típusú irodalomszemlélettel szemben, és ebben a szellemben készült ez a *Híd* szám.

³⁶⁵ *Ifjúság Szava*, 1950. június 24.

³⁶⁶ Uo.

Az áprilisi Híd-vita második hulláma 1951-ben folytatódott. 1951 szeptemberében a fiatalok egy része ismét megjelent a *Híd*ban, amelynek első írásában, *Meditáció a betűről és az írásról* címmel a 4. számtól már a felelős szerkesztői tisztséget betöltő Majtényi Mihály értekezett a vajdasági magyar irodalom helyzetéről, a vajdasági öntudatról, az irodalom elhanyagolt műfajairól (útleírás, országjáró rajz, egyes tájaink sajátosságainak leírása, népi, nyelvi, építkezésbeli sajátosságaink leírása, néprajzi elemek, szokások bemutatása falurajz formájában, »töredékesebb írói rajzok«, arcélek, írói eszközökkel megalkotott riportok és ismertetés).

Írása végén felteszi a kérdést és válaszol is rá: „Megtettünk-e mindent annak érdekében, hogy ez az élő, létező irodalmunk valóban a táj és a hozzátapadó ember kifejezése legyen? Csak törekedtünk erre – nem mindig sikerült. Csak ritkán sikerült. Talán mert lebecsültük, másodrendű szerepre szorítottuk az esztétikai szempontokat. Az írások kiérlelése nem volt elég bensőséges. Ami vitán felül áll, az – a szándék. Csakhogy a szándék tisztasága nem mentesíthet az esztétikai elmarasztalástól” (MAJTÉNYI, 1951: 548).

A több mint egy évig elhúzódó vita következményeként a *Híd*ban közölt írások szerzőit még fiatalabbakkal szorították ki az *Ifjúság Szava* irodalmi rovatából (amelynek addig Fehér Ferenc és Major Nándor voltak a szerkesztői). Az *Ifjúság Szava* új szerkesztőtanácsának tagja lett: Bálint István, Borbély János, Burány Nándor és Vörösbaranyi Zoltán.

2. A Híd és a vajdasági magyar irodalmi kánon

A háború végére az irodalmi élet szinte teljesen megszűnt. 1945 után „tisztalappal” kellett mindent előlről kezdeni, más mércék szerint. Az írók, költők, szerkesztők múltban kiadott művei nem biztos, hogy jó ajánlólevélnek bizonyultak akkor, amikor már megjelentek az új államban az első publikálási lehetőségek – mint láttuk – erre azért kellett várni egy-két évet. Egyes írók, szerkesztők múltbeli szerepvállalásuk miatt visszavonultak, és, még ha lehetőségük lett volna, akkor sem mertek élni vele, mások bizonytalanok voltak, nem érezték, vagy nem értették egyet a rendszerrel, az ideológiával. A kiemelt réteg a munkásság lett, amelyhez – lévén, hogy Vajdaságban többséget alkottak – társították a parasztságot; ebből a munkás-paraszt osztályszövetségből kiemelték képezték a hatalmi elitet. Az értelmiség csak valamilyen jelzővel (becsületes, haladó) kerülhetett a munkások és parasztok utáni harmadik helyre.

Ebben a rendszerben kellett megtalálniuk a helyüket az irodalmároknak, olyan pártvezetés mellett, amely – szovjet mintára – az irodalmat is egyértelműen propagandaeszköznek tekintette. Ha az író az előzőekben már többször említett elvárt tematikáról a megfelelő agitatív stílusban a rendszert állandóan dicsérve írt, akkor lehetett író az új rendszerben. És innen kezdődött a differenciálódás: ki kerül jobb pozícióba, kinek az írása jelenik meg többször, hol, ki milyen kritikát kap, milyen reklámot, ajánlják-e a könyvét olvasásra. Mindezekben nem az irodalmi, esztétikai kritériumok voltak a döntőek. Egy felülről előírt kommunista-szocialista értékrendnek kellett, hogy megfeleljen, mind a szerző, mind a művek. Az értékrend – irodalmi kánon kialakításnak jogát vindikálja magának az államhatalom, illetve az azt képviselő intézmény, szervezet, egyéb.

Egy adott mű vagy alkotó megítélése koronként változó, de minden időben voltak olyan személyek, folyóiratok, fórumok, amelyek kiemelten nagy hatással voltak az aktuális irodalmi kánonra. A kánonok változása az átrendeződések következménye, ilyen volt a második világháború utáni rendszerváltás is. Erről az átrendeződésről írt Steinfeld Sándor: *A jugoszláviai magyar irodalom helyzete* című, a *Híd*-ben megjelent tanulmányában:

„A felszabadulás után érdekes jelenségeket tapasztalunk. Egyrészt az eddig elnémitott, életbenmaradt irodalmi harcosai a demokráciának nemcsak szóhoz jutnak, de annyi feladat hárul rájuk, hogy azoknak alig tudnak eleget tenni és ez mindenképpen írói munkásságuk rovására megy, akár annak mennyiségi, akár minőségi oldalát szemléljük. Másrészt az a néhány, akik dolgoztak a megszállás alatt és itt maradtak, többé-kevésbé úgy érzi, hogy kicsúszott lába alól a talaj. Többségük visszavonult, vagy amennyiben működik, munkássága nem irodalmi természetű.

Azelőtt nem a népet szolgálták és most szembetalálván magukat vele, hatványozottan érzik az ibseni mondást: »Költeni annyi, mint ítélőszéket tartani önmagunk felett«. Kevesen vannak, akik irodalmi munkásságukkal a népuralom mellé álltak, elismerve multbani hibájukat és a haladás régi és új harcosaival egy frontban dolgozva, alkotva építik az új Jugoszláviát — erősítik a békeszerető népek bástyáját.

Az irodalmi munkásság szervei lapjaink és folyóiratunk a *HID*, a harcos mozgalom magasabb színvonalú letéteményese, képviselője és hagyományaink folytatója az új körülmények között. Ezen a téren legtöbbit a folyóirat tehet és rá vár a legnagyobb szerep” (STEINFELD, 1947: 834).

A szerző ebben a tanulmányban is felteszi a kérdést, amely előtte és utána is viták sorozatát indította el, volt-e, van-e sajátos vagy különálló jugoszláviai, vajdasági magyar irodalom? S egyúttal válaszol is rá: „»Az írók az emberi lélek mérnökei«, mondotta Sztálin. Az irodalom és az írók szerepének és feladatainak ilyen értelmezését védtük és valljuk ma is. Magyar irodalom csak egy van és Illés Béla, Zalka Máté, Gábor Andor, Gergely Sándor, Moszkvában írva és jelentetve meg műveiket, a magyar irodalmat gyarapították, aminthogy a szlovákiai vagy erdélyi írók és műveik is a magyar irodalom szerves részei” (STEINFELD, 1947: 833).

Steinfeld Sándor ebben a tanulmányában írta le azt a mondatot is, amely egyfajta kivételes helyzetben láttatja a vajdasági magyarságot, és ezt több szerző, tőle átvéve, a továbbiakban már tényként kezeli: „Tito Jugoszláviája az itt élő magyarságot demokratikus fejlődésben az egyetemes magyarság élére állította” (STEINFELD, 1947: 839).

Az induló lapokban publikáló írók irodalmi szövegeinek első megjelenésétől kezdődik egyfajta értékhierarchia kialakulás, s ebben a *Hídnak*, mint egyetlen irodalmi folyóiratnak kiemelt szerep jutott. Egy-egy mű megítélését befolyásolják a kritikák, a recenziók, a szakmai megítélés alapján kialakult konszenzus. E kritikáknak is elsősorban a *Híd* adott helyet, így kánonképző szerepe többszörös is volt.

A Magyar Ünnepi Játékok Palics 1952 című kiadvány³⁶⁷ összegező írásai közül a *Magyar újságok* címűt Kolozsi Tibor írta, aki szintén a *Hídat* tekintette a vajdasági magyar irodalom központi gyűjtőhelyének: „Maga köré gyűjt minden tehetséges magyar tollforgatót, hogy minél jobban elősegítse a vajdasági magyar irodalom kilombosodását, a mellett azonban valóban híd hazánk más nemzetiségei felé is, bemutatva oldalain a magyar olvasóközönségnek is a más nemzetiségűek értékes írásait (KOLOZSI, 1952: 155).”

A *Hídnak* a vajdasági magyar irodalmi kánon kialakításában jelentős szerepe volt, a háború után szintén átrendeződött magyar irodalmi kánont pedig közvetítette. Más magyar írók kerültek előtérbe, az addigi jelentős íróknak a neve sem került be a folyóiratba. Az olvasó a *Hídből* kapta meg az eligazítást egy-egy írónak a magyar irodalomban elfoglalt helyét illetően. S ez ugyanúgy igaz volt a délszláv és a világirodalom/külföldi irodalom esetében is.

³⁶⁷ *Magyar Ünnepi Játékok Palics 1952*. Testvériség–Egység Kiadóvállalat, Noviszád, 1952.

Magyar írók, akik részt vettek a magyar irodalmi életben, lapokban publikáltak, kötetek jelentek meg, és a vizsgált időszak éveiben semmilyen vonatkozásban nem kerülnek szóba a *Híd* lapjain, például Déry Tibor, Hamvas Béla, Illyés Gyula, Kassák Lajos, Nemes Nagy Ágnes, Németh László, Pilinszky János, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor.

A délszláv irodalom esetében jobb a helyzet: Ivo Andrić *Na Drini ćuprija* című regénye 1945-ben jelent meg; Csuka Zoltán lefordította, magyarul 1947-ben adta ki a Szikra Kiadó, és Lévay Endre már 1947-ben írt is a könyvről a *Híd*-ban. A délszláv irodalom megjelenítése hitelesebb, mint a magyar irodalomé.

A *Híd* elsődlegesen a vajdasági magyar írók, költők fórumát jelentette: az alábbi két névsor a vizsgált időszak első és utolsó évében megjelenő írókat, költőket veszi számba, a lapban való előfordulásuk gyakorisági a sorrendjében:

1947

Thurzó Lajos: *Ének az új vasútról* [vers]

Thurzó Lajos: *Ember az őszi utcán* [vers]

Thurzó Lajos: *Trieszti munkás* [vers]

Thurzó Lajos: *Nyáresti ének* [vers]

Thurzó Lajos: *Türelmetlenek* [vers]

Csépe Imre *Versek a múltból: Láttatok-e már megfogott lelket?*

Este a tanyán

Csépe Imre: *Üldöz az ősünk* [vers]

Csépe Imre: *Öregapám emlékére* [vers]

Csépe Imre: *Harc az árral* [vers]

Gál László: *Nők napja ma* [vers]

Gál László: *Számadás* [vers]

Gál László: *Munkás a tengeren* [vers]

Gál László: *Ezt olvassad!* [vers]

Pap József: *Téli vetésen* [vers]

Pap József: *Az új asszonyhoz* [vers]

Pap József: *A bodza* [elbeszélés]

Pap József: *Építő ifjúság műve* [elbeszélés]

Sinkó Ervin: *András átmegy a konyhán* [novella]
Sinkó Ervin: *Drvar* [vers]
Sinkó Ervin: *Minden másképpen van* (Részlet Sinkó Ervin Tizennégy nap című regényéből)
Sinkó Ervin: *Dávid kulcsa* [novella]
Laták István: *Két vers*
Laták István: *Megpróbáltatás* [novella]
Laták István: *Szép a rend a földeken* [vers]

Markovics János: *Lázadás* (Részlet a közeljövőben megjelenő elbeszélő költeményből)
Markovics János: *Cigány dolgozók éneke* [vers]
Markovics János: *A munka asszonya* [elbeszélő költemény]

Brindza Károly: *Az elásott kenyér* [novella]
Brindza Károly: *Májusi emlék* [elbeszélés]
Gajdos Tibor: *Tűz a hegyek között* (regényrészlet)
Gajdos [Gottesmann] Tibor: *Szegénysoron* [elbeszélés]
Lévay Endre: *Elmosta az eső* [elbeszélés]
Lévay Endre: *Üzenet a palackban* Naplójegyzetek
Lőrinc Péter: *Maskovszki, az órás* [elbeszélés]
Lőrinc Péter: *A tanító* [novella]
Lukács Gyula: *Vörös csíkok a folyón* [novella]
Lukács Gyula: *A civilizáció nevében* (Részlet a »Sárga háztól a Vörös csillagig« című készülő regényből)
Majtényi Mihály: *Farkast a szőréről* [novella]
Majtényi Mihály: *Konferencia* [novella]
Vlay Lajos: *Két vers Körséta a fogházudvaron, Cifra botom*
Vlay Lajos: *Kilenc fogoly dala* [vers]
Zákány Antal: *Négy vers*
Zákány Antal: *Két vers*
Fehér Ferenc: *Józsi* [elbeszélés]
Kolozsi Tibor: *Mérgezett eperpálinka* [elbeszélés]
Radics Nándor: *Emlékezés* [novella]

1952

Szirmai Károly: *Viharban* [novella]
Szirmai Károly: *Tyúkanyó* [novella]
Szirmai Károly: *Fogadás* [novella]
Szirmai Károly: „*Isten vele, Zorica!*” [novella]
Szirmai Károly: *Benőtte a fű* [elbeszélés]
Szirmai Károly: *Fogaskerék* [Elbeszélés-részlet]

Laták István versei *Bolmán 1. Itt küzdöttek... 2. Áldva-áldják 3. Oszlopfőlirat Huszonötéves pályám, Szeretni örökké, változatlan, Elment a kedves*

Laták István: *Jani és Kálmus* Elbeszélés
Laták István: *Régi, szép honom* [vers]
Laták István: *Súrolórongy és taps* [elbeszélés]

Ács Károly: Két vers. *Határozatlan. Szerelemhivas*
Ács Károly: *Gólya* [vers]
Ács Károly: *Piros vers Hogy megmaradjunk* [versek]

Gál László: *A tenger* [vers]
Gál László: *Bácska* [vers]
Gál László: *Az elbukott betű* [vers]

Majtényi Mihály: *A kisfejsze* [elbeszélés]
Majtényi Mihály: *Útirajz Boszniából*
Majtényi Mihály: *Gyárváros születik* [elbeszélés]

Bencz Mihály: *Japán versek*
Bencz Mihály: *Tavaszt hozz első hó* [vers]
Bencz Mihály: *Zsellérek* [vers]

Csépe Imre: *Tamás bácsi meg a süldők* (Elbeszélés a 90-es évekből)
Csépe Imre: *Útirajz* [vers]
Galamb János: *Magyar Ember...* [vers]

Galamb János: *Az alkony küszöbén* [vers]
Herceg János: *Örökösök* [novella]
Herceg János: *Disznótor* [elbeszélés]
Komáromi József Sándor: *Májusi kirakat Mese Ékszer Vágy Ajándék Bánat* [versek]
Komáromi József Sándor: *Kisérettségi* [elbeszélés]
Lukács Gyula: *Sinek mentén* [novella]
Lukács Gyula: *Polizei-stunde* [novella]
Debreczeni József: *Forgószél*. (Részlet a három felvonásos színműből)
Fehér Ferenc: *Egy kocsi dinnye* (elbeszélés)
Lévay Endre: *Virradat Bánátban* (Részlet egy riportregényből)
Mácsay István: *Aludjanak a szavak* [vers]
Major Nándor: *Mire hármát fordul a hold*. Részlet egy hosszabb elbeszélésből
Munk Artur: *A csodakávé* [elbeszélés]
Németh István: *Parasztkirályság* Elbeszélés
Quasimodo István: *Maréknyi Por* (novella)
Saffer Pál: *A pofon* [novella]
Sebestyén Mátyás: *Cidri* [novella]
Tell Péter: *Szövetségeseik* [elbeszélés]
Urbán János: *Ha rád nézek...* [vers]
Vörösvári Vilmos: *Örök a föld Bácska* [versek]
Zákány Antal: *Fönt és alant....* [vers-részlet]

Irodalmi tanulmányok, könyvbírálatok 1947

Gál László: *Az új magyar irodalom kérdései*
Gál László: *Osztrovszkij két könyve*
Gál László: *Hollós Korvin Lajos: Hátsó lépcső*
Gál László: *A munka asszonya. Markovics János elbeszélő költeménye*
Gál László: *Pervomajszki Leonid: Budapesti levél*

Lévay Endre: Ivo Andrić: Híd a Drinán.
Lévay Endre: Irodalmi pályázatunk mérlege
Lévay Endre: Novellapályázatunk eredménye

Lévay Endre: Zalka Máté könyve

Lévay Endre: Új embert

Lőrinc Péter: Hegyek koszorúja

Lőrinc Péter: Gál László verseskönyve alkalmából

Lőrinc Péter: A népi kultúra és Vuk Sztefánovics Karadžić

Lukács Gyula: Ilyin M.: Új világ teremtése

Lukács Gyula: Népnaptárunk

Fehér Ferenc: Fiatal írók zászlóbontása

Gábor György: Multatuli

Herceg János: Radičević versei magyar fordításban

Pap József: Irodalmunk új utakon

Stangliczky János: Gorski venac

Steinfeld Sándor: A jugoszláviai magyar írók és magyar irodalom

Irodalmi tanulmányok, könyvbírálatok 1952

B[ori]. I[mre].: Találkoztam József Attilával

Bori Imre: A Janus arcú csillag költője

Bori Imre: Jama

Bori Imre: Dedijer: Napló I. Rész

Bori Imre: Andrija Hebrang esete

Majtényi Mihály: Költő az örök idegenség bélyegével [Nikolaus Lenau]

Majtényi Mihály: Jovan Popovics

Majtényi Mihály: Ady emléke Részlet az Írók és Újságírók noviszádi klubjában megtartott felolvasásból

Majtényi Mihály: A harmadik írókongresszus – Előadás a Magyar Irodalmi Társaságban –

L[évay]. E[ndre].: Kultúrörökségünk legendái Könyvismertetésnek szánt vallomás [Milován Gyilász: Legenda Nyegosról című könyve]

Lévay Endre: Ének a hegyesi mezőkről Jegyzetek Csépe Imre verseskönyvének olvasása közben

Sárosi Károly: Hozzászólás Juhász Géza: „A történelmi regény néhány kérdéséről az ÉLŐ VÍZ-zel kapcsolatban" című bírálatához

Sárosi Károly: Vörösmarty

B. Szabó Gy[örgy].: Zilahy Lajos: Ararát

B: Szabó György: Tanulmány Adyról (Részlet)

Bálint István: Baudelaire, a romlás énekese

Bálint István: Gondolatok egy elbeszéléskötettel kapcsolatban [Szirmai Károly: Viharban]

Herceg János: Emlékeinkről Június 26-29 között lesznek Palicson a vajdasági magyar ünnepi játékok. Az ünnepség alkalmából a rendezőség kiadta az ünnepi játékok könyvét. Abból közöljük a könyvből a szerző érdekes cikkét magyar kultúrhagyományainkról.

Herceg János: A művészet alkotó szabadságáról [Jugoszlávia íróinak harmadik kongresszusa]

Juhász Géza: A történelmi regény néhány kérdéséről az »Élő vízzel« kapcsolatban

Juhász Géza: Br. Eötvös József regényírói munkássága A Karthausi és Eötvös pesszimizmusa

Sinkó Ervin: Krlezsa Miroszláv igazsága

Sinkó Ervin: Kísértet járja be Európát* Szubjektív előszó

Debreczeni József: A legbájosabb magyar lángelme [Arany János]

Kollin József: Komáromi József Sándor: Választmányi ülés

Steinitz Tibor: Tanácskozott a Magyar Irodalmi Társaság

Szirmai Karoly: Garabonciás

Vlaj Lajos: Kajuh

A fenti két év összehasonlítása a következő eredményeket mutatja: 1947-ben az irodalmi anyagban 18 szerző 46 művel, 1952-ben 25 szerző 58 művel szerepelt a *Híd*-ban. Ezek műfaji megoszlása a következő:

Műfaj	1947	1952
Vers	26	32
Novella	9	10
Elbeszélés	8	14
Elbeszélő költemény	2	-
Regényrészlet	2	-
Színmű részlet	-	1
Riportregény-részlet	-	1
Naplójegyzetek	1	-

Az irodalmi anyaghoz tartoznak még a tanulmányok, könyvkritikák, beszámolók (kongresszusról), felszólalások és minden egyéb, ami az irodalmi élet szempontjából jelentős. Itt már szignifikáns a különbség: éppen kétszer annyi jelent meg 1952-ben, mint 1947-ben; 1947-ben tíz szerzőtől 14 írás, 1952-ben 14 szerzőtől 30 írás.

Az 1950. évi áprilisi hídban B. Szabó György ezt a műfajt hiányolta, s 1952-re már a kétszeresére emelkedett az ilyen írások száma. Ebbe a számba még nem kerültek be a néprajzzal, zenével, néptáncsal stb. foglalkozó szövegek.

A *Híd*a, a már említett, fiataloknak szentelt számával kiváltott vita óta, ráirányult a figyelem. Az 1952-ben alakult Magyar Irodalmi Társaság májusi ülésének első napirendi pontja a *Híd* helyzetének megvitatása volt. Majtényi Mihály, a Magyar Irodalmi Társaság elnöke és a *Híd* főszerkesztője, beszámolójában megállapította, hogy „a »*Híd*« példányszáma ijesztően megcsappant, de keservesebb ennél, hogy néhány írónk is elfordult a »*Híd*«-tól” (MAJTÉNYI, 1952: 314–315).

A vitában arra keresték a választ, „hogya mi a teendő, hogy a magyar írók írjanak a »*Híd*«-ba, hogy a magyar olvasó megvegye és olvassa is a *Hidat*. A kibontakozó vita folyamán a kérdés legelőször is úgy tevődött föl, honnan toborozni az olvasót, amikor kiterelvényesedett sajtónk, napilapunktól a szakajtóig, felszippantotta a javarészt azoknak, akik egykor a *Híd* olvasói voltak, vagy lehetnének ma. Ellenben megvan a *Hid*nak is az olvasóközönsége, hiszen a háború után hazánkban új magyar értelmiség nőtt ki. Számszerű példának mondták el, hogy a *Népoktatás*, a magyar pedagógiai folyóirat, 1200–1300 példányban kel el, olvasói, tanítók és tanárok, mind olyan emberek, akik érdeklődésük és hivatásuk folytán a »*Híd*« olvasói is lehetnek” (MAJTÉNYI, 1952: 315).

A továbbiakban a terjesztéssel megcélzott rétegekről, csoportokról beszéltek, majd arra a következtetésre jutottak, hogy a *Híd* sikeres terjesztésében csak átmeneti eredmény érhető el, ha azt nem kíséri a folyóirat tartalmi átalakítása is. Bogdánfi Sándor és Steinitz Tibor szerint „A *Hídnak* irodalmunkban vezető szerepet kell betöltenie. Nemcsak a legjobb írásokat kell a maga számára biztosítani, de szilárd szerkesztési elvekkel, meghatározott irodalompolitikával irányt is mutatnia a sokszor imbolygásra, ellomposodásra hajlamos íróknak” (MAJTÉNYI, 1952: 315). Több javaslat is elhangzott a szerkesztéspolitikára vonatkozóan: „Rehák László, a maga és többek nevében javasolta, hogy szépirodalmon kívül foglalkozzék a *Híd* társadalomtudományi kérdésekkel is. Nem elvont és az élettől elrugaszkodó fejtegetéseket kívánnak, de a lüktető élet kérdései kerüljenek a *Híd* oldalaira, nem gyorstalpalású újságcikkek formájában persze és nem színvonala alatt. A magyar folyóiratok hagyományát ismerve ez nem idegen követelmény. Nem is a *Hídhöz* nyúlva vissza, a magyar folyóiratok őseit, az egykori harcos polgári folyóiratot, a *Nyugatot* említjük meg, amely igen »hetköznapi« kérdésekkel, a bankok, sztrájkok stb. kérdésével is foglalkozott, akár egész számokat is szentelt időszerű problémák sokrétű megvilágítására. Megannyi alkalmas forma kínálkozik erre: kisebb tanulmányok, bírálatok, vázlatok, irodalmi-színvonalú tárca, stb.” (MAJTÉNYI, 1952: 316).

Míndez a vizsgált időszak kutatásának érdekes lezárását mutatja: a *Híd* társadalmi, irodalmi és kritikai szemlének, az 1945. évi újraindulásakor inkább társadalmi folyóiratnak, 1950–1951-ig sikerült inkább irodalmivá válnia; ekkor viszont azt kérik tőle számon, miért nincs benne több, társadalomtudományi kérdéseket feszegető írás.

Az irodalom és a művészetek szempontjából 1952 fontos eseménye az államideológia művészeteszményének, az irányított irodalompolitika alapját képező szocialista realizmusnak a nyilvános tagadása, elutasítása. Jugoszlávia – mint a Szovjetunió ideológiai és testvéri szövetségese elfogadta a szovjet típusú, zsdanovi szocialista realizmust, és ennek – szigorúan irányított – szellemében születtek az új irodalmi művek, egészen a Szovjetunióval való szakításig, 1948-ig. A kezdeti korszakot jellemező sematizmus főként a partizánháborús tematikánál, az új rendszer hatalmi rétegének, a munkásság-parasztságnak, a munkához való viszonyának (például rohammunkások), a kommunista párt vezetése alatt eljövendő boldogabb jövőnek a bemutatásában nyilvánult meg, valamint a kötelezően írt dicsőítő versekben. Szerencsére ez az időszak a Szovjetunióval való szembekerülés miatt rövid ideig tartott,

bár – ahogy már szó volt erről – a szovjet irodalmi minta követése nem szűnt meg teljesen. Erre a *Híd*ban közölt írások között is találunk példát 1947–1948-ban. A sajtónál már szó volt a cenzúráról, a belső vagy öncenzúráról, a témák és eszmeiség előírásáról, a kollektivitásról, a múlt csak negatív, az új rendszer egyoldalúan pozitív és a kommunista jövő idealizált bemutatásáról. A változás első jelei már 1950-ben megfigyelhetők, de valójában az igazi fordulatot az irodalomban 1952 végén, a jugoszláv írók Ljubljanában megtartott harmadik kongresszusán Miroslav Krleža *A művészi alkotás szabadságáról* címmel megtartott beszéde jelentette. Erről részletes beszámolót írt a *Híd*ba Herceg János.

Beszédében az elmúlt év történéseinek összefoglalása („Négy esztendő mult el azóta, hogy hazánk megtagadta az engedelmességet a sztalini erőszakkal szemben és megszakított minden kapcsolatot avval a szervezeti fórummal, amely a Harmadik Internacionálénak holmi informatív közlési tényezője lett...” (HERCEG, 1952: 562), utána azzal folytatta: „vajjon él-e a mi irodalmunk s élő szervezetként reagál-e azokra a sorsdöntő mozzanatokra, melyek számos európai nemzedékkel együtt a mi nemzeti, állami és társadalmi, ennél fogva művészi és irodalmi létünket is feltételezik?” (HERCEG, 1952: 563). Majd a folytatásban azt mondta: „Irodalmunkban és művészetünkben, mint a világ valamennyi más művészi életében, gyakori az idegen irodalmi modellek felhasználása. De lehet-e nekünk ma bármilyen idegen irodalmi sablont használni, ha egyszer az a mi problematikánknak egyáltalán nem felel meg? Hol kaphatnánk mi irodalmi, lírai, epikai vagy szcenikai ihletet saját problémáink feldolgozásához, (mert ebben a pillanatban csak ez érdekelhet bennünket) ha egyszer ezek a problémák a mi távlatunkból nézve semilyen más irodalomban fel nem lelhetők?” (HERCEG, 1952: 563).

„Kitől kaphatja meg tehát alkotó szabadságát a művész? Önmagától. Lehetnek felszabadító háborúk és forradalmak, karddal és fegyverrel felszabadíthatók népek és országok, a művész szabadságát, a kifejezés kötetlenségét, az alkotás eredetiségét a művésznak magának kell kivívnia.” (HERCEG, 1952: 563). – Herceg János így foglalta össze Krleža előadásának lényegét, és egyúttal kitűzte a célt is: A vajdasági magyar irodalomnak, a vajdasági magyar íróknak a jugoszláv szellemi élet részeként „meg kell találni művészi alkotásához a szabad és független közlési formát, mert csak így érheti el népe érdeklődését s csak így biztosíthatja fennmaradását” (HERCEG, 1952: 564). Mindez már egy új korszakot jelez.

VI. A MAGYAR KÖNYVKIADÁS KEZDETEI 1945–1947

1. Történeti helyzetkép, némi statisztikával

A vajdasági magyar könyvkiadás kezdete részben a sajtóhoz kötődik. A *Szabad Vajdaság* megjelenésével már 1945-ben lényegében megindult a magyar könyvkiadás is. Napvilágot látott az 1945-ös *Népnaptár*, majd az első brosúra feltehetően Tito: *A leigázott népek szabadságharca* című füzet 1945 elején. Források híján a könyvön fellelhető adatok és a történelmi tények alapján következtethetünk arra, hogy a felszabadított dunántúli területeken jelenhetett meg. A „*Szabad Vajdaság kiadása*” jelzéssel nyomtatták a korábban már említett *Cikkek a Borbából* sorozat füzetait, amelyekből számunkra négy ismert (CSÁKY, 1973: 504).

Az Újvidéken 1945. július 22-én alakult Vajdasági Magyar Kultúrszövetség székhelye Szabadka lett, ahol újraindult a *Híd* folyóirat, amely a világháború előtt könyveket is kiadott; abban az időben, a Vajdaságban, intézményes könyvkiadásról nem beszélhetünk, csak néhány figyelemre méltó kezdeményezésről. Ezek egyike volt a *Híd Könyvtár*, 1939 májusától indult a sorozat, és az 1941-ben kivégzett Mayer Ottmár szerkesztette. Tíz füzet jelent meg 1940 decemberéig, Petőfi-, Ady- és József Attila versekkel, majd Laták István versei, Fazekas Mihály: *Ludas Matyija*, valamint Löbl Árpádtól *A magyar jobbágyság kialakulása és az Erdély múltja és jelene* című munkája, továbbá Malušev Cvetko összeállításában a *SZSZSZR Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége*.³⁶⁸ Az 1945-ben újraindított *Híd* decemberi számában a borító hátoldal belső lapján felsorolták a *Híd Könyvtár* melyik, háború előtt kiadott könyveiből lehetett még vásárolni: Fazekas Mihály: *Ludas Matyi*, *Ady*, *József Attila* és a *SZSZSZR Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége*.³⁶⁹

Az intézményes könyvkiadás feltételei akkor jöttek létre, amikor a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség 1946. január 27-én tartott értekezletén kezdeményezték a Híd Könyvkiadó Vállalat létrehozását Szabadkán. A szervezet alapokmánya a *Szövetség céljai és eszközei* című szakaszának 8. pontja szerint a Kultúrszövetség „könyveket és folyóiratokat ad ki” és azokat a 10. pont szerint eljuttatja az olvasókhoz: 2 Megszervezi az általa kiadott, valamint egyéb könyvek és folyóiratok eladását és terjesztését.”³⁷⁰

³⁶⁸ Magyar Szó, 1945. október 14.

³⁶⁹ Híd, 1945. 3. szám

³⁷⁰ Uo.

Az említett értekezlet határozata szerint „elsősorban a hazai anyagot kell feldolgozni, broszúrákban felmutatni a fejlődés pozitívumait, de ugyanakkor prezentálni kell a „haladó világirodalmat” is.³⁷¹ A Híd Könyvkiadó Vállalat fő feladatai voltak: a könyvpiac ellátása gazdasági, politikai, politikai cikkek gyűjteményeivel és irodalmi művekkel.

Az 1945–1949 közötti években, az újjáépítés korszakában, a legfontosabb a gazdasági és politikai helyzet megszilárdítása volt; új értelmiségi réteget kellett kialakítani, amely megéri és terjeszti az új rendszer eszméit. Ezt célozta meg az akkori kiadói politika a minél nagyobb példányszámban kiadott, elsősorban politikai, a szocializmus építését, időszerű kérdéseit tárgyaló művekkel. Ilyen sorozata volt a Híd Könyvkiadónak a *Korunk kérdései*, amelynek 1946-tól 1952-ig összesen 34 kötete jelent meg, ebből 1946–1947-ben kilenc könyv. Hasonló tematikájú volt a *Szakszervezeti Könyvtár* húsz füzete 1946–1951 között.

Az első könyvek között voltak a *Színpadunk* sorozat könyvei, füzetei, amelyekből az első *Magyar színpad* címmel még 1945-ben megjelent. Négy drámarészletet tartalmazott: Madách Imre: *Az ember tragédiája*, Katona József: *Bánk bán*, Sárközi György: *Dózsa* és Braniszláv Nusics: *A képviselő* című művekből. A *Népművelődési Kiskönyvtár* első számaként adták ki 1500 példányban, amelyet a sorozat további füzetek követtek.

A Népművelődési Kiskönyvtár második száma kottákat, énekeket tartalmazott, *Szabadságdalok* címmel, ez szintén még 1945-ben jelent meg, a sorozatból a legnagyobb, 2600 példányban. A következő évben, 1946-ban a 2. kiadást 2300 példányban nyomtatták.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség 1946. évi kiadói tervében 14 kiadvány szerepel (ezek nem realizálódtak mind, szám szerint azonban több könyv jelent meg, a tervezett 14 helyett 38 könyvet adtak ki, de a kiadói tervben a jugoszláviai magyar irodalom nem is szerepel). (CSÁKY, 1973: 9) Magyar irodalomból és jugoszláviai magyar irodalomból egyetlen mű sem látott napvilágot. Pontosabban egy jugoszláviai magyar szerzőtől igen, de ez valószínűleg nem a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség kiadása volt, mert nincs feltüntetve a kiadó.

Szépirodalmi kötet 1946-ban nem jelent meg, a világirodalomból viszont négy könyvet – valamennyi szovjet szerzőtől – a két tervezett szótárt, a *Színpadunk* sorozat

³⁷¹ Uo.

hat füzetét, és két gyermekkönyvet közreadtak. A legtöbb, 12 mű politikai, azaz társadalomtudományi jellegű volt.

A kéthetente megjelenő Magyar Szó³⁷² szerint 1947-ben a kisebbségek kb. 300.000 példányban adtak ki könyveket a maguk nyelvén, a legnagyobb számban magyar nyelven 171.536 példányban.

Már a naptárak írásai és sajtó cikkei is egyértelműen igazolták, hogy ebben a korszakban a politikai diskurzus teljes mértékben befolyásolta az új rendszerben, új ideológiai alapokon születő irodalmat, és mindent ezzel összefüggésben. Kifeszült egy politikai háló és abba került bele az irodalom is – a kultúra egyéb területeinek megnyilvánulásaival együtt – és ez egy rendkívül szoros kötöttséget jelentett, amely néhány év múlva kezd fellazulni, és utána elkezdődik egy lassú, függetlenedésre való törekvés folyamata, amelyben mindig változó az aktuális politikától való függés mértéke.

A politika és az irodalom, illetve az irodalomról való megszólalásmód közötti kapcsolatot részleteiben is bemutatják a gyakran megjelenő beszámolók, jelentések, programcikkek, a különböző szervezetek ülésein, tanácskozásain elfogadott határozatok, amelyek nagyon konkrétan jelölik ki a követendő utat. Ezeket az irányadó dokumentumokat a leggyakrabban a *Híd* folyóirat közölte, de a *Magyar Szóban* is gyakran kaptak helyet. Kisebbségi, nemzetiségi irodalomról lévén szó, ezek a beszámolók, előadások, iránymutató tanulmányok egy része szerb nyelven született meg, és fordításban került az olvasókhoz (például Zogovics Radován³⁷³ beszámolója a beográdi írókongresszuson) vagy a mindent eldöntő Jugoszláv Kommunista Párt általános ideológiai irányelvei alapján írták a „kiválasztottak”: ugyanis ez még az az időszak, amikor folyamatban van a kisebbségi magyar kommunista elit (vezetők, intézményigazgatók, főszerkesztők, szervezeti vezetőségi tisztségek, stb.) kialakítása. Ez nemcsak a vezetők esetében volt így, hanem minden egyéb téren is, mondhatjuk „tisztá lappal” kezdődik minden a hazai magyar irodalomban is. Steinfeld Sándor egyik ilyen irányadó részletes tanulmányában – *A jugoszláviai magyar irodalom helyzete, szerepe és feladatai*³⁷⁴ – felteszi a kérdést „Voltak-e magyar írók Vajdaságban a háború előtt?” s erre meg is adja a pozitív feleletet („Voltak.”), de a végső konklúziója a háború előtti irodalomról a következő: „Végső fokon az írott művek többsége egy szűk kör

³⁷² *Magyar Szó*, 1949. 4.

³⁷³ Az agitpropon belül hozzátartozott az irodalom.

³⁷⁴ *Híd*, 1947. 11. 832–839.

belső ügyévé vált, néhány mecénásé. Tehát azok színét és ízlését tükrözte vissza. A dolgozó népet, a haladást szolgáló írások terjedését és terebélyesedését akadályozta a cenzúra és a tömegek elesettsége, az írástudatlan magyarok vészes szaporodása. Az irodalmi élet így nem fejlődhetett a szükséges módon és mértékben. Ezért volt a mult — egészében véve — satnya pincevirág.”³⁷⁵ Ebből a nem túl szép metaforából nyilván nem eredeztethető egy most létrejött, új, fejlődés előtt álló ország irodalma és be is fejezi ezt a gondolatmenetet: „Egyrészt az eddig elnémított, életbenmaradt irodalmi harcosai a demokráciának nemcsak szóhoz jutnak, de annyi feladat hárul rájuk, hogy azoknak alig tudnak eleget tenni és ez-mindenképpen írói munkásságuk rovására megy, akár annak mennyiségi, akár minőségi oldalát szemléljük. Másrészt az a néhány, akik dolgoztak a megszállás alatt és itt maradtak, többé-kevésbé úgy érzi, hogy kicsúszott lába alól a talaj. Többségük visszavonult, vagy amennyiben működik, munkássága nem irodalmi természetű. Azelőtt nem a népet szolgálták és most szembetalálván magukat vele, hatványozottan érzik az ibseni mondást: »Költeni annyi, mint ítélőszéket tartani önmagunk felett«.”³⁷⁶ Tudjuk, mégis akadtak kivételek, mert nehéz lett volna csak kezdőkkel lapot, folyóiratot, könyvkiadást, színházat létrehozni, elindítani, és olyanok kellettnek, akik a párt agitációs, propagandisztikus céljainak megfeleltek, akik az emberek előtt hitelesen szólaltak meg mind írásban, mind szóban.

2. Az irodalmi kollektivitás – Téglák, barázdák

Két évnek kellett eltelnie, hogy az új rendszerben megszülessen az első szépirodalmi mű hazai szerzőtől magyar nyelven és megjelenjen az akkor indított sorozat, a *Jugoszláviai Magyar Írók* első köteteként. Mi más is lehetett volna ez, mint egy „kollektív” mű, hiszen a kollektivitásra való törekvés a társadalom minden szférájában jelentkezett, nem csak a magántulajdon kollektív tulajdonná alakításában. Ez a kollektív mű a *Téglák, barázdák*, a jugoszláviai magyar írók antológiája volt. Az antológia eredete még az ókorba nyúlik vissza, mint műfaj általában igen kedvelt, mert a bizonyos szempontok szerint összeválogatott – reprezentatív – irodalmi szövegek (versek, novellák, teljes művek vagy esetleg csak részletek) gyűjteménye alkalmas arra, hogy bemutassa vagy egy közösség, vagy egy nemzet vagy nemzetiség, vagy egy kor, egy irányzat stb. irodalmát.

³⁷⁵ Uo., 833.

³⁷⁶ Uo., 834.

„Ott és akkor” épp erre volt szükség: bemutatni egy frissen összeválogatott csapatot, az új rendszer, új ideológia új íróit: A Téglák, barázdák „...a majd húsz évvel előbb megjelent *Kévéhez* hasonlóan afféle írói névsorolvasásnak is tekinthető. Íme, ők huszonhárman azok a költők és prózaírók, akikre az új társadalmi/politikai és kisebbségi körülmények között a jugoszláviai magyar irodalom épül.” (GEROLD, 2004: 5–6)

Az új írók a továbbiakban azt az új irodalmat művelik, amelyik teljesen alá van rendelve ennek az ideológiai elkötelezettségnek, és amelyik követi az új stílusirányzatot, a szocialista realizmust, amelynek bőségesen vannak követhető mintái az élen járó új szovjet irodalomban, amely már ekkor folyamatosan jelen van, és olvasható mind a sajtóban, mind a megjelentetett könyvekben.

A sajtóban közölt irodalom legnagyobb része szovjet-orosz, és a könyvkiadásban is – 1946-ban, akkor, amikor még jugoszláviai magyar szerzőtől egy szépirodalmi mű sem jelent meg – már négy szovjet könyvet kiadtak magyar fordításban is (Maxim Gorkij, Ilf–Petrov, Platonov és Uljanova könyvei). Még 1947 júniusában is ezt írja a *Magyar Szó*ban *A Magyar Kultúrszövetség könyvkiadó tevékenysége* című cikkben a szerző: „Ha a vajdasági magyar végigsétál a kirakatok előtt, akkor gyönyörködve áll meg az egyre lombosodó szerb-horvát könyvkiadás termékei előtt, de fájó szívvel állapítja meg, hogy a vajdasági magyar írók könyvei hiányzanak mellőlük.”³⁷⁷

Már többször is szó volt a propagandáról, agitációról, de ez még az az időszak, amikor ezeket nem lehet elégszer emlegetni, mert a mindenhol ott levő agitprop osztályok mindent ennek rendelnek alá, az irodalom is csak ennek az eszköze, s ahogy a fülszövegben olvashatjuk: „Demokratikus népi irodalmunk fejlődése az elmúlt esztendő alatt jelentős lépést tett meg előre. Az író a dolgozók, az építők, a harcosok sorába lépett: a tollforgatók köre kibővült, új erők új hanggal jelentkeztek, bátran szembeszálltak a kezdés – és a forma nehézségeivel a merész vállalkozásuk valóban gazdagította az irodalmunkat.” Az író a dolgozók, az építők, a harcosok sorába lépett, ez az írók felemelkedését jelentette, bekerülhettek azok közé, akik igazán számítottak.

Az antológia már jellegénél fogva is olyan, hogy módot ad az olvasó manipulálására: a szövegek kiválasztásával bizonyos tematika, stílus hangsúlyosabbá, netán dominánssá válik, s ez befolyásolja az irodalmi közízlés alakítását. Még ezt megelőzően, már az antológiába való bekerülés is egyfajta állásfoglalás: a kötetben

³⁷⁷ L. I.: A Magyar Kultúrszövetség könyvkiadó tevékenysége. *Magyar Szó* 1947. június. 26.

szereplő szerzők a kor írói, akiket olvasni kell, és akikre figyelni kell. Aki ebben nincs benne, az mintha nem is lenne!

Huszonhárom jugoszláviai magyar író, költő találtatott érdemesnek arra, hogy az első válogatott gyűjteményes kötetbe bekerüljön: a háború előtti *Híd* által képviselt radikális irányzat írói (Gál László, Laták István, Lőrinc Péter, Thurzó Lajos), az egykori *Kalangyában* publikáló írók (Szirmai Károlyt, Herceg Jánost, Majtényi Mihályt, Dudás Kálmánt, Csépe Imre) és a háború után induló írók Dévavári Zoltán, Galamb János, Kopeczky László, Markovics János, Pap József, Zákány Antal, Sebestyén Mátyás. Huszonnégy versből, tizenhárom novellából egy elbeszélés- és egy regényrészletből áll össze az első szépirodalmi kötet, és ez az arány még néhány évig jellemzi majd a jugoszláviai magyar irodalmat. A kötet a szerzők rövid életrajzával zárul.

A kötetet sajtó alá rendezték Hock Rezső, Lévay Endre és Steinfeld Sándor. Közülük Lévay Endrének volt a leginkább irodalmi és szerkesztői múltja, 1934-ben Szabadkán a *Híd* folyóirat egyik alapítója és első főszerkesztője, közben a szabadkai *Napló* munkatársa, 1944-ben egyike (Gál Lászlóval, Kek Zsigmonddal és Majtényi Mihállyal) a *Szabad Vajdaság* napilap (a későbbi *Magyar Szó*) alapító szerkesztőinek. Az ő későbbi pályája folytatódik irodalmárként. Hock Rezső jogász, bár szerkesztői múlttal ő is rendelkezik (az újvidéki *Képes Vasárnap* zombori szerkesztője, a *7 Nap* első főszerkesztője) és Steinfeld Sándor, aki a legkevésbé az irodalmat képviseli (habár Somorja Sándor néven próbálkozott irodalmi írásokkal, nem túl sikeresen): ő a rendszer ideológusa, abban az időben a *Magyar Szó* párttitkára.

Az előszóhoz egy József Attila mottót választottak a szerkesztők a költő Szegeden megjelent *Nem én kiáltok* című kötetének utószavából, amelyben további útját is meghatározta: „»Én nem azért jöttem, hogy buzdítsak, hanem, hogy tegyek. Egy mindannyiunknál szociálisabb ember szinte csak sejtett alakja lebeg a szivek fölött. Kell, hogy reárajkam húsomat és beleágyazzam csontjaimat. Hogy ez nem »művészet«? Hát akkor füttyölök a »művészetre«, én többet akarok, én azt akarom, ami kell.»

A legnagyobb proletárköltő – így jelenik meg József Attila a jugoszláviai magyar sajtó cikkeiben – szavai mintegy hitelesítik a szerkesztők »tetre buzdító« szándékát.

Az *Előszóból* sem maradhat ki a múltbeli irodalom bírálata (a legrövidebben: „Íróink csak abban egyeztek, hogy magyarul írtak.”³⁷⁸ Ezzel szemben „ebben az

³⁷⁸ *Előszó. Téglák, barázdák. A jugoszláviai magyar írók antológiája.* A fedőlap Nagy Sándor munkája. Híd Kiadás, Szubotica, 1947 (Jugoszláviai Magyar Írók 1. könyv) 6.

antológiában ennek a széthúzásnak nyomát sem találjuk. És ez nem valamilyen gondos személyi megrostálás vagy a közlésre átadott írások *ilyen irányú* kiválogatásának eredménye. Nem. Az antológia egyik főjellegzetessége, hogy mindenki szerepel benne, aki ma, nálunk irodalmi működést fejt ki. A beküldött írásokat, maguk íróik válogatták, illetőleg jelölték ki. Egyetlen feltételt szabtuk csupán. Hogy az írás kelete a főszerkesztés utáni legyen.

Íróink nem menekülnek a múltba a ma égető kérdései elől. Minden szavuk a nép életének vívódásait, örömeit fogyatékoságát és diadalait tükrözi. Életünket, az új Jugoszlávia életét olvassuk akkor is, ha az írás tárgya a múlttal foglalkozik. Ez azt bizonyítja, hogy íróink megértették az idő szavát, átvették a »rendelést« és igyekeznek annak eleget tenni. Csak így vehetnek tevékeny részt a nép kulturális színvonalának tervszerű emelésében, csak így válhatnak népünk »lelkének mérnökévé.«

Ezt a Sztalinnak tulajdonított, szállóigévé vált mondást rendkívül gyakran idézték, főként a jugoszláviai magyarság kultúrájáról, irodalmáról szóló összefoglaló cikkekben, beszámolókbán, programcikkekben. Nemcsak e szállóige, a szocialista realizmus is Sztalintól ered. A szocialista realizmus 1934 után a Szovjetunió és a nemzetközi kommunista mozgalom, majd 1948–1949 után a népi demokratikus, illetve szocialista országok hivatalos irodalmának – művészetének megjelölése. Előtte ezt proletárirodalomnak is nevezték, de ennek nem volt egységesen kialakított programja. Sztalin 1932-ben váratlanul, minden előzmény nélkül feloszlatta a Párt sajtóosztályához kötődő RAPP-ot, (Oroszországi Proletár Írók Szövetsége) és egy egységes írószervezetet akart létrehozni. Ekkor döntötte el – több javaslat között választva – hogy a jövő művészetének a neve szocialista realizmus lesz. Az egységes írószervezet A Szovjet Írók Szövetsége lett, amely az 1934-ben megtartott első alakuló kongresszusán a következőképpen rögzítette az új irányzatot: „A szocialista realizmus, amely a szovjet szépirodalom és irodalmi kritika alapvető módszere, a művésztől a valóság igaz, történelmileg konkrét, forradalmi fejlődésében való ábrázolását követeli meg. A valóság művészi ábrázolásának igaz voltát és történelmi konkrétságát össze kell kapcsolni a dolgozók szocialistaszellemű nevelésének feladatával.” (SZERDAHELYI, 1992: 540)

Ennek a szocialista realista irodalom-felfogásnak az elfogadtatását – népszerűsítését tűzték ki célul az antológia összeállítói. A társadalomban egyedül csak a társadalmilag hasznosítható irodalomnak lehet szerepe. Még néhány évig ez az irányított irodalom-felfogás a hivatalos álláspont, utána fokozatosan eltávolodnak ettől, amihez hozzájárul egy újabb írónemzedék fellépése is.

Az antológia címe már ellentétes: új írókat, új irodalmat, új stílust bemutató válogatás a *Téglák és barázdák*, miközben a címe egy hagyományt folytat – a metaforikus címek hagyományát: *Kéve*, a vajdasági magyar költők antológiája, 1928-ból, a *Kalangya*, délvidéki folyóirat 1932-től 1944-ig, *Ákácok alatt* a „Délslávországi írók novelláinak” antológiája 1933-ból, *Ugartörés*, Szenteleky Kornél tanulmánykötetének címe 1963-ból (a vizsgált időszakban lesz még egy könyv, a szabadkai költők antológiája, a *Kalászosok*, 1951-ben). Ezek a címek mind metaforák, a jugoszláviai magyar irodalom metaforái, amelyek mindegyike következetesen a földhöz kötődik. (Juhász Erzsébet értelmezése Az ugartörés mint önmetafora című tanulmányában: „Az új államhatárok között alakuló vajdasági magyar irodalom önmetaforájának megragadásakor, a helyi színek elméletét irrelevánsnak tartva, az ugartörés Szenteleky-féle értelmezéséből kell kiindulnunk. E fogalmat Herceg János emelte Szenteleky posztumusz megjelent tanulmánykötetének gyűjtőcímévé, figyelemreméltó indoklással: »Szenteleky Kornél tanulmányainak nem önkényesen adtam az Ugartörés címet. Ez az összetett szó csaknem minden cikkében és tanulmányában előfordul. Ő tudatában volt szerepének: szellemi parlagon élt a délvidéki magyarság, a kultúra apostolának tehát egészen előlről kellett kezdeni a munkát. Ugartörést kellett végeznie.«³⁷⁹ Egy antológia még beleillik ebbe a sorba: a Herceg János szerkesztésében Budapesten kiadott délvidéki elbeszélők antológiája, *A diófa árnyékában* címmel, 1942-ből, amely közvetlenül elődje a *Téglák és barázdák* antológiának. Négy szerző szerepel mindkét válogatásban: Herceg János, Laták István, Majtényi Mihály és Szirmai Károly.

A *Téglák és barázdák* címre az Előszó is ad magyarázatot: „Gyárok, gépek épülnek és vezetők, tervezők, munkások emelkednek ki velük együtt a tömegből, akiknek tudása a gépeket engedelmes szolgává teszi. A munka hevében, a népi alkotóerő dicsőségét hirdetve születik meg irodalmunk is és alakulnak ki a nagy korhoz méltó írói személyiségek. Ma még csak *téglák, barázdák*, de holnap óriási építmények és dúsan termő népi birtokok a magunk jólétére és az emberiség tartós békéjének szilárdítására.”³⁸⁰

³⁷⁹ Juhász Erzsébet: Az ugartörés mint önmetafora. A vajdasági magyar irodalom két háború közti szakaszában. Tiszatáj, 1996. január, 92. A Herceg János idézet forrása: Utószó in: Szenteleky Kornél: Ugartörés. Tanulmányok.

Újvidék. A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség Kiadása, é. n. 149

³⁸⁰ Előszó. *Téglák és barázdák. A jugoszláviai magyar írók antológiája*. A fedőlap Nagy Sándor munkája. Híd Kiadás, Szubotica, 1947 (Jugoszláviai Magyar Írók 1. könyv) 8.

Jó választás volt az antológia címe, mert a téglák és barázdáknak több értelmezése is lehet: az egyik az *Előszó*ban említett, amikor a vajdasági irodalomra és írókra vonatkozik, akik most – még a kialakuláskor, illetve az írónál az induláskor – téglák és barázdák, az összetevői, alapanyagai a majdan létrejövő „óriási építményeknek és dúsan termő népi birtokoknak”, vagyis a jelentős, színvonalas itteni magyar irodalomnak és az ezt művelő „nagy korhoz méltó írói személyiségeknek.”

Ugyanakkor a téglák, barázdák beleillik a fentiekben említett metaforikus címek vonulatába, abba a fogalomkörbe tartozik a barázda is, mint a kéve, kalangya, az ugartörés stb. és közvetetten még a téгла is, hiszen annak az anyaga is a föld, az agyag. A korszaknak megfelelően a téгла még egy jelentéssel gazdagítja a címet: ha a téglához kötjük az előállítás helyét – a téglagyárat – már benne is van a munkásréteg is, a munkásság és a parasztság együtt, ezt a jelentésréteget is magában foglalja ez a cím.

2.1. A Tégla, barázdák politikai vonatkozásai

Ez a könyv is – mint szinte minden ebben a korszakban – politikai indítatásból készült. Ezt megerősíti Kek Zsigmond nem sokkal az antológia megjelenése után írt kritikája a *Híd*ban: „Ez a könyv máskor és máshol nem jelenhetett volna meg. Csak Tito Jugoszláviájában., csak a népuralom, az Ötéves Terv idején és hogy mindjárt a kritikusok elé vágjunk, annak is csak *elején*. Tökéletesebben nem hordhatja egy könyv magán korát, helyét, mint a mi antológiánk. Ha a kezünkbe vesszük és belenyitunk, tényleg az az érzésünk, amit az előszó mond, ez *a mi gyerekün*k. A jugoszláviai magyarság első igazi, irodalmi könyve, mert a jugoszláviai magyarság szüksége, igénye, jövője hozta létre. Korparancs és szándék. Ezzel eleddig egyetlen itt megjelent könyv sem dicsekedhet.”³⁸¹

Az ebben közölt íróknak, költőknek „életesebb, gyökeretvertőbb, szilárdabb, biztosabb a hangja és megérzik rajta: ezek tudják mit akarnak tudják hol, mikor és mivégre ének.”³⁸²

„A kötetből kiérződik Tito kora, a népuralom, terv, szocializmus. Tiszta, átlátszó, egyenes, határozott írások. Egycélúak. Akármilyen köntösben, egy cél van alatta s ki régen megtalált hangon, ki hangját csak most keresőn egyet mond, egyet akar. Átüt a szándék a könyvön, átüt a társadalom hangja, színe, ereje.”

³⁸¹ Kek Zsigmond: Tégla, barázdák. *Híd*, 1948. 01–02. 76.

³⁸² Uo.

Kek Zsigmond kiemeli a kötet szerzőinek egységét világnézetük és alkotói törekvéseik szempontjából, s ez szerinte a Népfront nélkül nem jöhetett volna létre.

Az antológiában – a fentiek szerint is – benne van minden ideológiai, politikai, aktuálpolitikai vonatkozás. Néhány példa ezekre: Braun István: Győzni fogunk és Sztalin serege című versei, Dévavári Zoltán: Külváros, Dudás Kálmán: Tanú, Új fények élnek című versei és Dudás Kálmán:Ősztől tavaszig című novellája, Galamb János: Üzenet a külvárosba, Gál László: Tito vonata, A számok énekelnek, Laták István: Hajnali dal, Markovics János: Új cigányvonó című versei és A munka asszonya elbeszélő költeményéből a Bölcsőt ringat című részlete, Sinkó Ervin Október című verse.

Az antológiában közölt írások témái a jelen kérdéseit, problémáit tükrözik, az akkori aktuális sajtó témái köszönnek vissza ezekben az irodalmi művekben: a háború, gyűjtőtábor, beszolgáltatás, földosztás, kulák-kérdés, szövetkezet, rohamunka, írástudatlanság felszámolása, vasútépítés. Agitatív szövegek épülnek be versbe, novellába, sematikus jellemzések: a múlt rossz és az új rendszer jó emberei, akik mind testvérek, a versszövegekben megtaláljuk a szocialista újjáépítés sztereotípiát, esetleg mindenhol a nagybetűs Tervet, sőt Gál László versében az ÖTÉVES TERVÜNK-et is.

3. Írókról, irodalomról 1952-ben

A magyar könyvkiadás egészét tekintve a különböző statisztikák nagy számokat mutatnak – különösen a háború előtti könyvkiadással való összehasonlításban – a kiadott könyvek között azonban a szépirodalmi kiadványok száma már sokkal kevesebb. Egy Vajdaság háború utáni első tíz évről készült almanach ³⁸³ szerint a magyar nemzetiségi könyvkiadás keretében 1954. augusztus 1-jéig 660 könyv jelent meg, 4600 nyomtatott ív, azaz 73.600 nyomtatott oldal, összesen 2.600 000 példányban.

Lapokban, kiadványokban folyamatosan jelentek meg az összegezések a kisebbségi, s ezen belül is a magyar könyvkiadásról. Ezek pontossága, hitelessége ma már nehezen ellenőrizhető. De másfajta összegzések is készültek, ezek egyik legérdekesebbike, egy igazán autentikus szerzőtől, a *Híd* felelős szerkesztőjétől, a Magyar Irodalmi Társaság elnökétől – és nem mellékesen több regény és

³⁸³ Vojvodina 1944-1954: Almanah povodom 10godišnjice oslobođenja Urednik Miloš Hadžić, Matica srpska, Novi Sad 1954

elbeszéléskötet írójától, Majtényi Mihálytól származik, a Palicson megrendezett *Magyar Ünnepi Játékok* alkalmából összeállított kötetbe (MAJTÉNYI, 1952: 50).

Nagyon biztató megállapítással kezdi tanulmányát: „Vajdaságban életerős és komoly magyar irodalom van kibontakozóban.

Ez az irodalom: eleven és élő valóság. Haladó irodalom, életünk – multunk és jelenünk – kísérője és kifejezője; megvan benne a művészi ábrázolásra való törekvés.

Minden irodalmi megnyilvánulás két sarkpontja: Mit adni és hogyan adni. S míg nálunk a felszabadulás utáni első időszakban inkább az előbbi kérdés dominált s a tematika maga volt a döntő, az utóbbi időben a tematikával egyenlő fontosságú lett a „hogyan”. A második írókongresszus hívta fel erre az írók figyelmét, a délszláv írókét éppen úgy, mint a többiekét.” (MAJTÉNYI, 1952: 50–51).

Majtényi is megállapítja, amit a lapok irodalmi szövegeinek vizsgálata is igazolt, hogy a lírai szövegek voltak az elsők, és inkább versben fejezték ki magukat az írók is és az irodalommal még csak próbálkoztak is. A lapok két leggyakrabban verselő költője Gál László és Laták István, utánuk a sajnos fiatalon elhunyt Thurzó Lajos. Költészetük – és a többi verselőé is – témáit az új életből merítette. A lapokban megjelennek Csépe Imre és Debreczeni József művei is, és már össze is áll egy reprezentatív antológia, az első jugoszláviai magyar szépirodalmi könyv, mint az előzőekben szó volt róla, a *Téglák, barázdák*. (MAJTÉNYI, 1952: 53–54).

1948-ban már önálló verseskötetek is megjelentek: Gál László *57 vers* és Laták István: *Viharos idők vetése* (a kötet igen lesújtó kritikájáról már szó volt), és ezeket újabbak követik, például, Csépe Imre *Üzen a föld*, Thurzó Lajos *Napos oldal*, Debreczeni József *Tündöklő tájon*.

A prózaírók is először a lapokban közzölték írásaikat, majd a *Híd* adott teret nekik. „Keményveretű realizmus hatja át ennek a korszaknak prózáját – minden hibájával, amire később a zágrábi írókongresszus rámutatott.” (MAJTÉNYI, 1952: 55).

A vajdasági magyar könyvkiadásban megjelennek a háború utáni első regények is: az első inkább címében az; egy füzet inkább, Sinkó Ervin riportregénye az ifjúsági vasútépítésről, a kor leginkább ajánlott témája, címe *A vasút*.³⁸⁴ A következő Gajdos Tibor *Tűz a hegyek között*³⁸⁵ című regénye, amely a szlovén hegyekben zajló partizánharcokat mutatja be vajdasági magyar főhősén keresztül. Háborús regény a

³⁸⁴ Sinkó Ervin: *A vasút*. Riportregény az ifjúsági vasútvonalról. Szubotica, Híd, 1948.

³⁸⁵ Gajdos Tibor *Tűz a hegyek között*. Regény. Híd Könyvek, 1949

következő is: Lukács Gyula *A sárga háztól a csendes Donig*³⁸⁶ című regénye, amelyet írója naplójegyzetekként határozott meg.

Megjelennek az igazi nagyregények is, 1950-ben Sinkó Ervin: *Tizennégy nap*³⁸⁷ és Lőrinc Péter *Hétköznapiok*³⁸⁸ című regénye, valamint Majtényi Mihály regénye a bácskai csatornától, az *Élő víz*.³⁸⁹

Ezekkel egyidőben már az első novelláskötetek is megjelennek, az első kettő Majtényi Mihály *Májusfa*³⁹⁰ és Laták István *Új élet felé*³⁹¹ című kötete.

A sajtó és a könyvkiadás közötti kapcsolatot az is mutatja, hogy a megjelentetett könyvek legtöbbjéből a lapok már közöltek részletet, vagy verseskötet esetében egy-egy verset. A sajtóban több cikkben is hiányolt háború utáni új jugoszláviai magyar irodalom minden műfajban magára talált.

³⁸⁶ Lukács Gyula *A sárga háztól a csendes Donig*. Naplójegyzetek. Szubotica, Híd, 1949.

³⁸⁷ Sinkó Ervin: *Tizennégy nap*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Noviszád. 1950.

³⁸⁸ Lőrinc Péter *Hétköznapiok*. Regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Noviszád. 1950.

³⁸⁹ Majtényi Mihály: *Élő víz*. Regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Noviszád. 1951.

³⁹⁰ Majtényi Mihály *Májusfa*. Jugoszláviai magyar Kulturszövetség, Szubotica, 1948.

³⁹¹ Laták István *Új élet felé*. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1949.

ÖSSZEGZÉS

A disszertáció témája az 1947–1952. évi időszakban a bácskai magyar sajtó- és könyvkiadás irodalmi vetületeinek bemutatása. A kutatás célja a sajtó irodalmi anyagának kigyűjtése és rendszerezése volt. A kigyűjtött korpusz alapján a vizsgálat arra irányult milyen irodalmi művek, műfajok, milyen mennyiségben, milyen gyakorisággal jelentek meg a lapokban, és ezeknek a műveknek kik voltak a szerzői, de arra is, mennyire befolyásolta az irodalmat a politika, a propaganda és a cenzúra.

A disszertáció elsőként az 1947–1952 közötti időszak naptárait, pontosabban a népnaptárak bemutatására, elemzésére fókuszál, mert ezek több szempontból is nagyon fontos kiadványok voltak. Mindig az év végén jelentek meg a következő évre, és irodalmi műveket – verseket, novellákat, elbeszéléseket is tartalmaztak, akkor, amikor még szinte nem is volt szépirodalmi kiadvány magyar nyelven vajdasági szerzőtől. Ezeket a kiadványokat az akkori (és a mostani) viszonyokhoz képest is, óriási példányszámban (például 1948-ban 75.000 példányban) adták ki, és időnként még második kiadásban is megjelentek, így nagyon széles olvasóréteghez jutottak el. A vizsgált szövegtörzshez beletartoznak a népnaptárak irodalmi szövegei is, amelyek szerzői legtöbbször a sajtó szerkesztőségi tagjai voltak.

A lapokban megjelent hat évnyi irodalmi anyag egészének szemléltetése a múlt egy részletesebb történeti – művelődéstörténeti bemutatását indokolta: egyrészt, hogyan indult el a kisebbségi magyar lap- és könyvkiadás ezen a területen a két háború közötti időszakban, másrészt, hogyan történtek a lapalapítások az új, szocialista államban.

A kutatás tárgyát a következő lapok képezték: az 1934 májusában Szabadkán alapított *Híd* társadalmi, irodalmi és kritikai szemle, amely az új rendszerben 1945. november 1-jén újraindult. A *Slobodna Vojvodina* testvérlapjaként 1944. december 24-én megindított első magyar napilap, a *Szabad Vajdaság*, amely 1945. szeptember 27-től *Magyar Szó* címmel jelenik meg. 1945. március 7-étől indult az *Ifjúság Szava*, 1951. március 17-től a címe *Ifjúság* lett. Az 1946 októberében induló *Vajdasági Dolgozó Nő*, az első hat szám után *Dolgozó Nő* címmel jelent meg, és még két hetilap, az 1946. április 5-étől kiadott *7 Nap* és az 1947. november 13-án indított *Dolgozók* képezték még a kutatás tárgyát, ami nem terjedt ki a *Pionírújságra*, és *A Föld Népe* mezőgazdasági szaklapra.

A lapok szerkesztőségei az agitprop ellenőrzése alatt működtek, a cenzúra minden formája jelen volt. A cenzúrázás nem intézményesen történt, így minden az ellenőrzést végző személytől függött. Időnként történeti vagy politikai kitekintésre is szükség volt, mert a vizsgálat tárgya olyan korszak volt, amikor mindent a politika határozott meg. Ezt az összefüggést próbálta érzékeltetni a disszertáció: milyen változásokat idézett elő a Tájékoztató Iroda határozata és a Szovjetunióval való szembefordulás a lapok megjelenésében, szerkesztéspolitikájában, továbbá az irodalmi szövegek megjelenésében, illetve eltűnésében. A politikai fordulat következményeként szerkesztőcserék is történtek, ekkor kezdték működtetni az Adriai-tengerpart északi két szigetén sztalin mintára kialakított büntetőtábor, a Goli otokot (és a Sveti Grgurt), ahova 244 magyart is internáltak, köztük több szerkesztőt, írókat a vajdasági magyar sajtó szerkesztőségeiből.

Az irodalmi kultusz politikában való felhasználását mutatja az élénken élő Petőfi kultusz szándékos összekapcsolása egy politikai személyi kultusszal a lapok hasábjain.

A kutatás egyik célja – s a cikkbibliográfiák készítése is ezt célozta meg – bemutatni a sajtón keresztül az irodalmi szövegekből mi jutott el az olvasókhöz – az emberekhez, akkor, amikor a könyvkiadás – pontosabban a jugoszláviai magyar szépirodalmi művek kiadása – is még kezdeti stádiumban volt. A lapok között – egyetlen irodalmi folyóiratként – kiemelt helyet kiérdemlő újraindított Híd folyóirat bemutatása a politika és az irodalom szempontjából, különös tekintettel kánonképző szerepére, továbbá egy új nemzedék Híd általi elindítására, és az ezzel járó vita rövid ismertetésére.

Magyar nyelvű könyvek már 1945-től jelentek meg, de azok elsősorban társadalmi-politikai brossúrák, kiadványok voltak, az aktuálpolitika és az uralkodó ideológia szolgálatában. 1947-ben jelent meg az első vajdasági magyar irodalmi mű, a *Téglák, barázdák* antológia. Az antológia kulcsműfajként egybegyűjti és egyúttal szelektálja is a háború után kezdő írónemzedék, illetve a már előtte is publikáció, de a hatalomnak „megfelelő” írók, költők alkotásait, és egy terület, a jelen esetben Vajdaság magyar irodalmának reprezentatív bemutatását adja. Korszakot is és új irodalomszemléletet is illusztrál, összeállítóinak nem titkolt célja volt a közízlés új irányú befolyásolása.

A naptári és sajtóanyag, valamint a könyvkiadás alakulása is azt mutatta, hogy a legfontosabb szervező erő a politika és a propaganda volt, mert eszerint változott egy lap szerkesztési koncepciója: minél több probléma adódott a politikában, külpolitikában, annál kevesebb irodalmi mű volt egy lapban. A politikai propaganda volt a legfontosabb; az irodalmi mű tematikája számított, hogy az beleillett-e az „elvárt” illetve a javasolt témák közé. A külföldi írók közül a legtöbbször a szovjet írók jelentek meg a lapok hasábjain, és majdnem mindegyik irányadó tanulmány, cikk a szovjet irodalmat javasolta követendő példaként.

A változás fokozatosan indul meg már a Szovjetunióval való szakítást követően. A vizsgált időszak utolsó két évében már sokkal több az irodalom a lapokban, változatosabb a tematika, látszólag már kevésbé van kitéve az irodalom az aktuálpolitikai hatásoknak, de a háttérben még minden hasonlóan működik, mint korábban, és még sok író büntetésből a Goli otokon tölti a napjait. A szocialista realizmus béklyóitól lassan megszabadult írók, költők művei mind tartalmi, mind formai szempontból változatosabbak, új hangon szólnak olvasóikhoz, bár tabutémák még hosszú ideig vannak, és ha cenzúra már nem is mindenhol van, az 1948-1949. évi „tisztogatások” után az öncenzúra még sokáig meghatározó tényezője lesz az irodalmi alkotások születésének.

A disszertáció mellékletei: a sajtóanyagból több cikk-bibliográfia és egy, a vizsgált időszak kiadványait összegező bibliográfia, valamint egy életrajzi lexikon a disszertációban előforduló vajdasági magyar írókról.

HIVATKOZOTT IRODALOM

ÁCS, 1981

Ár ellen. Mártír hidasok 1941–1945. Összeállította Ács Károly. Az előszót írta Petkovics Kálmán. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

ARDAY, 2002

Arday Lajos: Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában. BIP Budapest.

BAKCSI, 1977

Bakcsi György: Utószó. 329–331. = Ilf–Petrov: Aranyborjú. Európa Könyvkiadó.

BAKI–VÉBEL, 1968

A Petőfi-brigád. Visszaemlékezések. Baki Ferenc feljegyzéseit és dokumentumanyagát kiegészítette és sajtó alá rendezte Vébel Lajos. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BALÁZS-ARTH, 2001

Balázs-Arth Valéria: Bogdánfi Sándor. In: Humorlexikon. Tarsoly Kiadó, Budapest.

BALÁZS-ARTH, 2007

Balázs-Arth Valéria: Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon. Timp Kiadó, Budapest.

BOAROV, 2012

Boarov, Dimitrije: Vajdaság politikai története Dimitrije Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BORI, 1978

Bori Imre: Fehér Ferenc. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BORI, 1981

Bori Imre: Sinkó Ervin. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BORI, 2007

Bori Imre: A jugoszláviai magyar irodalom története. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BOSNYÁK, 1980

Bosnyák István: Szóakció. (Adalékok irodalmunk szellemrajzához) I. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

BOTLIK–CSORBA–DUDÁS, 1994

Botlik József–Csorba Béla–Dudás Károly: *Eltévedt mezsgyekövek. Adalékok a délvidéki magyarság történetéhez 1918–1993.* Hatodik Síp Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó.

CSÁKY, 1973

Csáky S. Piroska: *A jugoszláviai magyar könyv 1945–1970.* Forum Könyvkiadó, Újvidék.

CSÁKY, 1994

Csáky S. Piroska: *Adalék a Magyar Szó 50 éves történetéhez: Naptár és irodalom.* = Híd, 12.

CSUKA, 1941

A visszatért Délvidék. Szerkesztette Csuka Zoltán. 1941 Halász Irodalmi és Könyvkiadóvállalat Budapest.

CVETKOVIĆ, 2006

Cvetković, Srđan: *Između srpa i čekića. Represija u Srbiji 1944–1953.* Institut za savremenu istoriju, Beograd.

DEDIJER, 1983

Dedijer, Vladimir: *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita. III.* Beograd.

DIMIĆ, 1988

Dimić, Ljubodrag: *Agitprop kultura Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952.* Beograd.

DJILAS, 1982

Djilas, Milovan: *Tito. Kritikai életrajz.* Kossuth Kiadó, Budapest. 75.

ENCIKLOPEDIJA NOVOG SADA

Enciklopedija Novog Sada. Sveska 3. Urednik Dušan Popov. Novosadski klub „Dobra vest”, Novi Sad.

HERCEG, 1952

Herceg János: *A művészet alkotó szabadságáról.* = Híd, 10:

HORNYIK, 1985

Hornyik Miklós: *A Dél-bácska története (1920–1929).* A Magyar Nyelv és Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék. *Értekezések, monográfiák* 11.

HORVÁT, 2014

Horvát Dezső: *Messzi Imriske kegyetlen halála.* = Forrás, 2014. 12.

GÁL, 1949

Gál László: Gál László írt egy cikket Petőfi Sándor a jugoszláviai sajtóban. 385–390. = Híd, 1949. 8.

GEROLD, 2004

Gerold László: A periodizáció mint a folyamatosság bizonyítéka. Szempontok a jugoszláviai magyar irodalom történeti áttekintéséhez. = Híd, 2004. 5–6.

GOTESZMAN, 1946

Goteszman Tibor: Régi hibák – új föladatak. = Híd, 1–2: 2–4.

GYUROK, 2007

A nemzet, az állam és a nemzetiség Tito politikájában. Croatica, Budapest.

JANDRIĆ, 1993

Jandrić, Berislav: Nacionalna i socijalna struktura ibeovaca iz Hrvatske na Golom otoku u razdoblju 1949–1952. = Časopis za suvremenu povijest, Zagreb.

JANJETOVIĆ, 2001

Janjetović, Zoran: Neslovenske nacionalne manjine u Vojvodini krajem Drugog svetskog rata. In: Dijalog povijesničara-istoričara 3. Ured. Hans-Georg Fleck, Igor Graovac. Zagreb.

JANJETOVIĆ, 2005

Janjetović, Zoran: Deca careva, pastorčad kraljeva. Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918–1941. Beograd.

A JUGOSZLÁV KOMMUNISTA SZÖVETSÉG RÖVID TÖRTÉNETE, 1963

A Jugoszláv Kommunista Szövetség rövid története. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

JUHÁSZ, 1987

Juhász Géza: A fordulat forгатagában. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

KALAPIS, 1994

Kalapis Zoltán: A Magyar Szó fél évszázada. Adalékok a jugoszláviai magyar napilap történetéhez. A Magyar Szó kiadása.

KECK, 1947

Keck Zsigmond: Kultúrprogramunk. = Híd, 1: oldalszám

KOLOZSI, 1952

Kolozsi Tibor. Magyar újságok. In: Magyar Ünnepi Játékok Palics 1952. Noviszád, Testvériség–Egység Kiadóvállalat.

KOLOZSI, 1971

Kolozsi Tibor: Huszonöt esztendő. 9–62.= Pénteki találkozások. Szabadka.

KOLOZSI, 1979

Kolozsi Tibor a Szabadkai sajtó (1919–1945) Forum Könyvkiadó, Újvidék.

LÉVAY, 1945

Lévay Endre. Jegyzetek a Hid-ról. = *Híd*, 3: 75–78.

LÉVAY, 1980

Lévay Endre: Terhes örökség. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

LOPUŠINA, 1991

Lopušina, Marko: Crna knjiga Cenzura u Srbiji 1945–91 Fokus Beograd, 1991.

ЛОПУШИНА, 2015

Лопушина, Марко: Црна књига Цензура у Србији 1945–2015 Прометеј Нови Сад.

LŐRINC, 1950

Lőrinc Péter: Fiatalok „HÍD”-ja. = *Híd*, 6: oldalszám tól–ig

LUKÁCS, 1947

Lukács Gyula Népnaptárunkról. *HÍD* = 12.

MAGYAR IRODALMI LEXIKON, 1978

Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerkesztő Benedek Marcell. III. kötet Akadémiai Kiadó, Budapest.

MAJTÉNYI, 1951

Majtényi Mihály: Meditáció a betűről és az írásról. = *Híd*, 9:

MAJTÉNYI, 1952

Majtényi Mihály: Írókról, irodalomról. 50–68. = Magyar Ünnepi Játékok, Palics, 1952 Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat Noviszád.

MAJTÉNYI, 1952

Majtényi Mihály: Tanácskozott a Magyar Irodalmi Társaság = *Híd*, 5: 314–315.

MALUSEV, 1948

Malusev Cvetko: Könyvtáraink. = *Híd*, 5

MARKOVITS–TÓBIÁS, 1966

A cenzúra árnyékában. Válogatta, szerkesztette, előszóval és összekötő szöveggel ellátta Markovits Györgyi és Tóbiás Áron. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

MATUSKA, 1991

Matuska Márton: A megtorlás napjai ahogy az emlékezet megőrizte. Forum Könyvkiadó Magyar Szó.

MÉSZÁROS, 1995

Mészáros Sándor Holttá nyilvánítva Délvidéki magyar fátum 1944–45. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest.

MÉSZÁROS 2011

Mészáros Krisztina: Vizualitás és narráció. A Majtényi-próza mai olvasata. = Híd, 7.

http://www.hid.rs/hidkor.php?link_id=1481&&page_id=meszaros_krisztina,

Letöltve: 2015. október 11.

MILISAVAC, 1971

Milisavac, Ž.: Popović, Jovan. Jugoslovenski književni leksikon Matica Srpska, Novi Sad.

MILITAR, 1939

Militar, Triva: Štampa u Vojvodini. Novi Sad.

MILOSEVITS, 1998

Milosevits Péter: A szerb irodalom története. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

NAGY, 2007

Vajdaság. Szerkesztette Nagy Imre. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest.

NAŠ PUT POLA VEKA REVOLUCIONARNE BORBE SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE, 1969

Naš put pola veka revolucionarne borbe Saveza komunista Jugoslavije, Beograd.

OLAJOS, 1948

Olajos Mihály: Kossuth terve a dunai népek együttműködéséről és a mai helyzet. 99–107. = Híd, 1948. 3.

PATÓ, 1976

Pató Imre: A Híd repertórium (1934– 1941) Hungarológiai Intézet Forum Könyvkiadó Híd Újvidék.

PEJIN, 2004

Pejin Attila: A zentai hírlapok történeti bibliográfiája (1875–1962) Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta.

PETKOVICS, 1984

Petkovics Kálmán: A háborús újság. = Híd, 12.

PETRANOVIĆ–ZEČEVIĆ, 1985

Petranović, B. – Zečević, M.: Jugoslavija 1918–1984. Zbirka dokumenata. Izdavačka radna organizacija "Rad", Beograd.

POPOV, 1982

Popov, Dušan: Istorija 'Slobodne Vojvodine' (1942–1952) „Dnevnik” Novi Sad.

PRAVNA ENCIKLOPEDIJA, 1979

Pravna enciklopedija, Savremena administracija, Beograd

RADIŠIĆ, 1984

Radišić, Đorđe: Petőfi Sándor alakja és műv a jugoszláv népek felszabadító harcában (1951–1945) 214–221 = Délszláv–magyar irodalmi kapcsolatok II. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete Újvidék, 1984

REHÁK, 1967

Rehák László: A kisebbségek Jugoszláviában jogi-politikai tanulmány. Ford. Kollin József. Forum Könyvkiadó, Novi Sad.

REHÁK, 1976

Anyanyelv – „államnyelv” Tanulmányok a nemzetek és nemzetiségek nyelvének egyenrangú használatáról Vajdaságban. Szerkesztette Rehák László. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

RÉVAI IV, 1999

Révai Új Lexikona IV. kötet Babits Kiadó, Szekszárd.

ROMÁNIAI MAGYAR IRODALMI LEXIKON, 1981

Romániai magyar irodalmi lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés 1. Főszerkesztő Balogh Edgár. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

SAJTI, 2000

Sajti Enikő, A.: Tito. Polonyi Péter: Mao. Pannonica Kiadó.

SAJTI, 2004

Sajti Enikő, A.: Impériumváltások, revízió és kisebbség Magyarok a Délvidéken 1918–1947. Napvilág Kiadó Budapest.

SAJTI–JUHÁSZ–MOLNÁR, 2013

Sajti Enikő, A.–Juhász József–Molnár Tibor: A titói rendszer megszilárdulása a Tisza mentén (1945–1955) Zenta–Szeged.

SCHEIBNER, 2014

Scheibner Tamás: A magyar irodalomtudomány szovjetizálása. A szocialista realista kritika és intézményei 1945–1953. Ráció Kiadó Budapest.

SOKCSEVITS–SZILÁGYI I.–SZILÁGYI K., [1994]

Sokcsevits Dénes–Szilágyi Imre–Szilágyi Károly: Déli szomszédaink története. Bereményi Könyvkiadó, Microgramma, Szegedi Nyomda, Budapest, Pozsony, Szeged.

STAKIĆ, 1986

Stakić, Radivoj: Bečej u ratu i revoluciji 1941–1945. Hronika. Opštinski odbor SUBNOR, Bečej.

STEINFELD, 1946

Steinfeld Sándor: Újévi gondolatok. = Híd, 1: 5–7.

STEINFELD, 1947

Steinfeld Sándor: A jugoszláviai magyar irodalom helyzete. = Híd, 11:

STEINFELD, 1948

Steinfeld Sándor: Laták István versei. = Híd, 5.

B. SZABÓ, 1950

B. Szabó György. Az új nemzedék hangja. = Híd, 4: oldalszám tól–ig.

SZELI, 1969

Szeli István: Utak egymás felé. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

SZERDAHELYI, 1992

Szerdahelyi István: szocialista realizmus 540–542. = Világirodalmi Lexikon Tizennegyedik kötet sváb–Szy Akadémiai Kiadó, Budapest.

THOMKA Beáta, 1978

Thomka Beáta: A keresés nyelve. In: Az Ady-vers időszerűsége. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

TILKOVSKY, 1998

Tilkovszky Loránt: Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998 Történelmi Kézikönyvtár

VAJDA, h. n.

Vajda Gábor: A magyar irodalom a Délvidéken Trianontól napjainkig. Bereményi Könyvkiadó, h. n. é. n. 46.

VAJDA, 2006

Vajda Gábor: Remény a megfélemlítettségben. A délvidéki magyarság eszmé- és irodalomtörténete (1945–1972) Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka.

VÉBEL, 1984

Írta és hitte Vébel Lajos. Cikkek, tárcák, riportok, megemlékezések a szerző gyűjteményéből. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

VÉKÁS, 2010

Vékás János: Utak. Életinterjúk 1980–1990. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta.

VÉKÁS, 2011

Vékás János: Magyarok a Vajdaságban 1944–1954. Kronológia Vajdasági Magyar Művelődési Intézet Zenta.

VESELINOV, 1975

Jovan Veselinov Žarko: Az autonóm vajdaság születése, Forum Könyvkiadó, Újvidék.

VILÁGIRODALMI LEXIKON, 1992

Smedley Agnes = Világirodalmi Lexikon Tizenharmadik kötet Sf–Suzuki Akadémiai Kiadó, Budapest.

MELLÉKLETEK

TARTALOM

Az 1947. évi Magyar Szó teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	3
Az 1947. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	17
Az 1947. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	25
Az 1948. évi Dolgozók hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	28
Az 1948. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	31
Az 1949. évi Ifjúság Szava irodalmi szövegei	39
Az 1949. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	43
Az 1949. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	47
Az 1950. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel.....	55
Az 1950. évi Ifjúság Szava irodalmi szövegei január 1-jétől május 20-ig.....	60
Az 1951. évi Dolgozók irodalmi szövegei	62
Az 1952. évi Ifjúság irodalmi szövegei	65
SZÖVEGKIADÁSOK.....	76
Vajdasági szerzők művei.....	76
Romániai magyar író	78
Magyarországi írók könyvei.....	78
Műfordítások a jugoszláv népek irodalmából	79
Műfordítások a világirodalomból	81
Ifjúsági és gyermekirodalom	83
Színpadunk	86
Egyéb könyvek	93
Társadalomtudomány, politika, közgazdaság	93
Tankönyvek	102
Népszerűsítő tudományos kiadványok	102
Sorozatok	102
Híd Kiadás, illetve Híd Könyvek	103
Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség kiadásai.....	105
ÉLETRAJZI LEXIKON	106

**Az 1947. évi Magyar Szó teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

Magyar Szó 1947. jan. 1. szerda IV. évf. 1. szám

Ady Endre kérdezi: Hát csakugyan voltak Betlehemek? (szerzője nincs aláírva)

Ady Endre: A tavalyi cselédekhez

Ady Endre: Morognak a vénék

Petőfi Sándor: Háború volt...

Ilf és Petrov [Ilja Ilf és Jevgénij Petrov]: A század halvány gyermeke

[Thomas Mann: „Ami Spanyolországban lejátszódik gyalázatos és botrányos”
(egy Svájcban megjelent kiadvány utószavából volt ez egy részlet)]

[Nagy Lajos: A mult szellem kísért Magyarországon és az irodalomban is]

Magyar Szó 1947. jan. 3. péntek IV. évf. 2. szám

Magyar Szó 1947. jan. 4. szombat IV. évf. 3. szám

Magyar Szó 1947. jan. 5. vasárnap IV. évf. 4. szám

Móra Ferenc: A csókai csata Az írónak egy 1932-ben írt kis történelmi rajza

Magyar Szó 1947. jan. 6. hétfő IV. évf. 5. szám

Magyar Szó 1947. jan. 7. kedd IV. évf. 6. szám

Madarász Emil: Kreml (1936) [vers]

Magyar Szó 1947. jan. 9. csütörtök IV. évf. 7. szám

Magyar Szó 1947. jan. 10. péntek IV. évf. 8. szám

Magyar Szó 1947. jan. 11. szombat IV. évf. 9. szám

Magyar Szó 1947. jan. 12. vasárnap IV. évf. 10. szám

Ilf és Petrov: Kultúrált egyéniség [novella]

Lányi Sarolta: Tempó [vers]

Magyar Szó 1947. jan. 13. hétfő IV. évf. 11. szám

Magyar Szó 1947. jan. 14. kedd IV. évf. 12. szám

Magyar Szó 1947. jan. 16. csütörtök IV. évf. 13. szám

Leningrád költészete [Puskin versrészletek]

Magyar Szó 1947. jan. 17. péntek IV. évf. 14. szám

Magyar Szó 1947. jan. 18. szombat IV. évf. 15. szám

Magyar Szó 1947. jan. 19. vasárnap IV. évf. 16. szám

Ady Endre: A Wagram-óda

Ady Endre: Az utca éneke [vers]

Magyar Szó 1947. jan. 20. hétfő IV. évf. 17. szám

Magyar Szó 1947. jan. 21. kedd IV. évf. 18. szám

A Szmolniban Fogadtatás

Majakovszkij: Komszomol-ének

Magyar Szó 1947. jan. 23. csütörtök IV. évf. 19. szám

Magyar Szó 1947. jan. 24. péntek IV. évf. 20. szám

Magyar Szó 1947. jan. 25. szombat IV. évf. 21. szám

Magyar Szó 1947. jan. 26. vasárnap IV. évf. 22. szám

Ady Endre halálának 28. évfordulójára

Gyöz Ady igazsága

Dózsa György unokája [vers]

Csák Máté földjén [vers]

Áldassál, emberi verejtek [vers]

Ilf és Petrov: A felesleges ember [novella]

Magyar Szó 1947. jan. 27. hétfő IV. évf. 23. szám

Magyar Szó 1947. jan. 28. kedd IV. évf. 24. szám

[A vers szerelmesei Laták István: Valóságmondó karcolatokat, tudósításokat írjunk: – Szerkesztői üzenet helyett]

Magyar Szó 1947. jan. 30. csütörtök IV. évf. 25. szám

[A vers szerelmesei Gál László: Versekről – versíró munkásokról]

Leonid Szolovjev: Társbérlet [novella]

Magyar Szó 1947. jan. 31. péntek IV. évf. 26. szám

Magyar Szó 1947. febr. 1. szombat IV. évf. 27. szám

Magyar Szó 1947. febr. 2. vasárnap IV. évf. 28. szám

Ilf és Petrov: A boldog apa

Magyar Szó 1947. febr. 3. hétfő IV. évf. 29. szám

Magyar Szó 1947. febr. 4. kedd IV. évf. 30. szám

Magyar Szó 1947. febr. 6. csütörtök IV. évf. 31. szám

L. K.: Valamikor [vers]

Gyermekkorom Írta: Rapp József [vers]

Örkény István: Petőfi unokája

Magyar Szó 1947. febr. 7. péntek IV. évf. 32. szám

Magyar Szó 1947. febr. 8. szombat IV. évf. 33. szám

Magyar Szó 1947. febr. 9. vasárnap IV. évf. 34. szám

Három Puskin vers A rab (Lányi Sarolta fordítása) Dal (Lányi Sarolta fordítása)

Téli út (Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

Örkény István: Az orszki csata

Magyar Szó 1947. febr. 10. hétfő IV. évf. 35. szám

Magyar Szó 1947. febr. 11. kedd IV. évf. 36. szám

Magyar Szó 1947. febr. 13. csütörtök IV. évf. 37. szám

A. Lomonoszov: A hét elefánt (elbeszélés)

Magyar Szó 1947. febr. 14. péntek IV. évf. 38. szám

Magyar Szó 1947. febr. 15. szombat IV. évf. 39. szám

Mihovil Pavlek-Miskina Gubec Matija emlékére (Gál László fordítása) [vers]

Magyar Szó 1947. febr. 16. vasárnap IV. évf. 40. szám

Magyar Szó 1947. febr. 17. hétfő IV. évf. 41. szám

Magyar Szó 1947. febr. 18. kedd IV. évf. 42. szám

Magyar Szó 1947. febr. 21. péntek IV. évf. 43. szám

Magyar Szó 1947. febr. 22. szombat IV. évf. 44. szám

Magyar Szó 1947. febr. 23. vasárnap IV. évf. 45. szám

Zogovics Radován: A Jugoszláviában elesett Vöröskatonák anyáinak és nővéreinek (Gál László fordítása)

A. Tolsztoj Részlet a Kenyér című regényből

Magyar Szó 1947. febr. 24. hétfő IV. évf. 46. szám

Magyar Szó 1947. febr. 25. kedd IV. évf. 47. szám

Magyar Szó 1947. febr. 27. csütörtök IV. évf. 48. szám

Alekszej Glebov: Magyar rapszódia

Magyar Szó 1947. febr. 28. péntek IV. évf. 49. szám

A szőke asszony, a két pionír meg a Mehmed Emirovica (g)

Csíkos István: Most készülj, Ifjú

Magyar Szó 1947. márc. 1. szombat IV. évf. 50. szám

Magyar Szó 1947. márc. 2. vasárnap IV. évf. 51. szám

„De szeretnék hajnal csillag lenni...”

Alexander Szergejevics Puskin: Exegi monumentum

Honnan erednek a magyar népmesék?

Magyar Szó 1947. márc. 3. hétfő IV. évf. 52. szám

Magyar Szó 1947. márc. 4. kedd IV. évf. 26. szám [téves a szám]

Magyar Szó 1947. márc. 6. csütörtök IV. évf. 54. szám

Tersánszky J. Jenő: A légi kaland (Részlet III. Bandika a vészben c.
közeljövőben megjelenő regényéből

Daimatovszki J.: Színészek [vers]

Magyar Szó 1947. márc. 7. péntek IV. évf. 55. szám

Magyar Szó 1947. márc. 8. szombat IV. évf. 56. szám

Magyar Szó 1947. márc. 9. vasárnap IV. évf. 57. szám

Thurzó Lajos: Hulló márciusi vizek...

Hucul népmese egy ragyogó névről Ford.: Madarász Emil

Magyar Szó 1947. márc. 10. hétfő IV. évf. 58. szám

Magyar Szó 1947. márc. 11. kedd IV. évf. 59. szám

Magyar Szó 1947. márc. 13. csütörtök IV. évf. 60. szám

A. Csehov: Elszámolás

Magyar Szó 1947. márc. 14. péntek IV. évf. 61. szám

Magyar Szó 1947. márc. 15. szombat IV. évf. 62. szám

A nagy nap Petőfi naplójában

Egy gondolat bánt engemet

Petőfi „Apostola”

Föltámadott a tenger

Magyar Szó 1947. márc. 17. hétfő IV. évf. 64. szám

Magyar Szó 1947. márc. 18. kedd IV. évf. 65. szám

Jovan Jovanovics-Zmaj: Az irgalmas Európának Jovan Jovanovics-Zmaj: A
kivégzett partizánok sírjára

Magyar Szó 1947. márc. 20. csütörtök IV. évf. 66. szám

Magyar Szó 1947. márc. 22. szombat IV. évf. 68. szám

Magyar Szó 1947. márc. 23. vasárnap IV. évf. 69. szám

Jevgenyil Ratner: Nyugtalan emberek

Magyar Szó 1947. márc. 24. hétfő IV. évf. 70. szám

Magyar Szó 1947. márc. 25. kedd IV. évf. 71. szám

Magyar Szó 1947. márc. 27. csütörtök IV. évf. 72. szám

Magyar Szó 1947. márc. 28. péntek IV. évf. 73. szám

Magyar Szó 1947. márc. 29. szombat IV. évf. 74. szám

Magyar Szó 1947. márc. 30. vasárnap IV. évf. 75. szám

Magyar Szó 1947. márc. 31. hétfő IV. évf. 76. szám

Magyar Szó 1947. április 1. IV. évf. 77. szám
Magyar Szó 1947. április 3. IV. évf. 87. szám [hibás a lapszámozás!]
Magyar Szó 1947. április 4. IV. évf. 88. szám
Magyar Szó 1947. április 5. IV. évf. 89. szám
Magyar Szó 1947. április 6. IV. évf. 90. szám
Georgij Dimitrijev: A vihar Elbeszélés
Magyar Szó 1947. április 7. IV. évf. 91. szám
Magyar Szó 1947. április 8. IV. évf. 92. szám
Dévavári Zoltán: Samac–Szarajevó [vers]
Magyar Szó 1947. április 10. csütörtök IV. évf. 93. szám
Magyar Szó 1947. április 11. péntek IV. évf. 94. szám
Magyar Szó 1947. április 12. szombat IV. évf. 95. szám
Magyar Szó 1947. április 13. vasárnap IV. évf. 96. szám
A proletárok költője – József Attila (g. l.)
József Attila: Munkások [vers]
József Attila: Végül [vers]
Magyar Szó 1947. április 14. hétfő IV. évf. 97. szám
Magyar Szó 1947. április 15. kedd IV. évf. 98. szám
Magyar Szó 1947. április 17. csütörtök IV. évf. 99. szám
Magyar Szó 1947. április 18. péntek IV. évf. 100. szám
Magyar Szó 1947. április 19. szombat IV. évf. 101. szám
Magyar Szó 1947. április 20. vasárnap IV. évf. 102. szám
Asztalos István: Írók Széken
Nazor Vladimir: A gályarab éneke [vers] Rajcsányi Károly átköltése
Magyar Szó 1947. április 21. hétfő IV. évf. 103. szám
Magyar Szó 1947. április 22. kedd IV. évf. 104. szám
Magyar Szó 1947. április 24. csütörtök IV. évf. 105. szám
Magyar Szó 1947. április 25. péntek IV. évf. 106. szám
Magyar Szó 1947. április 26. szombat IV. évf. 107. szám
Magyar Szó 1947. április 27. vasárnap IV. évf. 108. szám
Magyar Szó 1947. április 28. hétfő IV. évf. 109. szám
Magyar Szó 1947. április 29. kedd IV. évf. 110. sz25

Magyar Szó 1947. május. 1. csütörtök IV. évf. 111. szám

Gál László: Mi vagyunk a május

Maxim Gorkij: A „V. I. Lenin” című könyvből (Új Szó)

Beszélgetés Lenin elvtárrsal Majakovszkij verse

Popovics Jován: A mi chartánk (Gál László fordítása)

Majtényi Mihály: Háromszor is tilos [Téglák és barázdákban]

Kosztics Dusan: Mit hozok az ünnepre? (Gál László átköltése)

Magyar Szó 1947. május. 3. szombat IV. évf. 112. szám

Magyar Szó 1947. május. 4. vasárnap IV. évf. 113. szám

Új könyvek seregszemléje

Magyar Szó 1947. május. 5. hétfő IV. évf. 114. szám

Magyar Szó 1947. május. 6. kedd IV. évf. 115. szám

Magyar Szó 1947. május. 8. csütörtök IV. évf. 116. szám

Magyar Szó 1947. május. 9. péntek IV. évf. 117. szám

Borisz Laszkin: Borzalmas bosszú

Magyar Szó 1947. május. 10. szombat IV. évf. 118. szám

Magyar Szó 1947. május. 11. vasárnap IV. évf. 118. szám

A tegnapi beszélő nyomai Munkásírónk készülő regényéből (Lukács Gyula)

Magyar Szó 1947. május. 12. hétfő IV. évf. 119. szám

Magyar Szó 1947. május. 13. kedd IV. évf. 120. szám

Magyar Szó 1947. május. 15. csütörtök IV. évf. 121. szám

Balázs Béla: Dunavölgyi álom [vers]

A szakadék írta: Nagy Lajos

Magyar Szó 1947. május. 16. péntek IV. évf. 122. szám

Magyar Szó 1947. május. 17. szombat IV. évf. 123. szám

Magyar Szó 1947. május. 18. vasárnap IV. évf. 124. szám

Gergely Sándor: Rokonok között

Magyar Szó 1947. május. 19. hétfő IV. évf. 125. szám

Magyar Szó 1947. május. 20. kedd IV. évf. 126. szám

Magyar Szó 1947. május. 23. péntek IV. évf. 128. szám

Magyar Szó 1947. május. 24. szombat IV. évf. 129. szám

Magyar Szó 1947. május. 25. vasárnap IV. évf. 130. szám

Gál László: Tito (1946)

Valentin Katajev: A mutatványos lánya Raics István fordítása

Magyar Szó 1947. május. 26. hétfő IV. évf. 131. szá
Magyar Szó 1947. május. 27. kedd IV. évf. 132. szám
Magyar Szó 1947. május. 29. csütörtök IV. évf. 133. szám
Magyar Szó 1947. május. 30. péntek IV. évf. 134. szám
Magyar Szó 1947. május. 31. szombat IV. évf. 135. szám
Magyar Szó 1947. június. 1. vasárnap IV. évf. 136. szám
Magyar Szó 1947. június. 2. hétfő IV. évf. 137. szám
Magyar Szó 1947. június. 3. kedd IV. évf. 138. szám
Magyar Szó 1947. június. 5. csütörtök IV. évf. 139. szám

Lukács Gyula: Orvosi vizsgálat a Margitkörüton (Regényrészlet)

Magyar Szó 1947. június. 6. péntek IV. évf. 140. szám
Magyar Szó 1947. június. 7. szombat IV. évf. 141. szám
Magyar Szó 1947. június. 8. vasárnap IV. évf. 142. szám

Petár Petrovics Nyegos (g. l.)

A három testvér Orosz népmese

Életrajz 1916 [vers]

Magyar Szó 1947. június. 9. hétfő IV. évf. 143. szám
Magyar Szó 1947. június. 10. kedd IV. évf. 144. szám
Magyar Szó 1947. június. 12. csütörtök IV. évf. 146. szám
Magyar Szó 1947. június. 13. péntek IV. évf. 147. szám
Magyar Szó 1947. június. 14. szombat IV. évf. 148. szám
Magyar Szó 1947. június. 15. vasárnap IV. évf. 149. szám
Magyar Szó 1947. június. 16. hétfő IV. évf. 150. szám
Magyar Szó 1947. június. 17. kedd IV. évf. 151. szám
Magyar Szó 1947. június. 19. csütörtök IV. évf. 152. szám

Gorkij Maxim halálának évfordulóján

A nagy nép nagy fia

Iljicseva Irina: Hősök anyja

Magyar Szó 1947. június. 20. péntek IV. évf. 153. szám
Magyar Szó 1947. június. 21. szombat IV. évf. 154. szám
Magyar Szó 1947. június. 22. vasárnap IV. évf. 155. szám

Nagy István: Perzsa utánczat

Magyar Szó 1947. június. 23. hétfő IV. évf. 156. szám
Magyar Szó 1947. június. 24. kedd IV. évf. 157. szám

Magyar Szó 1947. június. 26. csütörtök IV. évf. 158. szám

Magyar Szó 1947. június. 27. péntek IV. évf. 159. szám

Magyar Szó 1947. június. 28. szombat IV. évf. 160. szám

Magyar Szó 1947. június. 29. vasárnap IV. évf. 161. szám

M. Tyevelov: Násztyenka

Magyar Szó 1947. június. 30. hétfő IV. évf. 162. szám

Magyar Szó 1947. július. 1. kedd IV. évf. 163. szám

Magyar Szó 1947. július. 3. csütörtök IV. évf. 164. szám

Magyar Szó 1947. július. 4. péntek IV. évf. 165. szám

Magyar Szó 1947. július. 5. szombat IV. évf. 166. szám

Magyar Szó 1947. július. 6. vasárnap IV. évf. 167. szám

Elsa Triolet: Átmentünk a határon B. Lukács Erzsébet fordítása

Magyar Szó 1947. július. 7. hétfő IV. évf. 168. szám

Gál László: 1941. július 7. [vers]

Csopics Branko: A tudós

Magyar Szó 1947. július. 9. szerda IV. évf. 169. szám

Magyar Szó 1947. július. 10. csütörtök IV. évf. 170. szám

Jevgenij Dolmatovszkij: Egy párizsi Metróállomás

Magyar Szó 1947. július. 12. szombat IV. évf. 172. szám

Magyar Szó 1947. július. 13. vasárnap IV. évf. 173. szám

Louis Aragon: Költő a pártjáról Gereblyés László fordítása

Blagojevics Dusán: Szpiro Kata, a tengerész

Magyar Szó 1947. július. 14. hétfő IV. évf. 174. szám

Magyar Szó 1947. július. 15. kedd IV. évf. 175. szám

Magyar Szó 1947. július. 17. csütörtök IV. évf. 176. szám

Gorkij Részlet Kassák Lajos és Nádas József drámájából

Magyar Szó 1947. július. 18. péntek IV. évf. 177. szám

Magyar Szó 1947. július. 19. szombat IV. évf. 178. szám

Magyar Szó 1947. július. 20. vasárnap IV. évf. 179. szám

J. H. Rösler: Bürokrácia

Magyar Szó 1947. július. 21. hétfő IV. évf. 180. szám

Magyar Szó 1947. július. 22. kedd IV. évf. 181. szám

Magyar Szó 1947. július. 24. csütörtök IV. évf. 182. szám

Zelk Zoltán: Esik! Esik!

- Magyar Szó 1947. július. 25. péntek IV. évf. 182. szám [téves, de így van]**
- Magyar Szó 1947. július. 26. szombat IV. évf. 183. szám**
- Magyar Szó 1947. július. 27. vasárnap IV. évf. 184. szám**
Gál László: Új olvasók ezrei várják (Beszámoló az új magyar könyvekről)
- Magyar Szó 1947. július. 28. hétfő IV. évf. 185. szám**
- Magyar Szó 1947. július. 29. kedd IV. évf. 186. szám**
A Bosznia mentén [vers] Illés Lajos II. magyar „Vasvári” brigád
- Magyar Szó 1947. július. 31. csütörtök IV. évf. 187. szám**
Thurzó Lajos: Az új kenyér ünnepe Zentán Színes jegyzetek a zentai kenyérünnepről
Vladimir Majakovszkij: Az író elvtársakhoz Képes Géza fordítása
Vladimir Nazor: Miska gazda
- Magyar Szó 1947. augusztus 1. péntek IV. évf. 188. szám**
Szabó Pál író nyilatkozata jugoszláviai élményeiről
- Magyar Szó 1947. augusztus 2. szombat IV. évf. 189. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 3. vasárnap IV. évf. 190. szám**
Duna–Tisza–Duna csatorna (Részletek Csiplics Bogdán verséből) Gál László fordítása
Asztalos István: Béresek
- Magyar Szó 1947. augusztus 4. hétfő IV. évf. 191. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 5. kedd IV. évf. 192. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 7. csütörtök IV. évf. 193. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 8. péntek IV. évf. 194. szám**
Gajdos Tibor: Téglá és kenyér (újságcikk a címlapon)
- Magyar Szó 1947. augusztus 9. szombat IV. évf. 195. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 10. vasárnap IV. évf. 196. szám**
Szimonov Konsztantin a vasesztergályosból lett világhírű író
Az orosz kérdés részlet Szimonov színművéből
- Magyar Szó 1947. augusztus 11. hétfő IV. évf. 197. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 12. kedd IV. évf. 198. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 14. csütörtök IV. évf. 199. szám**
Nazor Vladimir: Átkelés a Ljubinán
- Magyar Szó 1947. augusztus 15. péntek IV. évf. 200. szám**
- Magyar Szó 1947. augusztus 16. szombat IV. évf. 201. szám**

Magyar Szó 1947. augusztus 17. vasárnap IV. évf. 202. szám

Gajdos Tibor: A koszorú

Sebes Árpád: Mr. Brack

Magyar Szó 1947. augusztus 18. hétfő IV. évf. 203. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 19. kedd IV. évf. 204. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 21. csütörtök IV. évf. 205. szám

L. E.: A téglagyári úton

Petrovics Sz. Emil: Ének a börtönben

Magyar Szó 1947. augusztus 22. péntek IV. évf. 206. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 23. szombat IV. évf. 207. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 24. vasárnap IV. évf. 208. szám

Galamb János: Készül a kenyérnekvaló

Svejk a jó katona (Ezúttal a könyv első fejezetéből mutatunk be egy részletet.)

Miként érte el a világháború Svejket, a derék katonát?

Magyar Szó 1947. augusztus 25. hétfő IV. évf. 209. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 26. kedd IV. évf. 210. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 28. csütörtök IV. évf. 211. szám

Az új ember kovácsa Részlet A. Makarenkó regényéből

Magyar Szó 1947. augusztus 29. péntek IV. évf. 212. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 30. szombat IV. évf. 213. szám

Magyar Szó 1947. augusztus 31. vasárnap IV. évf. 214. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 1. hétfő IV. évf. 215. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 2. kedd IV. évf. 216. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 4. csütörtök IV. évf. 217. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 5. péntek IV. évf. 218. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 6. szombat IV. évf. 219. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 7. vasárnap IV. évf. 220. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 8. hétfő IV. évf. 221. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 9. kedd IV. évf. 222. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 11. csütörtök IV. évf. 223. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 12. péntek IV. évf. 224. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 13. szombat IV. évf. 225. szám

[A hölgy, a könyvek és az írók bekeretezett cikk]

Magyar Szó 1947. szeptember 14. vasárnap IV. évf. 226. szám

Laták István: Ilyen szép még nem volt

Magyar Szó 1947. szeptember 15. hétfő IV. évf. 227. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 16. kedd IV. évf. 228. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 18. csütörtök IV. évf. 229. szám

Themosz Kornarosz görög író

Carlo Levi: Krisztus megállt Ebolinál

Magyar Szó 1947. szeptember 20. szombat IV. évf. 231. szám

Kovai Lőrinc: Romániai utinapló

Magyar Szó 1947. szeptember 21. vasárnap IV. évf. 232. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 23. kedd IV. évf. 234. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 25. csütörtök IV. évf. 235. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 26. péntek IV. évf. 236. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 27. szombat IV. évf. 237. szám

Laták István: Radicsevics Branko

Magyar Szó 1947. szeptember 28. vasárnap IV. évf. 238. szám

Tersánsky J. Jenő: Nem hazug nekrológ

Magyar Szó 1947. szeptember 29. hétfő IV. évf. 239. szám

Magyar Szó 1947. szeptember 30. kedd IV. évf. 240. szám

Magyar Szó 1947. október 4. csütörtök IV. évf. 241. szám

Magyar Szó 1947. október 3. péntek IV. évf. 242. szám

Magyar Szó 1947. október 4. szombat IV. évf. 243. szám

Magyar Szó 1947. október 5. vasárnap IV. évf. 244. szám

Nagy Lajos: Szabályos emberek

Magyar Szó 1947. október 6. hétfő IV. évf. 245. szám

Magyar Szó 1947. október 7. kedd IV. évf. 246. szám

(d. z.) Holnap megint elmegyek

Magyar Szó 1947. október 9. csütörtök IV. évf. 247. szám

Galamb János: Új dalra fel [vers]

Illés Béla: Walter Kuntze magyar kitüntetése

Magyar Szó 1947. október 10. péntek IV. évf. 248. szám

Magyar Szó 1947. október 11. szombat IV. évf. 249. szám

Magyar Szó 1947. október 12. vasárnap IV. évf. 250. szám

Magyar Szó 1947. október 13. hétfő IV. évf. 251. szám

Magyar Szó 1947. október 14. kedd IV. évf. 252. szám
Magyar Szó 1947. október 16. csütörtök IV. évf. 253. szám
Magyar Szó 1947. október 17. péntek IV. évf. 254. szám
Magyar Szó 1947. október 18. szombat IV. évf. 255. szám
Magyar Szó 1947. október 19. vasárnap IV. évf. 256. szám
Magyar Szó 1947. október 20. hétfő IV. évf. 257. szám
Magyar Szó 1947. október 21. kedd IV. évf. 258. szám
Magyar Szó 1947. október 23. csütörtök IV. évf. 259. szám
Thurzó Lajos: Hull a levél [vers]
Magyar Szó 1947. október 24. péntek IV. évf. 260. szám
Magyar Szó 1947. október 25. szombat IV. évf. 261. szám
Magyar Szó 1947. október 26. vasárnap IV. évf. 262. szám
Dévavári Zoltán: Haldoklik a nyár [vers]
Magyar Szó 1947. október 27. hétfő IV. évf. 263. szám
Magyar Szó 1947. október 28. kedd IV. évf. 264. szám
Magyar Szó 1947. október 30. csütörtök IV. évf. 265. szám
Illyés Gyula verse Bulgáriáról
Pap Endre: A bérlő
Magyar Szó 1947. október 31. péntek IV. évf. 266. szám
Magyar Szó 1947. november 1. szombat IV. évf. 267. szám
Magyar Szó 1947. november 2. vasárnap IV. évf. 268. szám
Magyar Szó 1947. november 3. hétfő IV. évf. 269. szám
Magyar Szó 1947. november 4. kedd IV. évf. 270. szám
Magyar Szó 1947. november 6. csütörtök IV. évf. 271. szám
Magyar Szó 1947. november 7. péntek IV. évf. 272. szám
Hollós Korvin Lajos: Lenin
Dzsambul: Sztalin nagy törvénye
Magyar Szó 1947. november 8. szombat IV. évf. 273. szám
Magyar Szó 1947. november 9. vasárnap IV. évf. 274. szám
Gál László: Batina [vers]
Magyar Szó 1947. november 10. hétfő IV. évf. 275. szám
Magyar Szó 1947. november 11. kedd IV. évf. 276. szám
Magyar Szó 1947. november 13. csütörtök IV. évf. 277. szám
Magyar Szó 1947. november 14. péntek IV. évf. 278. szám

Magyar Szó 1947. november 15. szombat IV. évf. 279. szám

Magyar Szó 1947. november 16. vasárnap IV. évf. 280. szám

Majtényi Mihály: Kuluk

Magyar Szó 1947. november 17. hétfő IV. évf. 281. szám

Várnai Zseni: Kopogtatok

Magyar Szó 1947. november 18. kedd IV. évf. 282. szám

Magyar Szó 1947. november 20. csütörtök IV. évf. 283. szám

Magyar Szó 1947. november 21. péntek IV. évf. 283. szám

Magyar Szó 1947. november 22. szombat IV. évf. 284. szám

Magyar Szó 1947. november 23. vasárnap IV. évf. 286. szám

Üdvözöljük magyarországi íróvendégeinket: Gergely Sándor, Heltai Jenő,

Várnai Zseni, Sötér István és Tolnai Gábor

Sötér István: Félkenyér (1945)

Várnai Zseni: Ne félj anyám! (1914) [vers]

Heltai Jenő: Naplótöredék (1937)

Magyar Szó 1947. november 24. hétfő IV. évf. 287. szám

Magyar Szó 1947. november 25. kedd IV. évf. 288. szám

Magyar Szó 1947. november 27. csütörtök IV. évf. 289. szám

Magyar Szó 1947. november 28. péntek IV. évf. 290. szám

Magyar Szó 1947. november 29. szombat IV. évf. 291. szám

Gál László: Alkotmányunk

Magyar Szó 1947. november 30. vasárnap IV. évf. 292. szám

Magyar Szó 1947. december 1. hétfő IV. évf. 293. szám

Magyar Szó 1947. december 2. kedd IV. évf. 294. szám

Magyar Szó 1947. december 4. csütörtök IV. évf. 295. szám

Magyar Szó 1947. december 5. péntek IV. évf. 296. szám

Magyar Szó 1947. december 6. szombat IV. évf. 297. szám

Magyar Szó 1947. december 7. vasárnap IV. évf. 298. szám

Majakovszkij: Legénykoromban [vers]

Szabó Pál: A nagy temető

Magyar Szó 1947. december 8. hétfő IV. évf. 299. szám

Magyar Szó 1947. december 9. kedd IV. évf. 300. szám

Magyar Szó 1947. december 10. csütörtök IV. évf. 301. szám

Davisco Oszkár: Tengerészek éneke (Gál László fordítása)

Davisco Oszkár: Markosz partizánjai között

Magyar Szó 1947. december 10. péntek IV. évf. 302. szám

Magyar Szó 1947. december 13. szombat IV. évf. 303. szám

Magyar Szó 1947. december 14. vasárnap IV. évf. 304. szám

Magyar Szó 1947. december 15. hétfő IV. évf. 305. szám

Magyar Szó 1947. december 16. kedd IV. évf. 306. szám

Magyar Szó 1947. december 18. csütörtök IV. évf. 307. szám

Konsztantin Szimonov: Haza

Cankar Ivan: „Ó szülőföld, te vagy az egészség...”

Magyar Szó 1947. december 19. péntek IV. évf. 308. szám

Magyar Szó 1947. december 20. szombat IV. évf. 309. szám

Magyar Szó 1947. december 21. vasárnap IV. évf. 310. szám

Paul de Kruif: A bőség ellenőrei (Részletek Kruif: „Legdrágább kincsünk” c. könyvéből)

Maxim Rilyszki: Két sólyom (Ukrán legenda)

Magyar Szó 1947. december 22. hétfő IV. évf. 311. szám

Gál László: Az ott – Rudo

Magyar Szó 1947. december 23. kedd IV. évf. 312. szám

Magyar Szó 1947. december 25. csütörtök IV. évf. 313. szám

Nikolaj Osztrovszkij Részlet „A vihar szülötte” c. regényből

Gellért Oszkár: A könyv dícsérete

Magyar Szó 1947. december 26. péntek IV. évf. 314. szám

Magyar Szó 1947. december 27. szombat IV. évf. 315. szám

Magyar Szó 1947. december 28. vasárnap IV. évf. 316. szám

EFTIMIU: Tüzek a Baragánon (Fordította Aradi Nóra)

Aron Cotrus: Gyárban (József Attila fordítása)

A fenyő román népballada Kádár Imre fordítása

Magyar Szó 1947. december 29. hétfő IV. évf. 317. szám

Magyar Szó 1947. december 30. kedd IV. évf. 318. szám

**Az 1947. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

7 Nap II. évf. 1. 1947. jan. 3.

Osztrovszki halálának 10 éves évfordulója alkalmával
Osztrovszki: „Viharban születtek”
Ugrai László: Veron [novella]
Horovic Ignác: Villon élete és költészete

7 Nap II. évf. 2. 1947. jan. 10.

Gergely Sándor: Összes József...
M. Iljin és Szegál: Hogyan lett az emberből óriás c. könyvből a Világok harca c.
fejezet
Zsak Konfino: Varjú a varjúnak ... Ford. Laták István
Vladimir Nazor: Tápláljon tavaszi hitünk

7 Nap II. évf. 3. 1947. jan. 17.

Ivan Goran Kovacsics: Jáma [Horvát költő magyarul]
Illyés Gyula: Előszó

7 Nap II. évf. 4. 1947. jan. 24.

Ilja Ehrenburg: 1946
Borisz Iszakov: Nyugat ideges avagy egy novella amely nem véletlen

Majtényi Mihály: Holdfogyatkozás

Philipp Allan: Találtam egyet (Humoreszk) („Sunday Worker” USA)

7 Nap II. évf. 5. 1947. jan. 31.

Gál László: Aki eljutott az Értől – az Óceánig Ady Endre évfordulója
Ady Endre: Dózsa György lakomáján

7 Nap II. évf. 6. 1947. febr. 7.

Thurzó Lajos: Téli vers
Móricz Zsigmond: Csitt-csatt

7 Nap II. évf. 7. 1947. febr. 14.

Shakespeare nyomában
Megtalálták ismeretlen drámáját melyet Morus Tamásról írt
J. Parker: Fehérek-feketék

7 Nap II. évf. 8. 1947. febr. 21.

Braun István: Sztalin serege

Gubec Matija a horvát Dózsa György

Juhász Gyula: Dózsa feje

110 évvel ezelőtt halt meg Puskin Alexander

Lermontov: A költő halálára

Gömöri Endre: A francia nemzet nagy katasztrófája nevelte igazi költővé Louis

Aragont

Költő, aki „a karóhoz kötve is énekelt”

7 Nap II. évf. 9. 1947. febr. 28.

Karinthy Frigyes: Két humoreszk A töltőtoll Feltűzve girlanddal

7 Nap II. évf. 10. 1947. márc. 7.

Oleg Rissz: Kis csomag a néninek

7 Nap II. évf. 11. 1947. márc. 14.

1848 március 15

Petőfi Sándor: 1848

Thurzó Lajos: A traktor

Így látták 48-ban március 15-ét Forradalom vér nélkül („Életképek2 1848. márc. 19.)

Petőfi Sándor: A nép

Forradalom („Munkások Ujsága” 1. szám, április 2-kán)

Humoreszk 1848-ból Hajdan és most („Charivari” Dongó), 4. szám, 1848. júl. 13.

7 Nap II. évf. 12. 1947. márc. 21.

Katajev Valentin: REKORD (Részlet a „Hajrá” című regényből)

7 Nap II. évf. 13. 1947. márc. 28.

Útban Berlin felé [Vaszilij Groszman szovjet író írta a naplójába]

Így készültek Majakovszkij versei

Jean Richard Bloch

Csak a népben hittem...

Illés Béla: Találkozás Bernard Shaw-val

7 Nap II. évf. 14. 1947. ápr. 4.

Ilja Ehrenburg: Dollárimádat

Majtényi Mihály: A száz színek városa

7 Nap II. évf. 15. 1947. ápr. 11.

Gál László: Beograd

Gál László: A magyar költészet harmadik nagy néprötribunja József Attila

Majtényi Mihály: Magvetés Elbeszélés

7 Nap II. évf. 16. 1947. ápr. 18.

Örkény István: Lágerek népe Regényrészlet

Illés Béla: A szovjet korszak legnagyobb költője Majakovszkij

Nagyon jó Részlet Majakovszkij költeményéből

7 Nap II. évf. 17-18. 1947. ápr. 29.

Gál László: Május [vers]

Illés Béla: Lenin jelentette az életet

Lőrinc Péter: Mult és „Jövő” A Fekete Hegyektől – Feketehegyig

Gergely Sándor: A nagy tábor (1514) – Regényrészlet –

Valentin Katajev: Május ünnepe – Regényrészlet –

Néppel a népért [belgrádi írókongresszus]

Majtényi Mihály: Kastélyok

Gábor Andor: Néked írtam, most is néked írom...

7 Nap II. évf. 19. 1947. máj. 9.

Gál László: A számok énekelnek [vers]

Ilja Ehrenburg: Felelet David Lawrence úrnak

7 Nap II. évf. 20. 1947. máj. 16.

Davicsó Oszkár Szabad területen című könyvéből: Fölszabadított Görög területen Markosz tábornoknál Részlet Ilja Ehrenburg: A győzelem és a béke útjai

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (folytatjuk)

Galjin Borisz szovjet író elbeszélése a nagy építésről Megkezdődött a csata

7 Nap II. évf. 21. 1947. máj. 23.

Thurzó Lajos: Pihenés a hegyekben

Thurzó Lajos: Találkozás a hegyekkel [vers]

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (2. folytatás)

Lőrinc Péter: Tisztviselőné ömagysága...

Majtényi Mihály elbeszélése Alagút

7 Nap II. évf. 22. 1947. máj. 30.

Oszkár Davicsó: Fénypontok és árnyak Utilevél Görögországból

Lőrinc Péter: A szabad nőtől a szabad nőig

Kovács Pál: Faid írni tanul

Kis Magda: Jóska

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (3. folytatás)

Ilja Ehrenburg: Menekülés

Thurzó Lajos: Csendes eső [vers]

7 Nap II. évf. 23. 1947. jún. 6.

Gál László: Egy kisváros ébred

Marsall László: José Gouis Garcia

Lőrinc Péter: Hegyek koszorúja A szabadságvágy százéves hőskölteménye

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (4. folytatás)

Jovan Jovanovics-Zmaj: Jututuniai juhaha (Gál László fordítása)

7 Nap II. évf. 24. 1947. jún. 13.

Dr. S. S.: Hírünk Magyarországon

Bécs még mindig haldoklik (Jövendő (Budapest))

Lőrinc Péter: Új világ a régi helyén

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (5. folytatás)

7 Nap II. évf. 25. 1947. jún. 20.

Illés Béla: Találkozás Maxim Gorkijjal

Sinkó Ervin: Hazánk lett a haza

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (6. folytatás)

Louis Aragon Elza tükör előtt Gereblyés László fordítása

Majtényi Mihály 1747 1947

Bessenyei

7 Nap II. évf. 26. 1947. jún. 27.

Sulhóf József: Fiume Középeurópa kapuja

Gergely Sándor elbeszélése Vitézek és hősök (7. folytatás)

Gál László: Miért? [vers]

7 Nap II. évf. 1947. júl. 4. 27. szám

Thurzó Lajos: A föld mesterei

James Duckey-val harmadosztályon [6. old.]

Csépe Imre parasztköltő verse: Déli üzenet

Gergely Sándor: Vitézek és hősök (8. folytatás)

Illés Béla: Rokonok

Thurzó Lajos: Barack

7 Nap II. évf. 1947. júl. 11. 28. szám

Gergely Sándor: Vitézek és hősök (9. folytatás)

Gál László: Szivárvány

Trojanovszkij P.: Különféle emberek

7 Nap II. évf. 1947. júl. 18. 29. szám

Gergely Sándor: Vitézek és hősök (10. folytatás, vége)

Majtényi Mihály elbeszélése egy falu népének nagy elhatározásáról

7 Nap II. évf. 1947. júl. 25. 30. szám

Kovai Lőrinc: Partizánok

Gergely Sándor: Emlékezés Gyóni Gézára

Gál László: Vranduk

7 Nap II. évf. 1947. VIII. 1. 31. szám

Gál László: Hull a fátyol [vers]

Samac Szarajevo az ezernyelvű, de egyszívű brigád [Csiplics Bogdán vajdasági szerb író]

Trojanovszkij P.: Találkozás

S. Kornjev: Lengyel írók útja a GYŰJTŐTÁBORBÓL a szabadság táborába

7 Nap II. évf. 1947. VIII. 8. 32. szám

Brindza Károly: Ugarolás

Thurzó Lajos: Csomag hazulról

Gajdos Tibor: Az üres koffer

7 Nap II. évf. 1947. VIII. 15. 33. szám

Gál László: Mr. Eadhaegaen felfedezi Noviszádot

Sulhóf József: St. FRANS WILLIEMS HOLLAND Schafssfraat 72. Udan naar B.

Grigorij Ordzsonikidze

Gajdos Tibor: A tenger felé

Papp Endre: Péter és Velykó

Napsugárkák Bohózat egy felvonásban

Fehér Ferenc: Anyám

Lévay Endre: Mártír írók könyve

7 Nap II. évf. 1947. VIII. 22. 34. szám

Majtényi Mihály: egy város népe a gáton

Pálóczi-Horváth Ádám: Pasák és fellahok országa

Lévay Endre: Emberek asztal mellett

Ilf és Petrov: Csak egy hajszálon múltott

7 Nap II. évf. 1947. VIII. 29. 35. szám

Kaszaj bácsinak NEM TERMETT Idegen ötlet után írta Gál László.

Gál László: Dal a vasfüggönyön innen

7 Nap II. évf. 1947. IX. 5. 36. szám

A nagy iskola Töredékek Sinkó Ervin „Utazás az ifjúsági Vasutvonal birodalmában” című írásból

Sinkó Ervin: 1944 szeptember 7

Tömörkény István: A házasság első éve

Thurzó Lajos: Kenyér

7 Nap II. évf. 1947. IX. 12. 37. szám

Gál László: Repülni tanulnak a fiókák

7 Nap II. évf. 1947. IX. 19. 38. szám

Laták István: Karadzics Vuk művének dicsérete

Radicsevics Branko: Diákbúcsú (részlet) Fordította Dudás Kálmán

7 Nap II. évf. 1947. IX. 26. 39. szám

Itthon részlet Déry Tibor új színművéből.

Csépe Imre: Hajnali tájkép

Emlékezés Móricz Zsigmondra

7 Nap II. évf. 1947. X. 3. 40. szám

Thurzó Lajos: Emberek a természetben

Galamb János: Ki a tegnapi él [vers]

Egy élet értelme Theodore Dreiser

Balázs Béla Álmodó ifjúság című regényéből Játszani az nem tréfa

7 Nap II. évf. 1947. X. 10. 41. szám

Az orosz kérdés [Konsztantin Szimonov]

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyau

Thurzó Lajos: Zápor után

7 Nap II. évf. 1947. X. 17. 42. szám

Gál László: Minden nyom külföldre vezet Sherlock Holmes legújabb kalandja

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanu

7 Nap II. évf. 1947. X. 24. 43. szám

Gál László: A megtalált életszínvonal Sherlock Holmes kalandja

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanu

Lőrinc Péter készülő hadifogoly regényéből

Petrovics színt változtat

Gál László: A béke verse

7 Nap II. évf. 1947. X. 31. 44. szám

Thurzó Lajos: Őszi vers

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 4.
folyt.

Sinkó Ervin: Lenin szava [vers]

7 Nap II. évf. 1947. XI. 7. 45. szám

Sinkó Ervin: Október

Gál László: Hajsza az elveszett országok után Sherlock Holmes legújabb
kalandjai

Sinkó Ervin: Vizontlátás

Gergely Sándor elbeszélése: Gyanú 5. folyt.

7 Nap II. évf. 1947. XI. 14. 46. szám

S. J.: Kémtörténet kaland nélkül

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 6.
folyt.

Subics Zvonimir: Timotije halála (Gál László fordítása)

Miskina Pavlek Mihovil: Gubec Mátyás [vers] Dudás Kálmán fordítása

Satrovi J. Sz.: Apa és fiú

7 Nap II. évf. 1947. XI. 21. 47. szám

Thurzó Lajos: Indulás hajnali vonattal

(G. A.) 216-os személyvonat...

Örökségünk (Iljin: Hegyek és emberek című művéből)

Gergely Sándor érdekesítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 7.
folyt.

Szimonov Konsztantin: Kafé Sztalingrad (Fordította Gellért György)

Móricz Zsigmond: A bicska

7 Nap II. évf. 1947. XI. 28. 48. szám

Lőrinc Péter: Gergely Heltai Várnai

Gergely Sándor elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 8. folyt.

Kolozsi Tibor elbeszélése Andris és ANDRÁS

Gál László: Azok

7 Nap II. évf. 1947. XII. 1. 45. [de igazából 49] szám

Lopók között szegényember [József Attila]

Ljudmil Sztojanov: Mars irgalmas

Gergely Sándor elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 9. folyt.

7 Nap II. évf. 1947. XII. 12. 46. [de igazából 50] szám

Thurzó Lajos: A szobor él

Lőrinc Péter: Rajta Feri

Nobel-díjas áru [André Gide]

Cseresnyés Sándor: A „Missouri gang egy magyar munkás ellen

Gál László: Európán keresztül Sherlock Holmes legújabb kalandjai

Gergely Sándor elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 10. folyt.

Részletek Móricz Zsigmond regényéből: Rózsa Sándor a lovát ugratja

7 Nap II. évf. 1947. XII. 19. 51. szám

Gergely Sándor érkdefszítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 11. folyt.

Részletek Csopics Branko elbeszéléséből Milya anyó

7 Nap II. évf. 1947. XII. 26. 52. szám

Gergely Sándor érkdefszítő elbeszélése a szabadságharcosokról: Gyanú 12. folyt.

Részletet közlünk Tur testvérek és L. Seinein „Kormányzó” című darabjából

Ilja Ehrenburg: Vihar

**Az 1947. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

Híd 1947. 1. száma

Vlagyimir Majakovszkij: Lenin;
Thurzó Lajos: Ember az őszi utcán
Laták István: Megpróbáltatás
Lányi Sarolta: Lermontov élete és költészete
Leonyid Lermontov: Három vers;

Híd 1947. 2. száma

Pap József: Téli vetésen
[Timofejev: A szocialista realizmus]
Thurzó Lajos: Ének az új vasútról
Lukács Gyula: Vörös csíkok a folyón
Sinkó Ervin: András átmegy a konyhán;
Brindza Károly: Az elásott kenyér

Híd 1947. 3. szám

Gál László: Nők napja ma [vers]
Csépe Imre: Versek a múltból Láttatok-e már megfogott lelket? Este a tanyán
Radics Nándor: Emlékezés [novella]
Csépe Imre: Üldöz az ősünk [vers]
Majtényi Mihály: Farkast a szőréről [novella]
Lőrinc Péter: A tanító [novella]
Illés Béla: Kárpáti rapszódia (Regényrészlet)
Ferenczy György: Illés Béla: Kárpáti rapszódia

Híd 1947. 4–5. szám

Brindza Károly: Májusi emlék [elbeszélés]
Gál László: Számadás [vers]
Lukács Gyula: A civilizáció nevében (Részlet a »Sárga háztól a Vörös csillagig«
című készülő regényből)
Csépe Imre: Öregapám emlékére [vers]
Bogdan Čiplić: Találkozás az éjszakában [elbeszélés]
Vlay Lajos: Két vers Kőrséta a fogházudvaron, Cifra botom
Lévay Endre: Elmosta az eső [elbeszélés]

Vlay Lajos: Kilenc fogoly dala [vers]
Lőrinc Péter: Maskovszki, az órás [elbeszélés]
Pap József: Az új asszonyhoz [vers]
[Gál László: Az új magyar irodalom kérdései]

Híd 1947. 6. szám

Lőrinc Péter: Hegyek koszorúja
Njegoš: Hegyek koszorúja;
Thurzó Lajos: Trieszti munkás [vers]
Csépe Imre: Harc az árral [vers]
Gajdos1 [Gottesmann] Tibor: Szegénysoron [elbeszélés]

Híd 7. szám

Thurzó Lajos: Új vetés [vers]
Gál László: Munkás a tengeren [vers]
Pap József: A bodza [elbeszélés]
Markovics János: Lázadás (Részlet a közeljövőben megjelenő elbeszélő költeményből)
Zákány Antal: Négy vers;
Gál László: Osztrovszkij két könyve;
Lévay Endre: Ivo Andrić: Híd a Drinán.

Híd 1947. 8. szám

Thurzó Lajos: Nyáresti ének [vers]
Markovics János: Két vers Új utak cigánya Új cigányvonó
Majtényi Mihály: Múzeumőr [elbeszélés]
Sinkó Ervin: Drvar [vers]
Fehér Ferenc: Józsi [elbeszélés]
Gál László: Hollós Korvin Lajos: Hátsó lépcső.

Híd 1947. 9. szám

Lőrinc Péter: A népi kultúra és Vuk Karadžić;
A rigómezei leány, népballada;
Herceg János: Radičević versei magyar fordításban;
Branko Radičević: Versek;
Lévay Endre: Üzenet a palackban Naplójegyzetek
Hidas Antal: Mama [vers]

Sinkó Ervin: Minden másképpen van (Részlet Sinkó Ervin Tizennégy nap című regényéből)

Híd 1947. 10. szám

Gál László: Ezt olvassad! [vers]
Tanasije Mladenović: Csata után [vers]
Pap József: Építő ifjúság műve [elbeszélés]
Laták István: Két vers
Gajdos Tibor: Tűz a hegyek között (részlet)
Mihail Lermontov: Vitorla [vers]
Husnija Čengić: És elmúlt az éj [vers]
Lőrinc Péter: Nemzet születik Makedónia katlanaiban;

Híd 1947. 11. szám

[Steinfeld Sándor: A jugoszláviai magyar írók és magyar irodalom]
Thurzó Lajos: Türelmetlenek [vers]
Laták István: Szép a rend a földeken [vers]
Novellapályázatunk eredménye
Markovics János: Cigány dolgozók éneke [vers]
Miško Kranjec: Parlagon [elbeszélés]
Jovan Jovanović Zmaj: Három hajdú [vers]
Sinkó Ervin: Dávid kulcsa [novella]

Híd 1947. 12. szám

Kolozsi Tibor: Mérgezett eperpálinka [elbeszélés]
Verspályázatunk eredménye
Markovics János: A munka asszonya;
Malušev Cvetko: Kultúrforradalmunk;
Majtényi Mihály: Konferencia;
Zákány Antal: Két vers;
Pap József: Irodalmunk új utakon;
Népnaptárunk;
Lukács Gyula: Ilyin M.: Új világ teremtése.

Az 1948. évi Dolgozók hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel

Dolgozók II. évf. 1. szám 1948. jan. 1.

Gál László: 1848 – 1948 Petőfi Győzött!

Petőfi Sándor: Az apostol

Dolgozók II. évf. 2. szám 1948. jan. 8.

Kínai katonadal Keretes

Dolgozók II. évf. 3. szám 1948. jan. 15.

Karadzics Vuk: Vén Vujadin Keretes

Dolgozók II. évf. 4. szám 1948. jan. 22.

Majakovszkij: Komszomol-ének (41)

Dolgozók II. évf. 5. szám 1948. jan. 29.

Ady Endre, a XX. sz. legnagyobb magyar költője

Vagytok: a Ma, vagytok: a Holnap

Küldöm a frigládát

Dolgozók II. évf. 6. szám 1948. febr. 5.

Dolgozók II. évf. 7. szám 1948. febr. 5.

Miskina Pavlek Mihovil: Gubec Matija

Gubec Matija halála

Dolgozók II. évf. 8. szám 1948. febr. 19.

Fodor József: a dolgozók éneke [vers]

Dolgozók II. évf. 9. szám 1948. febr. 26.

Louis Aragon: Ballada arról, aki kivallatás

Dolgozók II. évf. 10. szám 1948. márc. 4.

Márc. 8.

Ady Endre: Emlékezés Táncsics Mihályra (96)

Táncsics Mihály élete és munkája a szabadságharc éveiben

Dolgozók II. évf. 11. szám 1948. márc. 10.

Éljen a Köztársaság! Petőfi Sándor (100)

Részlet Petőfi naplójából

Dolgozók II. évf. 12. szám 1948. márc. 17.

Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger (120)

Dolgozók II. évf. 13. szám 1948. márc. 24.

Maxim Gorkij születésének 80. évf.

A magyar nép harca 1848

1948-ban

1848 „Nemzetközi Brigádjai”

Illés Béla: Spartacus (folyt. 129)

Dolgozók II. évf. 14. szám 1948. márc. 31.

Dolgozók II. évf. 15. szám 1948. ápr. 7.

Dolgozók II. évf. 16. szám 1948. ápr. 14.

Dolgozók II. évf. 17. szám 1948. ápr. 21.

Illés Béla: Spartacus (folyt. 150)

Dolgozók II. évf. 18. szám 1948. máj. 1. [piros színű]

Dolgozók II. évf. 19. szám 1948. máj. 7.

Japán rizsmunkások dala

Dolgozók II. évf. 20. szám 1948. máj. 14.

Dolgozók II. évf. 21. szám 1948. máj. 21.

Dolgozók II. évf. 22. szám 1948. máj. 28.

Dolgozók II. évf. 23. szám 1948. jun. 4.

Dolgozók II. évf. 24. szám 1948. jun. 11.

Dolgozók II. évf. 25. szám 1948. jun. 18.

Dolgozók II. évf. 26. szám 1948. jun. 25.

Dolgozók II. évf. 27. szám 1948. júl. 2.

Dolgozók II. évf. 28. szám 1948. júl. 9.

Dolgozók II. évf. 29. szám 1948. júl. 16.

[Jugoszláv Egységes Szakszervezet Központi Tanácsa a tájékoztató Iroda határozatáról]

Dolgozók II. évf. 30. szám 1948. júl. 24.

[A történelmi kongresszus JKP V.]

Dolgozók II. évf. 31. szám 1948. júl. 30.

Dolgozók II. évf. 32. szám 1948. aug. 6.

Dolgozók II. évf. 33. szám 1948. aug. 13.

Dolgozók II. évf. 34. szám 1948. aug. 20.

Dolgozók II. évf. 35. szám [megváltozott]

Dolgozók II. évf. 36. szám 1948. szept. 3.

[Meghalt Zsdanov az SzK(b)P Közp. Biz. Titkára]

Dolgozók II. évf. 37. szám 1948. szept. 10.

Dolgozók II. évf. 38. szám 1948. szept. 17.

Dolgozók II. évf. 39. szám 1948. szept. 24.

Dolgozók II. évf. 40. szám 1948. okt. 1.

Dolgozók II. évf. 41. szám 1948. okt. 8.

[Sinkó Ervin Néhány szó a nagy zajban Jugoszláv Hadsereg zágrábi otthonában)

Dolgozók II. évf. 42. szám 1948. okt. 15.

Dolgozók II. évf. 43. szám 1948. okt. 22. [piros]

Dolgozók II. évf. 44. szám 1948. okt. 29.

Dolgozók II. évf. 45. szám 1948. nov. 5. [piros]

Hollós Korvin Lajos: Lenin vers

Dolgozók II. évf. 46. szám 1948. nov. 12.

Dolgozók II. évf. 47. szám 1948. nov. 19.

Dolgozók II. évf. 48. szám 1948. nov. 26. [piros]

Dolgozók II. évf. 49. szám 1948. dec. 3.

Dolgozók II. évf. 50. szám 1948. dec. 10.

József Attila: Fiala életetek indulója

Dolgozók II. évf. 51. szám 1948. dec. 17.

Dolgozók II. évf. 52. szám 1948. dec. 24.

**Az 1948. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

7 Nap III. évf. 1. 1948. január 1.

Thurzó Lajos: Öreg óra

Petőfi, 15-ik március 1848

Petőfi a szabadság apostola

Dunavölgy népei – Kossuth Lajos

Gazdasági rabság – Táncsics Mihály

A népek testvérisége – Vasvári Pál beszéde a Heckenast-nyomda előtt

A forradalom a legszentebb harc – Arany János

Hajdan és most

Gál László: A búsképű lovag

Dudás Kálmán: Ősztől tavaszig – a HÍD irodalmi pályázatán második díjat nyert elbeszélés

Zákány Antal: A jelenhez – harmadik díjjal jutalmazott költemény [vers]

Brjuszov Valerij: Sarló és kalapács – oroszról fordította Terncsényi-Waldapfel Imre [vers]

G. Silvia: De most – románból fordította Szemplér Ferenc [vers]

Juhász Gyula: A munkásotthon ajtajára [vers]

Názor Vladimir: Ujj – horvátból fordította Aczél Tamás [vers]

7 Nap III. évf. 2. 1948. január 9.

Gál László: Új barázdát szánt a téglá

Elöljáró félrebeszéd

Brindza Károly: A felásott Pista

Galamb János: A szimbolizmus végén [vers]

Csépe Imre: Éhesek [vers]

Dudás Kálmán: Szonett [vers]

Gajdos Tibor: Gyermekkorom

Gál László: A fellázadt számtankönyv [vers]

Dévavári Zoltán: Palics, a világ – fürdő [vers]

Laták István: Az anyakönyv [vers]

Majtényi Mihály: Kallantyu a balkonon

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [folytatjuk]

Sinkó Ervin az elbeszéléséről [bekeretezett]

Lukács Gyula: Bosszú

7 Nap III. évf. 3. 1948. január 16.

Gál László: Új barázdát szánt a téгла

Kolozsi Tibor: Mérgezett Novella

Lévay Endre: Lelkedző ocsú

Zákány Antal: Októberi napos nap [vers]

Braun István: Az, ami lehet, nem lehet [vers]

Lőrinc Péter: Catch-as-catch-can

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [2. folytatás]

Majtényi Mihály: Egy, kettő... egy, kettő...

Sinkó Ervin: Egy a milliók közül [vers]

7 Nap III. évf. 4. 1948. január 23.

Komját Aladár, 1924: Meghalt Lenin [vers]

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [3. folytatás]

Gál László: Biczó Trézsi nászútra megy – Színpadi tréfa egy felvonásban

7 Nap III. évf. 5. 1948. január 30.

Gál László: Ady Endre

Felszabadul a világ [keretben] Ady Endre: A Hóseás átká [vers]

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [4. folytatás]

Barta Lajos: Kulák

Gál László: Dal a hullámokról [vers]

Sulhóf József: Új barázdát szánt a téгла [keretezett kiegészítés]

Gál László: Csillagok fénye [vers]

7 Nap III. évf. 6. 1948. február 6.

Illés Béla: Cári tisztek Kossuthért

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [5. folytatás]

Részlet Bihály-Merin Ottó készülő hadifogoly regényéből: Álcázás

7 Nap III. évf. 7. 1948. február 13.

Lévay Endre: Fialatok tárlata – [Petőfi szobor] – Almási Gábor

Bogovics Mirkó: Gubec Matija – Részlet a tragédiából, fordította: Lévay Endre

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [6. folytatás]

7 Nap III. évf. 8. 1948. február 20.

Sinkó Ervin: *Elemér főhadnagy* [7. folytatás]

Majtényi Mihály: *Novátor a fürdőben*

A szovjet nép ünnepli Petőfit – Nyikoláj Tyihonov beszéde

7 Nap III. évf. 9. 1948. február 27.

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [8. folytatás]

Gál László: Segéd Péter megkoronáztatása

Moly Tamás: Varázspamlag

7 Nap III. évf. 10. 1948. március 5.

Jókai Mór 1848 március 15-ről

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [9. folytatás]

Népek hajnalán [bekeretezett]

Petőfi Sándor: A gyáva faj, a törpe lelkek [vers]

Ady Endre: Emlékezés Táncsics Mihályra [vers]

József Attila: Tél [vers]

Jan Drda: Felsőbb elv

7 Nap III. évf. 11. 1948. március 12.

1848 – 1948 Március tizenötödike

Gál László: Dal márciusról [vers]

A Magyar Szó 1000 száma

Írók, forradalmárok 1848-ban *(egész oldal)*

Petőfi Nemzeti dal kézirat (kép)

Nem csak Táncsics

Nyári Albert

Sárossy Gyula

Jókai

Arany János

Vasvári Pál

Garay János

Gyulai Pál

Részletek Móricz Zsigmond Rózsa Sándor-ából: Ki a síkra a kunyhókból

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [10. folytatás]

7 Nap III. évf. 12. 1948. március 19.

Csépe Imre: Testvér... [vers]

? Negyvennyolc ünnepe

Részletek Krlezsa Miroszláv drámájából Glembay urak – fordította: Dudás Kálmán

7 Nap III. évf. 13. 1948. március 26. 6 oldalas – 2 dinár!

Herceg János: Flóris megdicsőülése

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [11. folytatás]

7 Nap III. évf. 14. 1948. április 2. 2 dinár

Angel Karalijcsev bolgár író elbeszélése Rozsen-apó aranycsuporja

Strófák [keretezett] (hiányzik egy darab az oldalból)

Partravetetten

Tavaszi futás

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [12. folytatás]

7 Nap III. évf. 15. 1948. április 9. 2 dinár

7 Nap III. évf. 16. 1948. április 16. 2 dinár

Thurzó Lajos: Reggeli harangszó [vers]

Részlet Tolsztoj Alexej „Golgotha” regényéből: A kis Dundics

Sinkó Ervin: Elemér főhadnagy [14. folytatás] [vége] [kimaradt az előzőből a 13. folytatás vagy elszámozva]

Humor Laták István verse után: Szegényember búsan áll az ablakba

7 Nap III. évf. 17. 1948. április 23.

Majtényi Mihály: Tavaszországban

Csépe Imre: Áprilisi táj [vers]

Sue-Cun: Szökevény

Henri Barbusse: Este a mezőn

Humor rovat

Áprilisban (szerb népdal)

7 Nap III. évf. 18. 1948. április 30.

Gál László: Májusjáték [vers]

Gajdos Tibor: A miniszter úr leckét kapott

Ember Zoltán: Beteljesült

7 Nap III. évf. 19. 1948. május 5.

Majtényi Mihály: Évi pihenőnk

Thurzó Lajos: Készülődés a tengerre [vers]

Zákány Antal: Májusi vakok [vers]

Magyar Zoltán: Zsófi a parkban

7 Nap III. évf. 20. 1948. május 12.

Lévay Endre: Májusi gyermektánc

Lőrinc Péter: A csatornáról egy ósdi könyv nyomán

Kezes Tibor: Bambi

Kuczka Péter: Hallottál talán... [vers]

Tihonov Nikoláj: Tehetetlen düh

Humor rovat

Korlátolt felelősségű rémregény

Gál László: Kevély kevi ballada [vers]

7 Nap III. évf. 21. 1948. május 19.

József Attila: Mondd, mit érlel... [vers]

Harcos esztendők

7 Nap III. évf. 22. 1948. május 26.

Nazor Vladimir naplójából: Szökés Zágrábból

Magyar Zoltán: Lajoska

7 Nap III. évf. 23. 1948. június 2.

Pataki László: A piros traktor [vers]

Humor rovat

Regős ének (Vadócz Sándor, József Attila után)

7 Nap III. évf. 24. 1948. június 9.

L.Gy. Puskin

Majtényi Mihály: Vonaton

M. Quinn: Elraktározott emberek

7 Nap III. évf. 25. 1948. június 16.

Jan Drda kiváló cseh író elbeszélése: MEHÉSZ

Lévay Endre: Délután a szőlőben

7 Nap III. évf. 26. 1948. június 23.

Pavel Antakolszkij: Fiam (Egy versből) Madarász Emil fordítása

7 Nap III. évf. 27. 1948. június 30.

Gál László: Dal a népkölcsönről [vers]

Ady ismeretlen írásai: Turi Sándor [keretezett kiegészítés Adyról]

Humor rovat

A hamis tanú (Arany János nyomán)

7 Nap III. évf. 28. 1948. július 7.

Minderovics Csedomir: Először a németekre...

Vasvári István: Biztató [vers]

A szovjet-Petőfi [keretezett írás]

7 Nap III. évf. 29. 1948. július 14.

Alexsnder Kolcov: Szántóvető dala [vers]

Csópics Bránkó: A puska meséje

Katalán koldusdal – Faludy György átköltése [vers]

7 Nap III. évf. 30. 1948. július 21.

Kosztics Dusán: Én napot mondok [vers]

Galamb János: Jöjj velünk, te is örülni fogsz!

Majtényi Mihály: Népszámlálás

Lőrinc Péter: Duda Gyuri és társai

7 Nap III. évf. 31. 1948. július 28.

Julius Fucsik: Huszonnégy óra

Radule Stijenski: Hazatérés – fordította: Ember György

? A knezseváci három öreg kastély mellett...

Humor rovat

Dósa György szalmazsékján (Ady Endre után)

A „HÍD” irodalmi pályázata [felhívás]

7 Nap III. évf. 32. 1948. augusztus 4.

? Gergő átáll a másik oldalra

Illyés Gyula: Petőfi halála

Humor rovat

A Duna vallomása (Ady Endre után)

7 Nap III. évf. 33. 1948. augusztus 11.

? Mucsi József: Traktor érkezett a faluba

Móricz Zsigmond elbeszélése: Csata

7 Nap III. évf. 34. 1948. augusztus 18.

Majtényi Mihály: A kövér ványa

Thurzó Lajos: A néptáncok őszi ünnepélye elé

7 Nap III. évf. 35. 1948. augusztus 25.

Hrisztó Cankov Derizsán: Anini testvér

Csépe Imre: Alkony [vers]

7 Nap III. évf. 36. 1948. szeptember 1.

Zákány Antal: Esteledés [vers]

7 Nap III. évf. 37. 1948. szeptember 8.

Lőrinc Péter: A tanító néni diplomál

Nussis Boriszláv: Halotti beszéd

7 Nap III. évf. 38. 1948. szeptember 15.

Karinthy Frigyes: A cirkusz

Emlékezés az íróra [keretezett cikk]

Karinthy Frigyes: Üzenet a palackban [vers]

7 Nap III. évf. 39. 1948. szeptember 22.

7 Nap III. évf. 40. 1948. szeptember 29.

Gajdos Tibor: Elment a cirkusz

Bogdánfi Sándor: Holnapok elé [vers]

7 Nap III. évf. 41. 1948. október 6.

Nikoláj Gogoly: A revizor (részlet)

7 Nap III. évf. 42. 1948. október 13.

Cankar Iván: Az elveszett meggyőződés

7 Nap III. évf. 43. 1948. október 20.

Rideg Sándor: „Urak országában” novellás kötetéből – Utolsó nap a pusztán

7 Nap III. évf. 44. 1948. október 27.

Gál László: Vasesztergályos a tengeren

Tömörkény István: Bosszú

Thurzó Lajos: Dal az alkonyatról [vers]

7 Nap III. évf. 45. 1948. november 3.

Részlet Ilj és Petrov „12 szék” című regényéből: Naplopók hada

7 Nap III. évf. 46. 1948. november 10.

Bogdánfi Sándor: János mégis utazik

John Howard Lawson, amerikai író levele: Vörösüldözés

7 Nap III. évf. 47. 1948. november 17.

Gál László: Peking előtt [vers]

Majtényi Mihály: Táncsics Mihály bácskai éve

Móricz Zsigmond: Tragédia

Néger dalolnak: Amerika neked dalolok [vers]

Néger [vers]

7 Nap III. évf. 48. 1948. november 24.

Csépe Imre: Ujparasztok éneke [vers]

Zelk Zoltán: Hát őrzöm én! [vers]

Louis Aragon: Előjáték – regényrészlet

7 Nap III. évf. 49. 1948. december 1.

Pap Endre: Együttesen

József Attila ismeretlen versei:

Munkások kórusa (1928)

Dal (1928)

Medgyesi Károly: Az inas (*regényéből*)

A költő utolsó napjai

7 Nap III. évf. 50. 1948. december 8.

Nikoláj Osztrovszkij: Szirénabúgás

Borus Erzsébet: Téli csillagok alatt [vers]

Ember Zoltán: Toronyirányt

7 Nap III. évf. 51. 1948. december 16.

Morvay Gyula: Megindult a töltés (regényrészlet)

Heinrich Heine: A rabszolga hajó [vers]

Humor rovat

Szép Ilonka (Vörösmarty Mihály költeménye nyomán)

7 Nap III. évf. 52. 1948. december 22.

Csedomir Minderovics: Gépfegyverünk bemutatkozik

Az új görög lírából: Dimos Rentis (Gál László fordítása): Kétszázan [vers]

7 Nap III. évf. 53. 1948. december 29. [3 dinár]

Lőrinc Péter: Ezerkilencszáztíz egy újság tükrében „Egy boldog békeév”

Egon Erwin (?) Az ágyúkirályok fészke

Ciano gróf naplója

Az 1949. évi Ifjúság Szava irodalmi szövegei

Ifjúság Szava V. évf. 173. sz. 1949. jan. 4.

Barabás Tibor: Petőfi (Születése 126-ik évfordulója alkalmából)

Petőfi naplórészletek

Vihonov: Amikor én színész voltam... elbeszélés

Martatics Mária: Édesanya [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 174. sz. 1949. jan. 8.

Zugor Ferenc: Új hazánk [vers]

Boris Polewoj: Szovjet emberek vagyunk (folyt. köv.)

Csíkos István: Miénk az élet [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 176. sz. 1949. jan. 22.

Sebesültek (Részletek Vladimir Dedijer „Napló”-jából)

Boris Polewoj: Szovjet emberek vagyunk 3 (folyt. köv.)

Ady Endre: Uj tavaszi sereg-szemle

Ifjúság Szava V. évf. 177. sz. 1949. jan. 29.

Boris Polewoj: Szovjet emberek vagyunk 3 (folyt. köv.)

Ifjúság Szava V. évf. 178. sz. 1949. febr. 3.

G. R. Klin: Carry nővér a bíró előtt

Csíkos István: Emlékezés Kucsevóra [novella]

Ifjúság Szava V. évf. 179. sz. 1949. febr. 12.

Petkovics Kálmán: A brigád novella

Egy cipész, aki festő és egy festő, aki cipész Részlet Permja Nem nehéz a választás című könyvéből

France Presern életrajza

Csíkos István: A szabad Dunán

Ifjúság Szava V. évf. 180. sz. 1949. febr. 19.

Gubec

Effendi Kapijev: A derbenti út

Majakovszkij: „A tízéves évfordulóra”

Fehér Ferenc: A „Jama” olvasásakor v.

Ifjúság Szava V. évf. 181. sz. 1949. febr. 26.

Burenyikov: Vörös rózsák

Fehér Ferenc: Az új mű [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 182. sz. 1949. márc. 5.

Petkovics Kálmán: Akkor maga nem jól látja

Puskin: A lázadók tanyája

Ifjúság Szava V. évf. 183. sz. 1949. márc. 12.

Márciusi ifjúság Petőfi is 3. old.

Ifjúság Szava V. évf. 184. sz. 1949. márc. 19?

Ifjúság Szava V. évf. 185. sz. 1949. márc. 26.

Márc. 27.

Fehér Ferenc: Életek

Leonid Lencs: Ünnepek Malajevkán

Ifjúság Szava V. évf. 186. sz. 1949. ápr. 2.

Petkovics Kálmán: Jól megtanulta

Fejős Klára életr.

Kuczka Péter: Tanulni!

Szekula András: Hozzátok beszélek

Ifjúság Szava V. évf. 187. sz. 1949. ápr. 9.

D. R.: Tesztera (tábor)

Csíkos István: Vera néni

Borús Erzsébet: Miért akarsz te más utakon járni?

Borbély János: Üzenet

Ifjúság Szava V. évf. 188. sz. 1949. ápr. 16.

Petkovics Kálmán: Az örökség

Szekula András: Új dalnok v.

Csengő vizek Lenin mondák

Borús Erzsébet: Beszélgetés [vers]

Fehér F.: Cipőjavítás [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 189. sz. 1949. ápr. 23.

Fehér Ferenc: A fiú megjön...

Csíkos István: Énekelek...[vers]

Új tavasz [vers]

Sárga folyó [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 190. sz. 1949. máj. 1.

Galamb János: Május van, emlékezzünk v.

Gyula, a hős partizánlány

Molnár József: Barátság
Csíkos István: Májusi üzenetek [vers]
Ujlaki Frigyes: Kőműves
Galamb János: Papír [vers]
V. Ohromenko: Késő este beszélgetnek

Ifjúság Szava V. évf. 191. sz. 1949. máj. 7.

Borbély János: Szerencsétlenség [vers]
Szabó István: Üzenünk
A görög partizánoknak [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 192. sz. 1949. máj. 14.

Molnár József: A legszebb nap
Petkovics Kálmán: Találkozás

Ifjúság Szava V. évf. 193. sz. 1949. máj. 21.

Molnár József: A regruta
Csíkos István: Elmondom... [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 194. sz. 1949. máj. 28.

F. I.: Munkás – Paraszt
Csíkos István: a békéért [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 195. sz. 1949. jún. 4.

Szekula András: Autóút
Petkovics: Emberré lettem

Ifjúság Szava V. évf. 196. sz. 1949. jún. 11.

Petkovics Kálmán: Emberré lettem

Ifjúság Szava V. évf. 197. sz. 1949. jún. 18.

O. Zsupancsics halálára
Borús Erzsébet: Nálad jártam
(Pirinek, aki most jött haza Ujbeograd építéséről)

Ifjúság Szava V. évf. 198. sz. 1949. jún. 25.

V. Nazor 1876–1949
V. Nazor Partizánok között (szökés Zágrebból)
Szabó István: Remény [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 199. sz. 1949. júl. 2.

Borbély János: Hősökről

Ifjúság Szava V. évf. 200. sz. 1949. júl. 9.

Szabó István: Anyaföld [vers]

Milyen jó lenne...! [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 201. sz. 1949. júl. 16.

Ifjúság Szava V. évf. 202. sz. 1949. júl. 23.

Ifjúság Szava V. évf. 203. sz. 1949. júl. 30.

Petőfi Sándor 1849–1949

Segesvár felé

Egy gondolat bánt engemet

Forradalom

Borús Erzsébet: Július derekán [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 205. sz. 1949. aug. 13.

Petkovics Kálmán: Másképp pengnek az ülők

Csíkó István: Beograd építése [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 206. sz. 1949. aug. 20.

Ifjúság Szava V. évf. 207. sz. 1949. aug. 27.

Csíkó István: Augusztusi nap [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 208. sz. 1949. szept. 3.

Ifjúság Szava V. évf. 209. sz. 1949. szept. 10.

Petkovics Kálmán: Az egyesben

Ifjúság Szava V. évf. 210. sz. 1949. szept. 17.

Fehér Ferenc: Újjászületés

Iványi Iván: Tüntetés Fordította Fehér Ferenc

Ifjúság Szava V. évf. 211. sz. 1949. szept. 24.

Molnár József: Amikor a pénz beszélt

Ifjúság Szava V. évf. 212. sz. 1949. okt. 1.

Sz. Narinyani: Ábránd és valóság Orosz eredetiből fordította Fehér Ferenc

Petkovics Kálmán: A mezsgye

Ifjúság Szava V. évf. 213. sz. 1949. okt. 8.

Ifjúság Szava V. évf. 214. sz. 1949. okt. 15.

Debreczeni József: Ifjú brigád az esti uccán [vers]

Petkovics Kálmán: Visszatér a brigád

Ifjúság Szava V. évf. 215. sz. 1949. okt. 22.

Szekula András Dalodat zengjük (Márton Mátyás emlékére) [vers]

Ifjúság Szava V. évf. 217. sz. 1949. nov. 5.

Ifjúság Szava V. évf. 218. sz. 1949. nov. 12.

Petkovics Kálmán: Elment a fiam...

Ifjúság Szava V. évf. 219. sz. 1949. nov. 19.

Borús Erzsébet: Sári

Ifjúság Szava V. évf. 220. sz. 1949. nov. 26.

Hatala Zoltán: Verselek [vers]

Petkovics Kálmán: Magunk erejéből...

Ifjúság Szava V. évf. 221. sz. 1949. dec. 3.

Ifjúság Szava V. évf. 222. sz. 1949. dec. 10.

Ifjúság Szava V. évf. 223. sz. 1949. dec. 17.

Ifjúság Szava V. évf. 224. sz. 1949. dec. 24.

Petkovics Kálmán: Éva, a traktoros

**Az 1949. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

Híd 1949. 1. szám

Vlagyimir Majakovszkij Lenin temetése (Gál László fordításában)

Gál László: Ady Endre halálának harmincadik évfordulóján;

Ady Endre: Ultimátum

Hriszto Botev: Imádság

Sebestyén Mátyás: Az én apám... [elbeszélés]

Markovics János: Tél a cigánytanyán [vers]

Zákány Antal: Szénlopó Ábel emlékezete [vers]

Lőrinc Péter: Első nyilvános irodalmi vitánk (Lukács Gyula könyvéről);

B. K.: A lengyel nép legnagyobb költője [Miczkievicz Ádám]

Híd 1949. 2. szám

K. J.: France Prešern halálának századik évfordulója;

France Prešern: Szülőfalum (Gál László fordítása) [vers]

Brindza Károly: A csatorna [elbeszélés]

Gál László: 46 [vers]

Majtényi Mihály: Tűz a hegyek között. Gajdos Tibor regénye;

Gál László: A munka asszonya. Markovics János elbeszélő költeménye;

Híd 1949. 3. szám

Mihai Avramescu: Emlékezés (Ford. Gál László) [vers]

Laták István: Az üdülőhelyen [elbeszélés]

Csépe Imre: Új világ felé [vers]

Ivo Andrić: Nagyapa naplója

Lőrinc Péter: Gál László verseskönyve alkalmából;

Híd 1949. 4. szám

Weigand József: Kéz a kézben;

Gál László: Tavasz;

Olajos Mihály: A Híd-vita után;

Könyvekről.

Híd 1949. 5. száma

Brindza Károly: Kiss Ernő;

Jovan Popović: Májusi ének;

Vlagyimir Majakovszkij: Kis májusi dal;

Gál László: Május elseje a Május 1. szövetkezetben;

Sinkó Ervin: Mit szól ehhez Kerekes János?;

Szerencsés Ferkó. Bácskai magyar népmese;

Végh Sándor: A műkedvelő együttesek évi versenye;

Laták István: Disputa. Hozzászólás Majtényi Mihály Gajdos

Tibor regényéről írt kritikájához;

Herceg János: Emlékezés egy proletár költőre (Somogyi Pál);

Szemle (Kulturni život; a Népoktatás 1949.

évi 2. száma); A népi táncsoportok versenye;

Megjelent a Lumina márciusi száma.

Híd 1949. 6–7. kettős szám

Dobrivoje Vidić: Pártmunka a termelő parasztszövetkezetekben;

Skender Kulenović: A dervisek nagygyűlése;

Majtényi Mihály: Az ingovány;

Csépe Imre: Májusi mezőkön;

Thurzó Lajos: A traktor;

Herceg János: Változó világban;

Rác Vince: Igaz mese;

Kuti Gyula: A szabadkai Népkör munkája;
Juraj Spevák: Kisebbségeink kulturális helyzete a vajdasági szlovák kisebbség kultúrmunkájának tükrében;
Végh Sándor: Vajdasági néptáncok szemléje;
Gajdos Tibor: Kéz a kézben. Weigand József színjátékáról;
Bodrits István: Anyanyelvünkért;
Szemle (Naša štampa; Fiatal szerb írók estje Novi Sadon; Rövid kultúrhírek Magyarországról);
Az 1948-as irodalmi Sztálin-díjak;
Gorkij kiadatlan kéziratai;
G. B. Shaw Liszenkóról;
Kultúrhírek a népi demokrácia országaiból.

Híd 1949. 8. szám

Petőfi Sándor: Az apostol;
Gál László: Petőfi Sándor a jugoszláviai sajtóban;
Laták István: Új élet felé;
Branko Ćopić: A rettenetes nap;
Csépe Imre: Májusi dal;
Gál László: Vladimir Nator és Oton Župančić halálára;
Vladimir Nator: Bozót (Ford. Ács Károly);
Oton Župančić: A megkovácsolt dala;
Majtényi Mihály: Puskin;
A. Sz. Puskin: Csadejevhoz;
Milan Bogdanović: Az igazság válsága a szocialista kultúrában;
Lőrinc Péter: A jelenbe ívelő múlt;
Szemle – a 80 éves belgrádi Népszínház;
A szlovák közéleti, politikai és kultúrmunkások állásfoglalása a Prágai Rádió rágalomhadjárataival szemben;
A vajdasági énekkarok versenye;
Puskin műveinek kiadása a Szovjet Szövetségben;
A román közéleti, politikai és kultúrmunkások a romániai rádióállomások rágalomhadjárata ellen;
A színházak államosítása Magyarországon;
Az első siptár nyelvű folyóirat.

Híd 1949. 9. száma

- Laták István: Barkó bácsival furcsaságok történnek [elbeszélés]
Grigor Vitez: Hajnal lesz mégis (Ford. Gál László) [vers]
Bogdánfi Sándor: Tagosítás [elbeszélés]
Debreczeni József verseiből [Bácskai falu; Ifjú brigád az esti uccán; Mai tizenhatévesek; Palics]
Gajdos Tibor: Elhagyott ház [elbeszélés]
Thurzó Lajos: Este a tengerparton, Dubrovniki vár

Híd 10–11. kettős szám

- Jure Kaštelan: Dal az én hazámról (Ford. Gál László) [vers]
[Majtényi Mihály: Tiltakozunk [„Tájékoztató Irodás nyilatkozat”]
Magyar közéleti munkások határozata;
[Üdvözlő távirat Tito marsallnak]
Sinkó Ervin: Akik nem tudják, mi fán terem a szemérem]
Debreczeni József: Júliusi köszöntő [vers] Neve: Péceli András... [vers]
Jovan Popović: Harry Schichter hú maradt esküjéhez [A fenti elbeszélést. a szerzőnek »Igaz legendák« című, sajtó alatt lévő novelláskötetéből közöljük.]
Gajdos Tibor: Fiatalok [Részlet Gajdos Tibor készülő regényéből]
Herceg János: Változó világban (Második rész)
Majtényi Mihály: Élő víz;
Herceg János: Csépe Imre Üzen a föld című könyvéről;

Híd 1949. 12. szám

- Branko Ćopić: Az Ifjú gárda írójához [vers]
Oskar Davičo: Míg az urak urizálnak [elbeszélés]
Herceg János: Hódítók [elbeszélés]
Gál László: Gorkij: Az anya
Szemle.

**Az 1949. évi 7 Nap hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

7 Nap IV. évf. 1. 1949. január 5. Megjelenik szerdán

[négy oldalas, az állandó rovatok nagy része megszűnt]

Lőrinc Péter: Marika

Thurzó Lajos: Francia bányászok

7 Nap IV. évf. 2. 1949. január 12.

Cun Can Jen: Nagybátyám tehene

Éri Pál: Beszélgetés Vajda Jánosról

Vajda János: Sodoma

7 Nap IV. évf. 3. 1949. január 19.

Irodalmi vita

„Múlt héten rendezték meg irodalmi vitájukat – az első kollektív könyvbírálatot – Lukács Gyula: A sárga háztól a csendes Donig című riportregényt bírálták. ...”

Lőrinc Péter: Lefestem a szelet Elméleti színvonalunk emeléséért

7 Nap IV. évf. 4. 1949. január 26

Vitelij Gubárev: A távirdász fia

Balázs Béla: Botrány helyett átütő siker

7 Nap IV. évf. 5. 1949. február 2.

Borka Ferenc: Szmercsek a lovász

7 Nap IV. évf. 6. 1949. február 9.

Bogdánfi Sándor: Napkelte [vers]

Lőrinc Péter: Csak ugrás van a természetben?

Nagy Lajos: Boldog béke (önéletrajz részlet)

7 Nap IV. évf. 7. 1949. február 16.

Gál László: Könyvekrők amelyek lehetnének

Anna Seghers: Menedék

A költő jóslatai megvalósultak [France Preseren]

7 Nap IV. évf. 8. 1949. február 23.

Szteván Szremac: A piros öv (Regényrészlet)

7 Nap IV. évf. 9. 1949. március 2.

Egon Erwin Kisch: Angolszász urak Kínában

7 Nap IV. évf. 10. 1949. március 9.

L. P.: Város éjjel

Ivo Andric: Zékó (Regényrészlet)

Mao Ce Tung két verse:

Három hadsereg

Menetben

Lőrinc Péter: Csika Dikó unatkozik

7 Nap IV. évf. 11. 1949. március 16.

Rideg Sándor: Lakodalomban bíró uraméknál

7 Nap IV. évf. 12. 1949. március 23.

Pierre Courtade: az orvos éjszakája Francia partizántörténet

Sulhóf József: Chopin a zongora poétája

7 Nap IV. évf. 13. 1949. március 30.

Julius Fucsik: Hat kisfiú

Hrisztó Botev: Szent György napján

7 Nap IV. évf. 14. 1949. április 6.

Sulhóf József: A kis Zélics

Alphonse Daudet (1840–1897) Huszonegyedik csöpp

Thurzó Lajos: Moziban [vers]

7 Nap IV. évf. 15. 1949. április 13.

Petkovics Kálmán: Fény a barázdában

Goncsár Alekszander: Tavasz a Maros mentén [részletek az elbeszélésből]

7 Nap IV. évf. 16. 1949. április 20.

Ár ellen

Majtényi Mihály: Mérték után

Lenin a hold és csillagok szülötte

7 Nap IV. évf. 17. 1949. április 27.

Csépe Imre: Ragyogj fel május elseje

Márkó elvtárs megmentése [Rankovics Alekszandar-Márkó visszaemlékezése]

Lőrinc Péter: Májusok

Petkovics Kálmán: Géza elindult

Thurzó Lajos: Ketten vigyáz...? [vers]

(mi-jó): Két zsák iratcsomója „KETTŐEZEREGYBEN

7 Nap IV. évf. 18. 1949. május 4.

Árnyékban A Híd pályázatán Bogdánfi Sándor második díjat nyert színdarabjából közöljük az alábbi részletet.

7 Nap IV. évf. 19. 1949. május 11.

Majtényi Mihály: Útközben

Popovics Jován: Jegyzetek egy amerikai útról

7 Nap IV. évf. 20. 1949. május 18.

Kolár Szilárd: Laci bácsi [színpadi jelenet]

7 Nap IV. évf. 21. 1949. május 25.

Majtényi Mihály: Dolenszko völgyében

Sinkó Ervin: Poéma a Pártról

(g) Balázs Béla halálára

7 Nap IV. évf. 22. 1949. június 1.

Petrisz Cvirka: A tölgyfa

Pap Endre: Kigyulladt az istálló

7 Nap IV. évf. 23. 1949. június 8.

Gömöri Endre: A francia nemzet nagy katasztrófája nevelte igazi költővé Louis Aragont

Vádim Kozsenikov: Háború és SZERELEM

Maxim Gorkij: Dal a sólyomról (részlet)

Ének egy topolyai éjszakáról (Markovics János verse)

7 Nap IV. évf. 24. 1949. június 15.

Herceg János: Változó világban (Részlet egy készülő könyvből)

Puskin Alexander 1799–1837 Bosszu (részlet)

Puskin: Üzenet Szibériába (Képes Géza fordítása)

7 Nap IV. évf. 25. 1949. június 22.

Smedley Ágnes: Kína harci dala (Töredékek a regényből)

Zsupáncsics emlékének (Vladimir Názor verse) Ács Károly ford.

7 Nap IV. évf. 26. 1949. június 29.

Thurzó Lajos: Aratásra

M. M.: Názor

Vladimir Názor: Magános tölgy (Majtényi Mihály ford.)

Valentin Katajev: Hétszínvirág

7 Nap IV. évf. 27. 1949. július 6.

Thurzó Lajos: Moravica partján
Majtényi Mihály: Emberek a mocsárvilágban
Rodolyub Csolavics: Értekezlet a hegyekben

7 Nap IV. évf. 28. 1949. július 13.

Lőrinc Péter: Írók találkozása
Mihail Solohov: A nagy elhatározás (Regényrészlet)

7 Nap IV. évf. 29. 1949. július 20.

Ilja Ilf és Jevgenij Petrov: Hogyan született meg Robinson
Lőrinc Péter: Emlékezés Gyóni Gézára
Utolsó tánc [vers]
Agarászinduló [vers]

7 Nap IV. évf. 30. 1949. július 27.

Pap Endre: Kunyhó és palota
Majtényi Mihály: Petőfi
[versek]
Miért zárjátok el az utamat?
Fiam születésére Szeretek én...
Anekdóták Petőfiről

7 Nap IV. évf. 31. 1949. augusztus 3.

Bihály-Merin Ottó: Öntöde
[Georgij Gulia] Az ajánlólevél „[részlet A jó város” című kisregényből]

7 Nap IV. évf. 32. 1949. augusztus 10.

Petkovics Kálmán: A lápok emberei
Gorbatov: Gyermekáldás az Uborkaföldön
Thurzó Lajos: Hajnali gyermekritmus

7 Nap IV. évf. 33. 1949. augusztus 17.

Rideg Sándor: Babonások
Lőrinc Péter: Aranyszőke tündér a nyaralóhelyen
Ivan Djurasin A fiatal agitátorhoz
Rágalmazóinkhoz Gál László ford.

7 Nap IV. évf. 34. 1949. augusztus 24.

Herceg János: Lovakról
Laták István: A csomag Igaz történet – mégis szatíra

7 Nap IV. évf. 35. 1949. augusztus 31.

Ivan Olbracht: Kiáltás az ÉJSZAKÁBAN

Debreczeni József versei:

Épülő ház

Isten a lágerban

7 Nap IV. évf. 36. 1949. szeptember 7.

[Antonina Koptyjájeva: Ivan Ivanovics című regényéből egy részlet] Jakut leány

7 Nap IV. évf. 37. 1949. szeptember 14.

Gajdos Tibor: A gyáros (részlet készülő regényéből)

7 Nap IV. évf. 38. 1949. szeptember 21.

Majtényi Mihály: Vasút a pusztában

7 Nap IV. évf. 39. 1949. szeptember 28.

7 Nap IV. évf. 40. 1949. október 5.

Mark Twain: A szenátor szolgálatában

Papp Endre: Iszákos János megtérése

7 Nap IV. évf. 41. 1949. október 12.

Majtényi Mihály: Sapkájukon VÖRÖS CSILLAG

Drago Zserve: Három testvér Gál László ford.

Írók Amerikában

7 Nap IV. évf. 42. 1949. október 19.

Alexander Bek: Vezetékneve nincs

Petkovics Kálmán: A féreg

7 Nap IV. évf. 43. 1949. október 26.

Ivan Cankar: A szolga [Részlet a Szolgák c. darabjából]

Puskin: Családfám

7 Nap IV. évf. 44. 1949. november 2.

Makarenko: Igor szíve

Eminescu: Császár és proletár

7 Nap IV. évf. 45. 1949. november 9.

Lőrinc Péter: Szinek és fények

Villámtréfák kis színpadra Gál László: Fej vagy írás

Így volt

Ketten a köpködőn

Bogdánfi Sándor: Biztos forrásból

7 Nap IV. évf. 46. 1949. november 16.

Széljegyzetek a budapesti körnek nevezett csapnivalóan rossz, botrányos színelőadáshoz

Sinkó Ervin: Akik nem tudják mi fán terem a szemérem

7 Nap IV. évf. 47. 1949. november 23.

Majtényi Mihály: A bajusz

7 Nap IV. évf. 48. 1949. november 29.

Thurzó Lajos: A traktorbrigád

Jován Popovics: Ászja

Brindza Károly: Kukac

Gál László: Világvége

Mark Twain: Házasságok, amelyek Amerikában köttetnek

7 Nap IV. évf. 49. 1949. november 29.

7 Nap IV. évf. 50. 1949. december 14.

Anatole France: Gyűlés a paradicsomban

g. l.: Anatole France

7 Nap IV. évf. 51. 1949. december 21.

Iván Tyátye: Úttalan utakon

Móricz Zsigmond: Túljártak az úr eszén

7 Nap IV. évf. 52. 1949. december 28.

Hollós Lajos: Fajáték

Az 1949. évi Dolgozók hetilap teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel

Dolgozók III. évf. 1. szám 1949. jan. 1.

Petőfi: A szabadsághoz

Dolgozók III. évf. 2. szám 1949. jan. 7.

Dolgozók III. évf. 3. szám 1949. jan. 14.

Dolgozók III. évf. 4. szám 1949. jan. 21.

Dolgozók III. évf. 5. szám 1949. jan. 28.

Dolgozók III. évf. 6. szám 1949. febr. 4.

Dolgozók III. évf. 7. szám 1949. febr. 11.

Dolgozók III. évf. 8. szám 1949. febr. 18.

Dolgozók III. évf. 9. szám 1949. febr. 25.

Dolgozók III. évf. 10. szám 1949. márc. 4.

Dolgozók III. évf. 11. szám 1949. márc. 11.

Dolgozók III. évf. 12. szám 1949. márc. 18.

Dolgozók III. évf. 13. szám 1949. márc. 25.

Márc. 27.

Dolgozók III. évf. 14. szám 1949. ápr. 1.

Dolgozók III. évf. 15. szám 1949. ápr. 8.

Dolgozók III. évf. 16. szám 1949. ápr. 15.

Dolgozók III. évf. 17. szám 1949. ápr. 22.

Dolgozók III. évf. 18. szám 1949. máj. 1. [nem piros!]

Petkovics K.: Böske [novella]

Május Gál László

Hogy volt Vrnyacska Banyán P [novella]

Dolgozók III. évf. 19. szám 1949. máj. 7.

Dolgozók III. évf. 20. szám 1949. máj. 13.

Dolgozók III. évf. 21. szám 1949. máj. 20.

Dolgozók III. évf. 22. szám 1949. máj. 20.

Dolgozók III. évf. 23. szám 1949. jun. 3.

Dolgozók III. évf. 24. szám 1949. jún. 10.

Dolgozók III. évf. 25. szám 1949. jun. 17.

Dolgozók III. évf. 26. szám 1949. jun. 24.

Dolgozók III. évf. 27. szám 1949. júl. 1.

Dolgozók III. évf. 28. szám 1949. júl. 7.

Vladimir Nazor: Tito szava (Gál László ford.)

Csopics Branko: felkelés Krajinában

Dolgozók III. évf. 29. szám 1949. júl. 15.

Dolgozók III. évf. 30. szám 1949. júl. 22.

Dolgozók III. évf. 31. szám 1949. aug. 5.

Dolgozók III. évf. 32. szám 1949. aug. 12.

Dolgozók III. évf. 33. szám 1949. aug. 19.

Dolgozók III. évf. 34. szám 1949. aug. 26.

Gvido Tartalja: A visszatértbányász otthonra talált (vers)

Gál László átköltése 3. jobb f.

Dolgozók III. évf. 35. szám 1949. szept. 2.

Dolgozók III. évf. 36. szám 1949. szept. 9.

Dolgozók III. évf. 38. szám 1949. szept. 23.

Dolgozók III. évf. 39. szám 1949. szept. 30.

Dolgozók III. évf. 40. szám 1949. okt. 7.

Dolgozók III. évf. 41. szám 1949. okt. 14.

Dolgozók III. évf. 42. szám 1949. okt. 21.

Dolgozók III. évf. 43. szám 1949. okt. 28.

Sinkó Ervin: Üdvözet a harcosnak Károlyi Mihálynak

Dolgozók III. évf. 44. szám 1949. nov. 4.

Dolgozók III. évf. 45. szám 1949. nov. 11.

Dolgozók III. évf. 46. szám 1949. nov. 18.

Dolgozók III. évf. 47. szám 1949. nov. 25.

Dolgozók III. évf. 48. szám 1949. dec. 2.

Laták István: Kültelki őszi táj [vers]

Debreczeni József: Sorok az élmunkásról [vers]

Thurzó Lajos: A traktor

Dolgozók III. évf. 49. szám 1949. dec. 9.

Dolgozók III. évf. 50. szám 1949. dec. 16.

Dolgozók III. évf. 51. szám 1949. dec. 23.

Dolgozók III. évf. 52. szám 1949. dec. 30.

**Az 1950. évi Híd folyóirat teljes évfolyama az irodalmi szövegekkel
(irodalomtörténeti szövegek is)**

Híd 1950. évi 1–2. szám

Brindza Károly: Testvérek;
Gál László: Kacag a Duna;
Németh István: Gyilkosok;
Thurzó Lajos: Téli földeken;
Veljko Petrović: Kuszi a holdsugárban;
Oskar Davičo: Míting;
Majtényi Mihály: Színek és képek az írókongresszusról;
Lőrinc Péter: Az emberi élet tükrözése;
Mladen Leskovac: A kisebbségi irodalmak mai helyzetéről
és fejlődéséről a JSZNK-ban;
Lőrinc Péter hozzászólása;
A zágrábi írókongresszus határozata a Tájékoztató Iroda rágalomhadjárataról;
B. Szabó György: Lenin könyve az irodalomról; (Szerk.):
Széljegyzetek vitaestünkről;
Majtényi Mihály: „Új élet felé”. Laták novelláskötetéről;
Herceg János: „Napos oldal”. Thurzó verseskötetéről;
Cvetko Malušev: Magyar könyvkiadás az új Jugoszláviában;
Szemle.

Híd 1950. évi 3. száma [felelős szerkesztő: Olajos Mihályt Ernyes György váltotta fel]

Sinkó Ervin: Az istenítélet kürtje, mely csak a baknak a szarva;
Majtényi Mihály: Forró föld;
Oskar Davičo: A zárka;
B. Szabó György: Művészet és kritika;
Prežihov Voranc: Három fiú;
Bogdánfi Sándor: Tavasz elé;
Lőrinc Péter: Márciusi testvériség;
Laták István: Nemzet születik. Lőrinc Péter riportkönyve;
Krónika.

Híd 1950. évi 4. szám

B. Szabó György bevezetője: Az új nemzedék hangja címmel.
Németh István: Helytelen világ;
Fehér Ferenc: Bocsáztatok meg, Panaszos dal;
Petkovics Kálmán: Gát;
Major Nándor: Emlékezés;
Juhász Géza: Tolsztoj történeteszemlélete;
Borus Erzsébet: Mire megjön a tél;
Poros Anna: Éj;
Sárosi Károly: Kuruc kori költészet;
Hatala Zoltán: Kútásó;
Bóna Júlia: Halászelet a Tiszán;
Madarász András: A mai helyes nyelvszemlélet;
Geller Tibor: Hozzászólások ifjúságunk irodalmi szemléletéhez;
Tomán László: Debreczeni József verseiről;
Dragi Milenković: Érték vagy szemét...?;
Bori Imre: Izvor;
Újabb tanúbizonyságok;
Bori Imre: Krónika.

Híd 1950. évi 5. száma

Brindza Károly: Május elseje;
Gál László: Május;
Čedo Kisić: Az esztétikát is sújtja a marxizmus revíziója (Ford. Steinitz Tibor);
Laták István: Májusi vigalom;
Lőrinc Péter: Selyem zsebkendő;
Csépe Imre: Májusi éj;
Debreczeni József: Hideg krematórium (XX–XXII. fejezet);
Weigand József: Vers (Részlet az Ördögűzők című színjátékból);
Thurzó Lajos: Gyermekkoromból;
Herceg János: Nušić Branislav;
Louis Adamich Jugoszláviáról;
Lőrinc Péter: A százéves balzaci mű;
Krónika.

Híd 1950. évi 6. szám

Gál László: Mese a medvéről, sasról, rengetegről;
Sebestyén Mátyás: Európába;
Ács Károly: Tollamhoz;
Herceg János: Jakoc Ignjatovic
Lőrinc Péter: Fiatalok "Híd"-ja;
Debreczeni József: Jugoszláviai magyar nyelvünk;

Híd 1950. évi 7. szám

Sinkó Ervin: Kulturális örökség és szocialista realizmus;
Vladimir Nazor: Öröm (Részlet);
Oton Župančič: Tito marsallhoz;
Szirmai Károly: Patkányok;
Lőrinc Péter: Pártszerűség és hazafiság;
Fehér Ferenc: Mesék után;
Petkovics Kálmán: Kezdet;
Urbán János: Cseresznyeszedés;
Majtényi Mihály: A román vers és román próza nálunk;
Sulhóf József: Magyar népdal, magyar nóta;

Híd 1950. évi 8–9. szám

Sinkó Ervin: Kulturális örökség és szocialista realizmus. III.;
Laták István: Hídverésnél, Invokáció;
Majtényi Mihály: Vörös csillag;
Brindza Károly: A nagy pör;
Oskar Davičo: Szerbia (Ford. Ács Károly);
B. Szabó György: Petőfi elbeszélő költészetének néhány sajátosságáról;
Mácsay István: Forr a munka;
Németh István: Kis oktalanok;
Borbély János: Tragédia;
Lőrinc Péter: Két part között (Szenteleky Kornél);
Tűz Imre: Magyar Központi Könyvtár;
Gál László: Hozzászólás Bogdan Čiplić bírálatához;
A mai Jugoszlávia;

Bolgár rágalmak egy macedón íróról;
T. Doban: Hajnalban. Mihai Avramescu versei;
T. Doban: Falum éneke. Jon Balan versei.

Híd 1950. évi 10. szám

Sinkó Ervin: Kulturális örökség és szocialista realizmus. V.;
Csépe Imre: Tavaszi reggel, Delelőn túl, Falum fölött süt a nap;
Majtényi Mihály: Száz forint;
Major Nándor: Hej, otthon ilyenkor, Fürjet fogott öregapám;
Miroslav Krleža: A bistrice–lesnai ütközet (Ford. Sinkó Irma);
Borus Erzsébet: Józan és megbocsátó arccal;
Újlaki Frigyes: Rokonoknál;
Jovan Jovanović Zmaj: A kacsa és a béka (Ford. Gál László);
Saffer Pál: Keresztúton;
Jean Cassou: Üzenet a jugoszláv értelmiségnek;
Lőrinc Péter: Népi kultúra – népies kultúra;
Laták István: Sterija-darab a magyar színpadon;
Bori Imre: Sinkó Ervin elbeszélései;
Toldi György: A vajdasági magyar nyelvről;
Bori Imre: Upton Sinclair: Jimmie Higgins;
Krónika. A folyóirat beszámolt arról, hogy Újvidéken megalakult a Fiala Írók Klubja, amely „összefogja, egyesíti Vajdaság minden nemzetiségének fiatal íróit”.
Híd meghirdette irodalmi pályázatát, amelyen a következő műfajokkal lehetett részt venni: elbeszélés, vers, egyfelvonásos, háromfelvonásos, tanulmány, irodalmi riport, humoros karcolat.

Híd 1950. évi 11. szám

Gál László: Irodalom és miszticizmus;
Herceg János: Kicsike;
Ács Károly: Versenyben a nappal, Egymásé és mindenkié;
Sinkó Ervin: Miroslav Krleža műve;
Sárosi Károly: Vörös Márta;
Boško Petrović: Vihar, Autóbuszon;

Bóna Júlia: Kezdet;
Lőrinc Péter: Szólamirodalom;
Herceg János: Kísértetek;
Brindza Károly: Könyvterjesztő munkánkról.

Híd 1950. évi 12. szám

Gál László: Irodalom és miszticizmus. II.;
Fehér Ferenc: Valaki a gépbe diktál, Mellemen sír egy margarét, Nálam járt anyám, Önarckép 1950-ből;
Kolozsi Tibor: Bátorság;
Drago Gervais: Három testvér (Ford. Gál László);
Sinkó Ervin: Hazugságok és igazságok;
Saffer Pál: Mese a kezdetről;
Galamb János: Vándorúton, Líra, Önkínzás;
Sulhóf József: Csalódás;
Gál László: Thurzó Lajos emlékezete;
Majtényi Mihály: G. B. Shaw;
Bori Imre: Makarenko: Új ember kovácsa;
Bori Imre: Majtényi Mihály újabb elbeszélései;
Herceg János: Ördögűzők. Weigand József színjátéka a Magyar Népszínházban;

Az 1950. évi Ifjúság Szava irodalmi szövegei január 1-jétől május 20-ig

Ifjúság Szava VI. évf. 225. sz. 1950. jan. 1.

Petkovics: Egy boldogtalan újév

Galamb: Nem tudod meg sosem... (A szocializmust építő ifjak és leányok ne haragudjanak meg ezért a versért.

Petkovics: A verseny

Galamb: Új dalra fel (1947) v.

Hatala Z.: Érkezésünk

Fehér Ferenc: Borzas

Petőfi forradalma

A XIX. század költői

Ifjúság Szava VI. évf. 226. sz. 1950. jan. 7.

Major Nándor: A Tiszánál v.

Szekula A.: Életrekelés v.

Ifjúság Szava VI. évf. 227. sz. 1950. jan. 14.

Major Nándor: Mocsoktalanul v.

Fehér F.: Tavasz a szőlőben

Ifjúság Szava VI. évf. 228. sz. 1950. jan. 21.

Raffai József: Építő ifjúság v.

Gorkij: V. I. Lenin

Gorkij: A viharadár dala

Ifjúság Szava VI. évf. 229. sz. 1950. jan. 28.

Szekula A.: Hazafelé

Ifjúság Szava VI. évf. 230. sz. 1950. febr. 4.

Fehér F.: Pavlikék

Ifjúság Szava VI. évf. 231. sz. 1950. febr. 11.

Major Nándor: Elgondolkozva v.

Petkovics Kálmán: Korhadozó gyökerek

Szekula András: Hol voltál akkor? V.

Ifjúság Szava VI. évf. 233. sz. 1950. febr. 25.

Németh István: Pocsolyától a fürdőig

Ifjúság Szava VI. évf. 234. sz. 1950. márc. 4.

Galamb János: Szabadság-had

Ötéves az Ifjúság Szava

Petkovics Kálmán: Valóság

Ifjúság Szava VI. évf. 235. sz. 1950. márc. 11.

Borbély János: Bácskai tavasz

Major Nándor: Ne késsünk, hív az élet!

Fehér Ferenc: Fájdalomvirág

Ifjúság Szava VI. évf. 236. sz. 1950. márc. 18.

Fehér Ferenc: Régi úton

Fehér Ferenc: Levelek

Ifjúság Szava VI. évf. 237. sz. 1950. márc. 25.

Szekula András: Tüntetünk! V.

Hatala Zoltán: Verseny

Ifjúság Szava VI. évf. 238. sz. 1950. ápr. 1.

Mácsay István: Tavaszi köszöntő

Petkovics Kálmán: Feladat

Borbély János Városi alkonyat v.

Ifjúság Szava VI. évf. 239. sz. 1950. ápr. 8.

Fehér Ferenc: ABC

Major Nándor: Hazatérek

Ifjúság Szava VI. évf. 240. sz. 1950. ápr. 15.

Petkovics Kálmán: A pózna

Major Nándor: Múlik az idő

Galamb János: Ha megengednéd...

Ifjúság Szava VI. évf. 241. sz. 1950. ápr. 22.

Mácsay István: Az erdő ölén v.

Ifjúság Szava VI. évf. 242. sz. 1950. ápr. 29.

Thurzó Lajos: Országúton v.

Thurzó Lajos 1915–1950

Galamb János: Pirosbetüs ünnepünk v.

Hatala Zoltán: A tarlón

Borbély János: Üzenem... [vers]

Ifjúság Szava VI. évf. 243. sz. 1950. máj. 6.

Borbély János: Arckép v.

Major Nándor: Emlékezés v.

Hatala Zoltán: Kútásó v.

Ifjúság Szava VI. évf. 244. sz. 1950. máj. 13.

Mácsay István: Reggeli ének [vers]

Ifjúság Szava VI. évf. 245. sz. 1950. máj. 20.

Az 1951. évi Dolgozók irodalmi szövegei

(irodalomtörténetiek is)

Dolgozók V. évf. 1. szám 1951. febr.

Lenin

Merénylet

Hollós Korvin Lajos: Lenin (1930) vers

Kislexikon

Presern France

Puskin

Dickens

Hugo Victor

Ady és a munkásosztály (Lukács-vita)

Uj könyvek A nagy póri pör Lőrinc Péter könyve

Sárga sarok

Dolgozók V. évf. 2. szám 1951. márc.

Vladimir Nazor: Ujj (vers)

Lőrinc Péter: Europa 1848-ban

Kossuth Lajos a demokráciáról

Petőfi Sándor: 1848

Az első magyar munkásvezér

Ady Endre: Emlékezés Táncsics Mihályra

Munkások ujsága

Uj könyvek

Sárga sarok

Dolgozók V. évf. 3. szám 1951. ápr.

Juhász Gyula: A munka

Címold. Juhász Gyula: A munkásotthon ajtajára című versből

„ki itt belépsz templomba lépsz be,

....

A munka a rend és a béke...”

Fehér Könyv

Sulhóf: Utazás a tó mélyén

D.: Hidavatás

Csépe Imre: A múzsa (1948)

Ébredés

Harangozó V.

Sárga sarok

Dolgozók V. évf. 4. szám 1951. máj.

Brindza K.: A Petőfi-brigád

Tell Péter: Az üldözöttek visszaütnek

Ady Endre: A május szabad [vers]

Brindza K.: Találkozás

Debreczeni József: Május 1 [vers]

Urbán János: Harc a holnapért [vers]

Május költője [József Attila]

Kislexikon

Marx

Robespierre

Owen

Babeuf G.

Dolgozók V. évf. 5. szám 1951. jún.

Tito történelmi alkotása

Braun I.: Guillotine a máglyán

Laták: A tenger szeret már

Galamb: Robotoló verseny

Kislexikon

Zmaj

Bjelinszkij

Santics
Radicsevics
Gorkij
Osztrovszkij
Petkovics: Nemcsak fegyverrel
Sárga sarok

Dolgozók V. évf. 6. szám 1951. júl.

1941
1951
Nazor: Magányos tölgy
Debreczeni: Most élj! Vers
Brindza K.: testvérek (részlet egy hosszabb elbeszélésből)
Galamb János: Töltés mentén [vers]
Uj könyvek Lőrinc Péter: Hétköznapiak
Gál László: Öt nap a tengerparton
Kislexikon
Ognjen Prica, Bozsida Adzsija, Otokar Kersovani
Petőfi

Dolgozók V. évf. 7. szám 1951. aug.

Bencz Mihály: Nyári számadás
Laták István: Tömegek álma világít vers
Galamb János: Fáklyafény vers
Petkovics Kálmán: Bányászok
Tell Péter: Csirkefogók a birtokon

Dolgozók V. évf. 8. szám 1951. szept.

Mikszáth Kálmán: A forma
Fehér Ferenc: Jobbágyok unokái [vers]

Dolgozók V. évf. 9. szám 1951. okt.

Csépe Imre: Vallat a mező [vers]
Kislexikon
Z. Zrenyanin
Damjanich J.
Petar Petrovics Nyegos

Dolgozók V. évf. 10. szám 1951. nov.

Dolgozók V. évf. 11. szám 1951. dec.

Petőfi Sándor: Respublica

Tell Péter: A cél felé [vers]

Szigethy Vilmos: A gyálai Láló legendája

Laták István: A fürdő munkást éneklek...

Galamb János: Intés szívem őrzőjéhez

Petkovics Kálmán: A bajtársak

**Az 1952. évi Ifjúság irodalmi szövegei
(irodalomtörténeti szövegek is)**

Ifjúság VIII. évf. 228. sz. 1952. jan. 6. [téves évfolyam szám]

Mozgalmunk tükre [rovat]

Csere György: Néhány szót újságunk Irodalom Művészet – Kritika – oldalával kapcsolatban

Iván I. Ivánov [jelenet]

Rádi István: Menekülés

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Csere György: Lassú kocsin [vers]

Tell Péter: A könyvelő

Mit olvassunk? [rovat]

Swift: Gulliver utazásai [könyvajánló]

Táncos András: Szülőtanyámon [vers]

Kántor Oszkár: Mihalek mester álma

Mit olvassunk? [rovat]

Tömörkény István Válogatott elbeszélései

Ifjúság VIII. évf. 229. sz. 1952. jan. 13.

Burány Nándor: Baba [vers]

„Nyájas” beszélgetés – Részlet Diderot „Az Apáca” című könyvéből

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Vörösbaranyi Zoltán: A vajdasági magyar írók újvidéki találkozója

Bencz Mihály: „Niccarter” bajban

Ötvös Mária: Az asszonyfa legendája

Csépe Imre: Szonettek

Ifjúság VIII. évf. 230. sz. 1952. jan. 20.

Rádi István: A szőke utitárs

Mozgalmunk tükre [rovat]

Illyés Gyula: Rokonoknál (Részlet az író „Oroszország” című könyvéből)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Dujmovits János: Mozgóképek...

Major Nándor: Katonaidill a határon [vers]

Major Nándor: A ködben árnyak járnak [vers]

Ember a nadrágban: Nusics önéletrajzából

Klicsek Borbála: Jön a nyár

Mit olvassunk? [rovat]

Jack London: A vadon szava

Guy de Maupassani: Elbeszélések

Illyés Gyula: Rokonoknál

Ifjúság VIII. évf. 231. sz. 1952. jan. 27.

Ady Endre: A patyolat üzenete [vers]

Rádi István: Vándor

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bencz Mihály: Magasok vándora (Részlet a szerző hamarosan megjelenő ugyanilyen című regényéből)

Somogyi György: Pistike az újságíró

Hatala Zoltán: Barátomnak (Szeretettel U. M.-nek) [vers]

Umek Miklós: Tegnap és ma [vers]

Ifjúság VIII. évf. 232. sz. 1952. febr. 3.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Klicsek Borbála: A megbánás

Somogyi György: Kihallgatott párbeszéd avagy hogyan születik meg egy újabb bírálat

Petkovics Kálmán: A hídon

Ifj. Banka Lajos: Tél a falun

Bálint István: Ahogy én látom Szentelekyt

Ötvös Mária: Csodák felé megyünk [vers]

Ifjúság VIII. évf. 233. sz. 1952. febr. 10.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

K. K.: Julis a cselédleány

Borús Erzsébet: Hó, hó, hó... [vers]

Kántor Oszkár: Hamvas csókja... - Júliának – [vers]

Dujmovits János: A rosszabb!

Móricz Zsigmond: Fillentő

Ifjúság VIII. évf. 234. sz. 1952. febr. 17.

Mozgalmunk tükre [rovat]

Petkovics Kálmán: Az oktatás

Gyúra Jaksics és kora (Popovics halála alkalmából)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Somogyi György: Hazamegyek

Kántor Oszkár: A mézesbödön

Mácsay István: Örök ismétlés [vers]

Nagy Lajos: Sapkavásárlás

Ifjúság VIII. évf. 235. sz. 1952. febr. 24.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Korponai Erzsébet: Nyár a szérük tövén

Táncos András: Rövid pusztai napok [vers]

Ifjúság VIII. évf. 236. sz. 1952. márc. 2.

Petkovics Kálmán: Virinció

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bencz Mihály: A bűvár

Ötvös Mária: Minden mindegy [vers]

Egető Imre: A kócos

Ifjúság VIII. évf. 237. sz. 1952. márc. 9.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Dancsó Jenő: A boldog nyertes

Kántor Oszkár: Tavasz után

Galamb János: Két köszöntő a kedveshez [vers]

Ifjúság VIII. évf. 238. sz. 1952. márc. 16.

Petőfi és 48

Kiss István: Sztalin visszatér (Humoreszk)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Egető Imre: Nevetve sírok (regényrészlet)

Mácsay István: Márciusi reggelek [vers]

Petőfi és 48

Három csillag (Petőfi, Táncsics, Jókai)

Ifjúság VIII. évf. 239. sz. 1952. márc. 21.

Kiss István: Sztalin visszatér

Fehér Ferenc: Vasárnap déltől naplementig [vers]

Vo Andriisc: Éjszaka

Bóna Júlia: Szegény legények harca a vármegyével (Szlavóniai néprajzi jegyzetemből)

Szeretlek...

Jancsi hazatér (A nagy magyar költő születésének 145. évfordulójára)

Ifjúság VIII. évf. 240. sz. 1952. márc. 28.

Berki János: A Petőfi brigád és Bolmán

Somogyi György: Még egy kritika [Petőfi]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Versek a horvát népköltészetből: A verseket fordította és a kíséző szövegezte írta:

Bori Imre

Tejtestvérek

A hollók jelentik Danicsics Péro halálát

Kinek nyája legel ott a réten... [vers]

A szép leány [vers]

Bencz Mihály: Görhe meg az áhítat

Major Nándor: Holnap, ha karvaly libeg az égen [vers]

Ifjúság VIII. évf. 241. sz. 1952. ápr. 4.

Ifj. Banka Lajos József: Édeskeserű e sors [vers]

Varga Margita vasútvonali naplója (részlet)

Tell Péter: Egy furcsa találkozás

Kántor Oszkár: Régi emberek (Dédapám szerelme)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Petkovics Kálmán: Tiltott gyümölcs

Nagy Lajos: Jó reggelt tanár úr!

Teleki László: Április elsején [vers]

Ifjúság VIII. évf. 242. sz. 1952. ápr. 11.

József Jolán: Gyermekkorai emlék (Ezt a kis történetet József Attila gyermekkoráról a nagy költő nővére írta)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Benkő István: Kézcsók

Dér Zoltán: Csókvágy [vers]

Bencz Mihály: A házépítő

Ifjúság VIII. évf. 243. sz. 1952. ápr. 18.

Jurij Gusztincics: Akik disznóként meghízva halnak meg...

Tavaszi van [vers]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Benkő István: Kézcsók

Morvai Gábor: A megzavart ebéd

József Attila tanítása

K. K.: A mi kedves Dickensünk

Kántor Oszkár: Tavasz készül [vers]

Kántor Oszkár: Tiszta vággyal [vers]

Ifjúság VIII. évf. 244. sz. 1952. ápr. 25.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Kántor Oszkár: Egy utas lemarad

Ifj. Banka Lajos József: Tavaszi reggelen [vers]

Bencz Mihály: Repülőnap a Tisza-parton

Az óriás és a törpe

Juhász Gyula: Tavaszvárás [vers]

Ifjúság VIII. évf. 245. sz. 1952. máj. 9.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Dér Zoltán: Szeretem... [vers]

Dér Zoltán: Csak az ünnep adhat ilyet [vers]

Ötvös Mária: Májusi szívek, ha sügni tudnátok [vers]

Útban az irodalom felé

Ifjúság VIII. évf. 246. sz. 1952. máj. 15. [téves számozás]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

K. Ahmad Abbas: Az esernyő (novella)

Ifjúság VIII. évf. 247. sz. 1952. máj. 22.

Csokonai est a képzőben

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Dér Zoltán színházi beszámolója: Népszínház: Pusztai szél

Csere György: Kékvirág [vers]

Mácsai István: Gonosz birkozásod [vers]

Ifjúság VIII. évf. 248. sz. 1952. máj. 29.

A HID és a fiatal nemzedék

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Zsivkov Lajos: Hajnali hangok [vers]

Ifjúság VIII. évf. 249. sz. 1952. jún. 5.

Benkő István: Láz

Fehér Ferenc: Visszamegyek

Ifjúság VIII. évf. 250. sz. 1952. jún. 12.

Bencz Mihály: Feltalálták a dinamitot

Galamb János: Jövendőnk szinezem [vers]

Pár perces beszélgetés Csépe Imrével

Ifjúság VIII. évf. 251. sz. 1952. jún. 19.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Petkovics Kálmán: Sógor

Zalai László: Anyám [vers]

Zalai László: Szonett a pusztához [vers]

Ifjúság VIII. évf. 252. sz. 1952. jún. 26.

Bori Imre: A HÍD körül

Két szamár (Dalmát állatmese)

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Ernest Hemingway: Kinek harangoznak

Ifjúság VIII. évf. 253. sz. 1952. júl. 4.

Maugham William Sommerset: Szent láng

Somogyi György: Siker

Ifjúság VIII. évf. 254. sz. 1952. júl. 10. [rossz számozás]

Zalai László: Két aratás [vers]

Mit olvassunk? [rovat]

Debreczeni József: „Vacsoracsillag”

Sebestyén Mátyás: A költő ereje (Csépe Imrének ajánlom igaz barátsággal)

Családi (kultur) kör

Zsivkov Lajos: Arany János után szabadon [vers]

Pár perces beszélgetés Zákány Antallal

Ifjúság VIII. évf. 255. sz. 1952. júl. 17.

Penovátz Antal: Lüktet az élet [vers]

Zsivkov Lajos: Estefelé [vers]

(Az ifjúság ankétja) A Szabadkai Népszínház magyar színészei irodalmunkról

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Szakáll András: Lepkeszárnyak [vers]

Ipacs József: A megakadt kezdet

Zsivkov Lajos: Ember tervez, asszony végez...

Párperces beszélgetés Kopeczky Lászlóval

Ifjúság VIII. évf. 256. sz. 1952. júl. 24.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Benkő István: Hősi halál

Zsivkov Lajos: Furcsa [vers]

Pár perces beszélgetés Sebestyén Mátyással

Ifjúság VIII. évf. 257. sz. 1952. júl. 31.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bálint István - Laták István: „Nyugtatlan álmok”

Vukoszávlyevity Szlávkó: Lányok és virágok [vers] (Bencz Mihály átköltése)

Zalai László: Másokért élni [vers]

Zalai László: Ébredés [vers]

Zsivkov Lajos: Nem pihen a tenger [vers]

Zsivkov Lajos: Pató Pál úr – Pancsován

Ifjúság VIII. évf. 258. sz. 1952. aug. 7.

Zsivkov Lajos: Munkáskezek [vers]

Fenyves László: Esti razziák sóhaja [vers]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Égető Imre: Vagyonosok

Fenyves László versek: Feketics, Anyjához egy szabad legény, Sárkány

(Az ifjúság ankétja) A Szabadkai Népszínház magyar színészei irodalmunkról

Ifjúság VIII. évf. 259. sz. 1952. aug. 14.

Zsivkov Lajos: Üzenet odaátra [vers]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Tell Péter: Az asszony könnyen megváltozik

Kántor Oszkár: Ring a csónak [vers]

Fenyves László: Fagyott hangok [vers]

Ifjúság VIII. évf. 260. sz. 1952. aug. 21.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Egy elkésett párperces beszélgetés Munk Arturral

Kántor Oszkár: Mint kert a virágok illatát [vers]

Burány Nándor: Néha mintha valaki mondaná [vers]

Zsivkov Lajos: Két búcsú [vers]

Elkésett beszélgetés Zsivkov Lajossal – irodalomról

Ifjúság VIII. évf. 261. sz. 1952. aug. 28.

Ifjú tehetségeink: Mácsay István

Zsivkov Lajos: Mihály bácsi kikéri az ünneplőjét...

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Borús Erzsébet: Amíg az első könny kicsordul [vers]

Burány Nándor: Amitől félek [vers]

Zsivkov Lajos: Mosoly [vers]

Székely László: Féltem a szemedtől [vers]

Pásztor István: Veled vagyok [vers]

Havasy Mihály: Emlék [vers]

Zalai László: Bűnös éjszakákhoz [vers]

Szántó György: Nyugtalan kérdések [vers]

Kántor Oszkár: Lepketánc [vers]

Umek Miklós: Keserves percek [vers]

Ifjúság VIII. évf. 262. sz. 1952. szept. 4.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bencz Mihály: Ne féljünk, pajtás [vers]

Zákány Antal: Titok (részlet)

Székely László: Nyárvégi szonett

Szántó György: Ne várj... [vers]

Ifjúság VIII. évf. 263. sz. 1952. szept. 11.

Zsivkov Lajos: Kinyílnak az iskola kapui...

Beszélgetés Virág Mihállyal

Szirmai Károly: Viharban

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Égető Imre: Füttyentő

Burány Nándor: Szeretnék most is... [vers]

Urbán Gizella: Hív a holnap [vers]

Pásztor István: Vallomás [vers]

Kinka Ferenc: Pali mesterséget tanul

Toldi részlet (képekkel)

Ifjúság VIII. évf. 264. sz. 1952. szept. 18.

Beszélgetés Hubay Pál fiatal festőművészet

Vukoszávlyevity Szlávkó versek: Az árnyék játéka, Ráeszmélés, Dráma

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Akutagava Riunosuke: Az erdőben

Urbán Gizella: Az est leánya [vers]

Varga G. Erzsébet: Béke [vers]

Poros Anna: Emlékek nyomán [vers]

Mezei Viola Klára: Őszi búcsú [vers]

Ifjúság VIII. évf. 265. sz. 1952. szept. 25.

Soós Endre: Az újonc búcsúzója [vers]

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Emile Zola halálának ötvenedik évfordulója alkalmából

Székely László: Bocsáss be hozzád [vers]

Zsivkov Lajos: Hamis fények, Ivanovó (versek)

Szántó György: Nem fájt még az élet

Ifjúság VIII. évf. 266. sz. 1952. okt. 2.

Beszélgetés Stadler Auréllal, irodalmunk veteránjával

Garabonciás írás Majtényi Mihály könyvéről

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Zalai László: Bűnhődés [vers], Szeresd az életet [vers]

Urbán János: Esti látomások [vers]

Ifjúság VIII. évf. 267. sz. 1952. okt. 9.

Beszélgetés az új regényén dolgozó Lukács Gyulával

Sebestyén Mátyás: Csiriz

Bokros Viktória: Ez már az ősz [vers]

Mácsay István: Az elfolyó élet [vers]

Nikola Milicsevics két verse: Te alszol

Ifjúság VIII. évf. 268. sz. 1952. okt. 16.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bencz Mihály: Két költő beszélget [vers], Töprengő élők éjleték [vers]

John Galsworthy: A halott

Galamb János: Egyedüllét [vers]

Ifjúság VIII. évf. 269. sz. 1952. okt. 23.

Burány Nándor: Ahogy látlak [vers]

Borbély János: Beton és vas

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Benkő István: Dátumok

Ifjúság VIII. évf. 270. sz. 1952. okt. 30.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Irwin Shaw: Nyáriruhás nők

Fehér Ferenc: Hazahívna a sírok [vers]

Bacsa Ferenc: Vörös rózsa [vers]

Soós Endre: Megkönnyeztelek [vers]

Ifjúság VIII. évf. 271. sz. 1952. nov. 6.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Soós Endre: Bánat [vers]

Ifjúság VIII. évf. 272. sz. 1952. nov. 13.

Robert Louis Stevenson: Kincses sziget

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Bálint István: Levél az irodalom és politika viszonyáról

Mácsay István: Csak gondolatban [vers]

Zalai László: A halál jegyese [vers]

Ifjúság VIII. évf. 273. sz. 1952. nov. 20.

Mit olvassunk? [rovat]

Sulhóf József: Olcsó könyv, drága könyv

Robert Louis Stevenson: Kincses sziget

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Ady Endre irodalomszemlélete – benne egy Ady vers: Ifjú szívekben élek

Ifjúság VIII. évf. 274. sz. 1952. nov. 27.

Fehér Ferenc: Jobbágyok unokái [vers]

Ifjúság VIII. évf. 275. sz. 1952. dec. 4.

Mit olvassunk? [rovat]

Csépe Imre: Májusi mezőkön

Robert Louis Stevenson: Kincses sziget

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Tell Péter: Csalódás

Tristan Bernard: Az állhatatos páciens

Ifjúság VIII. évf. 276. sz. 1952. dec. 11.

Laták István: Nyugtalan álmok

Robert Louis Stevenson: Kincses sziget

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

Asztalos István: A mi szőnygünk

Ifjúság VIII. évf. 277. sz. 1952. dec. 18.

Irodalom – művészet – kritika [rovat]

William Saroyan: A rikkancs

Ifjúság VIII. évf. 278. sz. 1952. dec. 27. [piros cím]

Galamb János: Szerelem [vers]

Gönczöl Gyula: Népdal a Tisza vizéről [vers]

Irodalmi melléklet (először)

Asztalos István: Egy karácsonyestém

Robert Louis Stevenson: Kincses sziget

Fehér Ferenc: November [vers]

SZÖVEGKIADÁSOK

Vajdasági szerzők művei

Csépe Imre: Üzen a föld. Csépe Imre versei. Gál László előszavával. Testvériség-Egység Kiadóvállalat, Újvidék, 1949;

Csépe Imre: Májusi mezőkön. Versek. Újvidék, 1952

Debreczeni József: Tündöklő tájon. Versek. Újvidék, 1949.

Debreczeni József: Hideg krematórium. Auschwitz regénye. Naplóregény. Testvériség-Egység Kiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Debreczeni József: Vacsoracsillag. Versek. Testvériség-Egység Kiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Gajdos Tibor: *Tűz a hegyek között*. Regény. 1. könyv. A fedőlap terve és az illusztrációk Hangya András munkája. Híd Könyvek 1948 (Jugoszláviai Magyar Írók)

Gál László: *Ötvenhét vers*. Híd Könyvek 1949 (Jugoszláviai Magyar Írók 9. könyv)

Gál László: *Nevető könyv*. A rajzokat Boskó Petrovics festőművész készítette. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.

Háry János ébresztése. Komáromi József Sándor tanulmánya. (Perújítás) és Garay János verses elbeszélése (Az obsitos). A címlap és a belső díszítések B. Szabó György, a címlap és a belső díszítések betűi Eszter József munkája. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, 1950.

Herceg János: *Bors és fahéj*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950

Herceg János: *Változó világban*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950

Herceg János: *Összegyűjtött elbeszélések II. (1945–1965)* Az előszót írta és az elbeszéléseket egybegyűjtötte Szeli István. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

Kalászkok. Versek. Csépe Imre, Kopeczky László, Sebestyén Mátyás, Stadler Aurél, Urbán János, Zákány Antal versei. A címlapot Oláh Sándor festőművész készítette. Szubotica Kultúregyesületek Szövetsége, Az Irodalmi Klub kiadása, 1951, Minerva Nyomda

Komáromi József Sándor: Választmányi ülés. A védőborítók és a könyv rajzai B. Szabó György munkája. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Laták István: Viharos idők vetése. Versek. Híd Kiadás 1948.

Laták István: Új élet felé. Elbeszélések. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1949.

Laták István: Nyugtalan álmok. Költemények. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Lőrinc Péter: A kuruckor. Tanulmány. A fedőlap Nagy Sándor munkája. Híd Könyvkiadó, Szubotica, é. n. [1947]

Lőrinc Péter: Nemzet születik Makedónia katlanaiban. Lőrinc Péter riportkönyve. Bratsztvo-Jedinsztvo Kiadóvállalat, Noviszád, 1949.

Lőrinc Péter: A nagy póri pör. Birtok-kisajátítás és aratósztrájkok a Vajdaságban Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Lőrinc Péter: Hétköznapiok. Regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Lőrinc Péter: Görbe-utca 23 elbeszélések. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

A Magyar Szó Népnaptára 1947.

A Magyar Szó Népnaptára 1948.

A Magyar Szó Népnaptára 1949.

A Magyar Szó Népnaptára 1950.

A Magyar Szó Népnaptára 1951.

A Magyar Szó népnaptára 1952. szökőévre.

Majtényi Mihály: Májusfa. Novellák. Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség 1948 Híd Könyvkiadó.

Majtényi Mihály: Forró föld. Novellák és karcolatok. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Majtényi Mihály: Élő víz. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, Minerva, Szubotica, 1951.

Majtényi Mihály: Garabonciás. Vidám regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1952.

Markovics [Medres] János: Lázadás. Elbeszélő költemény. (H. n. 1948)

Markovics [Medres] János: A munka asszonya. Poéma. (1948)

Sinkó Ervin: A vasút. R riportregény az ifjúsági vasútvonalról. Híd, Szubotica, 1948 (Jugoszláviai Magyar Írók 4.)

Sinkó Ervin: Akik nem tudják mi fán terem a szemérem, avagy Escobar atya látványos feltámadása. (Szélgjegyzetek a budapesti pörnek nevezett csapnivalóan rossz, botrányos színi előadáshoz) Zágráb, Glas rada, 1948.

Sinkó Ervin: Tizennégy nap. Regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

Sinkó Ervin: Kísértet járja be Európát. Írások és előadások (1948–1951), Magyar Szó kiadása Noviszád 1952.

Sulhóf József: Kémháború az atomtitokért. Regény. A címlap Eszter József rajza után. Magyar Szó, Noviszád, 1951.

Szirmai Károly: Viharban. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Téglák és barázdák. A jugoszláviai magyar írók antológiája. A fedőlap Nagy Sándor munkája. Híd Kiadás, Szubotica, 1947 (Jugoszláviai Magyar Írók 1. könyv)

Minerva nyomda Szubotica

Thurzó Lajos: Napos oldal. Versek. Bratsztvo-Jedinstvo Kiadóvállalat Noviszád, 1949.

Romániai magyar író

Nagy István: Réz Mihályék kóstolója. Ifjúsági regény. Bratsztvo-Jedinstvo Kiadóvállalat, Noviszád, 1949.

Magyarországi írók könyvei

Arany János: *Toldi*. Illusztrálta Oláh Sándor. Arany János „Toldi”-járól B. Szabó György. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Arany János: *Toldi*. Második kiadás. Illusztrálta Oláh Sándor. Arany János „Toldi”-járól B. Szabó György. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Arany János: *Válogatott lírai versei*. [Arany János lírája – B. Szabó György.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Babits Mihály: *Hatholdas rózsakert* (vidéki komédia). Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952. [Kisregénytár]

Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi és kisebb költemények*. Illusztrálta Oláh Sándor. BJ, Noviszád, 1950.

József Attila: *Összes költeményei és műfordításai*. Sajtó alá rendezte B. Szabó György. A címlapot Almási Gábor József Attila szobra alapján Eszter József tervezte. [Bevezető: B. Szabó György: „József Attila életműve”.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1952.

- Mikszáth Kálmán: *A beszélő köntös*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952. [Kisregénytár]
- Mikszáth Kálmán: *A két koldusdiák*. Illusztrálta B. Szabó György. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.
- Molnár Ferenc: *A Pál-utcai fiúk*. BJ, Regény. Noviszád, 1949. Híd Könyvek
- Móra Ferenc: *Csicseri történet*. Mesék. A fedőlapot Eszter József rajzolta. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.
- Móra Ferenc: *Elbeszélések*. [Előszó: B. Szabó György: Móra Ferenc és a magyar tárcairodalom válsága.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád [1950.]
- Móricz Zsigmond: *Rózsa Sándor a lovát ugratja*. Regény. [A borítólap Eszter János munkája.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.
- Móricz Zsigmond: *Rózsa Sándor összevonja a szemöldökét*. Regény. [A borítólap Eszter János munkája.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.
- Móricz Zsigmond: *Forró mezők*. A címlap Eszter János rajza után készült. Magyar Szó, Noviszád 1952.
- Móricz Zsigmond: *Pacsírtaszó*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952. [Kisregénytár]
- Petőfi Sándor *Elbeszélő költeményei*. A címlapot B. Szabó György rajzolta. A rajzokat Oláh Sándor festőművész készítette. [Bevezető: B. Szabó György: Petőfi elbeszélő költészetének néhány alapvető sajátosságáról.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.
- Szabó Dezső: *Feltámadás Makucskán*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952. [Kisregénytár]
- Tömörkény István: *Válogatott elbeszélései*. [Előszó: B. Szabó György: Tömörkény István.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.
- Zilahy Lajos: *Ararát*. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Műfordítások a jugoszláv népek irodalmából

- [Andrić, Ivo] Ivo Andrić. *Nyuszi* [Zečići]. Fordította Herceg János. BJ, Noviszád 1949. Híd Könyvek

Borić, Slobodan: A Hétpöttyű Katica s a fekete Pók Pista [Buba Mara i pauk Gara]. A verseket Slobodán Birics írta. Fordította Gál László. Radomir Perica rajzaival. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Cankar, Ivan: *Jernej szolgalegény és az ő igazsága* [Hlapec Jernej in njegova pravica]. Fordította Dr. Pável Ágoston. BJ, Noviszád 1949. Híd Könyvek

Cankar, Ivan: *Elbeszélések* [Pripovetke]. Fordította Hornyik János tanár. BJ, Noviszád 1949. Híd Könyvek

[Čopić, Branko] Branko Csopics. *Partizán mesék* [Priče partizanke]. Fordította Rubin Péter. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

[Čopić, Branko] Branko Csopics. *Partizán mesék* [Priče partizanke]. Fordította Rubin Péter. 2. kiadás. (Illusztrálva.) Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

[Čopić, Branko] Napsugaras köztársaság [Sunčana republika] Fordította Gál László. A címlapot és a képeket Bosko Petrovics készítette. BJ, Noviszád 1949.

Dedijer, Vladimir: Napló I. [Dnevnik]. Fordította Dr. Hock Rudolf. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Galogaža, Slobodan] Szlobodan Galogazsa: *Kis falu nagy fényben* [Put u svjetlost]. Poéma. Fordította Gál László. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1951.

[Ignjatov ić, Jakov] Ignjátovics Jása. *Respektus Vásza* [Vasa Rešpekt]. Regény. Fordította Csuka Zoltán. A címlapot Karlo Napravnik festőművész rajzolta. Előszó: Herceg János: Jákov Ignjátovics. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Jovanović, Zmaj Jovan] Zmaj Jován Jovánovics. *Gyerekek, madarak, állatok*. Fordította Gál László. A címlapot és a képeket Bosko Petrovics készítette. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

Jugoszláv elbeszélők [Jugoslovenska proza]. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950. [Veljko Petrović, Isak Samokovlija, France Bevk, Slavko Kolar, Juš Kozak, Ivo Andrić, August Cesarec, Vjekoslav Kaleb, Novak Simić, Miško Kranjec, Čedomir Minderović, Ivan Goran Kovačić, Joža Horvat, Branko Čopić]

[Kovačić, Ivan Goran] Iván Gorán Kovacsics. Tömegsír [Jama]. A címlapot Hangya András festőművész rajzolta. (Illusztrálta Boško Petrović.) Előszó: Debreczeni József: Iván Gorán Kovacsics. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Krleža, Miroslav] Miroszláv Krlezsa. *Magyar királyi honvédnovellák* [Hrvatski Bog Mars]. Horvátból fordította Sinkó Irma. A címlapot tervezte Gábor Zoltán festőművész.

Sinkó Ervin bevezető tanulmánya: Krlezsa Miroszláv igazsága. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Lalić, Radovan] Lálics Radován: A szovjet irodalom válsága [Križa sovjetske književnosti]. Fordította Lévay Endre. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.

[Lučev, Julija] Öcsikék és húgocskák, bogarak és nyuszikák [Bubice i zeke za bate is seke.] Lucsev Júlia versei és rajzai. Fordította Gál László. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Milatović, Mile] Milátovics Mile: Andrija Hebrang esete [Slučaj Andrije Hebranga.] A címlapot Gábor Zoltán festőművész tervezte. Fordította Bogdánfi Sándor, Kollin József, Kolozsi Tibor, Kovács Károly, Vukovics Géza. Magyar Szó, Noviszád, 1952.

Nazor, Vladimir: *Grujó, a kis pionír* [Pionir Gruja]. Fordította Pataki László. A képeket és a fedőlapot Kovács Sztrikó Zoltán rajzolta. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

[Romic, Paško] Szökés a börtönből [Bekstvo sa robije]. Fordította Bogdánfi Sándor. Magyar Szó, Noviszád, 1952.

[Sremac, Stevan] Szremác Szteván. Búrok és angolok [Buri i englezi.] Fordította Kovács József. A fedőlapot és a képeket D. Jovanovics rajzolta. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

[Stanković, Borisav] Boriszév Sztankovics. Gúzsbakötött élet [Nečista krv.] A borítólapot Sztojnics Mirkó rajzolta. Fordította Csuka Zoltán. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Sucevics Branko [Sučević, Branko]: *Hübele ország* [Zemlja Tandarija]. Bolotin Sz. *A képzelt beteg*. Tréfás történet és jelenet. Fordította és illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

[Veselinović, Janko] Veszelinovics Jankó. *Anyós* [Svekrva]. Fordította Hornyik János. A fedőlap rajzát Mirkó Sztojnics készítette. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952. [Kisregénytár]

[Prežihov Voranc] Prezsihov Voranc: *Gyöngyvirág* [Solzice]. Elbeszélések. Fordította Herceg János. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1951.

Műfordítások a világirodalomból

Boldt, Gerhardt: *Hitler utolsó napjai*. Boldt, Gerhardt német tiszt elbeszélése nyomán. Fordította Bogdánfi Sándor. Magyar Szó, Noviszád, 1948.

Bolgár elbeszélők. Fordította Kolozsi Tibor. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950. [Ivan Vazov, Zaharij Stojanov, Todor Vlajkov, Anton Strašimirov, Aleko Konstantinov, Petko Todorov, Elin Pelin, Georgi Rajčev, Jordan Jovkov, Hristo Smirnenski]

[Gorkij Maksim] Maxim Gorkij: *Így tanultam én* [O tom, kak ja učilsja]. Második kiadás. Léderer Kató fordítása. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

[Gorkij Maksim] Maxim Gorkij: *Az anya* [Mat’]. BJ Noviszád, 1948. Híd Könyvek Iljin – [Segal] Iljin–Szegal: *Hogyan vált az ember óriássá* [Kak čelovek stal velikanom]. Fordította Hámos Klára. Első könyv. BJ Noviszád, 1949. Híd Könyvek A II. kötet 1950-ben. A szerzők eredeti neve: Maršak, Il’ja Jakovl’evič és Elena Aleksandrovna Segal.

Iljin – [Segal] Iljin–Szegal: *Hogyan vált az ember óriássá* [Kak čelovek stal velikanom]. Fordította Hámos Klára. Második könyv. BJ Noviszád, 1950.

A I. kötet 1949-ben. A szerzők eredeti neve: Maršak, Il’ja Jakovl’evič és Elena Aleksandrovna Segal.

Makarenko, A[nton Semenovič] *Az új ember kovácsa* (pedagógiai hősköltemény) [Pedagogičeskaja poema] 1–2. kötet. Illusztrálta Hangya András. BJ Noviszád, 1949.

Maupassant, Guy de: *Elbeszélések*. [előszó: Majtényi Mihály: Guy de Maupassant]. BJ Noviszád, 1950.

[Ostrovskij, Nikolaj Aleksejevič] Osztrovszkij, Nikoláj: *Az acélt megedzik* [Kak zakaljalas stal]. BJ Noviszád, 1949.

Panova, Vera [Fedorovna]: *Fehér vonat* [Beli voz – Sputniki]. Regény. BJ Noviszád, 1950.

[Puškin, Aleksandr Sergeevič] Puskin: *Anyégin Eugén*. Regény versekben. Oroszból fordította Bérczy Károly. Puskin Sándorról (utószó). Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

[Puškin, Aleksandr Sergeevič] Puskin: *Mese a nagy Szultán cárról, fiáról, a híres és nevezetes vitéz GvidonSzaltanovics fejedelemről és a tündérszép hattyú-királylányról* [Skazka o care Saltane, o syne ego slavnom i mogučem bogatyre knjaze Gvidone Saltanoviče i o prekrasnoj carevne Lebedi]. Fordította Gál László. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

[Serafimovič, Aleksandr] Szerafimovics: *Vasáradat* [Železnyj potok]. Regény. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

Sinclair, Upton: *Jimmi Higgins*. Regény. Fordította Franyó Zoltán. BJ Noviszád, 1949.

[Šolohov, Mihail Aleksandrovič] Solohov: *Új barázdát szánt az eke* [Podnjataja celina]. BJ Noviszád, 1949.

Swift, Jonathan: *Gullivert utazásai* [Gulliver's Travels]. Fordította Karinthy Frigyes. Illusztrálta Karlo Napravnik. Előszó: B. Szabó György: Jonathan Swift. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

[Timofeev, Leonid I.] Timofejev: *A művészi az irodalmi alkotásban* [Umetnost u književnom stvaranju]. Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége, Noviszád, 1949.

[Tolstoj, Lev Nikolaevič] Tolsztoj Leo: *Kis mesék*. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

Ifjúsági és gyermekirodalom

Il'jin, M.: *Új világ teremtése*. Fordította Herceg János. Sajtó alá rendezte Lévay Endre. Illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

Laci te... *A legszebb gyermekversek gyűjteménye*. Illusztrálták Nagy Sándor és Hangya András. Sajtó alá rendezte Lévay Endre. Illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

Lagerlöf, Selma: *A kis erdei manó*. A fedőlap és a rajzok Kovács Sztrikó Zoltán munkái. Sajtó alá rendezte Lévay Endre. Illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

Garin, N.: *Tamás és a Bundás*. Fordította Hámos Klára. Az eredeti orosz kiadás rajzaival. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

Laci te... *A legszebb gyermekversek gyűjteménye*. Második kiadás. Illusztrálták Nagy Sándor és Hangya András. Sajtó alá rendezte Lévay Endre. Illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

Il'jin, M.: *Napfény az asztalon*. Fordította Hámos Klára. Sajtó alá rendezte Lévay Endre. Illusztrálta Kovács Sztrikó Zoltán. JMK Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

Volkov, [Aleksandr Melent'evič]: Óz varázslója. [Volšebnik izumrodnogoroda]. Fordította Majtényi Mihály. A rajzok N. Radulov munkái. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948.

Magyar népmesék. . A rajzokat Oláh Sándor festőművész készítette. BJ Noviszád, 1949.

Molnár Ferenc: Pál utcai fiúk. Regény. BJ Noviszád, 1949. Híd Könyvek

Nagy István: Réz Mihályék kóstolója. Ifjúsági regény. (Illusztrálva.) BJ Noviszád, 1949.

Orosz népmesék. Fordította Hámos Klára. Illusztrálta Jaszika Sztojánka. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1949.

Twain, Mark: Huckleberry Finn kalandjai. [The Adventures of Huckleberry Finn]. Az ifjúság számára. . (Illusztrálva.) Híd, Szubotica, [1949.]

Magyar népmesék. . A rajzokat Oláh Sándor festőművész készítette. [Fedőlap: Eszter József.] Második kiadás. BJ Noviszád, 1950.

Meseország kapuja. Andersen, Bechstein, Grimm és Hauff legszebb meséi. Szerkesztette Bodrits István. [Fedőlap: Eszter József.] BJ Noviszád, 1950.

Móra Ferenc: Csicsei történet. Mesék. A fedőlapot Eszter József rajzolta. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Il'jin, M.: Utazás az atomba. [Raskazi o veščahl]. Fordította Hornyik János tanár. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád, 1950.

Il'jin, M.: az óra históriája. [Raskazi o neulovivom]. Tudományos elbeszélés az ifjúság részére. (Illusztrálva.) BJ Noviszád, 1950.

[Puškin, Aleksandr Sergeevič]: *Mese a nagy Szultán cárról, fiáról, a híres és nevezetes vitéz Gvidon Szaltanovics fejedelemről és a tündérszép hattyú-királylányról* [Skazka o care Saltane, o syne ego slavnom i mogučem bogatyre knjaze Gvidone Saltanoviče i o prekrasnoj carevne Lebedi]. Fordította Gál László. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

[Tolstoj, Lev Nikolaevič] Tolsztoj Leo: *Kis mesék*. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1950.

[Aleksić, Jovan] Jován Alekszics: *A csigalassúságtól a villámgyorsig*. [Képeskönyv.] Rajzolta: Borisz Branko. Szövegét írta Jován Alekszics. Fordította Hornyik János. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951. [Ez a képeskönyv a JSZNK Tudományos és Kulturális pályázatán első díjat nyert.]

Defoe, Daniel: *Robinson Crusoe kalandjai. Az ifjúság számára*. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1951.

Dickens, Charles: *Copperfield Dávid. Élete és viszontagságai, amiképpen ő maga feljegyezte. Az ifjúság számára átdolgozott kiadás*. [Fordította Mikes Lajos. Fedőlap: B. Szabó György.] (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.

Meseország kapuja. Második kiadás. Andersen, Bechstein, Grimm és Hauff legszebb meséi. Szerkesztette Bodrits István. [Fedőlap: Eszter József.] (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.

Münchhausen báró kalandjai. [Képregény. Részletek.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1951.

Tarfejű és más szerb népmesék. Magyarul elmeséli Hornyik János tanár. (Illusztrálva.) Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Noviszád 1951.

[Bjelyšev, Ivan Iván Bjelisev: *Az önfejű cica* [Uprjamy kotenok]. A rajzokat Szlobodán Gavrilovics készítette. Fordította Hornyik János tanár. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Cooper, James Fenimore: Vadölő [The Deerslayer]. Az ifjúság számára átdolgozott kiadás. [Fedőlap: Sztojnic Mirko.] Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Grimm, [Jakob és Wilhelm] Sárkányország. Grimm legszebb meséi. A fedőlapot Sztojnic Mirko rajzolta. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Collodi, [Carlo]: Fajankó. (Pinokkió.) Színpadi mesejáték négy felvonásban, öt képben. Collodi regénye nyomán színpadra átdolgozta Lévay Endre és Anna. Hófehérke és a hét törpe. Színpadi mesejáték négy felvonásban. Színpadra alkalmazta Lévay Anna. Piroska és a farkas meg a három kismalac. Zenés, énekes színpadi mesejáték négy felvonásban. Walt Disney nyomán írta Lévay Endre és Anna. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Gyermekszínpad

Piroska és a farkas. [Szerb szöveg: Andrija Lojanica.] Fordította Ács Károly. Illusztrálta Duka Janković. BJ Noviszád, 1952.

Seuss dr. Muki szarvas, a szíves házigazda [Tidwick, the Big-Hearted Moosel.] Írta és rajzolta Dr. Seuss. Magyarra átültette Gál László. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék, 1952.

Színpadunk

Muharay Elemér: A csoda. Színjáték egy felvonásban. Az egyszeri király kenyere. Népi mesejáték. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947. 20 l. Színpadunk, 8. Minerva nyomda, Szubotica (1000 pl., fűzve)

Petőfi Sándor: Az apostol. Balázs Anna. Petőfi, a bíróság előtt. Híd, Szubotica, 1947. 24. l. Színpadunk, 9. Minerva nyomda, Szubotica (1500 pl., fűzve)

Hajnal Ernő: Lúdas Matyi. Zenés vígjáték 4 felvonásban. A fedőlap Kovács Sztrikó Zoltán munkája. Híd, Szubotica, 1947. 32. 1. Színpadunk, 10. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve)

[Čopić, Branko] Branko Csopics. Pionírok [Pioniri]. Színpadi mesejáték 5 felvonásban. Fordította Veres Iván. Híd, Szubotica, 1947. 30. 1. Színpadunk, 11. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve)

Brecht, Bertold: Carrarné puskái [Die Gewehre der Fraz carrar]. Dráma egy felvonásban. Fordította és sajtó alá rendezte Lévy Endre. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947. 30 l. Színpadunk, 12. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve)

[Suhodolskij, V.] Szuhodolszki: Zöld ág. Vígjáték egy felvonásban. Fordította Dévavári Zoltán. Híd, Szubotica, 1948. 16 l. Színpadunk, 13. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve)

[Kataev, Valentin Petrović] Katajev: Tévedések napja [Den otdyhal]. Vígjáték három felvonásban. Fordította Hámos Klára. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948. 56 l. Színpadunk, 14. Minerva nyomda, Szubotica (1500 pl., fűzve) [rendezői utasításokkal]

[Kočić, Petar] Petár Kocsics: Boruz a bíró előtt. [Jazavac pred sudom]. Fordította Dudás Kálmán. Brániszláv Nusics: Analfabéta. Vígjáték egy felvonásban. Fordította Lévy Endre. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948 40 l. Színpadunk, 15. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve) [rendezői utasításokkal]

[Čaće, Ivo] Csatye Ivó: A sorsdöntő lépés [Veliki korak]. N, Nikitin: Megjött a nagyapó [Stigao deda]. Fordította Csobán Sándor. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1948. 24 l. Színpadunk, 16. Minerva nyomda, Szubotica (1600 pl., fűzve)

[Horvat, Joža] Jozsa Horvát: Csak a vak nem látja. [Prstpred nosom]. Vígjáték három felvonásban. Írta Jozsa Horvát. Fordította Hock Rudolf. Híd, Szubotica, 1949. 60 l. Színpadunk, 17. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1900 pl., fűzve)

Szigligeti Ede: Liliomfi. Vígjáték három felvonásban. Írta Szigligeti Ede. Híd, Szubotica, 1949. 63 l. Színpadunk, 18. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1900 pl., fűzve)

[Kataev, Valentin Petrović] Katajev: Hajrá [Vremja, vperjod!] Iván Cankár: Jernej szolgálégy [Hlapec Jernej]. Fordította Laták István. BJ Noviszád, 1949. 78. l. Színpadunk, 19. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

[Kataev, Valentin Petrović] Katajev: Szülői ház [Rod’iteljskij dom]. Színmű négy felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 60 l. Színpadunk, 20. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

Móricz Zsigmond: Sári bíró. Vígjáték három felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 66 l. Színpadunk, 21. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Rahmanov, Leonid Nikolaevič] Leonid Rachmánov: Viharos alkonyat [Bespokojnaja starost]. Színmű három felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 74 l. Színpadunk, 22. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (17000 pl., fűzve)

Weigand József: Kéz a kézben [Ruka u ruci]. Színjáték 3 felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 63 l. Színpadunk, 23. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

Potemkin, V[ladimir]: A fiunk. Színjáték egy felvonásban, három képben. B. Buljan – V. Pantelics: Az elégedetlenek. Egyfelvonásos komédia Csopics Bránkó elbeszélései után. Fordította Keszég József. BJ Noviszád, 1949. 16 l. Színpadunk, 24 és 25 Híd Könyvek Október nyomda, Zrenjanin (1800 pl., fűzve)

[Plaović, Raša – Đoković, Milan] Plaovics Radomir – Gyokovics Milán: Víz a hegyekből [Voda sa planine].

Színmű négy felvonásban. Fordító Herceg János. BJ Noviszád, 1949. 76 l. Színpadunk, 26. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

Cankar, Ivan: Szolgák [Hlapci]. Dráma 5 felvonásban. Fordította B. Szabó György. BJ Noviszád, 1949. 59 l. Színpadunk, 27. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

Gogol, [Nikolaj Vasil'evič] Leánynéző. Egészen valószínűtlen história két felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 58 l. Színpadunk, [28.] Híd Könyvek Ny. N. (1800 pl., fűzve)

[Čehov, Anton Pavlovič] Csehov: A medve [Medved] és más egyfelvonásosok. BJ Noviszád, 1949. 44 l. Színpadunk, [29.] [Ny. n.] (1800 pl., fűzve)

Kisfaludy Károly: A pártütők. Vígjáték három felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 47 l. Színpadunk,
30. [Ny. n.] (1800 pl., fűzve)

Vidám színpad. Első műsor. . BJ Noviszád, 1950. 45 l. Színpadunk, 31. Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Petrović–Pavlović: A pesti tárgyalás; V. Đurišić: Nehéz ma a kereskedőnek; Ivan Hetrin: Félreértés; Ljube Popović: Nincs szoba.... tovább; Ljube Popović: Hogyan készülnek Judin hírei; Živulović Žika: Egy beszerző vallomásai; Veljko Mihajlović: Jelenet a postán; Gál László: Fej vagy írás; Gál László: A szófiai villámper; Gál László: Idill az UNO-ban; Majtényi Mihály: Három nemzedék; Majtényi Mihály: Hazugság fogadásból.]

Heyermann, Hermann: Remény. Halászdrama 3 felvonásban. BJ Noviszád, 1950. 55 l. Színpadunk,
32. Zmáj nyomda Noviszád (1800 pl., fűzve)

Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig. Színmű 3 felvonásban. BJ Noviszád, 1950. 60 l. Színpadunk,
33. [Ny. n.] (2000 pl., fűzve)

Gogol, [Nikolaj Vasil'evič]: Revizor. Vígjáték három felvonásban. TE Noviszád, 1950. 56 l. Színpadunk,
34. [Ny. n.] (1800 pl., fűzve) [a címlapon: BJ]

Molière: A kényeskedők [Les précieusesridicules]. Vígjáték egy felvonásban. BJ Noviszád, 1950. Színpadunk, 35. [Ny. n.] (1800 pl., füzve)

Molière: Dandin György [Georges Dandin]. Vígjáték három felvonásban. TE Noviszád, 1950. 47 l. Színpadunk, 36. [Ny. n.] (1800 pl., füzve) [a címlapon: BJ]

Molière: A botcsinálta doktor [Medicin malgré lui]. Vígjáték három felvonásban. TE Noviszád, 1950. 38 l. Színpadunk, 37. [Ny. n.] (1800 pl., füzve) [a címlapon: BJ]

[Mihalkov, Sergej Vladimirovič] Szergej Mihálkov: A vörös kendő. Színmű három felvonásban. Fordította Laták István. BJ Noviszád, 1950. 48 l. Színpadunk, 38. Zmáj nyomda Noviszád (1800 pl., füzve)

Vidám színpad. Második műsor. BJ Noviszád, 1950. 53 l. Színpadunk, 39. [Ny. n.] (2000 pl., füzve)

[Gál László, Majtényi Mihály, Slavko Kolar jelenetei]

[Nušić, Branislav] Branislav Nusics: A miniszter felesége [Gospoda ministarka]. Vígjáték 4 felvonásban. Fordította Herceg János. TE Noviszád, 1950. 103 l. Színpadunk, 40. [Ny. n.] (1800 pl., füzve)

Vidám színpad. Harmadik és negyedik műsor. BJ Noviszád, 1950. 48 l. Színpadunk, 41. [Ny. n.] (2000 pl., füzve) [a címlapon: BJ]

[Petrovics Emil Sz.: Se híre, csak hamva – Pavicsics Sztjepan: Jaj azok az az idegen szavak! ... – A kultúrkörben – M. Mitrovics: A szófia rendőrfőnöknél – Sztankovics Mile: Aljas alvilág (jelenet egy bohózatból) – Zsak Konfino: azok a régi szép idők (monológ) – Pavlovics Áca: Választások minden áron – M. Szretykovics: Száz aláírás]

Bogdánfi Sándor: Új fény. Színjáték három felvonásban. Írta Bogdánfi Sándor. TE Noviszád, 1950. 43 l. Színpadunk, 42. [Ny. n.] (1800 pl., füzve) [a címlapon: BJ]

Vidám színpad. Ötödik műsor. TE Noviszád, 1950. 39 l. Színpadunk, 43. [Ny. n.] (2000 pl., füzve) [a címlapon: BJ]

[Zsivkovics Zsika: Szerelem normán felül – Mitrovics – Pavlovics: Holdfogyatkozás – Pavlovics Áca: A beogradi „Putnik“-nál – Smederevác Nikola: Bácski Járak – Pavlovics Áca: Tanútoborzás – Gál László: A sors bosszúja – Majtényi Mihály: A csempeszájú literes – Gál László: Érettségi.]

[Trifković, Kosta] Trifkovics Koszta: A tanfelügyelő [Školski nadzornik]. Vígjáték egy felvonásban. Fordította Keszég József. . TE Noviszád, 1950. 23 l. Színpadunk, 44. Zmáj nyomda Noviszád (1800 pl., fűzve)

[Ćirić, Milorad] Csirics Milorád: A jelenés. Vígjáték egy felvonásban. Fordította Hornyik János. TE Noviszád, 1950. 34 l. Színpadunk, 45. Zmáj nyomda Noviszád (1800 pl., fűzve) [a címlapon: BJ]

[Ez a vígjáték díjat nyert a Kultúregyesületek Szerb Köztársasági szövetségének 1949. évi versenypályázatán.]

Vidám színpad. Hatodik műsor. TE Noviszád, 1950. 38 l. Színpadunk, 46.

[Ny. n.] (2000 pl., fűzve)

[Gál László: A szakértő. Bohózat egy felvonásban. Majtényi Mihály: Fürdőkaland. Komédia egy felvonásban 2 képben.]

[Nušić, Branislav] Braniszláv Nusics: Világháború. Bohózat egy felvonásban. Írta Nusics Braniszláv. Fordította Garay Béla. TE Noviszád, 1950. 21 l. Színpadunk, 47. [Ny. n.] (1800 pl., fűzve)

[Nušić, Branislav] Braniszláv Nusics: A világ [Svet]. Színmű négy felvonásban. Írta Nusics Braniszláv. Fordította Garay Béla. TE Noviszád, 1950. 78 l. Színpadunk, 48. [Ny. n.] (1800 pl., fűzve)

[Nušić, Branislav] Braniszláv Nusics: A megboldogult [Pokojnik]. Fordította Herceg János. TE Noviszád, 1950. 88 l. Színpadunk, 49. [Ny. n.] (1800 pl., fűzve) [az emblémán: BJ]

[Nušić, Branislav] Braniszláv Nusics: A gyászoló család [Ožaloščena porodica]. Vígjáték három felvonásban. Fordította Herceg János. Rendezői utasítások Garay Bélától. TE Újvidék, 1951. 102 l. Színpadunk, 50. [Ny. n.] (1500 pl., füzve)

Móricz Zsigmond: Lúdas Matyi. Régimódi komédia három felvonásban. TE Újvidék, 1951. 66 l. Színpadunk, 51. Zvezda nyomda Újvidék (1500 pl., füzve)

Karinthy Frigyes: A bűvös szék. Komédia négy felvonásban. Írta Karinthy Frigyes. [Címlap: Eszter József.] TE Újvidék, 1951. Színpadunk, 52. Zvezda nyomda Újvidék (1500 pl., füzve)

Csepreghy Ferenc: Sárga csikó. Énekes népszínmű három felvonásban. Írta Csepreghy Ferenc színműve nyomán írta és a zenéjét összeállította Sulhóf József. TE Újvidék, 1951. 80 l. Színpadunk, 53.

Minerva nyomda Szabadka (1500 pl., füzve) [kottázott dalokkal]

[Popović, Jovan Sterija] Jován Szterija Popovics: Felfuvalkodott tökfey [Pokondirena tikva].

Vígjáték három felvonásban. Írta Jován Szterija Popovics. Fordította Lázár István. TE Újvidék, 1951. 58 l. Színpadunk, 54. Zmaj nyomda Noviszád (1500 pl., füzve)

Vidám színpad. VII. TE Újvidék, 1951. 38 l. Színpadunk, 55. Zvezda nyomda Újvidék (1500 pl., füzve)

[Ny. n.] (2000 pl., füzve)

[Bogdánfi Sándor: Egyszerű János a békekongresszuson; Majtényi Mihály: A mama mindent elintéz. Majtényi Mihály: Szüret után lesz az esküvőm; Sulhóf József: Pincérvizsga; Bogdánfi Sándor: Fiáker; Bogdánfi Sándor: Takarékosági verseny; Sulhóf József: A világ legnagyobb folyója.]

[Ignjatović, Jakov] Ignjátovics Jakob: Örök vőlegény [Večiti mladoženja]. Színpadra alkalmazta Petar Petrovics. Zenéjét írta Sztevan Hrisztics. Magyarra fordította Lázár István. Rendezői utasításokkal ellátta Garay Béla. TE Újvidék, 1951. 91 l. Színpadunk, 56. [Ny. n.] (1500 pl., füzve)

Egyéb könyvek

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség alapszabályai. Szubotica, Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, 1948

Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Kultúregyesületeink működése és feladatai. Noviszád, Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, 1949

Magyar Ünnepi Játékok. Palics, 1952 A címlapot tervezte Eszter József. . Noviszád, TE, 1952

Horovic Ignác: Magyar–angol 10 000 szavas zsebszótár. – Vrbas [a szerző kiadása] [195?] 304 l. Zvezda ny.

Károly Pál: Vidám magyar nyelvtan és helyesírás. Átdolgozás Károly Pál könyve alapján. (Illusztrálva.) Magyar Szó, Noviszád, 1952 Készült a noviszádi Zvezda nyomdában. Nyomtatott a noviszádi Grafika nyomdában (1986 pl., füzve)

Társadalomtudomány, politika, közgazdaság

Aleksandrov, G[eorgij Fedorovič – Fedoseev, P. – Paspelov, P.]: A nép amely felépítette a szocializmust. 1947

Fominov, Nikolaj: A nemzetiségi kérdés megoldása a Szojetúnióban. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

[Jerusalimski, Aleksandr]: Az angol–francia diplomácia hagyományai és a német kérdés. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Jugoszlávia egységes szakszervezetei Központi Tanácsának ötödik plénuma. 1947

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság alkotmánya. 1947

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság népgazdasága fejlesztésének Ötéves Terve az 1947–1951 években. 1947

Kardelj, Edvard: Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseire. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

K[arić,] I[van]: Az új Jugoszlávia újjáépítése és továbbfejlesztése. 1947

[Kidrič, Boris]: Az államosításról. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

[Kidrič, Boris]: Közgazdaságunk jellege. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

Kongó Tivadar: Jugoszlávia első ötéves terve. Müller Gyula: Micsurin. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (1000 pl., fűzve)

[Lemin, Ivan]: A tőkés rendszer két válsága. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Lemin, Ivan]: Az USA jelenlegi külpolitikája. Anglia háború utáni külpolitikája. 1947 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

Lenin [Vladimir Il'ič]: Az államról. 1947 [Minerva nyomda, Szubotica] (2000 pl., fűzve)

[Pavičević, Miša – Kukoč, Ivo]: Az Ötéves Terv és a szakszervezetek kulturális és művelődési feladatai. 1947

Perko, Vencelj: A vezetőségi alap. 1947

[Petrović, Šane]: A Szerb Népköztársaság szakszervezeti mozgalmának harca az Ötéves Terv megvalósításáért. 1947

Steinfeld Sándor: Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete. Szubotica, 1947 Népegyetem 1. Minerva nyomda, Szubotica (1200 pl., fűzve)

Tito [Josip Broz]: A Népfrent egyetemes népi politikai szervezet 1947
Az üzemi csoport szervezete és munkája. 1947

[Baškin, Mihail]: A marxizmus–leninizmus tanítómesterei a családról és a házasságról. 1948 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., fűzve)

[Đilas, Milovan]: Jugoszlávia Kommunista Pártja Központi Vezetőségének a J[Jugoszláv] Kommunista Párt V. kongresszusán megtartott beszámolója az agitációs-propaganda munkáról 1948
A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Vezetősége nyilatkozata és a Hebrang–Zsugovics eset. Tájékoztató Iroda, Bgd., 1948
A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kormányának jegyzéke a Magyar Köztársaság kormányához. 1948
Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának nyilatkozata a Kommunista Pártok Tájékoztató Irodájának a Jugoszláv Kommunista Pártjában való helyzetről szóló határozata alkalmából. 1948
Jugoszlávia Kommunista Pártja V. kongresszusának határozatai és közleményei. 1948
Jugoszlávia Kommunista Pártja programja és statútuma. 1948

[Kardelj, Edvard]: Beszéd az Egyesült Nemzetek szervezetének közgyűlésén Párizsban, 1948. szeptember 29-én. 1948

[Kardelj, Edvard – Kidrič, Boris]: Harc a Tervért. 1948

[Kardelj, Edvard]: A J[ugoszláv] K[ommunista] P[árt] harca az új Jugoszláviáért, a népuralomért és a szocializmusért. 1948

[Kidrič, Boris]: A J[ugoszláv] Sz[övetségi] N[épköztársaság] szocialista gazdaságának építése. 1948

Lenin [Vladimir Il'ič] – [Stalin, HJosif Visarionovič]: A pártról. H. n. K. N. 1948

Még egyszer az igazságtalan és valótlan vádakról. Bgd., k. n.

[Ranković, Aleksandar]: Beszámoló Jugoszlávia Kommunista Pártja szervezeti munkájáról a JKP V. kongresszusán. 1948

[Salaj, Đuro]: Jugoszlávia Egységes Szakszervezetei Központi Tanácsának beszámolója az I. kongresszuson. 1948

A Sz[erb] K[ommunista] P[árt] Központi Vezetősége és a J[ugoszláv] K[ommunista] P[árt] levelei. 1948

[Stambolić, Petar]: Sztambolics Petár beszéde a Tájékoztató Iroda határozata nyomán keletkezett helyzetről. A Szövetségi Népszkupstina két házának együttes nyilatkozata. 1948

Tito [Josip Broz]: I. Jugoszlávia felszabadító harca. 1941–1945. 1948

Tito [Josip Broz]: Jugoszlávia rágalmozásának igazi okai. 1948 Minerva nyomda, Szubotica (4000 pl., füzve)

Tito [Josip Broz]: Jugoszlávia Kommunista Pártja Központi Vezetőségének politikai beszámolója a JKP V. kongresszusán. 1948 Minerva nyomda, Szubotica (14 000 pl., füzve)

Történelemhamisítók. Történelmi felvilágosítás. 1948 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Törvény a nemzeti, faji és vallási gyűlölködés és viszály szításának tilalmáról és a nemzeti, faji és vallási gyűlölködést és viszály szítását tiltó törvényről. 1948

Vajdaság Autonóm Tartomány népgazdasága fejlesztésének ötéves terve az 1947–1951. 1948

Válaszunk Cservenkov elvtársnak és a többieknek. 1948

[Božičević, Ivan]: Az egységes szakszervezetek szerepe és feladatai a szocialista gazdaság kiépítésében és a munkások és alkalmazottak életszínvonalának emelésében. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (6000 pl., füzve)

[Čolaković, Rodoljub]: A jobboldali szocialisták árulópolitikája a második világháború után. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve)

Dedijer, Vladimir: Kína forradalma. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (5000 pl., füzve)

Engels, [Friedrich]: A család, az állam és a magántulajdon keletkezése és fejlődése. 1949

Engels, [Friedrich]: Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása. 1949

Glezerman, G.: A marxizmus filozófiai materializmusa. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve)

Jugoszlávia Népfrentjének programnyilatkozata és statútuma. 1949

Jugoszlávia Népi Ifjúságának alapszabályai. programnyilatkozata és statútuma. 1949

Jugoszlávia Népi Ifjúságának egységes eszmei-politikai programja. A munkás és parasztiifjúság részére. 1949

Kalinin, [Mihail, Ivanovič]: A tudósításról és a tudósítókról. 1949

[Kardelj, Edvard]: Falupolitikánk feladatai. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (3100 pl., füzve)

[Kardelj, Edvard]: Helyi jellegű termelésünk és kommunális gazdálkodásunk feladatai. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (1500 pl., füzve)

[Kardelj, Edvard]: Jugoszlávia külpolitikája. 1949

[Kidrič, Boris]: A JSZNK gazdasági problémái. 1949

[Kidrič, Boris]: Az Ötéves Terv teljes győzelme felé menetelünk. 1949

[Kidrič, Boris]: Gazdasági politikánk időszerű kérdései. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (2600 pl., füzve)

Lenin [Vladimir Il'ič]: Állam és forradalom. 1949

Lenin [Vladimir Il'ič]: „Baloldaliság” a kommunizmus gyermekbetegsége. 1949

Lenin [Vladimir Il'ič]: Kik azok a „népbarátok” és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen? 1949

Lenin [Vladimir Il'ič]: Marx Károly és Engels Frigyes. 1949

Lenin [Vladimir Il'ič]: A marxizmus három forrása és három alkotórésze. Marxizmus és revizionizmus. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., füzve)

Lenin [Vladimir Il'ič]: A nemzetek önrendelkezési jogáról. 1949

[Marković, Moma]: A falu párt-alapszervezeteinek működése és feladatai. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Marx , [Karl] Károly: Bér, ár és haszon. 1949

Marx , [Karl] Károly – Engels, [Friedrich]: A történelmi materializmusról. Szemelvények. 1949

Marx , [Karl] Károly: Bértmunka és a tőke. 1949

Marx , [Karl] Károly – Engels, [Friedrich]:Művészet, irodalom. 1949

Marx , [Karl] Károly: Osztályharcok Franciaországban 1848–1850. 1949

[Matošić, Lujó]: Az amerikai monopol terjeszkedése Nyugat-Európában. 1949

Mencej Martin: A dolgozók műveltségi színvonalának emelése az első öt éves terv idején. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve)

[Miljković, Mita]: A kisebbségek helyzete a Szerb Népköztársaságban. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., füzve)

[Pavičević, Miša]: Harc a szakszervezeti világszövetség megőrzéséért. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (4000 pl., füzve)

[Pijade, Moša]: A képmutatás nagymesterei. A budapesti körrel kapcsolatos cikkek. 1949

[Pijade, Moša]: Jugoszlávia Kommunista Pártjának 30. évfordulója. 1949

[Pijade, Moša]: Válogatott beszédek és cikkek. 1941–1947 1949

[Plehanov, Georgij Valentinovič]: A materialista történelemfelfogásról. 1949

Popivoda, [Krstó] Krszto: A pártvezetés módszere. Blagoje Neskovics: A feladatok végrehajtásának ellenőrzése. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (4000 pl., füzve)

[Popović, Koča]: Jugoszlávia népfelszabadító háborújának helyes értékeléséért. 1949

[Popović, Milentije]: A szocialista államok gazdasági kapcsolatai. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., füzve)

[Ranković, Aleksandar]: Rankovics Aleksandar miniszterelnökhelyettes – belügyminiszter expozéja a Szövetségi Népszkupstina VII. ülészakán. Az 1950 évi költségvetés vitája. 1949

[Stosavljević, Bogdan]: Kína földje és népe. 1949

Szerbia Kommunista Pártja II. kongresszusának határozatai. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (4000 pl., füzve)

Tito [Josip Broz]: A nacionalizmusról és internacionalizmusról. 1949

Tito [Josip Broz]: A népi ifjúság feladatai. Bgd., 1949

Tito [Josip Broz] Pijade, Moša A szocialista országok közötti viszonyokról. 1949

Tito [Josip Broz]: I. Az új Jugoszlávia építése. Első könyv. 1949

Tito [Josip Broz]: II. Az új Jugoszlávia építése. Második könyv. 1949

Tito [Josip Broz]: Beszéd Jugoszlávia Népfrentja III. kongresszusán. 1949

Tito [Josip Broz]: Egy áruló és kém igazi arca. Bgd., 1949

Tito [Josip Broz]: Jugoszlávia forradalmi átalakulásáról. 1949

[Veselinov, Jovan]: A javadalmazás elve a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban. Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Vukmanović, Svetozar]: A gazdasági vállalatok pártszervezeteinek működése. 1949 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., fűzve)

[Ziherl, Boris]: Kommunizmus és haza. Noviszád, 1949 46 l. Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Ziherl, Boris]: Kommunizmus és haza. Bgd., 1949 63 l. Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Adamović, Mihajlo]: A Csehszlovák Köztársaság háború utáni gazdasági fejlődése. 1950

Aktivista nők kézikönyve március 8-ra. 1950

[Arsov. Ljubčo]: A társadalombiztosítás a JSZNK-ban. 1950

[Banjac, Žarko – Damjanović Đorđe]: A termelés és tőke koncentrációja az északamerikai Egyesült Államokban a második világháború folyamán. 1950

Bario, Jose del: Nyílt levél Spanyolország Kommunista Pártja Politikai bizottságának. 1950

[Baće, Makso]: A szovjet kritika és önkritika egyes kérdéseiről. 1950

Bebler, [Aleš]: A munkásosztály és a népek szuverenitásának elve a nemzetközi viszonyokban. 1950

[Begović, Vlajko]: Az Ötéves Terv két és fél esztendeje. 1950

A béke védelmében. Jugoszlávia Nemzeti Békevédelmi bizottságának kongresszusa. 1950

Cáfolhatatlan nyilatkozatok. Hogyan értékelték népfelszabadító harcunkat a szovjet képviselők. 1950

[Čolaković, Rodoljub]: A nemzetiségi kérdés rendezése Jugoszláviában. 1950

Dedijer, Vladimir: Jugoszláv–albán kapcsolatok (1939–1948) 1950

Első Internacionálé. 1950

Engels, [Friedrich]: A kommunizmus alapelvei. 1950

Engels, [Friedrich]: A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig. 1950

Engels, [Friedrich]: A természet dialektikája. 1950

Engels, [Friedrich]: Tíz cikk a szakszervezetekről. 1881. 1950. 1950

[Gizdić, Drago]: Jugoszlávia osztályforradalmi szakszervezeti mozgalmának harminc esztendeje. 1950

[Đilas, Milovan]: A szocializmus új útjain. 1950

[Đilas, Milovan]: Cikkek. 1941–1946. 1950

[Đilas, Milovan]: Időszerű témák. 1950

[Đilas, Milovan]: Lenin a szocialista államok viszonyáról. 1950

Harcunk az igazságért. 1950

Hubenj, Marjan... : A Marshall-terv egy éve. Oszkár Alevi. A legutóbbi devalvációk a kapitalista világban. 1950

A jugoszláv delegáció békeharca az Egyesült Nemzetek közgyűlésén. 1950

[Kardelj, Edvard]: A népi demokrácia Jugoszláviában. 1950 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., fűzve)

[Kardelj, Edvard]: Az új Jugoszlávia útja. 1950 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., fűzve)

[Kavčič, Stane]: Sz. Kávcsics. Amerikai kapitalizmus és „amerikai életmód“ 1950

[Kidrič, Boris]: A J[ugoszláv] Sz[övetségi] Népköztársaság áru- és pénzgazdaságainak jellege. 1950

Lenin [Vladimir Il'ič]: Az irodalomról. Szemelvények Lenin műveiből, leveleiből. 1950

Lenin [Vladimir Il'ič]: Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka. 1950

Levi, Jakov: Merénylet az igazságszolgáltatás ellen. Jugoszlávia ellenes és demokrata ellenes budapesti Rajk és társai pörében. 1950

Marx , [Karl] Károly: A filozófia nyomorúsága. 1950

Marx , [Karl] Károly: A góthai program kritikája.. 1950

Marx , [Karl] Károly: A tőkés termelés első szakasza. Kooperáció, munkamegosztás és manufaktúra. Az úgynevezett eredeti felhalmozás. 1950

Marx , [Karl] Károly: Cikkek és emlékezések. 1950

Marx , [Karl] Károly – Engels, [Friedrich]: Kommunista kiáltvány. 1950

Marx , [Karl] Károly: Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája. 1950

[Mojsov, Lazar]: A délszláv föderáció. 1950

A munkástanácsokról. 1950

Népfelszabadító háború a gyarmatokon. 1950

[Pijade, Moša]: Az államelmélet néhány kérdése. 1950

[Pijade, Moša]: A Balkán-föderációról. 1950

- [Pijade, Moša]: Mese a jugoszláviai felkelés megszervezéséhez nyújtott szovjet segítségről. 1950
- [Plehanov, Georgij Valentinovič]: A személyiség történelmi szerepének kérdéséhez. 1950
- [Popović, Vladimir]: A népek egyenjogúsága és harc a békéért. 1950
- [Popović, Milentije – Kidrič, Boris – Kardelj, Edvard]: Harc az Ötéves Tervért. 1950
- [Radenković, Đorđe]: Az amerikai monopólium terjeszkedése Nyugat-Németországban. Wolfgang Leonhard. A politikai fejlődés pozitív és negatív oldalai Németország keleti zónájában. 1950
- [Radenković, Đorđe Stojiljković, Dragan]: D. Korea. 1950
- Radoman, Pavle: A Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség Szabályzatának tervezetéről. 1950
- [Ranković, Aleksandar]: Rankovics Aleksandar miniszterelnökhelyettes – belügyminiszter expozéja a Szövetségi Népszkupstina VIII. ülészakán. 1950
- [Smilovszki, Vidoe]: Visszapillantás a makedón nemzeti kérdés fejlődésére. 1950
- Tito [Josip Broz]: Támaszkodjunk saját erőnkre. 1950
- [Uvalić, Radivoj]: A marxizmus–leninizmus új revíziója és szocialista építésünk forradalmi útja. 1950
- [Veselinov, Jovan]: Dimitrije Tucovicról Jován Veszelinov. Dimitrije Tucovics: A Balkán-konferencia és egyéb beszédei. 1950
- A világnézeti nevelés egységes programkerete a tömegszervezetek számára. 1950
- [Vukmanović, Svetozar]: Svetozár Vukmánovics. Görögország Kommunista Pártja és a népfelszabadító harc. Lyubo Vucskovics altábornagy: Görögország demokratikus hadseregének taktikája az 1946–1949. évi időszakban. 1950
- [Ziherl, Boris]: Hozzászólás a kommunista erkölcs kérdéséhez. Noviszád, 1950
- [Davidović, Krasoje]: A falu szocializmusba vezető útja és a tájékoztatóirodás pártok megalkuvó falupolitikája. 1951
- Dedijer, Vladimir: A Szovjetszövetség és Korea. 1951
- Engels, [Friedrich] Frigyes: Forradalom és ellenforradalom Németországban. 1951
- [Geršković, Leo]: A népi hatalom helyi szerveinek fejlődése. TE Újvidék, 1951
- Hazánk fejlődése és helyzete. A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság 1951. évi költségvetési vitája. 1951
- Jugoszlávia Kommunista Pártjának V. kongresszusa. Jelentések és beszámolók. 1951
- Jugoszlávia Szakszervezeti Szövetsége Központi Tanácsának XIII: plenáris ülése. 1951

Jugoszlávia Szakszervezeti Szövetsége viszonya a szakszervezeti világszövetséghez. 1951

[Kidrič, Boris]: Az új gazdasági törvénytervezetekről. 1951

[Laća, Ivan]: A marxista tanról. 1951

Lenin [Vladimir Il'ič]: A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban. 1951

Lenin [Vladimir Il'ič]: Egy lépés előre, két lépés hátra. (Pártunk válsága). 1951

Lenin [Vladimir Il'ič]: Mi a teendő? 1951

Marx , [Karl] Károly: A gép és a nagyipar. 1951

Marx , [Karl] Károly: Áru és pénz. 1951

[Pijade, Moša]: válogatott beszédek és cikkek. 1948–1949. 1951

[Vujnović, Gojko]: Társadalombiztosításunk. 1951

Winterhalter, Vilko: Lengyelország gazdasági fejlődésének bizonyos sajátosságai. 1951

[Bajković, Filip]: Az állambiztonsági igazgatóság szocialista demokráciánk rendszerében. 1952

Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve)

[Begović, Vlajko]: Az életszínvonal kérdése a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban. 1952

[Đilas, Milovan]: A világ színe előtt. Milován Gyilasz beszédei az ENSZ-ben. 1952

Engels, [Friedrich]: Hogyan „forradalmasítja” Eugen Dühring úr a tudományt. és ellenforradalom Németországban. 1952 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., füzve)

[Lekić], Danilo: A fegyveres felkelés kezdete Jugoszláviában. 1952 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve)

Marjanović], Jovan: A JKP népfelszabadító-háborúbeli és népforradalombeli harcának és munkájának formái. 1952 Minerva nyomda, Szubotica (2500 pl., füzve) [A címlapon: A JKP harcának és munkájának formái a népfelszabadító harcban és a népforradalomban.

A marxizmus –leninizmus klasszikusai a partizánmozgalomról 1952 Minerva nyomda, Szubotica (3000 pl., füzve)

Pannekoek, Anton: Vallás és szocializmus. 1952

Tito [Josip Broz]: A Jugoszláv Hadsereg megteremtése és fejlődése. 1952

Tito [Josip Broz]: III. Az új Jugoszlávia építése. 1952

Tito [Josip Broz]: Tito marsall ünnepi beszámolója tízéves néphadseregünkről. 1952

Tito [Josip Broz]: Tito marsallválaszai külföldi és hazai sajtótudósítók kérdéseire. 1951.
TE Újvidék, 1952

Tankönyvek

(csak a középiskolai, illetve a felnőttek számára készült olvasókönyvek)

Lőrinc Péter: Olvasókönyv a középiskolák I. és II. osztálya számára. 1947

Weigand József: ABC és olvasókönyv felnőttek számára. 1948

Lőrinc Péter: Olvasókönyv a középiskolák III. és IV. osztálya számára. 1948

Szarvas János: Olvasókönyv a gimnáziumok I. osztálya számára. 1951

Szarvas János: Olvasókönyv a magyar nyelvű gimnáziumok II. osztálya számára. 1952

Tőke István: Olvasókönyv a magyar nyelvű gimnáziumok III. osztálya számára. 1952

Népszerűsítő tudományos kiadványok

Majtényi Mihály: A nagy Duna–Tisza–Duna csatorna. Bárány János: A rákbetegség és annak gyógyítása. Noviszád, JMKSZ, 1948

Sorozatok

Jugoszláviai Magyar Írók. 1–9. Szubotica, Híd Könyvkiadó, 1947–1949. 20x14

1. Téglák és barázdák (1947)
2. Markovics János: Lázadás (1948)
3. Laták István: Viharos idők vetése (1948)
4. Sinkó Ervin: A vasút (1948)
5. Majtényi Mihály: Májusfa (1948)
6. Lukács Gyula: A sárga háztól a csendes Donig (1949)
7. Gajdos Tibor: Tűz a hegyek között (1949)
8. Markovics János: A munka asszonya (1948)
9. Gál László: 57 vers (1949)

Kisregénytár – Újvidék, TE 1952–1953 16x12 (jelöletlen sorozat)

Babits Mihály: Hatholdas rózsakert (1952)

Mikszáth Kálmán: Beszélő köntös (1952)

Móricz Zsigmond: Pacsirtaszó (1952)
Szabó Dezső: Feltámadás Makucskán (1952)
Veselinović, Janko: Anyós (1952)

Színpadunk 1–56. 1945–1951. Noviszád, TE

Híd Kiadás, illetve Híd Könyvek

Téglák és barázdák. A jugoszláviai magyar írók antológiája. A fedőlap Nagy Sándor munkája. Híd Kiadás, Szubotica, 1947 (Jugoszláviai Magyar Írók 1. könyv)
Minerva nyomda Szubotica

Laták István: Viharos idők vetése. Versek. Híd Kiadás 1948.

Molnár Ferenc: *A Pál-utcai fiúk*. BJ, Regény. Noviszád, 1949. Híd Könyvek

[Andrić, Ivo] Ivo Andrić. *Nyuszi* [Zečići]. Fordította Herceg János. BJ, Noviszád 1949.
Híd Könyvek

Cankar, Ivan: *Jernej szolgaleány és az ő igazsága* [Hlapec Jernej in njegova pravica].
Fordította Dr. Pável Ágoston. BJ, Noviszád 1949. Híd Könyvek

Cankar, Ivan: *Elbeszélések* [Pripovetke]. Fordította Hornyik János tanár. BJ, Noviszád
1949. Híd Könyvek

[Čopić, Branko] Branko Csopics. *Partizán mesék* [Priče partizanke]. Fordította Rubin
Péter. Híd Könyvkiadó, Szubotica, 1947.

[Gorkij Maksim] Maxim Gorkij: Az anya [Mat’]. BJ Noviszád, 1948. Híd Könyvek

Iljin – [Segal] Iljin–Szegal: Hogyan vált az ember óriássá [Kak čelovek stal velikanom].
Fordította Hámos Klára. Első könyv. BJ Noviszád, 1949. Híd Könyvek

[Horvat, Joža] Jozsa Horvát: Csak a vak nem látja. [Prstpred nosom]. Vígjáték három felvonásban. Írta Jozsa Horvát. Fordította Hock Rudolf. Híd, Szubotica, 1949. 60 l. Színpadunk, 17. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1900 pl., fűzve)

Szigligeti Ede: Liliomfi. Vígjáték három felvonásban. Írta Szigligeti Ede. Híd, Szubotica, 1949. 63 l. Színpadunk, 18. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1900 pl., fűzve)

[Kataev, Valentin Petrović] Katajev: Hajrá [Vremja, vperjod!] Iván Cankár: Jernej szolgálégy [Hlapec Jernej]. Fordította Laták István. BJ Noviszád, 1949. 78. l. Színpadunk, 19. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

[Kataev, Valentin Petrović] Katajev: Szülői ház [Rod'iteljskij dom]. Színmű négy felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 60 l. Színpadunk, 20. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

Móricz Zsigmond: Sári bíró. Vígjáték három felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 66 l. Színpadunk, 21. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., fűzve)

[Rahmanov, Leonid Nikolaevič] Leonid Rachmánov: Viharos alkonyat [Bespokojnaja starost]. Színmű három felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 74 l. Színpadunk, 22. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (17000 pl., fűzve)

Weigand József: Kéz a kézben [Ruka u ruci]. Színjáték 3 felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 63 l. Színpadunk, 23. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (1800 pl., fűzve)

Potemkin, V[ladimir]: A fiunk. Színjáték egy felvonásban, három képben. B. Buljan – V. Pantelics: Az elégedetlenek. Egyfelvonásos komédia Csopics Bránkó elbeszélései után. Fordította Keszég József. BJ Noviszád, 1949. 16 l. Színpadunk, 24 és 25 Híd Könyvek Október nyomda, Zrenjanin (1800 pl., fűzve)

[Plaović, Raša – Đoković, Milan] Plaovics Radomir – Gyokovics Milán: Víz a hegyekből [Voda sa planine].

Színmű négy felvonásban. Fordító Herceg János. BJ Noviszád, 1949. 76 l. Színpadunk, 26. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Cankar, Ivan: Szolgák [Hlapci]. Dráma 5 felvonásban. Fordította B. Szabó György. BJ Noviszád, 1949. 59 l. Színpadunk, 27. Híd Könyvek Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Gogol, [Nikolaj Vasil'evič] Leánynéző. Egészen valószínűtlen história két felvonásban. BJ Noviszád, 1949. 58 l. Színpadunk, [28.] Híd Könyvek Ny. N. (1800 pl., füzve)

Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség kiadásai

Majtényi Mihály: Májusfa. Novellák. Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség 1948 Híd Könyvkiadó.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség alapszabályai. Szubotica, Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, 1948

Minerva nyomda, Szubotica (2000 pl., füzve)

Kultúregyesületeink működése és feladatai. Noviszád, Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, 1949

Magyar Ünnepi Játékok. Palics, 1952 A címlapot tervezte Eszter József. . Noviszád, TE, 1952

ÉLETRAJZI LEXIKON

Bogdánfi Sándor (1912. november 26. Budafok – 1987. január 26. Újvidék): író, műfordító. – Iskoláit Versecen végezte. Jogot hallgatott a belgrádi, majd a zágrábi egyetemen (1931–1936). Első írásai a szabadkai *Őrtűz*ben és a *Napló*ban jelentek meg (1932-től). Zágrábban a vajdaságiak Mihailo Polit-Desančić Akadémiai Egyesületének titkára (1931–1936?). – Budapesten az illegalitásban levő jugoszláv antifasiszta bizottság tagjaként tevékenykedett (1941–1944?), bekapcsolódott a jugoszláv katonai delegáció munkájába (1945 után), titkára a budapesti Jugoszláv Klubnak (1945–1947). Részt vett a bp.-i délszláv kisebbségi lap, a *Narodne novine* munkájában. – Jugoszláviába való visszatérése után Újvidéken a *Magyar Szó* újságírója (1947 decemberétől). Az Újvidéki Rádió magyar szerkesztősége nyolc emberrel kezdte meg munkáját, a *Magyar Szó*ból áthelyezett Bogdánfi irányításával (1949). A külpolitikai rovat szerkesztője és kommentátora, a *Kilátó* szerkesztője (1971). – A *Dolgozók* című hetilap fő- és felelős szerkesztője (1958–1964 és 1972–1980). – A belgrádi *Borba* által kiadott *Kekec* c. gyermeklap magyarul *Buksi* néven megjelenő, „a 7 és a 77 éves fiatalok” hetilapjának a főszerkesztője (1957–1962). – Regényeket, elbeszéléseket, drámákat, paródiákat, szatírákat, aforizmákat írt. – Neven-díj (1971), Svetozar Marković Toza újságírói díj, Moša Pijade újságírói díj (1980).

Főbb művei: *Új fény*. Színmű. (Noviszád, 1950); *Vass Péter*. Színmű. (Szubotica, 1951); *Se füle, se farka*. Humoreszkek. (Noviszád, 1959); *A nagy kaland*. Ifjúsági regény (Novi Sad, 1961); *A világ dióhéjban*. Aforizmak, félpercesek. (Novi Sad, 1968); *Sirodalmunk könyve*. Paródiák. (Újvidék, 1970); *Hallgatni nem arany*. Aforizmak. (Újvidék, 1971); *Óriások*. Ifjúsági regény (Újvidék, 1971); *Angyalok játszanak*. Regény. (Újvidék, 1974); *Magyari sirodalom*. Paródiák. (Újvidék, 1976); *Minden – és még valami*. Aforizmak, humoreszkek. (Újvidék, 1980); *Szeretném, ha nevetnének*. Bökversek, humoreszkek, paródiák, karcolatok. (Újvidék, 1982); *Éjszakák*. Elbeszélések. (Újvidék, 1986); fordításai: Romac, P.: Szökés a börtönből. Emlékezések. (Noviszád, 1952); Reed, J.: *Tíz világrengető nap*. (Noviszád, 1954); Domanović, R.: *Kínlódia*. Satíra. (Novi Sad, 1961).

Csépe Imre (1914. szeptember 23. Kishegyes – 1972. május 18. Szeged): költő, író. – Kishegyesen végezte az elemi iskola negyedik osztályát. Kubikos, gyári munkás, iskolaszolga, kéményseprőinas, kanász, csőszbéres, kendergyári munkás,

színész, majd újságíró. A Szabadkai Népszínházhoz került (1947), majd alkalmi munkákból élt. A Magyar Szó tárcaírója Szabadkán (1956-tól). – Verseket 1936-tól kezdett írni. Első verseskötete, az *Üzen a föld* 1949-ben jelent meg. Költői spontaneitással ábrázolja a paraszti élményvilágot, a falusi életet. Szociografikus helyzetfestő képekből épülnek fel versei. Legautentikusabb költői képei sajátos emlékverstípusban találhatók, amelyek után a próza felé fordul.

Főbb művei: *Üzen a föld*. Cs. I. versei. (Noviszád, 1949); *Májusi mezőkön*. Versek. (Újvidék, 1952); *Tarisznyás emberek*. Elbeszélések. (Újvidék, 1957); *Fehér csönd*. Elbeszélések. (Újvidék, 1959); *Termő porban*. Versek. (Újvidék, 1961); *Alkonyatban*. Elbeszélések. (Szabadka, 1962); *Fordul a szél*. Önéletrajzi regény. (Újvidék, 1965); *Határdomb*. Vallomások. (Szabadka, 1973); *Mezei dolgok*. Elbeszélések. (Újvidék, 1973); *Idők lombhullása*. Válogatott írások. (Újvidék, 1982); *Szorul a nap*. Versek. (Szabadka, 1986).

Debreczeni József; Brunner (1905. okt. 13. Budapest – 1978. ápr. 26. Belgrád): író, költő, műfordító. – Egyetemi tanulmányait megszakítva a szabadkai *Napló* munkatársa (1925–1932). Budapestre költözik (1928), az *Ünnep* című képeslap szerkesztője (1933–1938). Deportálták Auschwitzba (1944). Szabadulása után Belgrádban élt (1945-től), az Újvidéki Rádió és a *Magyar Szó* újságírója. – Költőként indult, versei formaigényesek. Szenteleky Kornéllal megjelentette *Bazsalikom* cím alatt (1928) a modern szerb költészet antológiáját. Legjelentősebb műve a *Hideg krematórium* című naplóregénye a haláltáborról, amelyben hitelesen, a realizmus eszközeivel eleveníti fel a szenvedés és kiszolgáltatottság emlékeit (Újvidék, 1950). A fasizmus borzalmait verseiben is megörökítette, költészetének ezek a legkiemelkedőbb darabjai. Szerb és horvát nyelvből fordított. – Híd-díj (1975).

Főbb művei: *Történet*. Versek. (Zombor, 1925); *Miss Universum*. Szatirikus regény. (Szabadka, 1929; Világszép kisasszony címmel, 1933); Dučić, J.: *Álmok városa*. Úti levelek. Ford. (Szabadka, 1933); *Tündöklő tájon*. Versek. (Újvidék, 1949); *Hideg krematórium*. Auschwitz regénye. Naplóregény. (Újvidék, 1950); *Vacsoracsillag*. Versek. (Újvidék, 1952); *Az első félidő*. Ifj. regény. (Újvidék, 1953; 2. kiad. 1958); *Belgrádi éjféli*. Válogatott versek. 1923–1958. (Újvidék, 1958); *Csodabolt*. Rajzok, szatírák. (Újvidék, 1959); *Emberhús*. Elbeszélések. (Újvidék, 1959); *Szamár a hegyen*. Tárca. (Újvidék, 1962); *Dal legyen a jel*. Válogatott versek. (Újvidék, 1966).

Dévavári (1928. október 22. Szabadka – 2007. március 31. Szabadka): író, irodalomtörténész, kritikus. – A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség munkatársa (1947–1948), a Belgrádi Egyetem Jogtudományi Karának hallgatója (1947–1949), az újvidéki Tanárképző Főiskola hallgatója (1953). A Belgrádi Rádió magyar osztályának fordítója, lektor-szerkesztője. Politikai okok miatt – bírósági ítélet nélkül – a hírhedt Goli otkra száműzték (1949–1952). Ez visszatérése után is meghatározta pályáját, sokáig ún. fekete listán szerepel, a háttérben dolgozik, sokszor név nélkül. Az *Egészség* c. folyóirat lektora, fordítója (1953–1991). Az 1960–1970-es években a *Magyar Szó*, a *Dnevnik* című újvidéki napilap és az Újvidéki Rádió sporttudósítója. A *7 Nap* munkatársa (1959–1991). – Többedmagával megindította a 2. világháború utáni Jugoszlávia első és egyetlen magánkiadású lapját, a *Visszhang* című irodalmi, művészeti lapot, amelyet a hatóságok azonnal betiltottak. A szabadkai *Életjel* irodalmi előújság egyik létrehozója és szervezője (1958-tól), az *Életjel Könyvek* és az *Életjel Miniatűrök* szerkesztője. Az *Üzenet* folyóirat kezdeményező alapító szerkesztője (1971), fő- és felelős szerkesztője (1990–1998). – Költőként kezdte pályáját (*Az öröm felé*, 1954; *Emlékek aknamezőjén*, 1962), de két verseskötete után tevékenységének középpontjába az irodalomtörténet-írás – s azon belül a Szabadkával kapcsolatos irodalmi emlékek, a szabadkai születésű írók munkásságának felkutatása került. Nevéhez elsősorban Kosztolányi Dezső és Csáth Géza kézirati hagyatékának felkutatása, gondozása, megjelentetése fűződik.

Dudás Kálmán (1912. augusztus 27. Kishegyes – 1983. július 18. Bp.): költő, műfordító. – A Zágrábi Egyetemen gyógyszerész oklevelet szerzett (1935). – Több városban gyógyszerész (1935–1944), majd Topolyán a gimnáziumban magyartanár (1946-tól). Budapestre költözött (1947). – A *Kalangya*, az *Erdélyi Helikon*, a *Forrás*, a *Híd* és a *Magyar Csillag* állandó munkatársa. – Formailag tökéletes, főként tájleíró verseiben zenei és festői hatások érvényesülnek. Szerb, horvát, orosz, német és francia nyelvből fordított. Jelentős fordítása Krleza *A Glembayak-ciklusa* (Újvidék, 1964). – A Szerb PEN Klub díja (1972), a Horvát Írószövetség díja (1978), Julie Benesić-díj (1978).

Főbb művei: *Déli szél*. Versek. (Subotica, 1939); *Vád helyett*. Versek. (Bp., 1941); *Egy marék föld*. Versek. (Zombor, 1944); *Szederillat*. Válogatott versek. (Bp., 1961); *Sugaras evezőkkel*. Versek. (Bp., 1971); *Percek pillaközén*. Versek. (Bp., 1975); *Kettős szélárnyék*. Versek. (Bp., 1981); ford.: Konstantinović, R.: *Tiszták és piszkosak*.

Regény. (Újvidék, 1964); Krleza, M.: *A Glembayak*. Dráma.; Krleza, M.: *A Glembayak*. Próza. (Újvidék, 1964); Segedin, P.: *Magánosak*. Regény. (Újvidék, 1965); Lalić, M.: *Siralomhegy*. Regény. (Újvidék–Bp., 1967).

Gajdos Tibor; Gottesmann (1917. okt. 20. Szabadka – 1997. febr. 22. Szabadka): művészettörténész, író. – Betűszedőnek tanult (1931–1935). Betűszedő Szabadkán (1935–1940). Bp.-en (1941– 1942), Szabadkán (1944–1950), Izraelben élt (1950– 1957). A Pannónia Nyomda betűszedője és részlegigazgatója (1957–1972). Regényeket, elbeszéléseket, útirajzot írt, szabadkai és más Észak-bácskai képzőművészek munkásságával foglalkozott.

Főbb művei: *Tűz a hegyek között*. Regény. (Szabadka, 1949); *Még visszajövök*. Regény. (Szabadka, 1963); *A csillagos homlokú*. Hangya András életútja. (Szabadka, 1970); *Hét szűk esztendő*. Visszaemlékezések. (Újvidék, 1972); *A sziklaember*. Regény. (Szabadka, 1975); *Emlékvár*. Regény. (Szabadka, 1975); *Képzőművészeti élet Szabadkán a két világháború között*. (Szabadka, 1977); *Kékfátyolos világ*. Oláh Sándor és munkássága. (Szabadka, 1986); *Végjáték vodkával*. Regény. (Szabadka, 1992); *Szabadka képzőművészete*, történeti áttekintés a kezdetektől 1973-ig. (Szabadka, 1995).

Gál László (1902. dec. 29. Alsókabol – 1975. júl. 13. Újvidék): költő, műfordító, humorista. – Újvidéken, Hercegfalván élt, majd Budapestre került, ott végezte iskoláit. Bekapcsolódott a Galilei-kör munkájába. Az Magyar Kommunista Párt tagja. Elvégezte az alsó fokú pártiskolát, ahol tanára volt – többek között – Rudas László és Lukács György. Részt vett az 1919. évi Tanácsköztársaságban, amelynek bukása után emigrált: Rómából tudósította a pesti lapokat. Visszatérte után az Olasz–Magyar Bank hivatalnok (1922-től); ekkor jelent meg első verseskötete (*Novellira*, Fábíán Györggyel és Harsányi Tiborral). Visszautazott szülőfalujába, majd bevonult a jugoszláv hadseregbe: Bitolában szolgált (1929–1931). Hódságon a kendergyárban könyvelő (1931-től), az 1930-as évek elejétől rövid ideig a szabadkai kendergyár könyvelője. Írt a szabadkai *Naplóba*, a *Kalangyába*, a *Híd*ba, újvidéki lapoknak, a kanadai *Magyar Munkás* című lapnak és egy bukaresti magyar újságnak is. Az újvidéki satirikus lap, a *Grimasz* egyik alapítója (1935. márc. 1.), majd felelős szerkesztője és laptulajdonosa (1935. máj. 19-étől). A lap 1941. évi betiltása után munkanélküli. Behívták munkaszolgálatra (1942), a topolyai gyűjtőtábor foglya, majd a zombori repülőteret építette, de volt Bácskertesén, Bustyaházán, Kolozsvár környékén,

Marosvécsen. Hazaengedték szabadságra, s amikor megtudta, hogy letartóztatási parancsot adtak ki ellene, öngyilkosságot kísérelt meg (1944). Két hétig feküdt illegálisan a szabadkai kórházban. Szegeden munkaszolgálatos (1944), majd visszatért Szabadkára (1944 végén). A *Szabad Vajdaság* című napilap – a későbbi *Magyar Szó* – alapító tagja (1944. december 24.); a mellékleteként kétszer (1945. december és 1963. február) újraindult *Grimasz* szerkesztője, és nagy részének szerzője is. A szabadkai hetilap, a *7 Nap* mellékleteként is újraindította a *Grimaszt*, amelyet betiltottak (1945. április 5.–1946. augusztus 2.). – A jugoszláviai irodalom meghatározó költői egyénisége. Első verseit még gyerekként írta Ady hatására, amelyek meg is jelentek az *Újság* gyermekrovatóban (1914-től). A két világháború közötti versei expresszionisztikusak. Egyre gyakoribb témája a politika, a világpolitikai események, amelyek szinte személyes élményként jelennek meg költészetében. Verseinek hangja sokszor csalódott, hitének megingását tükrözi, s a közlő háború hatására az I. világháborúhoz kapcsolódó háborús élményeiről is gyakran ír. A II. világháború éveiben nem publikálhatott; az 1950-es években költői feladatának tartotta az agitációt; ekkor írta békeverseinek sorozatát (*57 vers* és *Dal a szegény halászlóról* című kötetei). Idővel az agitációs hang eltűnt verseiből, a létezés, az öregség kérdései foglalkoztatták: versei a megöregedett ember számvetései. *A nagy utazás* című kötetében 1960. évi távol-keleti utazásának élményeit írta meg. Humoristaként is jelentős: az 1945 utáni jugoszláviai magyar humor a *Grimasz* hagyományaiból nőtt ki. – Szerbiai Köztársasági Irodalmi Díj (1948), Újvidék város Októberi Díja (1969, 1971), Híd-díj (1962).

Főbb művei: *Novellíra*. Vers és próza. Fábián Györggyel és Harsányi Tiborral. (Bp., 1922); *Gál. László verses könyve*. (Szabadka, 1939); *Jönnek a telepések. Rozi néni írni tanul*. Színpadi jelenetek. (Újvidék, 1946); *57 vers*. (Újvidék, 1949); *Nevető könyv. Humoros írások*. (Újvidék, 1951); *Noé bárkája*. Elbeszélések. (Novi Sad, 1959); *Dal a szegény halászlóról*. Versek. (Novi Sad, 1959); *Ispiláng*. Versek. (Novi Sad, 1961); *Tarlóvirág*. Válogatott versek. (Novi Sad, 1962); *Lepkevilág*. Versek. (Novi Sad, 1965); *Szó a szélben*. Versek. (Novi Sad, 1968); *Tenyerünkön a hold*. Versek. (Újvidék, 1970); *Rozsdás esték*. Összegyűjtött versek. Utószó Bori Imre. (Újvidék, 1972); *Sziklaévek*. Hátrahagyott versek. 1969–75. (Újvidék, 1983); *A nagy utazás*. Riportok, versek, hangjáték. (Újvidék, 1986).

Herceg János; Herczog; Höndy János (1909. május 11. Zombor – 1995. január 29. Zombor): író. – A zombori gimnáziumba járt, de miután ott 1923-ban megszűnt a magyar nyelvű oktatás, Budapestre ment gimnáziumi magántanulónak (1926). Budapesti évei alatt az iparművészeti főiskola hallgatója is, majd a dessau Bauhaus levelező tanfolyamára iratkozott be. A jugoszláv hatóságok bevonták az útlevelét (1929). A zombori nyomda adminisztrátora (1932), a zombori *Új Hírek* című lap újságírója (1934). Budapesten a Dante Könyvkiadó mindenestül szerkesztője (1936–1938). Ismét az *Új Hírek* munkatársa (1939), néhány szám erejéig főszerkesztője is, ám miután nem érvényesíthette szerkesztői elképzeléseit, felmondott, s egy ideig az újvidéki *Reggeli Újság* szabadfoglalkozású újságírója. A zombori Városi Könyvtár igazgatója (1941–1949), közben a *Kalangya* főszerkesztője (1941–1944). Az újvidéki Testvériség-Egység Könyvkiadó Vállalat szerkesztője és fordítója (1949–1953), az Újvidéki Rádió szerkesztője (1953–1955). A *Híd* főszerkesztője (1955–1957). Az Újvidéki Rádió irodalmi műsorainak szerkesztője (1957–1977). – Az 1920-as években lírai versekkel (a *Bácsmegyei Napló* című lapban), elbeszélésekkel és tényfeltáró riportokkal (a *Szervezett Munkás* című lapban) jelentkezett. Első írásai az avantgárd irodalom szellemében születtek. Höndy János álnéven 1926-ban jelent meg első novellája, *A bohóc szerelme* a *Sombori Újságban*. *IKSZ* címmel folyóiratot indított (1929). Első kötetének (*Viharban*, 1933) novelláit a líraiság és a szürrealisztikus látásmód jellemzi. Következő novellásköteteinek stílusa egyre inkább a realizmus felé közelít: jobban előtérbe kerül az idő, a hely és a társadalmi meghatározottság. Az 1950–1960-as években kialakított egy sajátos novellaműfajt a jugoszláviai magyar irodalomban, a tárcanovellát. Regényei a művészsorssal foglalkoznak (*Anna búcsúja*, 1955; *Ég és föld*, 1959), majd az *Ég és föld* folytatásának is tekinthető, jóval később kiadott *Gogoland* című regénye (1992), amely azonban már negatív utópia is (mint az *Iketánia* című regénye is). Zombor regénye és ennél fogva önéletrajzi jellegű is a *Módosulások* (1989). Életének utolsó húsz évében a vajdasági Doroszlón élt. Sok műfajban alkotott; sok esetben műfajteremtő volt a jugoszláviai magyar irodalomban. Írt még elbeszélést, kisregényt, prózaverseket (*Kiáltás a ködből*, 1970), riportot, szociográfiát, szatírárt, mesét, anekdotát, tárcát, glosszát, naplójegyzeteket, levelet (*Leányvári levelek*, 1959), visszaemlékezést, esszét, tanulmányt, kritikát, antiutópiát, kommentárt. Tanulmányíróként sokat foglalkozott a regionalizmussal, a „vajdaságiasság” kérdésével. Írói életművének jelentős részét képezi egész életén végighúzó műfordítói tevékenysége. Zomborban, a Magyar Kultúrszövetség kiadásában magyar–

szerb és szerb–magyar szótárt jelentetett meg (1946). Írásaival állandóan jelen volt a jugoszláviai magyar lapokban és folyóiratokban. Könyvei közül néhány szerb nyelven is megjelent. – Szenteleky Kornél-díj (1972), Híd Irodalmi Díj (*Embersor* című riportkötetért, 1977; *Kék nyárfás* című novelláskötetért, 1979; *Módosulások* című önéletrajzi regényéért, 1989), a Vajdasági Íróegyesület Életműdíja (1982), Szirmai Károly Irodalmi Díj (1986), a Magyar Művészetért emlékplakett (1989), Déry Tibor-díj (1994). – A Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia tagja (1981-től). Emlékére Herceg János Irodalmi Díjat alapítottak (1998).

Főbb művei: *Viharban*. Novellák. (Zombor, 1933); *Tó mellett város*. Regény. (Bp., 1937); *Gyászoló kőművesek*. Elbeszélések. (Zombor, 1943); *Bors és fahéj*. Elbeszélések. (Noviszád, 1950); *Változó világban*. Szociográfia. (Noviszád, 1950); *Három halász meg egy molnár*. Elbeszélések. (Noviszád, 1953); *Papírhajó*. Esszék. (Noviszád, 1953); *Vas Ferkó a vitéz kovács*. Mese. (Noviszád, 1953; 2. kiad. 1958); *Anna búcsúja*. Regény. (Noviszád, 1955; 2. kiad. Bp., 1957); *Ég és föld*. Regény. (Novi Sad, 1959); *Leányvári levelek*. Naplójegyzetek, esszék. (Novi Sad, 1959); *A tengerkirály*. Elbeszélések. (Novi Sad, 1959); *Gyaloghintó*. Elbeszélések. (Novi Sad, 1965); *Hazulról*. Naplójegyzetek. (Novi Sad, 1965); *Ég és föld*. Válogatott írások. (Novi Sad, 1967); *Egy meg egy*. Arcképek. (Novi Sad, 1968); *Kiáltás a ködből*. Versek. (Újvidék, 1970); *Évek és könyvek*. Esszék, kritikák. (Újvidék, 1971); *Két világ*. Emlékezések. (Újvidék, 1972); *Előjáték*. Emlékezések. (Újvidék, 1975); *Embersor*. Riportok. (Újvidék, 1977); *Kék nyárfás*. Elbeszélések. (Újvidék, 1979); *Visszanéző*. *Helytörténeti emlékek*. (Újvidék, 1979); *Vas Ferkó és más történetek*. Elbeszélések gyermekeknek. (Újvidék, 1980); *Árnyak*. Elbeszélések. (Újvidék, 1982); *Távlatok*. *Napló helyett*. (Újvidék, 1983); *A bohóc* (Újvidéki Színház, 1983); *Összegyűjtött elbeszélések*. I–III. 1929–1984. (Újvidék, 1986); *Iketánia*. Regény. (Újvidék, 1987); *Vuk és kora*. Esszé. (Újvidék, 1987); *Módosulások*. Regény. (Újvidék, 1989); *Kitekintő*. *Napló helyett 1984–1987*. (Újvidék, 1989); *Nyló idő*. Esszék, visszaemlékezések. (Újvidék, 1991); *Gogoland*. Regény. (1992); *Mulandóság*. Novellák. (Újvidék, 1994); *Medvecukor*. Gyermekek- és ifjúsági történetek. (Újvidék, 1995); *Összegyűjtött esszék, kritikák I*. 1928–1960. Összegyűjtötte, utószó, jegyzetek. Pastyik László. (Belgrád, 1999); műfordítás: Nušić, B.: *A miniszter felesége*. Dráma. (Noviszád, 1950); Nušić, B.: *A gyászoló család*. Vígjáték. (Noviszád, 1951); Andrić, I.: *Kisasszony*. Regény. (Újvidék, 1954); Ćosić, B.: *Szedett fa*. Regény. (Noviszád, 1957); Vušo, A.: *Halott jelszavak*. Regény. (Novi Sad, 1959); Krleža, M.: *Bankett Blitvában*. Regény. (Novi

Sad, 1960); Segedin, P.: *Isten gyermekei*. Regény. (Novi Sad, 1960); Tavšar, I.: *Viszokói krónika*. Regény. (Novi Sad, 1960); Davičo, O.: *A költemény*. Regény. (Novi Sad, 1962); Ćosić, D.: *Oldódás*. Regény. (Novi Sad, 1963); Petrović, R.: *A hatodik nap*. Regény. (Novi Sad, 1964); Simin-Bosán Magda: *Névtelenek*. Ifjúsági elbeszélések. (Novi Sad, 1966).

Hock Rudolf (Rezső) (1905. jún. 14. Zombor – 1995. jan. 13. Szabadka): jogász, fordító. – Pesten és Zágrábban járt egyetemre, majd Pécsen szerzett jogi oklevelet és doktorátust (1930). – Az újvidéki *Kommunista* című lap magyar fordítójaként letartóztatták (1930), börtönbüntetésre ítélték, amelyet Sremska Mitrovicán és Lepoglaván töltött le (1930–1935). Alkalmi munkákból élt, közben a *Híd* munkatársa, verseket fordított, könyvismertetőket, filmkritikát írt. Az újvidéki *Képes Vasárnap* zombori szerkesztője. A topolyai fogolytáborba került (1941), onnan kiszabadult, Budapestre szökött, ott élte át a II. világháborút. Visszatérése után tartományi belügyminiszter-helyettes. A Szabadkán induló *7 Nap* hetilap főszerkesztője (1946), a szabadkai Népszínház igazgatója (1947). Elítélése után a hírhedt Goli Otokon fogoly (1948–1950). Szabadulása után az újvidéki Testvériség-Egység Kiadó lektora és korrektora, főként politikai irodalmat – pl. Dedijer *Naplóját* – és tankönyveket fordított. Összetűzésbe került a kiadó vezetőjével, felmondott, és alkalmi munkákból élt (fényképtablókat készített). Az újvidéki Közigazgatási Intézetben dolgozott, majd az Újvidéki Egyetem Jogi Karán megszervezte a magyar lektorátust. A tartományi fordítószolgálat, a *Hivatalos Lap* munkatársa, közben jogszabály-gyűjteményt készített a kisebbségi anyanyelvhasználatról. Nyugdíjba vonulása után feltalált egy belső égésű, egy fordulattal működő autómotort (1969-ben jegyezték be a Szabadalmi Hivatalban).

Ke[c]k Zsigmond, Kossa János, Poór János, Ember Zsigmond (1907. január 27. Cservenka – 1980. február 22. Újvidék): nyelvész, újságíró, lelkész. – Református teológiai tanulmányait Budapesten (1924), Utrechtben (1925–1926), Strasbourgban végezte (1926-tól), utóbbi városban szerzett oklevelet. (1929). – Lelkész Szabadkán (1935–1945), közben a baloldali *Híd* folyóirat főmunkatársa (1936-tól), fordított, nyelvileg gondozta a folyóirat cikkeit. Kapcsolatban állt az illegalitásban tevékenykedő Jugoszláv Kommunista Párt aktivistáival. Az induló első magyar napilap, a *Szabad Vajdaság* (a későbbi *Magyar Szó*) főszerkesztője (Kek néven, 1945–1948). A Tájékoztató Iroda határozata után lemondott a főszerkesztői tisztségről (1948),

letartóztatták, majd öt évet töltött a hírhedt Goli otok szigetén. A *Magyar Szó* lektora (1954-től), közben szerbhorvátból, franciából, németből, angolból fordított, szótári munkálatokat is végzett. K. J. néven rendszeresen megjelenő nyelvhelyességi rovatot indított *Így írunk mi* címmel, majd e cikkeiből több könyvben is megjelentek válogatások. A legérdekesebbek a szerbhorvát nyelvi hatással foglalkozó írásai. A háromkötetes, mintegy 120.000 címszót tartalmazó *Szerbhorvát–magyar szótár* szerkesztője, a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület alapítója. – Szarvas Gábor-díj (1970).

Főbb művei: *Így írunk mi*. Tanulmányok, cikkek. (Novi Sad, 1962); *Így írunk mi II*. Tanulmányok, cikkek. (Novi Sad, 1965); *Magyarul, magyarán*. Tanulmányok, cikkek. (Újvidék, 1968); *A mi nyelvünk*. Tanulmányok, cikkek. (Újvidék, 1978); *Nyelvünk fűszerszámai*. Tanulmányok, cikkek. Bevezetés Lőrincze Lajos. (Bp., 1979); *Kettős idegenségben*. Válogatott nyelvművelő írások. Sajtó alá rendezte Szeli István. (Bp., 2003).

Kolozsi Tibor; Koložy (1915. április 14. Szabadka – 1980. szeptember 7. Szabadka): író, sajtótörténész, főszerkesztő. – Szabadkán érettségizett. – Az 1930-as években a *Jugoszláviai Magyar Újság*, később a szabadkai *Napló* munkatársa. Az újvidéki *Magyar Szó* című napilap (1953-ig), a szabadkai *7 Nap* című hetilap munkatársa nyugdíjazásáig (1953–1980), közben főszerkesztője is (1956–1971). – Újságíróként kezdett dolgozni, de közben Soós Tibor néven versei jelentek meg. A II. világháború után már saját nevére szerepelt a *Téglák, barázdák* (1947) című antológiában, majd novellapályázaton díjat is nyert (1948). Legjelentősebbek – s nemcsak sajtó-, hanem művelődéstörténeti szempontból is – a szabadkai sajtó fejlődéstörténetét a kezdetektől 1945-ig bemutató kötetei, amelyek az első ilyen jellegű átfogó munkák a Vajdaságban.

Főbb művei: *Gyeplő és zabla*. Elbeszélések. (Novi Sad, 1962); *Árnyék a Tiszán*. Regény. (Novi Sad, 1966); *Őrtűz fényében*. Szabadkai folyóiratok, könyvek. Tanulmány. (Szabadka, 1969); *Vendég Bergengóciából*. Elbeszélések. (Újvidék, 1971); Szabadkai sajtó. 1848–1919. (Szabadka, 1973); *Erzsébetlaktól Maglajig*. Kizur István-életrajz. (Szabadka, 1974); *Szabadkai sajtó. 1919–1945*. (Újvidék, 1979).

Komáromi József Sándor (1911. április 21. Óbecse – 1985. július 19. Nagybecskerek): író. – A Belgrádi Egyetem Bölcsészettudományi Karán tanult, ahol egyik alapítója és első elnöke az ott tanuló magyar egyetemi hallgatók Bolyai Farkas Egyesületének. *Zivatar* címmel ifjúsági folyóiratot indított, hetilap kiadásával próbálkozott. Az újvidéki *Reggeli Újság* munkatársa (1935), majd óbecsei tudósító, egyúttal a családi bőrkereskedés vezetője. *A Hét* címmel lapot adott ki (1936), amelyet négy szám után betiltottak. A családi boltot eladta, s az 1930-as évek végén Budapestre költözött, irodalmi vállalkozásokkal kísérletezett: az *Erdélyi Helikon*ba szeretett volna betársulni, majd Móricz Zsigmond *Kelet Népe* című lapjánál, végül Zilahy Lajos *Híd* című képes hetilapjánál próbálkozott, végül visszatért Jugoszláviába. Egy nagykereskedelmi vállalat alkalmazottja (1945 után), később könyvtáros, a *Magyar Szó* hirdetési osztályának vezetője (1950–1961), szabadfoglalkozású író (1961–1985). – Első munkája szociográfia (Választmányi ülés), amelyet még 1936-ban írt, de csak 1951-ben jelent meg. Kisregényeket, elbeszéléseket írt, tárgyilagosságát felváltotta az érzelmes meseszöveg. Sajátos műfajt alkotott az irodalmi sakklevéllel, ezek a szabadkai *7 Nap* hetilapban jelentek meg hétről hétre.

Főbb művei: *Háry János ébresztése*. Tanulmány. (Újvidék, 1950); *Választmányi ülés*. Elbeszélések. (Újvidék, 1951); *Emberöltő*. Kisregény, elbeszélések. (Novi Sad, 1964); *Jó szó*. Kisregény, elbeszélések. (Novi Sad, 1967); *Szomorú tarisznya*. Versek. (Újvidék, 1976); *Bácskai emberöltő*. Válogatott elbeszélések. (Újvidék, 1980).

Kopeczky László (1928. ápr. 23. Ugra): író, műfordító, humorista. – A szabadkai gimnáziumban érettségizett. (1947). – Hivatalnok a vegyi művekben, szőnyeggyárban, villanytelepen, mezőgazdasági birtokon (1947–1959), közben egy évig a Szabadkai Népszínházban, a Népkörben és a Bábszínházban dolgozott. A Szabadkán megjelenő *7 Nap* című hetilap (1959-től), az újvidéki *Magyar Szó* napilap újságírója (1962–1988), satirikus mellékletének, a *Grimasz*nak a szerkesztője (1975–1981). Szerbhorvátból és franciából fordított.

Főbb művei: *Kutyák... macskák...* Regény. (Újvidék, 1959); *Mire a teknősbéka odaér*. Regény. Sáfrány Imrével közösen. (Újvidék, 1961); *Segítség, lopok*. Reg. (Újvidék, 1961); *Humor az alsó fiókból*. Satírák. (Újvidék, 1964); *Opus 5*. Kisregények. (Újvidék, 1966); *A ház*. Reg. (Újvidék, 1969); *Vajk a Szaharában*. Reg. (Újvidék, 1975); *Használati utasítás a kockacukorhoz*. Kisreg.-ek. (Újvidék, 1983);

Savanya, lóra! Reg. C. Lancelot néven. (Újvidék, 1983); Spenót a falon. Kópé néven. Versek. (Szabadka, 1984); Hímzett pogácsa. Kisreg.-ek. (Újvidék, 1986); A beszélő óra – Párizsi kaland. Két kisreg. (Újvidék, 1988); Kádár Kata. Parasztoratórium. (Szabadka, 1997); hangjátékai: Segítség, lopok! (1960); A nyújtófa árnyékában (1962); Fenezene (1963); Torreádor (1963); A mesterlövészek (1967); Ringó aranypisztolya (1969); Vöröskeresztes hadak (1970); Néhány utolsó vacsora (1973); Cyrano de Bab (1978); Pályázat (1980); Kacsulek az udvari költő (1984); Nyest a Zorro (1982); Te vagy az, Bo? (1986); Az ég hajótöröttjei (1990); Erre tessék! (1990); Kései látogatók (1990); Az új családtag (1990); A kőszívű város (1990); Jó éjszakát, drágám! (1991); És viszont... (1991).

Laták István; Csúzdi Viktor, Fehér Vince, Vigyázó István (1910. szeptember 22. Ada – 1970. január 3. Szabadka): költő, prózaíró, szerkesztő. – Az Újvidéki Egyetemen szerzett magyar szakos tanári oklevelet. (1963). – Városi tisztviselő, könyvügynök, földmunkás, házaló borbély, szerkesztőségi adminisztrátor, korrektor, majd több lap (*Szervezett Munkás, Vajdasági Írás, A Mi Irodalmunk, Hid, Hétről-Hétre*) munkatársa, a *Híd* betiltása után a nyomdokaiba lépő *Világkép* szerkesztője. A II. világháború alatt ismét tisztviselő, majd az újvidéki *Szabad Vajdaság* (1945), a későbbi *Magyar Szó* napilap munkatársa (1946–1947). A Szabadkai Népszínház igazgató-dramaturgja (1945–1946), dramaturgja (1947–1960). Ismét a *Magyar Szó* újságírója (1960–1970). – Első versei a *Szervezett Munkás*ban jelentek meg (1926), majd saját kiadásban kiadta első verseskötetét, a *Kolduslázakat* (1928) és elbeszéléseit (*Düh* 1929). Az 1930-as években munkásmozgalmi aktivistaként a baloldali *Híd* köréhez tartozott, de írt a *Kalangyába* is. Szerb és horvát verseket magyar nyelvre, magyar színműveket szerb nyelvre fordított.

Főbb művei: *Kolduslázak*. Versek. (Szabadka, 1928); *Düh*. Elbeszélések. (Szabadka, 1929); *A kültelek*. (Szabadka, 1937); *Szürke napok*. (Szabadka, 1939); *Egy élet árad*. (Szabadka, 1939); *Vásár*. (Szabadka, 1941); *Viharos idők vetése*. (Szabadka, 1948); *Új élet felé*. (Novi Sad, 1949); *Nyugtalan álmok*. (Novi Sad, 1952); *Csillagidőben földi évek*. (Novi Sad, 1960); *Kavargó sorsok*. (Novi Sad, 1962); *Földi bodza. Válogatott versek. 1927–1967*. (Novi Sad, 1967); *Májusi szellőben*. (Újvidék, 1969); *Vaskoszorú*. (Szabadka, 1974); ford.: *Napjaink éneke. A modern jugoszláv költészet antológiája. I. Többekkel*. (Novi Sad, 1965).

Lévay Endre; Völgyi Endre (1911. november 22. Szabadka – 1985. október 29. Szabadka): író, újságíró. – A szabadkai gimnáziumban érettségizett. – Szabadkán a *Híd* című folyóirat egyik alapítója és első főszerkesztője (1934), közben a szabadkai *Napló* munkatársa is (1935), majd lemondott a főszerkesztői posztról (1936), és egy másik folyóirattal, a *Szemlével* próbálkozott. Hadifogoly (1941-ig). Baloldali kapcsolatai miatt nem vették fel a *Napló* örökébe lépő *Hírlaphoz*. Könyvtáros a Szabadkai Városi Könyvtárban. Írásai megjelentek a *Kalangya* című folyóiratban. Gál Lászlóval, Kek Zsigmonddal és Majtényi Mihállyal a *Szabad Vajdaság* című napilap (a *Magyar Szó* elődje) alapító szerkesztője (1944. dec.). Polgári beállítottsága miatt a hírhedt Goli otokra internálták, ahonnan megromlott egészségi állapotban került haza. A *7 Nap* irodalmi szerkesztője (1953–1958), az Újvidéki Rádió szabadkai szerkesztőségének vezetője (1958–1972). A Szabadkai Népszínház dramaturgjaként is dolgozott. Az *Életjel* című irodalmi élőújság egyik szerkesztője. Bár regényeket is írt (*Menj csak, fiam*, 1958; *Ballangók*, 1965), legjobb írásainak esszéit, irodalmi riportjait, recenzióit, méltatásait, jegyzeteit tartják.

Főbb művei: *Dél kapujában*. Tanulmány. (Szabadka, 1944); *Menj csak, fiam*. Regény. (Noviszád, 1958); *Ballangók*. Regény. (Novi Sad, 1965); *Új lélekindulás*. Emlékezés. Sajtó alá rendezte Dévavári Zoltán. (Szabadka, 1968); *Félálom után*. Monodráma. (Szabadka, 1969); *Malomkövek*. Elbeszélések. (Újvidék, 1970); *Csillámok remegnek*. Riportok. (Újvidék, 1971); *Egy nemzedék elindul*. Emlékezés. (Szabadka, 1974); *Terhes örökség. Önéletrajz*. (Újvidék, 1980); *Az utak ismeretlenjei*. Elbeszélések. (Újvidék, 1981); *Régi utcák porában*. Jegyzetek, karcolatok. (Szabadka, 1989)

Lőrinc Péter; Löbl Árpád (1898. június 14. Kovačica – 1983. február 13. Újvidék): költő, író, művelődéstörténész. – Budapesten kezdte egyetemi tanulmányait (1916), majd Belgrádban szerzett tanári oklevelet. (1924). – Az orosz és olasz fronton harcolt (1916– 1918). Pancsován megjelent, háborúellenes verseit tartalmazó *Lány és béke* (1918) című kötetéért hadbírótság elé állították, de felmentették. A Tanácsköztársaság alatt a szocialista egyetemista hallgatók szervezetének tagja. A Tanácsköztársaság bukása után visszatért Pancsovára és bekapcsolódott a Jugoszláv Kommunista Párt munkájába. Pécsett élt (1920–1921), de Pécs jugoszláv megszállásának megszűnte után hazatért. Nagybecskereken és Fehértemplomban magyar, német és szerb középiskolában tanított (1921–1924), a szerbiai Gornji

Milanovacra helyezték (1924–1927), Pancsován (1927– 1930), ismét Nagybecskerekén tanított (1930– 1936), büntetésül a macedóniai Bitolába helyezték (1936). 1939-ben nyugdíjazták, majd reaktiválták. Szabadkán élt (1939–1940), majd Macedóniában katona, ahonnan Kotorba helyezték (1941). A szerbiai oktatási minisztériumban a történelemoktatás és a kisebbségi tanítás szervezője (1945–1946), ugyanezt a munkát végezte a Vajdaságban, Újvidéken (1946–1949); emellett még középiskolai tanfelügyelő, tankönyvszerkesztő, pártiskolai előadó. Az újvidéki Tanárképző Főiskola tanára (1949– 1959). Az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén társadalomtudományt és magyar történelmet tanított. – A Vajdasági Történelmi Társaság alapítója (1957), 17 éven át elnöke. – Versei az avantgárd szellemében születtek: expresszionista, dadaista, agitatív versek. Ebben a korszakban drámát „optimista tragédiát” is írt *Márius és egy dadaista* egyfelvonásost, *Igen – Nem – Fehér – Fekete* címmel. Regénye (*Hétköznapiok*, 1951), elbeszélései, tanulmányai, riportkötetei, három kötetben emlékezései jelentek meg (*Válságok és erjedések*, 1951; *Vándorlások*, 1962; *Pirkadás*, 1978). Történelmi és művelődéstörténelmi munkássága is jelentős. Publikációiban több írói nevet is használt (pl. Láng Árpád, Lányi Árpád, Lovass István, Zarko Plamenac, Lovrics Péter, Varga).

Főbb művei: *Lány és béke*. Versek. (Pancsova, 1918); *Erdély múltja és jelene*. (Szabadka, 1940); *A kuruckor*. (Szubotica, 1947); *Nemzet születik Makedónia katlanaiiban*. Riportok. (Noviszád, 1949); *A nagy póri pör*. (Noviszád, 1950); *Hétköznapiok*. Regény. (Noviszád, 1951); *Görbe utca 23*. Elbeszélések. (Újvidék, 1952); *A vajdasági munkásmozgalom szocialista szakasza*. (Újvidék, 1953); *Adalék a vajdasági agrárkérdés történetéhez*. (Noviszád, 1956); *Alakok*. Riportok. (Novi Sad, 1960); *Válságok és erjedések. 1918– 1921*. Visszaemlékezések. (Novi Sad, 1962); *Vándorlások 1921–1930*. Visszaemlékezések. (Novi Sad, 1965); *Idő és művészet*. (Szabadka, 1972); *Bánát magyar nyelvű polgári társadalomtudománya a századforduló idején. 1880–1918*. (Újvidék, 1973); *Bácskai polgári politikai elmélet. 1880– 1920*. (Újvidék, 1976); *Harcban a földért*. (Újvidék, 1977); *A Pleitz-ház tudományos kiadói tevékenysége a bánáti rónán*. (Újvidék, 1978); *Pirkadás 1930–1941*. Visszaemlékezések. (Újvidék, 1978); *Társadalom és művészet*. Tanulmányok. (Újvidék, 1982).

Majtényi Mihály; Markovics, Markovich (1901. július 21. Becskerek – 1974. július 7. Újvidék): író, újságíró, műfordító. – Nagybecskereken kereskedelmi akadémián érettségizett (1919). – Bécsbe utazott, majd magántisztviselő, könyvelő a bácsszőlősi pezsgőgyárban (1926–1927). Zentán a *Sentai Friss Újság* segédszerkesztője (1928–1929). A zombori *Új Hírek* segéd-, majd felelős szerkesztője (1929–1937), a szabadkai *Napló* munkatársa (1937–1944), a *Szabad Vajdaság* (a későbbi *Magyar Szó*) alapító szerkesztője, munkatársa (1944–1951). A *Híd* főszerkesztője (1951–1955), a *Magyar Szó* újságírója (1956–1973), közben az Újvidéki Rádió munkatársa. Az 1950-es években a Vajdasági Magyar Kultúrtaács titkára. – Első versei a nagybecskereki *Tükör* című lapban jelentek meg (1920–1926). Első, díjazott regényét, a *Mocsárt* és a *Kokain* című kötetének novelláit az expresszionizmus jellemzi, míg az 1930-as éveiben írt novellái már inkább a couleur locale (helyi színek) szellemében íródtak. 1945 után műveiben egyre inkább a realizmus került előtérbe. Jellegzetesen vajdasági témájú a csatornaépítő Kiss József küzdelmes életét bemutató *Császár csatornája* és az *Élő víz* című regénye (1951). Több kiadást is megért pikareszk regénye a *Garabonciás* (1952), majd folytatása a *Bige Jóska házassága* (1955). Irodalomtörténeti szempontból jelentősek visszaemlékezései, írói arcképei (*A magunk nyomában*, 1961; *Szikra és hamu*, 1963). Rádiójátékokat is írt, s irodalmi alkotásokat adaptált rádióra. Egyik novellájából (*Tomiban most ősz van*) háromfelvonásos színművet írt, amely a Forum Könyvkiadó színműpályázatán első díjat nyert (1970). Zentán Csányi Endrével megindította *A Mi Világunk* című rövid életű irodalmi lapot. Műfordítással is foglalkozott. – Újvidék város Októberi Díja (1961), Vajdaság Felszabadulási Díja (életművéért, 1971). – 1976-tól kétévenként a *Magyar Szó* róla elnevezett novellapályázatot hirdet.

Főbb művei: *Mocsár*. Regény. (1927); *Kokain*. Elbeszélések. (Zenta, é. n. [1929]); *Császár csatornája*. Regény. (Bp., 1943); *Élő víz*. Regény. (Noviszád, 1951; Bp., 1967); *Garabonciás*. Regény. (Újvidék, 1952; 1966; 1981); *Bige Jóska házassága*. Regény. (Újvidék, 1955; 1966, 1981); *Harmadik ablak*. (Bemutatta a Szabadkai Népszínház, 1958); *A magunk nyomában*. Emlékezések, esszék. (Novi Sad, 1961); *Szikra és hamu*. Emlékezések, írói arcképek. (Novi Sad, 1963); *Betűtánc*. (Újvidék, 1975); *Hétfejű sárkány*. Regény. (Újvidék, 1981); színművei, rádiójátékai: *Kusza sorok egy cédulán* (Újvidéki Rádió, 1957); *Pörkölt sósmandula* (uo., 1960); *A csillagszemű* (uo., 1963); *Körforgás* (uo., 1969); *Hotel Tropical* (uo., 1971); *Harmadik ablak* (Szabadkai Népszínház, 1958); *A száműzött* (Rádiószínház, Újvidéki Rádió M-stúdiója,

1971; Versec, Kanizsa, Újvidék–Telep, Bácsföldvár, 1971); ford.: Lukic, D.: *Tarsolyomból*. (Novi Sad, 1960); Kosier, B.: *Ha megdobb a szív*. (Novi Sad, 1962); Kušan, I.: *Koko és a szellemek*. (Novi Sad, 1962).

Medres János [Markovics János] (1918. ápr. 24. Szabadka – 1978. aug. 10. Szabadka): költő, zeneszerző. – Az elemi iskolát szülővárosában végzi, zenedébe iratkozik, amit nem végez el, a családi hagyományt folytatva zenekarokban játszik, a világháború kezdetén munkaszolgálatos, kikerül a frontra, megszőkik, elfogják, büntetésből kényszermunkára Dachaubá viszik, miután az angolok felszabadítják a táborát, megromlott idegállapotban kórházba kerül. Felépülése után tér vissza Szabadkára, vezeti a Népkör zenekarát, közreműködik a színház zenekarában, verseket publikál. A Tájékoztató Iroda idején 12 évre elítélik, Goli otokon raboskodik, 1957-ben szabadul s tér vissza szülővárosába. A Városi Könyvtárban alkalmazzák, újra publikál, de már *Medres* néven. Titkár a Népkörben, súlyos cukorbetegségben szenved, munkanélküli, élete utolsó éveiben írásból tartja fenn magát. – Szerepel a *Téglák, barázdák* (1947) című antológiában. A Híd irodalmi pályázatának 1. díja 1947.

Főbb művei: *Lázadás* Elbeszélő költemény. (h. n., 1948); *A munka asszonya*. Poéma (1948); *Színes üveggolyók* Gyermekversek. (Újvidék, 1963); ford.: Uljanova: Lenin gyermekkora és iskolaévei. Ford. (Szabadka, 1946).

Rehák László (1922. május 21. Mokrin – 1994. november 10. Szabadka): szociológus, politikus. – A budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gépészmérnöki Karán tanult (1941–1944), a belgrádi Újságírói Főiskolán szerzett oklevelet. (1952). Az Újvidéki Egyetem Jogi Karán társadalom- és politikatudományi doktori címet szerzett (1965). – Hivatásos pártmunkásként az újvidéki *Magyar Szó* című napilap politikai és ideológiai ellenőre (1945–1957), főszerkesztője (1948–1957). A Forum Kiadóház vezérigazgatója (1957–1959). A Jugoszláv Szövetségi Külügyi Titkárság külügyminisztériumi állományának tagja (1960–1962), tartományi pártfunkcionárius (1961–1963), politikai tisztségviselő Belgrádban (1963–1971). A Belgrádi Egyetem szabadkai Közgazdasági Kara szociológiai tanszékének tanszékvezető tanára, az Újvidéki Egyetem rendkívüli egyetemi tanára (1971–1989). – A *Létünk* című folyóirat főszerkesztője (1971–1990). Jelentős szerepet töltött be a magyar sajtót, a könyvkiadást és a nyomdai tevékenységet egybefogó Forum Kiadóház létrehozásában. Írásaiban a kisebbségi léthelyzettel, a

nemzetiségekkel foglalkozott, kezdetben a magyar nacionalizmust, majd egyre inkább a hatalmon levő rendszer nemzetiségi politikáját bírálta. Amikor már a szerb nacionalizmust is bírálta, megfosztották tisztségeitől. – A szabadkai székhelyű Magyarországtudós Társaság elnöke (1991–1994).

Főbb művei: *A kisebbségek Jugoszláviában*. (Újvidék, 1967); *A kisebbségtől a nemzetiségig*. (Újvidék, 1978); *Politikai rendszerünk időszerű kérdései*. (Újvidék, 1982); *Világnézet, ideológia, tudományos megismerés*. (Újvidék, 1983); *Nemzet, nemzetiség, kisebbség Jugoszláviában*. (Bp., 1988); *Marxizmus és emberi szabadság*. (Újvidék, 1989).

Saffer Pál (1924. március 29. Bácsfeketehegy – 1998. április 10. Szolnok): író, szerkesztő. – A Zágrábi Egyetemen filozófiát és német nyelvet tanult. Munkásmozgalmi szervezkedés miatt börtönbe került (1941–1944), 1945 után politikai aktivista, az *Új Falu* című lap főszerkesztője (1950–1954), az Újvidéki Rádió művelődési rovatának szerkesztője (1954–1969), az Újvidéki Televízió műsorigazgatója (1970–1974), a drámai program szerkesztője (1974–1987). – Regényt, novellákat, interjúkat, riportokat, útirajzokat, valamint több hangjátékot írt, amelyeket az Újvidéki Rádió sugárzott. Az újvidéki tv drámai osztályának vezetőjeként képernyőre segítette az első tévéjátékokat. Főként társadalmi-politikai témájú könyveket, néhány szépirodalmi művet is fordított. Szövegekönyveket írt az újvidéki Neoplanta Filmvállalat számára.

Főbb művei: *Utolsó vallomás*. Regény. (Novi Sad, 1953); *Folyók, hegyek, emberek*. Útirajzok, riportok. (Novi Sad, 1960); *Hideg neonfény*. Elbeszélések. (Novi Sad, 1967); *Politáros fedelű könyv*. Elbeszélések. (Újvidék, 1984).

Sinkó Ervin; Spitzer Ferenc (1898. október 5. Apatin – 1967. március 26. Zágráb): költő, író, irodalomtörténész. – Szabadkán járt gimnáziumba (1912-től), az I. világháború kitörése után hadiérettségi vizsgát tett. – Az MSZDP szabadkai szervezetének tagja (1914–1915), a Munkásotthon könyvtárosa, a *Bácsmegyei Napló* munkatársa. A *Népszava*, *A Tett* és a *Ma* közölte verseit (1916-tól). A bukovinai frontra vezényelték (1917–1918). A háború után Budapestre utazott. A Kassák-körből kivált értelmiségi csoport (Révai József, György Mátyás, Lengyel József, Komját Aladár, Hevesi Gyula, Rothbart Irma) tagja, az öszirózsás forradalom idején az Országos Propaganda Bizottságban dolgozott; a KMP alapító tagja és illegális aktivistája. Az *Internationale* című folyóirat alapító munkatársa (1919), Újpest párttitkára, a budapesti

VI. kerületi Munkás- és Katonatanács, valamint a Fővárosi Központi Munkástanács tagja, Kecskemét városparancsnoka (1919. máj. 2–18.). A ludovikás ellenforradalmi felkelés (jún. 24.) idején a forradalmi vezérkar székházának, az ún. Szovjetháznak a parancsnoka. A Tanácsköztársaság bukásakor vöröskatona a romániai fronton. A fehérterror első heteiben Pesten rejtőzött: Révai Józseffel a KMP pártkasszáját őrizte. Bécsbe emigrált (1920. szept.), majd feleségével, Rothbart Irmával visszatért Szabadkára; elfogták, de szülei megvesztegették a rendőröket, ezért Ausztriába internálták (1921). Bécsben asztalosmunkás (1921–1926), a *Der Tag inkasszánsa*, filmstatiszta, a *Testvér című krisztianus* folyóirat kiadója és főmunkatársa (1924–1925), a bécsi *Új Világ*, a *Panoráma* és a *Bécsi Magyar Újság*, ill. a pozsonyi–bécsi *Tűz*, a kolozsvári *Napkelet* és a szabadkai *Bácsmegyei Napló* munkatársa. Szarajevóban telepedett le orvosnő feleségével (1926), aki a városi kórházban kapott állást. A *Korunk*, a *Nyugat* és a *Századunk* munkatársa. A *Nyugat* két kisregényét közölte (*Aegidius útra kelése*, *Tenyerek és öklök*). A Zombor melletti Szentivánon kezdett hozzá történelmi regényéhez, az *Optimistákhoz* (1928–1931). Szakosításon levő feleségével Zürichben és Bécsben élt (1931–1933), s ez idő alatt svájci, németországi és osztrák lapokban publikált. Párizsban élt (1933–1935), ott fejezte be *Optimisták* című regényét, amelyből Henri Barbusse *Monde*-ja közölt részletet Romain Rolland bevezetőjével. Moszkvában tartózkodott (1935–1937), ahol kapcsolatba került Kun Bélával, s barátja lett I. E. Babel. Ott kezdte el írni másik nagyregényét, a *Tizennégy napot*. Ismét visszatért Párizsba (1937–1939), Szentivánra (1939), majd Zágrábba utazott. Feleségével a Brac szigeti olasz zsidótáborban (1942–1943), majd a Rab-szigeti táborban voltak, ahol Sinkó az illegális Népfelszabadító Bizottság elnöke, az olasz kapituláció után pedig Horvátországi Antifasiszta Népfelszabadító Tanácsa küldötte Rab-sziget evakuációs bizottságában. A népfelszabadító hadsereg IV. hadtestének partizán mozgókórházaiban népművelő (1943–1945). Leszerelése után feleségével Zágrábban telepedett le. A Horvát Népköztársaság népjóléti és tanügyi minisztériumában, a horvát állami könyvkiadóban, a Miroslav Krleža vezette Lexikográfiai Intézetben dolgozott. 1959. október 21-én megnyitotta az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékét, amelynek meghívott rendes egyetemi tanára és tanszékvezetője (1959–1967). Felváltva Újvidéken és Zágrábban élt. A zágrábi székhelyű Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia tagja (l.: 1951, r.: 1960). – Írói pályája versekkel indult (első kötete: *Éjszakák és hajnalok*, 1916). Költészetére leginkább Ady hatott. Az 1920-as évek végétől kezdte írni legjelentősebb prózai művét – a Magyar

Tanácsköztársaság regényét, az *Optimistákat*, amelyet csak 1953–1955-ben sikerült megjelentetnie. A *Tizennégy nap* című, csak 1950-ben megjelent nagyregényben Sallai Imrének és Fürst Sándornak állított emléket. Az 1950-es években írta *Egy regény regénye* című művét, amelyben – 1935–1937 közötti moszkvai tartózkodásának élményei alapján – a moszkvai társ. és szellemi életet mutatja be a sztálini tisztogatásokkal együtt. Irodalomtudósként a m. és világirodalommal, Krleža munkásságával, általános esztétikai kérdésekkel foglalkozott. (*Magyar irodalom*, 1961; *Csokonai életműve*, 1965). Naplóját fiatalkorától egész életén keresztül vezette; naplófeljegyzéseiből életében nem jelent meg semmi, először Újvidéken adták ki *Honfoglalás előtt* címmel – cenzúrázott formában – az 1939-től 1942-ig, részben Zágrábban és Szarajevóban, részben Drvaron (1976), majd Budapesten 1916–1939 között (megszakításokkal) vezetett naplóját (*Az út*, 1990). Újvidéken Bosnyák István jelentette meg *Bezúzott háborús naplóját* (2000). – A Horvát Írószövetség tagja (1945). – Sinkót a horvát irodalomtörténet-írás is magáénak vallja: szerepel pl. a *Horvát Irodalmi Lexikonban* (Zágráb, 2000). – Halála után Újvidéken ~ Alapítványt hoztak létre (1970), amely megalapította a fiatal jugoszláviai magyar íróknak évente odaítélendő Sinkó-díjat.

Főbb művei: *Éjszakák és hajnalok*. Versek. (Szabadka, 1916); *A fájdalmas Isten*. Versek. (Bécs, 1923); *A vasút*. Riportregény. *Az iffúsági vasútvonalról*. (Szubotica, 1948); *Akik nem tudják, mi fán terem a szemérem, avagy Escobar atya látványos feltámadása*. (Zagreb, 1949); *Tizennégy nap*. Regény. (Újvidék, 1950; 1966; Bp., 1982); *Kísértet járja be Európát*. Írások és előadások. (Noviszád, 1952); *Elítéltek*. Dráma 3 felvonásban. (bemutató: Szabadkai Népszínház, 1952; Újvidék, 1953); *A mi második forradalmunk*. (Újvidék, 1953); *Optimisták*. Történelmi regény 1918–19-ből. I–II. (Újvidék, 1953–1955; Bp., 1979); *Szörnyű szerencse*. Dráma. (Szabadkai Népszínház, 1955); *Egy regény regénye. Moszkvai naplójegyzetek 1935–1937*. I–II. (Novi Sad, 1961; sajtó alá rend. jegyzetek. Bosnyák István, Újvidék, 1985); *Magyar irodalom*. Tanulmányok. I. k. (Novi Sad, 1961); *Aegidius útra kelése és más történetek*. Regény, elbeszélés. (Novi Sad, 1963); *Magyar irodalom* (Novi Sad, 1963); *Epikurosz hervadt kertje. Negyven év terméséből*. (Novi Sad, 1964); *Csokonai életműve*. (Novi Sad, 1965); *Tizennégy nap*. Regény. (Novi Sad, 1966); *Don Quijote útjai*. Esszék, elb. (Bukarest, 1975); *Nehéz honfoglalás. Naplófeljegyzések 1939-től 1944-ig*. (Újvidék, 1971, bezúzva); *Honfoglalás előtt. Naplófeljegyzések 1939-től 1942-ig* (Újvidék, 1976); *Vándorbotom meg-megtorpan*. Válogatott versek. (Újvidék, 1977); *Szemben a bíróval*.

Önéletrajzi esszé. (Bp., 1983); *Krleza*. Esszék, tan., kommentárok. (Újvidék, 1987); *Áron szerelme. I–II*. Kisregény. (Újvidék, 1989); *Az út. Naplók, 1916–1939*. (Bp., 1990); *A hontalanság énekei. Kiadatlan versek 1914–1967*. (Újvidék, 1999); *Bezúzott háborús napló 1939–1944*. (Újvidék, 2000).

Steinfeld Sándor (1905. november 5. Szabadka – 1972. június 24. Szabadka): orvos, szerkesztő. – Belgrádban orvosi oklevelet szerzett (1936). – Egyetemi tanulmányai idején került kapcsolatba a munkásmozgalommal. Szabadkán a Bécsből érkező illegális röplapokat terjesztette, ezért a rendőrség kommunista agitátorként vette nyilvántartásba. A bíróság elítélte (1931). A mitrovicai fegyházban töltötte le büntetését. A *Híd* szerkesztőinek legszűkebb köréhez tartozott (1937–1940); cikkei jelentek meg a munkásmozgalom, a szociális kérdés, az antifasizmus és a közgazdaság témaköréből. Somorja Sándor néven irodalmi írásokkal is próbálkozott. Internálták a bilecai táborba (1940), ahol tanítómesterével, Mosa Pijadéval volt együtt, s akit orvosként gyógyított is. A tábort a hazai és a külföldi közvélemény nyomására feloszlatták. Steinfeldet behívták katonának, Jugoszlávia 1941. évi megtámadása után hadifogolyként Németországba került. A háborús éveket fogolytáborban töltötte. 1945 után az újrainduló *Híd* folyóirat első főszerkesztője. A rendszer egyik fő ideológusa, a *Magyar Szó* című napilap főszerkesztő-helyettese és első párttitkára. Az 1948 után visszavonult a politikai életből, lemondott tisztségeiről, és Szabadkára költözött. Mint nőgyógyász szakorvos, az 1950-es években Palics Miklós néven a *Magyar Szó* *Négy szemközt az orvossal* című rovatát vezette, s *Nemi életünk* címmel nagy sikerű könyvet adott ki (1954). Népszerű rovatának válogatott írásai is megjelentek könyv alakban (*Négy szemközt az orvossal*, 1959).

Steinitz Tibor (1913. augusztus 9. Topolya – 1992. november 25. Újvidék): újságíró. – A Strasbourgi Egyetem francia nyelv- és irodalom szakán végzett (1933), a Zágrábi Egyetemen jogi doktori oklevelet szerzett (1938). – Egyetemistaként bekapcsolódott a baloldali mozgalmakba. A *Híd* c. folyóirat munkatársa (1937), Kőszegi Tibor, illetve Szeles Tibor néven. A II. világháború előtt egy újvidéki ügyvédi irodában gyakornok. A II. világháború idején baloldali magatartásáért letartóztatták. Sátoraljaújhelyen töltötte büntetését, onnan egy munkaszolgálatos századdal Kárpátaljára vezényelték (1944. márc.). A II. világháború után Belgrádban egy külügyi intézmény munkatársa. Államügyész (1945–1946). A *7 Nap* hetilap főszerkesztője

(1947–1953). A *Magyar Szó* Vállalat igazgatója (1953–1954). A Forum-ház építését irányító építészeti bizottság elnöke (1954). A Forum Vállalat megalapítása után, a könyvkiadó főszerkesztőjeként újra beindította a magyar könyvkiadást (1957–1963). Megszervezte a könyvterjesztést (könyvesboltokkal, bizományosokkal, könyvbuszokkal), valamint a külkereskedelmet. A *Magyar Szó* diplomáciai szerkesztője, utazó riportere, világpolitikai kommentátora (1963–1974).

Sulhóf József (1905. szeptember 24. Szabadka – 1970. április 12. Újvidék): író, műfordító. – Szabadkán, majd németországi újságíróakadémián tanult. – A szabadkai *Hírlap*, majd a szabadkai *Napló* újvidéki szerkesztője (1927-től). A II. világháborúban német hadifogságba esett. 1945 után a *Magyar Szó* külpolitikai szerkesztője, a *Híd* szerkesztőbizottsági tagja, az újvidéki Testvériség-Egység Könyvkiadó lektora, az Újvidéki Rádió szerkesztője. Az 1930-as években írt néhány színdarabot. Regényeit a szórakoztató mesemondás, az izgalmas események, fordulatok jellemezték. Színdarabjait a topolyai és a szabadkai színház is bemutatta. Írt hangjátékokat, zenei, néprajzi, irodalmi tanulmányokat, színikritikákat is. Szépirodalmi műveket és társadalmi-politikai szövegeket fordít szerb, horvát, szlovén, angol és német nyelvből.

Főbb művei: *Kémháború az atomtitkokért*. Regény. (Noviszád, 1951); *Kidőlt a májusfa*. Énekes színmű 3 felvonásban. (Újvidék, 1953); *Varázsvessző*. Regény. (Noviszád, 1955); *Csöpi*. Ifjúsági regény. (Novi Sad, 1961); *Végtelenen innen*. Elbeszélések, riportok, karcolatok. (Novi Sad, 1965); *Egyetlen pillanat*. Regény. (Novi Sad, 1967); *A nagy mutatóvány*. Ifjúsági regény. (Újvidék, 1969); színdarabjai: *Kidőlt a májusfa*. Énekes népszínmű (bemutató: Szabadkai Népszínház, 1953; Topolyai Járási Magyar Népszínház, 1953); *Parasztkisasszony*. Énekes vígjáték. (bemutató: uo., 1955); *Románc* (Topolyai Járási Magyar Népszínház, 1956); *Se eleje, se vége* (vígjáték, Szabadkai Népszínház, 1958).

Szabó György, B.; Becskereki Szabó (1920. augusztus 30. Nagybecskerek – 1963. június 14. Murszombat): festőművész, grafikus, irodalomtörténész, kritikus, műfordító. – Zágrábban művészettörténetet kezdett tanulni, később a budapesti tudományegyetemen – az Eötvös Kollégium tagjaként – magyar, valamint délszláv nyelvet és irodalmat hallgatott (1941–1943). Az Újvidéki Egyetemen szerzett oklevelet (1962). – Jugoszláviában Észak-Bánát Egységes Népfelszabadító Frontja ún. Agitprop.

osztályának grafikai és képzőművészeti előadója (1944). Az újvidéki Tanárképző Főiskola tanára (1946-tól), az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Tanszékének munkatársa, a régi magyar irodalom tanára (1959-től). – Első alkotói korszakát saját maga naturalistának nevezte, második, ún. illusztrációs korszakában a *Dolgozók* c. hetilapba, valamint más kiadványokba rajzolt, könyveket illusztrált. Harmadik korszakában a golniki tudószanatóriumban (1958) készített rajzain (erdőrészletek, fatörzsek) sajátos ritmust alakított ki, a vékony, egyenes vonalak szinte behálózták a lapot. Jelentős alkotása a *Hungária 61* című, tizenöt, nagyméretű rajzból álló sorozata. Emlékére Nagybecskereken évente megrendezik a B. Szabó György Napokat. – Híd Irodalmi Díj (posztumusz, Újvidék, 1964).

Főbb művei: könyvei: *Tér és idő*. (Novisád, 1958; Újvidék, 1988); *Éjszakák és hajnalok*. (Novi Sad, 1963; Újvidék, 1990); *Élmény, szerep, hivatás*. (Újvidék, 1988); *A tér és idő árnyékában*. (Újvidék, 1989).

Szirmai Károly, Szkalin (1890. június 27. Temerin – 1972. október 6. Verbász): író, kritikus, szerkesztő. – Fia Szirmai Endre költő, közíró, orvos. – Budapesten jogi doktorátust szerzett (1914). – Az I. világháború alatt Budapesten dolgozott. A verbászi cukorgyár jogásza (1925–1955). Budapesten *Fény és Sötétség* címmel folyóiratot alapított (1910). Első írásait a *Napkelet* közölte (1927-től), első novelláskötete 1933-ban jelent meg. Elsősorban egyéni hangú novellistaként tartja számon az irodalomtörténet-írás. Kevés verset és egy regényt is írt. A *Kalangya* szerkesztője (1933–1941). Visszavonultan élt Verbászon, mégis jelentős szerepet játszott a vajdasági irodalmi élet megszervezésében. – Híd Irodalmi Díj (1968). – Fia, vmint a verbászi és a temerini kö. alapította tiszteletére a Szirmai Irodalmi Díjat (1975).

Főbb művei: *Ködben*. Elbeszélések. (Szabadka, 1933); *Viharban*. Elbeszélések. (Újvidék, 1952); *Katlanban*. Regény. (Újvidék, 1958); *Már nem jön senki*. Elbeszélések. (Újvidék, 1960); *Örvény*. Elbeszélések. (Újvidék, 1962); *Muzsikáló messzeség*. Válogatott elbeszélések. 1927–1968. (Újvidék, 1968); *Falak, puszta falak*. Elbeszélések. (Újvidék, 1970); *Önkeresés*. Versek, önéletrajz. (Verbász, 1970); *Mindig elválni valakitől*. Elbeszélések. (St. Gallen, 1976); *Szavak estéje*. Válogatott tanulmányok, bírálatok, irodalompolitikai cikkek. (St. Gallen–Sydney, 1978); *Az idő hídján*. Elbeszélések. (Stuttgart–New York, 1981); *Veszteglő vonatok. I.* Összegyűjtött elbeszélések, 1910–1944. (Újvidék, 1990).

Thurzó Lajos (1915. április 16. Zenta – 1950. április 23. Újvidék): költő, újságíró. – Szabónak készül, de betegsége miatt abbahagyja mesterségét, s a földműves szakszervezet titkára, a *Híd* zentai terjesztője. 1945-ig írnok, hivatalnok. 1945–1950: a *Magyar Szó* munkatársa. – Szerepel a *Téglák, barázdák* (1947) című antológiában.

Főbb művei: *Napos oldal*. Versek. (Újvidék, 1949); *Tavaszi Jánoska elindul*. Poéma. (Újvidék, 1955); *Lélekkel magasba szállni...* Válogatott versek, előszó Szeli István. (Újvidék, 1970).

Zákány Antal (1918. szeptember 8. Bócsa – 1987. február 28. Szabadka): költő, újságíró. – Szabadkán élt (1919-től). Négy elemi elvégzése után cukrász-, fémfestőinas, húsipari munkás, kőműves, pályamunkás. A szabadkai Városi Könyvtár (1945–1959), majd a *Magyar Szó* című napilap munkatársa (1959–1978). – Verseiben a múltra, a rosszra emlékezik, a fájdalom, a magány, a rezignáció hangján szólal meg. Több antológiában is szerepelt (*Téglák, barázdák*, 1947; *Kalászkok*, 1951; *A vajdasági ég alatt*, 1960).

Főbb művei: *Fönt és alant*. Versek. (Újvidék, 1954); *Napfény a sárban*. Versek. (Novi Sad, 1959); *Varázslat*. Versek. (Novi Sad, 1961); *Földinduláskor*. Versek. (Novi Sad, 1965); *A vas nem kenyér*. Versek. (Újvidék, 1974); *Közel a nap arcához*. Összegyűjtött versek. (Újvidék, 1978).